

שבט יהודה

חברו

החכם הרופא הר"ר שלמה בן וירגא זל"ה

יספר בו צרות רעות ורבות שעברו על ישראל בארצות העמים ככתוב בספר
זקנו ז"ל ובמקומות אחרים • גם מה שענינו ראו ולא זר • עם רכוחים
רבים בענין הדת ואופן הקמת הנשיאים • ונוסף על זה נסים עצמו מספר
נעשו לבני עמנו במלכות אוטמאן וגם צורת הבית והכונתו חו"כ • וזה
האחרון הכביר הרעה הגדולה נהיתה במלכות פולוניא שנת ת"ח ת"ט •

ועתה נתעוררתי להדפיסו מחדש להגיהו ולתקנו כפי הנסחות הנמצאות
בדפוסים הראשונים ולהוסיף בו מראה מקום הפזקים וגם

- (א) תחנה למהר"ר יוסף נ' וירגא •
(ב) כתב ששלח דון חסדאי קרשקש אל קהלות אוניון •
(ג) מכתב לר' שמואל צרצה הנמצא בספר מקור חיים כ"י •
(ד) קינה על גזירת ספרד •
(ה) מפתחור לשמורת האנשים הערים והארצות ע"פ
אלפא ביתא מסודרות •

ממני

מאיר בן דוד הכהן ז"ל המכונה וויענער

איש גלאנריא רבתי •

נדפס פה ק"ק הגובר

שנת תר"מו לפ"ק

במצות ובהוצאת של האדון קארל רימפלער •

LIBER SCHEVET JEHUDA

AUCTORE

R. SALOMONE ABEN VERGA,

Continens calamitates et exilia, quibus Judæi a variis gentibus vexati sunt, narrationes de aliquot Pseudo-Messijs eorumque pœnis, de controversiis inter Judæos et Christianos agitatæ, de modo in creando Principe suo olim ab Hebræis observato, de structura sacræ ædis Hierosolymitanæ una cum ratione sacrorum a Pontifice maximo in festo Expiationis celebratorum atque quæ legantur digna.

Denuo edidit, textum secundum omnes editiones constituit, varias lectiones adjecit, introductione, notis, indicibus, multisque additamentis auxit

DR. M. WIENER.

Fasciculus I.

textum hebræicum continens.

Hannoveræ.

Sumptibus Caroli Rümpleri.

MDCCCLV.

Hannovers. Typis Culemannorum.

מבוא לספר שבט יהודה .

נוחבר הספר הזה אשר נתתי את לבי להרפסו מחדש היה החכם הרופא ר' שלמה נ' ורגא אשר מתולדותיו וקורותיו ומארץ מגוריו לא ידענו כי אם מעט מועד . לפי שם משפחתו היה ספרדי וכלי ספק הוא או אכיו היה ממוגדשי ספרד . גם שם אכיו נעלם ממנו ואף כי המהר"ם האשכנזי משנה זאת ור' אליקים חזן מק"ק קאמרנא בתרגומו האשכנזי ואחריהם החכם וואלף בחלק הראשון לרשימת ספריו והחכם מהר"ר יוסף צעדנר בספרו "אריסוואהל וכו'" צד צו' כתבו ששם אביו ר' יהודה היה לא ידעתי מאיזה מקור שאבו כי בדפוס אדריאנופלי ופראג לא נמצא מזה מאומה ורק בשער של דפוס אמשטרדם והנדפסים אחריהם ר' יהודה נקרא וקנו של המחבר . גם במקומות אשר נזכר ר' יהודה בספרנו [עין צד סו' סו' וצו'] לא דבר המחבר ממנו כגון מאביו ולכן נראה יותר כדעת החכם דע ראססי בספרו על מחבר הספרים שר' יהודה הנזכר היה מאבותיו של ר' שלמה ואולי נשמט מלת וקני אחרי מלת אדני כההקדמה הקצרה של ר' שלמה .

עיר מושבו של ר' יהודה הנזכר אשר חי לפי דעת החכם שטיינשניידר בעניקלאפעויע של ערש [II, 27, 489] קרוב לשנת רמ' לאלף הששי היה בשכיליא וזה האיש חכם גדול היה ורצה לאחיו היהודים ויצא מלפני הדוכוס ודורש טוב לעמו ואחר זמן רח ללישבוטא ומת שם בבית הסוהר מכת היסורין על דבר אשר לא רצה לאמר מי ומי הנהגים יהדות ומלכד חסידותו ועדקתו עשה לו שם בחכמות ובפרט בחכמת החשבונות וההכונה וגם חבר ספרים הנוגעים לחכמות האלה עיין בספר של החכם כרמולי על קורות היהודים צד קכב' ואוצרות חיים צד ה' . ובסוף ספר אחד אשר חבר כתב גם כן על השמדות והגזרות אשר עברו על ישראל בארץ נכריה . גם נראה מתוך כ"י הנמצא ממנו כוואטיקאן שהוא המוציא כלי חזיו ככוכבים כמובא במחברת של החכם צונץ הנקרא עטוואס איבער דיא ראכבינישע ליטעראטור צד ככ' . ור' שלמה בעל המחבר של ספר שבט יהודה אשר זמן המוגבל מתי נולד ואיה מתי נפטר ואיה לא נודע לנו חי קרוב לשנת רס' וראה רבים מגורשי קאשטיליא ופורטוגאל ואולי נולד בשכיליא . וראינו כי היה מהנכבדים בעני בני דורו כי שלחורו קהלות ספרד לקבץ פדיון לשבוי מאלאגה [עין צד קח' מספרנו] . ויען אשר העתיק את אשר מצא מצרות היהודים בספר ר' יהודה הנזכר ובמקומות אחרים קרא את עצמו שלמה המעתיק [עין צד נב'] ומלכד ספר שבט יהודה חבר גם כן ספר אחר הנקרא שבט עברהו וכתב שם באורך גזרות סולידו וטעם העבודה וקרבן הפסח וענינים אחרים [עין צד פט' וקח'] ונאבד ממנו וחבל על דאבדון .

ואחרי ר' שלמה קם בנו ר' יוסף אחרי והוסיף מרליה וראה לכתוב עוד מה שנשמט מאכיו מן הצוות שעברו על אחינו בני ישראל או מה שאירע בזמנו אחרי מות אכיו . ור' יוסף היה בזמן מהר"ר תם נ' יחיא כמו שכתוב בשו"ת תומת ישרים סי' קנה' [עין בשם הגדולים] וגם היה בן דורו של הרופא המפורסם כמהר"ר משה המון [עין צד לג' וגנ' מספרנו] והיה תלמיד של יוסף פאסי כפי מה שכתב בעצמו בהחלת הנתיב הראשון לספרו שארית יוסף וז"ל הנתיב הראשון נתיב המשינה ובו יתבארו קצת מדרכי המקשה כפי מה שקבלנו ממורנו הרב הגדול ר' יוסף פאסי ז"ל וזה החכם ר' יוסף פאסי נסע מעיר שלחיק לאדריאנופולי ושם בלי ספק לסד ר' יוסף נ' ריגה אצלו וכבר העיר ר' שלמה עטיה בהקדמתו היקרה לפירושו על תהלים שגם ר' יוסף בן ריגה היה בתוך החכמים אשר היה מכיר בעיר אדריאנופולי . והוא ר' יוסף בן חבר ג"כ ספר שארית יוסף ובאר בו כללי הגמרא אשר לא הכירו הראשונים רבינו שמשון בעל ספר כריתות ורבינו ישעיה בעל ספר הלכות עולם וכן דעת בעל קורא הדורות ובעל שם הגדולים ודלא כדעת החכם וואלף בספרו הנזכר חלק א' צד תקכה' שהוא אחר וזה לא נראה בלבד מאשר יכנה את עצמו בשני הספרים באופן אחד כי בסוף ספר שארית יוסף יכנה את עצמו הדל והמרד כמו בתחנה אשר בסוף ספר שבט יהודה או הדל והגנדר בשבט יהודה צד קיב' ובהקדמה לס' שארית יוסף הדל והעציר במאד מאד כי אם אף ממה שקרא את ספרו בראשונה שבט מישור כמו שאכיו קרא את ספריו שבט יהודה ושבט עברתו ורק בעבור שהשבט כי שם שבט מישור מורה גאווה שלקו וקראו שארית יוסף . וספר שארית יוסף נרפס שתי פעמים בשנת **שנ"ד** באדריאנופולי ולא בקושטאנטינא כמו שכתב בסעות בעל שם הגדולים רען אשר השנה ההיא שנת מכת הדבר היתה אשר המחבר והמדפיסים מבוהלים ודחופים היו בה כל היום רצוא ושוב על עסקי קבורה נפלו בדפוס הזה טעויות לרוב הרעה והבהלה והדפוס הזה אינו עוד כנמצא . ואח"כ נרפס שנית מונה ביותר ובלוח פטרי הדברים בסופו בשנת **שנ"ח** במנטוכה . ועריך עין כי בשער של דפוס מנטוכה שנרפס לס' שנים אחרי הדפוס הראשון כתוב חברו החכם השלם כמהר"ר יוסף בן ריגה **נ"ך** וסתוך הקדמתו נראה כי לעת וקנתו חבר ספר שארית יוסף ואם גם בשנת שי"ד וכן היה איך יש לימות שהיה עוד בחיים לס' שנים אחרי כן ואולי המדפיסים כאשר לא רצו לתקן דבר מדעתם ומצאו נר"ו בדפוס אדריאנופולי שמוהו גם כן בדפוסם . ואין להחליף ר' יוסף הנזכר עם ר' יוסף ריגה הוקן שהיה גם כן בזמן הזה ואשר מושבו היה בארץ אוילונה וגם קרובו ר' שלמה עטיה הנ"ל היה מכירו . עוד מצאתי שתי פעמים שם משפחת נ' ריגה הראשון הוא הרב הגדול ר' מאיר בן ריגה מיוצאי ספרד שלמד יחד עם השר הגדול דון שמואל אברבנאל בישיבה של החכם מהר"ר יוסף פאסי ואח"כ בא לאיטליה ונהרג סהליסטם

ונזכר מר' שלמה עטיה בהקדמה הנ"ל ומבעל שלשלת הקבלה דפוס אמשטרדם
 צד מט' ע"ב [עין מכל זה רשימת ספרי ביבליאטקהא באולעיאנא להחכם
 שטיינשניידר צד' אלף ותקלח] והשני הוא מהר"ר שמואל נ' וירגה אשר היה
 בזמן הרב המבי"ט והובא בספרו ואשר נזכר בחשובת מרן הקדוש אבקת רוכל
 סימן פו' פח' עין בקורא הדורות צד לו' ע"א וזכרנו לחכמים אות נ"י ובין
 זה הדון שמואל הנשיא קרובו של ר' שלמה בן וירגה הבא לסולידו ואשר
 על ידו נתבטלה שם הגזירה כמובא בשבט יהודה צד פט' עין שם .

ור' שלמה בן וירגה קרא את ספרו שבט יהודה על שם ר' יהודה בן
 וירגה אשר בסוף ספרו כתב קצת שמדות וגזרות ואשר היה המולך ראשונה
 וראה יותר בעצם שבט עברתו יתכרך ולא כמו שכתב החכם וואלף בחלק
 הראשון לרשימת ספריו למען אשר ישוב ויכונן השם מלכות יהודה ע"י משיח
 בן דוד היוצא משבט יהודה כי משבט הנוכח לא דבר ר' שלמה בהקדמתו
 כלום ואם תרצה לכאר כן על אשר כתוב בסופה וכן אמר הנביא כי כשלה
 ירושלים ויהודה נפל תדע כי הדברים האלה נמצאו רק בדפוס אמשטרדם
 וההולכים אחריהם ולא בדפוס אנדרינאפלי ובמקומם כתוב שם ויהיה לבית
 יהודה לששון ולשמחה אכ"ר . ואולי גם במלת שבט שהוא בלשון ספר
 verga מורה על שם משפחתו וירגה ויהיה כזה איך שיהיה החכם גענטוים
 בתרגומו טעה לתרגם את שם הספר tribus Judae והיה לו לתרגם virga Judae .
 וספר שבט יהודה אע"פ שנדפס עד עתה זה שמנה פעמים כמו שירענו
 בכידור מכל מקום יקר הוא במציאות ואינו כי אם ביד קצת יחידי סגולה
 כמוס הוא עמם חתום באוצרותיהם ולמען זכות את הרבים אמרתי להדפיסו
 מחדש בתכלית השלמות כפי האפשר למען ימצא ביד כל איש ואיש . ואלה
 השמונה דפוסים אשר יצאו כבר ממנו לאור .

א' הדפוס הראשון הוא אשר היה מלפנים בתוך אוצרות המנזר מהר"ר חיים
 מיכל ז"ל בהאמבורג ולעת עתה בבריטיש מוזעאום בלונדון הכירה והשער
 חסר . והדפוס הזה אשר אותיותיו אותיות מרובעות כינויות ואחד מבעלי
 הראשונים אשר שמו לא יוכל לקרא עוד כתב עליו יום א' כא' אדר ש"ל
 בלי שום ספק יצא לאור בארץ חוגרמא כי אחרי המלות כן יאבדו כל איברי
 ה' [עין צד קיב] נוסף עוד שם והחיים והשלום לאדונינו המלך סולטאן
 סוליימאן בימיו נזכה לראות וכו' וכפי דעת בן עירי החכם מהר"ר יוסף עזרני
 יצא לאור בקושטאנטניה קרוב לשנת שי' . ועל תכונת הספר הזה כתב לי
 כי ההוספה הנזכרת נמצאת שם בצד ס' ע"א וצד ס' ע"ב ריק ועל צד
 סא' ע"א כתוב אמר הדל והנרדף וכו' עד מציל עני מחזק ממנו ואז באה
 התחנה אשר הדפסתי בצד קכו' . ובכל חלק הזה לא נרשמו אותות העלים
 [כאנענצייכען] ונחבאים היו השני העלים האלה עד הנה בין צד לד' ולה' והחכם
 הנזכר גלה את מעצם והראה לי כי לא חסר בספר הזה דבר חוץ מהשער .
 ומשיניי הנוסחות אשר רשמתי לו בדפוסים שונים גור שדפוס אמשטרדם

הלכו אחרי הדפוס הזה הראשון כי גם בתוכו כתוב בטעות להעלים חחר להווגם [עין ער ה' הערה יב'] לנמלה תחת ללכנה [עד טו' הערה לס'] וגם ההקדמה הקצרה כתובה באותיות מרובעות בראש העד הראשון ולא מאחורי השער ובכתב רש' כדפוס השני. בסוף השמד מא' חסר מלת שלוחי לפני עמך אכל נכון הוא מה שכתוב בשמד הכ' [עין ער מד' הערה עח] ששני מלאכה אחת וכו' וכן אבדהם תחת אמרתם [עד פכ' הערה נג']. גם על שינוי אחר שנמצא בין הדפוס הראשון לדפוסים אמשטרדם יש להעיר והוא כי במקום אלגומטה [עד כ' הערה מח'] כתוב שם כמו בד"אד אלקוראן וכפי דעת החכם הנזכר השינוי הזה יצא מתחת ידי מדפיסי אמשטרדם בעבור שלקחו מלת קורין בלשון יכנו ולא בלשון יגרמו וע"כ כנו את יום הששי בשם אלגומטה. ועין בפירושו על התורה לרא"ב עשמות טו' א'. גם בעד לה' מדפוסנו נמצאים שם שני שינויים כי בשורה החמישית מלמטה כתוב המעריכים תחת המעריכות ובשורה השלישית מלמטה כתוב הבכור תחת הכבוד. ועל דבר המקום והומן של הדפוס הזה שערתי אני המוציא לאור אחרי אשר מצאתי ראיות ברורות שהדפוס המיוחס לאדריאנופלי איננו משם כאשר הראה בסמוך שהוא הוא דפוס אדריאנופלי ונדפס בשנת שיד' ושמתחי מאד שהחכם שטיינשניידר במכתבו אלי נוסה לדעתי. והנה בשפתי ישנים תמצא בטעות שהדפוס הראשון יצא לאור בנאפולי וע"ל באדריאנופלי והחכם צערני בספרו איסוואהל כתב בטעות ורניציא כי התעו אותו דברי קהלת דוד ער רח' וחזר בו וגם החכמים וואלף ווע ראססי כולם כפה אחד אמרו שהדפוס הראשון נעשה באדריאנופלי ובשנת שיד' ומאיה להם השנה הזאת כאשר בדפוס המיוחס לאדריאנופלי לא נמצאת שנת הדפוס אם לא שנאמר שלפחות אחד מהם ראה שער הדפוס הראשון וכתב שם אדריאנופלי שנת שיד' ובשנה הזאת נדפס בעיר הזאת אצל האחים שלמה ויוסף יעבץ גם ספר שארית יוסף מר' יוסף בן וירגה כמו שכתבתי למעלה וזהו החלחלו בראשון לחדש אלול ור' יוסף בן וירגה היה אז באדריאנופלי אשר נתקנה בו מלאכת הדפוס על שהיתה בעת הזאת עיר מלאה חכמים וסופרים כמו שתראה בהקדמה לספר שארית יוסף ובקורא הדורות ובשנת שטו' נדפס עוד שם פירוש על אבות מר' יעבץ וגם הוא באותיות מרובעות בינוניות ולב' שורות על כל דף ודף ולא נדפס בו מספר הדפים כי אם מספר העלים [באנען] אשר נדפס בכל עלה ועלה למעלה לצד ימין תחת אשר המדפיסים האחרונים יציבו את מספר העלים למטה בכל עלה לצד שמאל. ורק על דבר מכת הדבר שהיתה אז באדריאנופלי חדלו המדפיסים לגשת עוד שם אל מלאכתם והלכו לשלונקי ובשנת שטו' הדפיסו שם האחים שלמה ויוסף יעבץ הנוכרים מחזור כמנהג אשכנז [עין ברשימת ספרי באלעיאנא להחכם שטיינשניידר צד השנא']. ואין ספק שהדפוס הראשון של שכס יתודה אשר דברנו ממנו הוא הוא אשר קודם שמצא המחבר ביד הר' שם טוב שאנעולו קינטרים מספר מאורעות מלכי אדום [עין צד קיב'] נשלם עם סיפור המעשה אשר היה תחת המלך מולטאן

סוליימאן ואשר על ידו קיימו וקבלו עליהם לחוג חג פורים המצוי ואשר בסופו כתוב כן יאבדו כל אויבי ה' אמן ועל כן עד הנה נרשמו בו אותות העלים כאשר כתבתי למעלה ומכאן ואילך נדפס אח"כ הקונטרס בפני עצמו עד מציל עני מחוק ממנו בצד קכו' ועל כן אמר בצד קיב' אחר ימים שנדפס החבור הקטן הזה וכו' ולכן לא נרשמו אותות העלים בדפוס הראשון בחלק אשר בא בסופו ואשר היה נחבא בספר שכבר נדפס מוועדאם בין עד לד' ולה'.

ב' הדפוס השני הוא הדפוס המיוחד לאדריאנופולי ואינו נדפס שם וכשער כחוב: ספר שבט יהודה חברו החכם הרופא הה"ר שלמה כן וירגא ולה"ה זה ספר תולדות ישראל ממאורעות וצרות וחלאות שעברו על היהודים בהיותם בארצות העמים. וכן יספר מכמה וכמה עלילות היו מתעוללים על היהודים ונגלה ונהפרסם השקר וישראל יצאו גאולים וגם איזו כוונות יפות על איזו אגרות חמורות. וכן יזכר מודיכוחים בענין הדת עברו לפני מלכים וכן סדר הקמת הנשיאים וכן צורת המקדש לפני ולפנים וכן סדר כהן גדול בבואו ללשכה שלו סמוך ליום הכפורים. וכן סדר הקרבת קרבן פסחים. באופן הספר הזה מעט הכמות ורב האיכות הוא. לכן החי יתן אל לבו להגות בו ולא יסיר שבט יהודה **באנדרנאפלי** קרית מלך רב ואדיר סולטן סולמאן יר"ה ותנשא מלכותו וכדפוס הזה נג' עלים [בלעטטער] ובדף נד' ע"א כתוב כשתצא מן העיר תאמר כסדר זה וכו' ואח"כ שמירה לדרך ותפילת אריסטוטלס ושמירת הדרך לרמ"ב וגם מה שיאמר האדם להנצל מן החרב וכשרצה לכוון בספינה ולעבור במים עד הרשיעני ה' כי באו מים עד נפש ובדף נד' ע"ב תמצא שתי שורות החסרות בדף מח' ע"ב. ואעיד אותך פה קורא נחמד על מה ולמה שערתי שהדפוס הזה לא יצא לאור בעיר אדריאנופולי. א' האותיות של הדפוס הזה שונות מכל וכל מאותיות של פירוש על אבות לר"י יעבץ הנדפס בלי ספק באדריאנופולי. ב' בשער כתוב **באנדרנאפלי**

וסולטן **סולמאן** במקום באדריאנופולי וסולטן סוליימן ככתוב גם בפירוש על אבות לר"י יעבץ. ג' המאמרים נגד הנוצרים ואמונהם נשמטו או נחלפו במאמרים וחרו רכים ולדוגמא עיין דף קיד' הערה צה' צו' וצו' קכה' הערה כ' גם מקומות אחרים נשמטו או נשתנו למנוע בוז וחרפת הנוצרים מדתנו ומאומתנו ולדוגמא עיין צד ט' הערה יט' ועד יא' הערה כד' וכה' צד יב' הערה כז' כח' ולא' ועוד אחרים רבים ולמה כל זה בספר שנדפס בארץ תוגרמא. ד' לפעמים תמצא מלות אשכנזיות לפרש איזה מלות זרות ולדוגמא עיין צד טו' הערה מא' צד כג' הערה נה' צד סג' הערה כג' ולמה נעשה זאת אם הספר נדפס באדריאנופולי ולכן אחר שוב שהדפוס הזה אינו מעיר הזאת והמפוסים שמו את שמה על השער רק בעבור שהדפוס הראשון יצא שמה לאור וכדי להסעות עיני חוקרי הספרים הנקראים צענוארען. ואם לא שגיתי הדפוס השני של שבט יהודה הוא דפוס סביוניטה וראויותי לזה הלא המה א' צורת האותיות של ש"י הנזכר דומה ממש לצורת האותיות שבדפוס סביוניטה כמו

שתראה מספר צדה לדרך לר' מנחם בן ורח מפרקי דר' אליעזר ומספרים אחרים הנדפסים שם . ב' לכל דף ודף שבשכט יהודה יש לח' שורות וכמו כן לדפוס סביניטה הנוכרים . גם בשני הדפוסים האלה שומרי העלים הנקראים קוסטאדען ואותותיהם [באנענצייכען] שרים זה לזה גם אות הניד [וואססערד צייכען] בשניהם אחת היא והיא עגולה ובתוכה הוגן [אנקער] . ג' כאשר ידענו שאימת הצענוור באיטאליה רבה היתה גם נדע על מה ולמה נשמטו בדפוס סביניטה המאמרים המתנגדים לדת הנוצרים ועל מה נדפסה שם עיר אחרת בשער ספר אשר יסופר בו מרשעת הגוים נגד אחינו בני ישראל ולכן השמיט המדפיס ג"כ לרוב המלות הספרדיות אשר תמצא בדפוס הראשון ותרגם אותן בלשון עברי כאשר לא הבינו לשון ספרד בארץ איטאליה . ד' על דבר המלות האשכנזיות ראה בשער של פרקי ר' אליעזר דפוס סביניטה ותמצא שכתוב שם בשם הר"ר אליעזר מכרוינשווייג ואולי הוא או מחוקק אחר אשכנזי הוסיף המלות האלה מלבו . ויען אשר האותיות נראות לעינים יותר חזקות בשכט יהודה מבשאר דפוס סביניטה שראיתי אחשוב שהש"י נדפס שמה בשנים הראשונות אחרי אשר נתקן בה הדפוס כמו שידענו שהמחזור שנדפס בשנת שט' בשלונקי כבר נדפס מחדש בסביניטה בשנת שטו' ואם היינו יודעים מתי מת הרופא כמהר"ר משה המון גם היינו יכולים לחרוץ הימים אשר עברו בין דפוס הראשון לשני כי בדפוס הראשון יחשבהו בין החיים וקרא אותו יר"ה ובדפוס השני כבר מת והוסיף לשמו זצ"ל [עין צד לג' הערה פ' וצד נג'] . ומתוך השינוים הנמצאים בדפוס הזה מלבד אשר זכרתי כבר למעלה נראה ברור שהמדפיס לא הלך בעקבות הדפוס הראשון כי אם אחרי כתב יד אחר אשר היה לפניו ואשר היה חסר לפעמים כמו שתראה בהערותי ובפרט צד לה' הערה פכ' מ"מ גם תמצא בו נסחות היותר צודקות מבדפוס הראשון .

ג' הדפוס השלישי הוא דפוס פראג ושערו אות באות כדפוס השני עד ולא יסור **שבט יהודה** ואח"כ כתוב רהי לבית יהודה לששון ולשמחה אמי"ר נדפס פה ק"ק פראג תחת ממשלת אווניו הקיסר ראדולפוס יר"ה ע"י גרשם בן מהר"ר יוסף בעלאל כ"ץ וצ"ל היום יום א' כר"ח כסליו ששט' לפ"ק והוא 9. Nov. 1608 . למספרם ולא 1609 כמו שכתב החכם צונץ בספרו צוד געשיכטע צד רפה' . בסופו כתוב עוד תפלת הדרך — תפלת ארסטוטלס — שמיית הדרך להרמ"בן — ואח"כ כתוב עוד ע"י מרדכי בן גרשם כהן מחוקק ושלמה בן גרשם כהן מחוקק פ"ה פראג לפ"ק . והדפוס הזה היה מלפנים בתוך ספרי ר"ד אפפעהיים [עין קהלת דוד צד חק'] וגם הוא בתוך אוצרי הספרים אשר למהר"ר א' כרמולי בפאריז ואם גם לא ראיתי את הדפוס בעיני מ"מ מתוך השער ומתוך ההוספות אשר בסופו נראה שנדפס מלה במלה אחרי הדפוס השני וכאשר רמז לי דעתו ראה

ך' הדפוס הרביעי אשר שערו כשער של דפוסנו הוא דפוס אמשטרדם במצות האחים יקרי היחס כהר"ר דפאל ואברהם בן דאנאן והיה להם למשיב נפש אחיהם החסיד כהר"ר דוד בן דאנאן תנצ"בה בבית עמנואל בנכנשתי שנת **ושקט** ושאנן לפ"ק . לדפוס הזה יש פח' עלים והקדמת ר' שלמה בן יורגה נדפסה מאחורי השער וגם אמרתי למעלה שהנוסחות דומות לדפוס הראשון ורק למעטים המה השינויים בין הדפוס הזה לדפוס החמישי . ובדף פה' עא' כתוב העתק מגלת עיפה למהר"ר שבתי כהן ז"ל .

ה' הדפוס החמישי הוא גם כן דפוס אמשטרדם ושערו כשער הדפוס הרביעי ונדפס בבית ובדפוס של הכחור שלמה בן כהר"ר יוסף כ"ץ זצ"ל פרופס מוכר ספרים בשנת **למשפטי** אחחנן לפ"ק ולדפוס הזה סד' עלים ומדף סא' ע"ב והלאה נמצא ג"כ העתק מגלת עיפה למהר"ר שבתי הכהן .

ו' הדפוס הששי הוא דפוס **הוראדנא** משנת לא יסור שכט יהודה לפ"ק ומספר הדפים לא נרשם רק מספר העלים רשומי העלים רשומים בו והדפוס הזה מלא שגיאות והשמטות לדוגמא חסר שם השמד סכ' כלו וגם כל אותם המאמרים הנוגעים לאמונת הנוצרים נשמטו ממנו וגם מהעתק מגלת עיפה אשר בו חסר הסוף ונדפס פעם באותיות מרובעות ופעם בכתב רש"י .

ז' הדפוס השביעי הוא אשר יצא לאור בעיר לבוב שנת תרו' והוא הלך מלה במלה בעקבות דפוס הוראדנא ובשערו כתוב ועתה נוסף בו מאת חכם אחד פירוש ותקן השמות מלשונות העמים עם הערות מושכלות גם סיפור מעשה נורא מעיר וורמייזא וספורי ירושלים הקדושה שבחיה ומנהגי ישראל בקרבה אשר העתיק מלשון עם לועזי ללה"ק בשנת לא יסור שכט מיהודה ורק להטעות עיני הקונים כתוב כל זה כי לא נמצא בתוכו לא תקן ולא הערות מושכלות אם לא שנאמר שהוא תקן באשר כתוב שם בעיר אגנן [בארץ צרפת] ובקשמיל שריון [עיר בצרפת] ובאראגון [פלך בשפניא] אשר כל חינוק בן יומו צריך לדעת . אך שגיאות הספר מחול תרבנה עם השמטות רבות .

ח' הדפוס השמיני הוא דפוס ווארשויא ולא ראייהו וכלי ספק לסבה ידועה לכל גם בו ההשמטות אשר דברתי מהן בשני הדפוסים האחרונים .

ועל ענין הדפוס אשר אנוכי נותן לפניך היום ומהותו אני לך קורא נחמד שהלכתי בו אחרי דפוס אמשטרדם משנת תקסט' ושחקרתי בשקידה רבה אחרי הנוסחות שבדפוסים שונים ובפרט בדפוס המיוחס לאדריאנופלי ודשמתי אותן למטרה מן הדפים ואם תמצא שמה בד"אד תקרא בדפוס אדריאנופלי

ולא נמצא בו כי אם עד ואצ"פ שקמו רבים כמוך לעזר צדיים [עין שמר
מא' צד עה] ואם גם נוסחת רבות בו שונות מפוסקי אמשטורפ מ"מ דוטה
מלה במלה לדפוס המיוחס לאדריאנופלי מלבד שני אחר שכתוב לחי התחתון
תחת לחי העליון [צד סג' הערה כח] והחכם נאלדענטהאל ברשימתו לספר
כ"י של וויען לא ראה זה . ולפי דעתי הכ"י נכתב מהנרפס כי לפעמים
תמצא בו השמטות אם מלה אחת נדפסה שתי פעמים בשתי שורות והסופר
בכתבו המלה פעם ראשון חשב שכתבו כבר פעם שנית לדוגמא צד י' שורה יא'
מלמטה חסרו המלות ואמרו כי לא נודע לרומיים שרש וכי הצרפתים מפני שהסופר
בכתבו מלה הצרפתים אשר לפני כי לא השמיט המאמר אשר בין מלת הצרפתים
הראשון לשני וגמר השורה הבאה אחריה והשמטות כאלה תמצא ביותר .
וכיאר מלות ספרדיות אשר תראה בהערות רק להקל קריאת הספר הזה מעל
האנשים אשר אינם בקיין כלשון ספרד ובטעם ועצה לא חקנתי במחברת
הזאת דבר מהשבושים הנמצאים בה כי אם במקומות אשר ידעתי בבדור
שההיקונים ימצאו חן בעיני כל מבין ואינם צריכין ראייה ומופת יותר ההיקונים
העורכים למשענת ולכיאר ברוחב תמצא עם ראיותיהם במחברות הכאות א"ה
ושם גם אזכר מהמקורים אשר שאב מהם בעל שכם יהודה בספרו . ואח
אשר הוספתי בדפוסו זה רשמתי בשער הספר ומשם תראנו וגם אשר הראיתי
לך מקום הפסוקים לא למותר החשבה . ולמען לא יחסר כל בו הדפסתי
גם בסוף הספר העתק מנלת עיפה אשר נדפסה פעם ראשון כעין הקדמה
לסליחות וקינות על הגזרות רעות שארעו בעו"ה בארץ אקריינא וואלין ופאדליא
וליטא שנת ת"ח ות"ט לפ"ק חכרם המאור הגדול הגאון המפורסם מהר"ר
שכתי כ"ץ באמשטורפ בבית עמנואל בנכשתי שנת אתי' מלכנון לפ"ק
ומשם נדפסה פעמים רבות כסליחות ובשכם יהודה בסופו . — ובטרם אשים
קנצי למלין עוד עלי החוב להוכיח את האנשים היקרים אשר תמכו את ידי
ואמצו את ורועותי בעבודת המחברת הזאת הלא המה בן עירי החכם מהר"ר
יוסף עדנר בלוגרן אשר שלח לי העתק התחנה של ד' יוסף ו' יריגה והודיע
לי מהות הרפוס הראשון של שבט יהודה והחכם מהר"ר א' כרמולי בפאריז
אשר שלח לי העתק כתב של ר' חסדאי קרשקש מכהבי יז אשר חננו ד' בהם
ואשר הבטיחתי להיות עוד בעורתי וגם חכמים אחרים אשר אקוב את שמוהם
במחברות הכאות א"ה חזי משכורתם שלמה . גם יצוה ה' את הברכה את
ידיי החכם מהר"ר אליעזר ראזענטהאל נ"י מתושבי קהילתנו כי מלבד אשר
נהנינו להגות בתוך ספריו היקרים גם תמך את ידי במלאכת ההגהה וגלה את
אזני על מאמרים רבים הנוגעים לענין של שבט יהודה אשר אזכר מהם עוד
בעזר העליון .

ותהי השלמת הספר הזה ביום א' אור לארבעה עשר של ניסן כשנח

שמחו צדיקים בה' לפ"ק .

המוציא לאור .

אמר שלמה בן וירגה ז"ל כסוף ספר אשר חבר אדני החכם הגדול
דון יהודה בן וירגה ז"ל מצאתי כתוב קצת
שמדות וגזרות אשר עברו על ישראל בארץ נכריה והעתקתי אותם למען יראו
ולמען ישמעו בני ישראל וישוכו ויתחננו לבעל הרחמי' יכפר עונותיהם במדה
שעבר עליהם ולצרותיהם יאמר די וקראתי ספר זה **שבט יהודה** כי הוא
המולך ראשונה וראה יותר בעצם שבט עברתו יח' וכן אמר הנביא [ישעיה ג' ח']
כי כשלה ירושלים ויהודה נפל:

החרבן הא' בומן אנטוניוס קיסר רומי אשר שם פניו לעלות אל ירושלים
בחיל כבד ונתחבר עמו מלך אחד ממלכי יון אשר נקרא שמו
קיסיאוש ובהגיע הקיסר סמוך לירושלים שמע איך נתאלמנה מלכת מצרים אשר
שמה קלעאפטרה רצאה שמה כי אין כמוה בארץ ביופיה והקיסר הזה חשק
בה כדרך בשר ודם ושלח שלוחים למצרים לבקש עליה ונתרצית ולקחה לו
לאשה אבל בהנאי שיגרש אשתו ראשונה אשר ברומי וכן עשה והמתגרשת היא
אחות אוקטוביאנוס קיסר וחכמי יועצי הרומיים כאשר ראו נבלה זו הסכימו
להעביר מאנטוניוס כתר הקיסרות ונתנוה בראש אגושטוש אחר זה קמו קצת
מאויבי היהודים ואמרו כי מלכת מצרים שלום ואהבה היה לה עם היהודים
והם יעצו לאנטוניוס ולמלכת מצרים על הנישואין ההם כדי שעל ידה יסלק
אנטוניוס מלחמה מעליהם וכאשר שמעו הרומיים הדבר הזה יעצו לקיסר
אגושטוש שילך על ירושלם ויקח נקמת אנטוניוס ראשונה ואחריו מהיהודים
או הלך אגושטוש בחיל עצום מכל משפחות האדמה כי הרומיים בעת ההיא
ירושלים היו עד סוף העולם ונמשכת המלחמה בין אנטוניוס ואגושטוש ונצח
אגושטוש ואנטוניוס ברח ואגושטוש הקיסר הרג את קלעאפטרה ושני בניה
עמה אשר לה מבעלה הראשון אחר זה הפך פניו נגד היהודים והם הראו גבורות
עצומות והפילו מן הקיסר עם רב אז אמר הקיסר ליועציו נסלק מלחמתנו מעל
היהודים כי אין אנו לוחמים עם אנשים אלא עם אריות ונמרים השיבו לו היועצים
ואיך נולך חרפה זו לרומי לכן נקומה למלחמה ונתחוק ואם נמות כבודנו יהיה
לעד והתחוקו במלחמתם והפילו חומות ירושלים ושללו ממנה שלל רב. אחר
זה הניח הקיסר שר גדול שימשול על היהודים בשם רומי ושב לארצו בכבוד
גדול ולתקופת השנה מרדו היהודים על ממשלת רומי והרגו השר ההוא והקיסר

בשמעו עליה עשן באפו וקבץ עם רב כפלים מפני שכבר ידע כח היהודים וגבורתם וגם הכין סוללות אשר לא הכין בראשונה מפני שלא נחשבו היהודים בעיניו והתמיד במלחמה שנה אחת אבל לכסוף נצח והרג מן היהודים עם כחול אשר על שפת הים עד שנשא כפיו אל השמים ואמר ארון העולם אל השרת עלי חטאת על שפיכת כמה דמים כי היהודים הם אשר הביאו עליהם הרעה . אחר זה הגלה כל שרי היהודים והביאם לרומי וגם שם יד ה' היתה בם ובהשגחות האוידים והמוזנות והעון העזור (א) מהו כלם וברומי היתה קבורתם כך כתוב בדברי הימים אשר למלכי אראגון :

השמד הב' בזמן בן סירא ושמד גדול היה ולא נודע אצלי סבתו אבל מצאתי כתוב שיצאו מכלל דת מר"ע שלשים אלף נפשות ואותם שעמדו על קדושת השם נשרפו וכן סירא זה הוא יהושע בן סירק (ב) בן בנו של יהושע בן יהוצק הכהן הגדול ונקרא בין הנוצרי' יושפוש שיריק כמו שכתב גירונימו (ג) וחכם זה חבר ספר לנוצרי' נקרא עקלעשיאשטיקור והם מנאוהו בין ספרי הקדש לגדול חכמתו וחשיבותו :

השמד הג' שנת ארבעת אלפים וארבע קודם שגברה יד הישמעאלים על הפרסים נהפך לב הפרסים על היהודים במקום היותם מקדש אוהבים וחולקים להם כבוד כי עזין היו ביהודי' אנשים רשומים בחכמה ובהפארת דומים בשלמותם לאנשי ירושלים קודם הנפילה והמלך בקש להצילם ולא יכול כי העם רב מאד והוא היה ירא שמא ימרדו העם עליו לפי שכבר התחילו מלחמות ישמעאל על פרס וכן כאשר ראה את קולם כי על נשיאו' אמונתם הם קמים המלך בעל כרחו שב לכונתם ותפס במאסר שלשה גדולי ישראל אשר נקראו אמימר מוריקא משרשיא ראש הגולה (ד) והכם ביסורים קשים לשימורו דת וכן שיעצו את עמם כל זה (ה) והם ע"ה עמדו בנסיון וקדשו האל הגדול וכאשר ראה המלך כי לא יכול להם גור עליהם הריגה . ואחר זה צוה שישכימו במאסר כל ראשי היהודים ועמדו במצור ובמצוק ימים רבים עד שיבשו עורם על עצמותם וכי לא יכלו עוד לסכול יצאו רובם מכלל הדת אבל משם והלאה ירד מלך פרס ירידה אחר ירידה ובאו עליהם כח הישמעאלים והכנסו וגכרו ותפסו כל מלכי פרס ומלך ישמעאל מלך חסד היה כמו שנמצא תמיד

(א) בדפ"אד וגם העין זה וזה גרם להם שמתו .

(ב) בדפ"אד הרשיע בן סירו .

(ג) בדפ"אד חסר מן ונקרא עד גירונימו .

(ד) בדפ"אד ראשי הגולה ונראה שצ"ל אמימר בר מר ינוקא ומשרשיא והונו

מרי ראש הגולה .

שכלם מלכי חסד ואוהבי הישר ושלח וקרא ליהודים ואמר להם זכרים טובים והבטחות ושיעמרו בדת שירצו כי הדת המוכרחת אין תועלת בה לעולם גם הפרסים תרשבי הארץ מהודים היו ואומרים כי על מה שעשו ליהודים נפלו נפילה עצומה ומאז היו מניחים אותם למה שירצו כן נמצא בזכרי הימים למלכי פרס אשר הובא למלך ספרד כמנהג הנזירים כי יבקשו לדעת הדברים הקדומים לקחת עצה מהם וזה מחשיבותם והשכלתם הטובה:

השמד הד' שנת ארבעת אלפים תת"עב יצא חרב בן הומרד לעולם והוציא כרוז בכל מלכותו כי מי שלא יבוא לדתו ימות בחרב וממונו

לאוצרות המלך אז קמו כל היהודי' הם ובניהם וטפם והלכו אצל שער המלך כסמוך לפתח השער צעקו ואמרו הרשיעה המלך ענה המלך ואמר אי עם סכל ואין לב והלא לא קראתי אתכם לדתי אלא להרשיע אתכם שלא תבואו בדן גיהנם ענו היהודים תשועהינו היא שמירת דתנו אשר נצטוונו אנחנו עליה ואתה אדונינו בגופיתנו ומלכנו בממונו אבל הנשמות אשר שלחם אלינו ועהר להשיבם אליז הוא המלך אשר ישפוט אותם ואתה אדונינו בכסאך נקי השיב המלך אי עם טפש אני לא באתי בריכוז עמכם כי ידעתי שתשיבו השוכות יהודיות רצוני הפשוט הוא שתשמרו דתי ואם לאו הרי החרב אמרו היהודים אל נא יחר לאדוני כי מלכנו אתה ואנחנו עמך ואם אין אנו ערשים רצונך תגרשנו אל ארץ אחרת ואיה נקמה כוז שנעזב ארצנו ומולדתנו ונלך אל עם אשר לא ידענו השיב המלך אין רצוני לתת את עבדי שיעבדו מלך אחר וכאשר ראו היהודי' רצון המלך הלכו אצל השרי' והתחננו מאד שידיברו עם המלך שישוב חמתו ושיקח נכסיהם וישארו באמונתם והם עשו ולא הועילו ומרוב המצוקות יצאו קהלות רבות מדת מר"ע ובתוך חרש ימים מת המלך ההוא פתאום וקם בנו תחתיו ופחד מאד שמא על עון היהודי' מת אביו וקרא לכל האנוסים והבטיחם הבטחות ורמז להם שאינו חושש אם יאמינו במה שיאמינו ורבים היו שכים לדתם ורבים היו יראים שמא דרך החבולה אמר להם לחפש מה שבלכם ונשארו חוץ לדת ימים רבים:

השמד הה' בעיר הגדולה גראנאדה העלילו עליה על רב יוסף הלוי ונהרג הוא וכל הקהל אהו יתר על אלף וחמש מאות בתים ומי

שלא ראה בכבודם והצלחתם ותפארתם לא ראה מעולם תפארת כי גדולים היו בחכמה וביראת חטא והתאכלו עליהם הקרובים והרחוקים מפני חשיבותם וגם מיראה שמא גם עליהם תעבור כוס וגזירה זאת היתה בתשעה בטבת ומגלת הענית אשר היו עושים לא נודע על מי וכנראה שכונו כונה (ו) ברוח הקדש

(ו) במגלת הענית קרוב לסופה כתוב אלו ימים שמהענין בהם וכו' בתשעה

תרמ"ה לא רהבו רבוהינו על מה .

ליום ההוא (כתב הר"ר אברהם הלוי בספר הקבלה (ו) אשר לו) וזה רבי אברהם הלוי נתלה על קדושת השם כי מלך ספרד רצה לאנסו על המרת הדת וכי לא יכול לו צוה שימלוהו:

השמד הר' היא גזרת הרועים אשר כמוה לא נהיתה ולא יהיה עוד ובורח נסחאות מתחלפות ומה שכתוב בספר דברי הימים למלכי ספרד כך הוא בעיר איגין (ח) קם נער אחד וקבץ קבוץ גדול מן העם ואמר כי נראה אליו דמות יונה בכל יום פעם על שכמו פעם על ראשו ומדבר אליו ברוח נבואה וכששולח ידו לקחת אותה חוזרת לנערה בתולה טובה מראה ואומרת בזה הלשון אתה הנער הנני מקים אותך רועה כארץ ופרצת על פני ישמעאל פרץ על פרץ וזה לך האות אשר תראה בעיניך כי בזרועך כתוב הדברים האלה ורבים היו מעידים שכך ראו ואחרים העידו שראו צורת עץ המושיע מצויד בזרועו ואחרים אמרו כי בהיות הנער על עין המים שמעו הדבור' ההם אבל דמות לא ראו וכששמעו העם דבריהם הלכו אל הנער וזרעו כלם והשתחוו והיו מנשאים אותו ושמחוהו לראש וקצין קדוש אבל לא רדפו אחרי הנער ממקום למקום כי אם הרועים ורבים היו באותן גלילות כחול ויהי שם הנער הולך וגדל ומכל המלכיות היו באים לאלפים ולרבבות ובמעט זמן נאספו שלש' אלף רועים ושממו פניהם לבא לעיר גראנאדה ומשם לכל מלכות ישמעאל ובעמדם על כוונה זו אמר אחד מהם אין עצתינו טובה כי איך נלחם עם הישמעאלים מלומדי מלחמה והם רבים ואנחנו מעט והם יש להם כלי מלחמה ולנו אין לנו אפילו מחט קטן אם טוב בעיניכם נשים פנינו נגד היהודי' כי הם עם רפים וחלש' ואין עוזר להם ועם אצבעותינו לבד נוכל להפילם וכאשר נתחוק עם שלל היהודים ועשרם כי רב הוא נקח כלי מלחמה ויקבצו אלינו עוזרים רבים ואחר זה נלך ללחום נגד ישמעאל והרי מלחמתנו בטוחה בהיותם בעצה זו הלך דרך שם יהודי חייט והעני לא ידע על מה היו עומדים ולעג עליהם ועל ענינם ואז בחמה שפוכה קפצו הרועים עליו ועשו את בשרו ככברה ואיש אחד חטא ועל כל עם היהודים יצא הקצף כי עלה בלבם להכריח שם יהודי מעולם ואחרי' כתבו כי סבת שנאתם היתה ריכות אשר עשה אחד מהם עם יהודי אחד ונמשכה מריבה ביניהם וכאשר ראו הרועים שהיהודי היה מחליש ענינם הרגוהו (ט) ומשם נמשכה הרעה לכל המקומות אשר השיג יד הרועים או שלחו היהודים שלוחים למלך צרפת והיטב חרה לו מאד כי מלך חסד היה ושלח רצים וחופים בכל עיר ועיר להשאיר את השריד וכן לכל הכומרים שיעמדו נגד הרועי' ויבטלו מחשבתם הרעה כי לא באמונה הם עושים ואם אותותם אמה שיבואו לפניו כי

(ו) בספר הקבלה כצ"ל ובדפ"אד חסר מן הר"ר אברהם הלוי עד אשר

לו ובמקום וזה רבי אברהם הלוי כתוב שם וזה רבי יוסף הלוי.

(ח) בדפ"אד חסר מן וזוה עד איגין ולפני קם כתוב כי.

(ט) מן והאחרים עד הרגוהו חסר בדפ"אד.

הוא יעזרם וילך לפניהם ללחום מלחמתם והרועים לעגו על הדברים ושחקו מאד מאד ואז היהודים הענים שלחו כמרוצה לאפפיוז והוא צוה חרם גדול בכל המקומות שיקומו נגד הרועי' ולא הועיל כי הרועים היו רבים ואנשי הכפרי' נלוו עמהם וכן כל מרי נפש ראו עת מזומן נגד היהודים ויקומו הרועים ויהרגו כל היהודים הנמצאים במקום ההוא לא נמלט מהם איש ומשם הלכו לסרדיל (י) והרגו שם כל היהודי' הנמצאי' לכד מעט מזער שנחנו נכסיהם לשרים שיחביאום בבתיהם (יא) וכאשר נודע הדבר לשר טולושא שלח פרשים וצוה להם שיחאמצו להפרש מן הרועים ולאסרם ולהביאם לפניו לטולושא הלכו הפרשי' ותפשו מהם רבים והביאו עשר עגלות והגיעו לטולושא בלילה ויקומו הכומרים אשר בעיר והתירו הרועי' בבקר הרימו קול ואמרו איך נעשה נס לרועים כי החירם המושיע והו' מורה אמתת עניינם ותהום כל העיר ושמו פניהם להציל הרועים מיד המלצר טולושא והוא היה מבקש להצילם (יב) ולא ראה כח בידו והיהודים אשר ברחו למגדל נרבוהו כאשר שמעו איך נתפשו אותם הרועים ולא ידעו מה נהיה אחרי כן אמרו מעתה אין פחד כי כבר נפלו הרועים ומהרו לצאת מן המגדל וקבצו עליהם הרועים בדרך והיהודים היו מתאמצים כנגדם ויצאו אנשי כפרים לעזר הרועים ונפלו מן היהודי' מאה וחמשים איש וכאשר שמע מלצר טולושא יצא הוא בעצמו נגד הרועים ומצא שכבר נאספו שם עם רב ולא רצה (יג) ללחום ובקש להוכיחם והם בקשו לשלוח בו יד והוכיח להשיב אחור ימינו ושכ למקומו והאיש איש חסד ושלח לכל היהודים אשר בסביבות שלא יצאו כי אם בבטחון וכאשר יבואו הוא ישלח פרש קרובו שיוליכם לעיר קרקאשונא כי היא עיר בעורה ויוכלו להנצל שם וכל היהודים אשר באו מסרם ביד הפרש והזהירו מאד שיהיה בשמירת' בנפשו כי אין עליהם חטא מות ואנשי הכפרים נתעצו עם הפרש והוא מכרם וקמו בלילה ויהרגו כל היהודים והבער האש הגדולה הזאת בכל מקומות אינגלאטירא ובורדיליש וקשטיל שרון ואגינאש ובכל אותם המקומות הלכו הלוח והרוג ומשם לעיר בוגורדה (יד) ומשם למורציין ומשם לקונדון ולא השאירו פליטה אלו הם עירות גדולות כי מהקטנות אין מספר וסוף הדברים נהרגו מיד הרועים ק"ך קהלות ובקשטיל שרון נאספו רבים מהיהודים והרועים בקשו לשכור הדלתות וכי ראו היהודים שאבד מנוס מהם אמרו טוב לנו להרוג את עצמנו ולא נפול ביד אלה והפילו ביניהם גורלות מי יהרוג את מי והרגו אלו לאלו מאתים נפשות ושנים הפילו עצמם מן המגדל וכאשר התחזקו הרועים שבו לעיר טולושא והמלצר יצא עליהם כחן ובתחנונים

(י) נראה שצ"ל למרדיל .

(יא) שיחביאום בבתיהם חסר בדפ"אד .

(יב) בדפ"אד כתוב להורגם וכן נכון .

(יג) בדפ"אד ולא ראה .

(יד) בדפ"אד ביגורדה וצ"ל ביגוררה .

דאמר להם אחי ובעלי אמותי אהם לא כאלה היהודים הפושעים אבל נראה לי שאין לכם דין להרגם כי אם להכריחם על דת מושיענו דת אמת ועוד שהכתב לא אמר אלא שתבואו נגד הישמעאלים והשיבו הרועים שאם יקבלו היהודים אשר מטולושא דת ישו שיסלקו ידם מעליהם או המירו כלם את דתם ולא נשאר בדת היהודים לבד אשה אחת אשר נחבאתה בבית שר אחד מכירה ובעיר גאשקונא כלם נהרגו לבד עשרים שברחו לעיר לירידה ובכפר לואיש היו שלש מאות נפשות ועשרים גדולים היו ונתנו נכסיהם לשר אחד שיצוה פרשים עמהם יביאום בבטחון למלכות אראגון ובצאתם יצאו עליהם מן העיר ונהרגו כלם ובמלכות אראגון היו בצרה עצומה ונאספו כלם לכל עיר מבצר וכן שלחו אל האפפיור והוא צוה לכל ההגמונים שתחת ממשלתו שיטילו חרם על הרועים שישובו מדרכם ולא הועיל והגמון טולושא בן מלך אראגון היה ועזר את קהל לירידה וניצולו וילכו הרועים בכל מלכות אראגון וכמעט נאבדו כלם לולי כי מלך אראגון מלך חסד היה והתאזר על הצלת קהלות מלכותו ושם פרשים ושומרים בכל מדינה ומדינה ועם כל זה לא היה מועיל אלא שהאדון דון אלפונסו בן מלך אראגון שם נפשו על דבר משפט ובא לעיר אושקא ותפס מהם ארבעים ותלה אותם על עץ במצות אביו וכן בהר סגור תפש מהם ותלה אותם והכעירם מכל מלכותו גם מלך צרפת הכריז בכל מלכותו כי כל הנמצא מן הרועים יהרג ויצאו הרועים ממלכות אראגון ויבואו במלכות נאבארה ובאו לקהל פאנפלונא וברחוק משם שלשה פרסאות ושם המקום מונידאל (טו) היו היהודים רבים ויכו ברועים מכה רבה וילכו משם . אחר זה אמר האדון דון אלפונסו לאחד מפרשיו הגדולים שאם יוכל לאזור כח נגד הרועים ולהכות את הנער יעשרנו עושר גדול וינשאהו על כל שריו אמר הפרש ואך אלך נגד כונת האל אמר לו דון אלפונסו אם היא כונת האל הוא יציל את הנער מידך ואם הוא שקר אתה תמיתהו הלך הפרש ויעשה מלחמה והתאמץ לקרב אל מקום הנער והשליך עליו חץ ונפל לארץ ויראו הרועים כי מת גבורם וינוסו ויבואו חמש מאות איש אשר לא ידעו מיתת הנער לעיר טודילה וכאשר שמע הפרש יצא עליהם והרג מהם אין מספר עד שנהפזרו אלו מאלו והיו כדמות בורחים מממלכה לממלכה וכאשר ראו השרים וההגמונים כי הרועים נחלשו היו עושים בהם שפטים מכת חרם האפפיור וכומן מועט ספו תמו הרועים כי אותם שלא נפלו ממכת חרב נפלו ממכת דבר לא נשאר מהם שריד אבל את אשר כבר עשו אין מרפא כן מצאתי בספר דברי הימים למלכי ספרד והעתקתי אותו מלשון לעז ללשון הקדש ושמעתה כי בעיר טודילה היו עשרים גדולים וכי ראו אבן העניים מכל מה שעבר התנבחו וקבצו באוצרות חטים ושמן לתת לעניים לשלש שנים וכאשר ראו היהודים החשובים אשר בצרפת ואשכנז גמילות חסד אחיהם עשו גם הם כדרך רחמנים בני רחמנים גומלים חסד עם אחיהם בעת צרה ועוקה ישלם ה' פעלם :

(טו) ברפ"אד מונידאל וכן נכון .

השביעי ענין ויכוח היה בין המלך האדיר והחסיד מלך אלפונסו מספרד עם טומאש החכם המהודר אמר המלך לטומאש בואך לשלום לחצרות גדולתנו ובעצתך תנחני ותעילני מכא בדמים או להויק לעם היהודים כי זה ששת ימים בא אל מקומינו משרת מושיענו הגמון אחד ודרש לרבים כי היהודים לא יוכלו לחוג חג נקרא בלשון העברי פסח כי אם בדם נוצרי ואף אל פי שראיתי באיש ההוא סימני שטות יותר מסימני חכמה מה אעשה כי העם האמינו דבריו וכאו לבקש משפט ודמסו חצרי וכמעט שנחשבתי בעיניהם לאיש נכרי או יהודי באשר לא עשיתי נקמה ביהודים כאשר נחאמת כמותם המזוהם השכוש ההוא ואף על פי שזכר זה רחוק הוא מן השכל בתכלית חפץ הייתי שאדע מה להשיב לשוטים כי הם עם רב ולא אוכל לדחותם על נקלה וידעתי שידעת בדת היהודים בקבלתם ובמנהגם ואחא הדע אם יש שרש בדתם מענין זה או בחבור הנקרא אצלם תלמוד והוא פירוש הכריביא (טו) ואחא נכנסת בחוריו כפי המסופר ממך ועינינו ראו ואם יש בהם עון כזה אגרשם מארצי ואם שקר אשים נפשי להצילם כי עבדי הם:

כ' הודיעני סבת נפילת היהודים מימי קדם ולא האמר כי מה לי בעניני היהודים ויש לי בזה סוד באחד מן הימים אודיענו אליך והנה לא מצאתי נפילתם לא בדרך טבע ולא בדרך עונש כי ראינו ושמענו עמים רבים שפשעו וחטאו יותר מהם ולא נענשו אבל להפך כי הצליחו הצלחה גדולה והנה בזמן המלך לטינו היו עובדים למזל שבתאי והמלך לטינו הרס היכלו ובנה היכל ללוציפיר ולקח כהני שבתאי ושרפם על מזבח לוציפיר ולוציפיר הוא ככב נגה והצליח לאטינו ועמו הצלחה ועוד היום כתבו המספרים האמתיים שיש באי הים הרחוקים עבודת נוגה ושם היכל בניו וצלם מוטל ופניו למעלה וכו כצורת גיד ומביאים בתולה ושוכבת על אותו צלם ומקבצים טיפי הום היורדות ולשין בו עיסה והאוכל ממנה קדוש יאמר לו והנערה ההיא לא תנשא עוד לאיש אבל נשכרת היא לזנות לכל הבא וכל מה שתרחיק הנערה חציו למוזנותיה וחציו למשרתים בהיכל ההוא ונשכרת בדמים יקרים מפני שכל הבא עליה נתקדש לעולם וסמוך לאי ההוא יש ע"ז אשר קרבנה שבעה עכברים ושבעה עטלפי' ושמענו כי העם ההוא אוכל את דשן הארץ ומעולם לא כבשם מלך ושר. ואחר המלך לאטינו בא מלך אחר ברומי והרס מזבח לוציפיר והרים היכלו למזל שבתאי ומצינו שהרומים משלו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ וכבשו מקומות שלא כבשם אדם מעולם והם יושבי אלימאניא (ז) ובורגוניא המ' הגבורים אשר מעולם וכן מצינו תושבי ריניש שהיו עובדים ללכנה וכן כל עם קארווי וכן כדומין ובושמין היו עובדים לשמש ואנשי כשדים היו עובדים לאש ויש באי הים משתחווים ליסוד הארץ

(טו) בדפ"א כתוב הביביא ובלשון ספרד הכד' ספרי קודש נקראים brivia או bribia.

(ז) בדפ"א אשכנו.

ומן הדין היה שישימו אותם תחת הארץ לשעלה אלהיהם עליהם ובזמן קדום מקומות היו בארץ כשדים משהחרם לתרנגולת ומהם לצורת תיש ומהם לצורת חמור פרד וסוס יחזיו ויש שמשחתחיים למי שיפגעו בבקר בצאתם מפתח ביתם וכלם מוצלחים הצלחה עצומה ובעיר הגדולה רומי אשר אנשיה פקחים קם מלך אחר שמו גאנוס (יח) והצליח במלחמותיו והעם חשבוהו לאלוה וקראוהו אלהי האלהים והצליחו הצלחה לרוב וכאשר האמת שהיהודים על עונם נענשו למה היה עונש גירוש כי לא מצינו אב שכנו חטא לו וגרשו אבל הוכיחו והוא בכיתו וארמונו והנה היהודים נקראו בנים לאל כמו שכתוב בספר הבריביא עד שבא מרשיענו אשר עליו אמר דוד [תהלים ב' ו'] ה' אמר אלי בני אתה: עוד אשאלך ותודיעני אם היהודים חטאו מה חטא המקום הקדוש אשר בירושלם ומוסכם לכל הכתות כי הוא הקדוש היהודים אומרים כי הוא המקום אשר התחיל האל בריאת העולם ושם קבלת התפלות לכל חי והישמעאלים קורים אותו שער השמים והנוצרים אומרים כי משם עליית הנשמות לגן עדן ושם מקום הנבואה לנביאים ושם נולד מרשיענו כמו שאמר דוד [תהלים קי' ב' וג'] מטה עוון ישלח יי' מציון מרחם משחר וגו'. וכאשר נאמר כי לא על עד העונש נפלו אלא בסבה טבעי' נדעה כינינו הרברים הצריכים למלחמות והם ד'. הא' הפקחות והתבונה לתחבולות והמעצות תכונות ומוסכם לכל הכתות כי היהודים פקחים וערומים מכל האומות. א"כ לא נפלו במלחמות להעדרם. הב' הגבורה והכח וטיטוס אויביהם ספר עליהם מגבורותם ומכללם אמר כי שלשה בחורים אחים העמידו שער אחד משערי ירושלם ג' ימים פתוחה יומם ולילה נגד כל מחנהו להכעיסו עד שנחבייש וקבץ כל עמו והוכיח אותם ונאספו כלם והתאזרו ועם כל זה נפלו ממחנהו רבים אין מספר ובאו הבחורים הוך השער וסגרו הדלתות ואין בכל מחנהו מי שיעכב ההסגר. הג' העושר להכין מזונות אל המחנה והיה מן היהודים מי שהתנרב לתת חטים למחנה היהודי' שתי שנים ואשר אני רואה מגדולת עשרם שכאשר בא עליהם מלך ורצו להשלים עמו היו נוהגין לו כל כסף חובה שבהיכל לשיסלק מלחמתו מעליה' ובשנה הב' בא מלך אחר ואומר הכתוב שהיו נוהגין לו כל כסף חובה שבהיכל כי לא אמר שהיו נוהגין השאר וזה מבואר בספרי מלכיהם אשר נראה כי בשנה אחת היו משלימין כל מה שחסרו בשנה הקדומ' ואלו יקרה כזה בספר לא היה העם יכול להרים ראש ד' שנים. הד' רבוי העם וכתוב ניקולאוס די ליריה שהיו ביהודים שולש חרב מיהודה שש מאות אלף ומאנשי ישראל מושכי קשת ומחזיקי רומח שמנה מאות אלף ולא ימצא רבוי כזה בכל מלכי הגרים יחד ולעם אשר כזה לא מצאתי בדרך הטבע סבת הנפילה: השובת טומאש מלך אדיר וקדוש דברים מתמיהים אנכי שומע היום ונפלאתי מאד איך נכנס בלכ נבון וחכם כמון דבר רחוק מן השכל עד שאין זר יותר ממנו שאף על פי שאומר שהוא אינו מאמין למדע הוצרך

אדוננו השאלה עליו גם תושבי העיר והם ספרדים נבונים ופקחים שבאומות האמינו הבלי זקנות משיחות כשטוות לאור הלכנה ועלילות עריצים יבקשו עילה למלא חסרונם בעמל אחרים ולא מצאתי להם התנצלות אלא כי גם יש בזה שנאת הדת לכן יבקשו להפיל היהודים העם השפל מאשר ימצאו ולא יאמינו מה שכתביהם אבל יקחוהו למה שכלכם ואין בהם תכונה בבקשה זו כי גואלם של אלו חוק הוא ולא מפני אהבתו אותם כימי קדם אבל מפני שטבע האל המשיג להשיג כיותר שפל ויותר משיג בו ממה שישגיח בדבר הנכונה וטעמו של דבר מבואר כי הדבר השפל והנמוך קרוב מאד אל ההפסד ורחמי האל על כל מעשיו אינו רוצה שיאבד אחד ממיני בראיו אפילו מין הנמלה או הזכב וכל שכן היהודים בעלי דת (ואם בטלה ואשר קרבם האל כימים הראשונים וסובלים היום גלות מר לסכול מה שתושבים שהוא רצון האל) (יט): ועל שאלת מלכנו אומר כל מאכל שלא הורגל בו האדם כאשר יביאיהו לפניו ימאסנו וטבעו ישקצנו שאם יאמרו לנוצרי שיאכל מבשר הכלב או החתול ידוך ויכרה משם כמו שכורח היהודי מאכילת החזיר או החלב והנה כשר החזיר נאות היא לסוג האדם וטבעו ולמה יכרה ואם מפני שהוא משוקץ ומטונף במאכלו למה יאכל התרנגולת האוכלת ההולעים שבאשפות וכל מין שקץ והחלב הוא המשובח שבחי אלא מפני שלא הורגל לאוכלו וכן מפני שחל עליו מאמר האל וכ"ש זרות אחר והוא שהיא ליהודי אומץ לב שירצה (כ) אדם לקחת דמו והוא בתוך עירו וממשלתו אשר אם ימצא יעשוהו חתיכות וכ"ש זרות אחר שענין הרצחה הוזהרו היהודי מאד בדתם ומה נאמר ממורד לבכם שאם ימצאו ברחוב מאה יהודים יבא נער קטן נכרי ויאמר קום על היהודי יכרחו כלם ואם יציאו שופטין אדם להריגה במשפט ודין יכרחו כלם משם כי אין טבעם סובל ראות הריגה אפילו משונאים וזה מפני שקללם האל כמו שאמר הכריביא [ויקרא כו' לו] והבאתי מורד בלבכם ודרך אותם קול עלה נדף והנה היהודי ראינו שאינו אוכל דם משום חי ואפילו מן הדגים שאמרו התלמודיים שלא יקרא דם אסוריהו לשתות והוא מאוס בעיניהם מאד מפני שלא הורגלו בו ואפי' שראה כמה עמים אוכלים הדם וכל שכן שימאס דם האדם שלא ראה שום אומה שיאכלנו וראה מלכנו דבר זה שאם יאכל יהודי מן הכבד (כא) יוצא מן השנים דם עליו לא יאכלנו עד שיגרנו ידוע שיותר נאס לאדם דם אחרים מדמו ואפילו דמו ימאסנו מפני שלא הורגל בו ומה שנעטו היהודים שלא לשחוט בסכין פגום אינו אלא להצילם מאכילת דם מפני שחרדת הפגמה גורמת שהדם הולך להציל את הלב כי הוא המלך ושוכו אינו יוצא ולכן יותר מהרה יתעפש החי ששחט הנכרי ממה שישחוט היהודי מפני ששחיטת הנכרי לא הוציאה כל הדם שבחי והעפוש נמשך מן

- (יט) בדפ"א חסר מן ואם בטלה עד רצון האל .
 (כ) בדפ"א ובדפ"א הראשון שירצה וכן נכון .
 (כא) בדפ"א מן הכבד וכן נכון .

הדם ודבר זה מבואר וכן נסיתי: השיב המלך חמתי עליך טומאש כי הבנת ממני שאני מאמין מה שמעלילים על היהודים ולחרפה נחשב לי הדבר כזה ומה ששאלתי ממך הוא מפני שאדע הטענות אשר אמרת להשיב את העם הסכל ולישב דעת. ועל מה שאמרת איך אסור להם הריגת אדם יש להשיב כי זה הוא יהודי ליהודי אבל יהודי ההורג את הנוצרי לא נחשב לו לאדם סמך לזה מה ששמעתי שאומרים התלמודיים שאם שור של ישראל הרג של נכרי פטור. השוכנת טומאס אדוני ומלכי ריכוח היה לי בזה עם שר אחד מכני אברבאנל בא משביליא ארץ מולדתו ואמר כי המכיר בלשון עברי לא יקשה לזה כי הברל יש ללשון נכרי או לשון נוצרי או גוי כי הנכרי הוא שהתנכר ליצריו ואינו מאמין בעיקרי הדת אבל הנוצרי כיון שמאמין בחדוש העולם והפלאות וההשגחה לא יקרא נכרי: אמר המלך ואם אנו מאמינים השלוש איך לא נחשב נכריים בעיני היהודי: אמר טומאש כבר הראית החכם הגדול ההוא פירוש מגדולי הקדמונים ביותר ממש מאז שנה חה לשונו המאמין מציאות האל והחדוש והנבואה ושכר ועונש הרי הוא בעל דת והנוצרים מאמיני' בכל אלה ואם יאמינו בשלוש אינו מפני כפירת האחדות כי אם מפני שאמרו כי הוא האחדות ולכן יקראו בעלי דת ואין לנו רשות כפי הדת להרגם ולא להזיק ממונם כל זמן שאין לנו מלכות וממשלה ואינן כבושין תחת ידינו ואם אינם עושים המצות אין להם אשם כי לא נצטוו בהם אלא העם אשר יצא ממצרים ורב המצות תלויות בזה השרש: עוד אמר לי אותו האברבאנל כי כאשר נאמר שאין הברל בין נוצרי לנכרי עדין יש תשובה מפורשת כי הנה התלמודיים אומרי' גול הגוי אסור והחמירו עליו יותר מגול הישראל ואם כן איך נאמר כי שור של ישראל שהרג של נכרי פטור לכן על כרחינו צריך שנאמר אחד משני דברים או שיש הברל בין נכרי לגוי או שבענין השווים הוא שאמרו פטור מפני שהוא נזק מממון לטמון והיהודי אינו ידע בטיב השמירה כמו הגוי שהוא בעל מקנה תמיד ועוד שאפילו נאמר שנוק שורו של ישראל מותר לא התיר שידקנו בירו או יגזול ממנו כל שכן שיהיה מותר להרגו שאם גם בזה היה מותר היה לו לאומרו כיון שהוא החדוש הגדול אמר המלך שמחתי מאד בדברך ויותר בדברי האברבאנל ומה מאד תשמחני אם תמשכהו שיבא אצלנו לחצרו' גדולהינו ומעתה תרעומת יש לי נגד עמנו שכיון שיש ליהודי' חקים ומשפטים עדיקים ומדות חשובות כמו הניביות והעזרה והרחמנות והיותם עם פקח למה ישנאו אותם וכן לא יעשה מי שאוהב האמת ועל הרחמנות דרש לפני הגמון גדול ואמר כי הקורא ליהודי כלב טועה אבל יקראנו חזיר לפי שיש בו מות החזיר לא מדת הכלב וראינו בנסיון שכאשר יכה אדם כלב אחד כל הכלבים רודפים אחריו לנשכו נוסף על מה שהכה ואלו החזיר כאשר יטילו צור לאחד מהם וצועק כל החזירים צועקים עמו והן היהודי אם יבוא בבית חפלתנו ויגנוב הקאליים מיד היהודים ימהרו להצילו (ככ) החיים

(ככ) בדפ"א כתוב וכן היהודים גם אם יעשה יהודי דבר שיחייב מיתה

הולך לשר פלוני אוהבו והצורך אל הרוכס וכן כלם אלו במהר ומתן ואלו בחתונות ולא ינחתו עד שיוציאו היהודי מערתו וראוי להחשיב זה בין המדות המעולות: תשובת טומאש לא ראיתי מעולם בעל שכל שיהיה לו שנאה עם היהודי ואין מי שישנא אותם כי אם כללות העם יש להם בזה טעם האחר כי היהודי הוא בעל גאווה ומבקש תמיד המשתהר (כג) ולא יחשבו שהם גולי' ועבדים דחופים מגוי אל גוי אצל להפך שיבקשו להראות עצמם אדוני' ושרים לכן העם מקנא בהם ואמר החכם שהשנאה הנמשכת מצד קנאה אין לה תקנה כל ימי עולם ויראה אדוננו הנסיון בזה כי כאשר באו היהודים למלכות אדוננו היו באים כעבדים וגולים לובשי בלוי' הסחבות ועמרו שנים רבות שלא לבשו בגד יקר ולא הראו שום התנשאות ובימי' ההם אם שמעת אדוננו שהיו מעלילי' עליהם אכילה הרם שאלו קרה בזמנים ההם היה נכתב בספר דברי הימים למלכי ספרד כדרכם הישר והטוב לקחת ראייה למה שיבא אלא ודאי שכומן שלא נחמו מקום לקנא בהם האוהבים היו ועתה היהודי משתחרר ואם יש לו מאהים וזהבים מיד לובש בגדי משי ולבניו רקמה מה שלא יעשו השרים אשר להם הכנסת אלף כפולות לשנה לכן מעלילים עליהם אולי ימשך לגרשם מן המלכות ומגאות היהודים באו בעיר טולידו לשררה כל כך עד שהם היו מכים בנוצרים ומכריזין הגדולים שבהם שמי שיכה לנוצרי יוסר בזיניהם ועליהם אמר שלמה [משלי ל' כא' וכב'] תחת שלש רגוז ארץ תחת עבר כי ימלוך . טעם שני לשנאתם כי היהודים כשכחו למלכות אדוננו היו עניים והגוצרים עשירים ועתה הוא להפך לפי שהיהודי הוא פקח ובעל תחבולות לקרב תועלתו (ועוד שעל דבר הרבות נתעשרו מאד) (כד) ויראה אדוננו שלשה חלקי הקרקעות והנחלות אשר בספרד כלם הם היו ביד היהודים (וזה מצד הרבית הכבד) (כה) אמר המלך טעמים אלו של טעם הם לקרב השנאה אע"פ שיש ליהודי התנצלות מה כי מי הכריחו לנוצרי שיקח מיהודי ברבית וגם אני חשבתי טענה אחרת והוא התרחקם מלאכול ומלשחות עם הנוצרי ואין דבר מקרב הלכבות הרחוקות כהרגל האכילה אלו עם אלו עד שיש מקום באיים שאין שכונתם אלא על הלחם שאכלו יחור נשבע אני כמורשיענו אשר המליכני שפעם אחד עלה חרוני להכרית זרע היהודים או לגרשם מפני ששמעתי שאם יפול שרץ בכוס של יין שהיהודי שות' שישליכו השרץ וישתו היין (כו) ואלו נגע אחד ממנו באותו כוס ישפכו היין כנראה שכעיהם נחשבתו לעם טמא: תשובת טומאש אין ליהודים בזה אשמה (אלא על התלמודיים ששמו

מיד כל היהודים ימהרו להצילו . ובמקום קאלים (והוא הגביע אשר נקרא בלשון ספר calix) כתוב בדפוס הוראזנה בטעות האקרים

ובדפוס לבוב דבר .

(ג) בדפ"אד ההשתחרר .

(ד) בדפ"אד חסר מן ועוד עד מאד .

(ה) בדפ"אד כתוב היום ביד היהודים . וזה מפני הרבית הכבד חסר שם .

(ו) בדפ"אד כתוב שהיהודי ישליך השרץ וישתה היין וכן נכון .

כבלי ברזל לרגליהם והחמירו בענינים עד שלא השאירו מחיה האמת (כו) שהכריביא אומרת [דברים לב' לח'] אשר חלב וזבחימו יאכלו וישתו יין נסיכם ולא הבינו שזה מדבר על הובחי' והנסיכים שהיו עושים לשמש ולירח קודם שבא ישר לעולם באו התלמודיים (כח) ואמרו כי כל יין שנתנסך לאיוו עבודה חוץ ממקום מקדשם אסור והחמירו עוד שאע"פ שלא ידעו שנתנסך שעל הספק יהא אסור (כט): אמר המלך אתה אמת שהאשם על התלמודיים ואני אומר שאינו אלא לשומעים דכריהם מכל מקום נודע אצלי עתה כי היהודים בענין היין מצד דתם באו: אמר טומאש בן הוא בלי ספק וכבר קרה לפני המלך אביך שאמר לרופא יהודי אשר לו שמעתי שאנו בעיניכם טמאים לכן נשמרתם מנגיעתנו ביינכם יהי בן האל עמכם השיב הרופא אתה אדוננו חולה ואין לי עסק אחר אלא בקשת בריאותך יביאו מים לרחוץ רגלי אדוני כי הוא מועיל ואחר כך אבוא אל השאלה אחר שרחץ הרופא רגלי המלך שמה מן המים ההם: אמר המלך כבר השבת על שאלתי אמרו השרים ואין אנו מבינים אמר הרופא איזה יותר טמא מה שרחצו בו רגלי אדם או שנגע ביו או בפניו (ל) אם הדבר מצד טומאה איך שחיתו מי הרחיצה אמר המלך אלפונשו הטיב הרופא וכלי ספק מפקחי היהודי' היה: אמר המלך לטומאש מה עצתך לבקש על היהודים שלא יאבדו בין עמי: השיב טומאש עצתי שתכריז במלכותך שכל הנחלות שבאו ליהודים מכח הרבית שיחזרו לבעליהם וזה כפי ראות שופטי הארץ ועוד ששום יהודי לא ילבש משי ועוד שישאו חותם אדום לשיכירו שהם יהודים השיב המלך עצתך היא הנכונה ואין אני תמה אלא איך התיר להם תורהם גזל בענין הרבית. השיב טומאש חלילה שתורתם התיר להם אבל היהודים בעלי חמדה ועשו פירוש להנאתם כי הכריביא אומר [דברים כג' כא'] לנכרי תשיך והנכרי רוצה לומר מי שאינו מאמין שום אמונה ואומר [שם] ולאחיד לא תשיך ואנו עם היהודים אחים אנחנו שכן אמר הנביא [מלאכי א' ב'] הלא אח עשו ליעקב והם הודו האחות ואמרו [במדבר כ' יד'] כה אמר אחיד ישראל. אמר המלך כמה רחוק פירוש זה ממה ששמעתי שיש בין היהודים כת אחת במצרי' שאומרים שלנכרי תשיך רוצה לומר שאפי' ליהודי ולאחיד לא רוצה לומר אחיו ממש (לא). ובהיו' המלך בענין זה באו אנשים לפני המלך ואמרו שמצאו הרוג בבי' איש יהודי ושלחהו' דמו הרגוהו. אמר המלך לטומאש אתה תשיב לאלו הטפשים כי ירא אנכי שמא תעלה חמתי עליה. אז השיב טומאש ככל מה שאמר למלך וגעו בהם תכלית הגערה וכסוף

(כו) בדפ"אד חסר מן אלא עד האמת.

(כח) בדפ"אד במקום באו התלמודיים כתוב מ"מ חכמיהם עשו גזר וסיג.

(כט) בדפ"אד במקום והחמירו וכו' עד אסור כתוב וגזרו אף על הספק

ואף על הנגיעה להרחקה יתרה.

(ל) בדפ"אד כתוב בפיו.

(לא) מן ואין אני תמה עד אחיו ממש חסר בדפ"אד.

דבריו אמר כבר ידע המלך החולי המגיע אתכם ושהדין עמכם שהיהודים הארורים לקחו ממונכם ונחלתכם והוא כבר צוה שיחזרו נחלתכם לכם ומי שהכבד הרבית עליהם (לב) שיחזירוהו ולא ילבשו משי ולא לבושכם ודי לכם בתועלתכם ולא תבקשו מה שהוא קלון לכם ולא תלכו אחרי ההבל ותהבלו אז העם כולו נפלו על פניהם ואמרו יחי אדוננו המלך אוהב משפט אמר המלך עמי אתם בני אתם הנני נשבע בזבח מושיענו שלא תקבלו שום נוק בלבד שתאמרו לי ענין ההרוג אמרו העם מה נדבר ונצטרך ואדוננו חכם כמלאך אלהים יודע מכאובינו כי היהודים אכלונו הממונו ובעד הרבית לקחו אפילו את בקרינו עד שלא נשאר במה לחרוש את שדותינו ובקשנו אולי יגרשם אדוננו ממלכותו . אמר המלך כפי זה היהודי לא הרג את הנוצרי אבל אתם הרגתם אותו וראוי שהוסרו במשפט . אמרו העם חלילה לאדוננו אבל מצאנוהו הרוג ברחוב העיר כלילה ואמרנו לרואים שכוונתנו להוליכו לבית הקברות והשלכנו אותו בכית יהודי ושלשה חשובי העיר יש לנו לעדים ובאו העדים לפני המלך ופטרם מפני שבועתו והמלך שמח מאד כי ראה בחוש מה שמעלילים על היהודים (לג) וצוה שיכתב בדברי הימים . גם טומאש שמח מאד כי נפל שכלו באמיתת הדברים : אמר המלך לטומאש הנה באת להאיר עיני ושכר גדול תקול מאת האלהים בעולם הבא . אמר טומאש והלואי אקבלנו ממך בעולם הזה . אמר המלך מהר נשוב לשאר השאלות ואולי תטול גם ממני ובתנאי שתביא לפני האברבאנל ההוא אם הוא בתוך עירנו ואם אינו במקומו תכתוב אליו בשמוני . השיב טומאש ישמח אדוננו בדברו עמו ומה גם עתה כי הוא מזרע מלוכה . השיב המלך זה שקר כי את אשר ראינו כל זרע מלכות יהודה נכרת כאשר בא נבוכדנצר עליהם כי ירא שמא יתעצם העם עם זרע המלוכה . השיב טומאש יודע לאדוננו כי כאשר בא נבוכדנצר על ירושלם מלכים אדירים באו שם לעזרו מיראהם אותו כי משל בכחו על יצורי עולם ואם משנאת היהודי' בדהם ובראשם עלה המלך אשפיאן אשר מלכו' ספרד נקראת על שמו אשפיאני' וחתנו עמו הנקרא פירוס ממלכי יון ופירוס זה ואשפיאן השחיתו והכניעו עדת היהודים עם כל תקפם וגבורתם והם אשר לכדו את ירושלם והמלך נבוכדנצר כאשר ראה עזרתם נתן להם חלק בשלל ובשביה כחקי המלכים עוד ידע אדוננו כי בינושלם שלשה מחיצות היו מצפון לדרום ומן חומת העיר שכלפי המערב עד המחיצה הראשונה היו יושבים כל בעלי מלאכה ובראשם שוחקי הסמנים מפני שהיו צריכים לעבודת המקדש ואמר הנביא עליהם [צפניה א' יא] הלילו יושבי המכתש ומן המחיצה הראשונה לשניה היו יושבים כל לומדי ספר והסוחרים כי החכמים צריכים לסוחרים יותר ממה שהסוחרים צריכים אליהם וזה אינו אלא כי אם מפני שהסוחר אינו מבין בחסרון החכמה ואילו החכם מבין בחסרון המעות ומן המחיצה השניה לשלישית היו

(לב) בדפ"אד ומי שהכבד הרבית עליכם שיחזרו אליכם .

(לג) בדפ"אד נוסף כאן הוא שקר גמור .

יושבים כל זרע המלוכה משפחת דוד והכהנים משרתי מזבח וכאשר נחלקה ירושלם בין המלכים האלה לקח נבוכדנצר השני מחיצות וכל עם שבסביבות ושאר המדינות והולכין לפרס ומדי והמחיצה השלישית נתן לפירוס ואישפואן . ופירוס זה לקח ספינות והוליד כל השביה לספרד הישנה היא אנדלוזיאה ולעיר טולידו ומשם נתפזרו כי רבים היו ולא יכלה אותם הארץ והלכו קצת מורע המלוכה לשביליא וגם משם הלכו לגראנדה ובחרבן הבית השנית היה קיסר ברומי שהיה מושל בכל העולם לקח מירושלם ארבעי' אלף כהנים משבט יהודה מירושלם ומן העיריות ועשרת אלפים משבט בנימין ומן הכהני' ושלחם לספרד אשר החת ממשלתו כימים ההם רוב שבט בנימין והכהנים הלכו לצרפת ומעטי' מבני יהודה באופן שכל היהודי' אשר במלכותך הם מורע מלוכה ולפחות רובן משבט יהודה ואיך יפלא אדוננו אם ימצא משפחה מיוחדת לדוד . השיב המלך דברים אשר לא שמעתי הודעתני ולולי כי מכיר אני את משפחתך הייתי אומר כי מורע יהודים אתה באשר ראיתי שאהה מליץ בעדם . השיב טומאש מלך גדול וקדוש מה מאד חרפתני חרפה שאין עליה חרפה . השיב המלך כבר אמרתי שאיך מהם ואילו אמרתי שאהה מהם וכעת נוצרי אהה מה מאד הרפתך ונודע לעולם כי אין בכל העמים מי שיוכל להגיד התחלתו וגזעו ושרשו הטהור כמו היהודים העני' האלה והנה אבותינו המלכים האדירים התבארו (לו) כי הם מורע גודוש וקצת מהספרדים (לה) אמרו כי הגודוש הם מורע גר בן הפאטריארקה (לו) יעקב אשר בא אחד מן הורע ההוא לרומי וקבל דת ישו והצליח מאד והשיג להיות ראש כל הוועצים הנקראים קונשוליש אחר זה הצליח למלוכה וממנו משפחת גודוש וכאשר חחקר בשאר העמים לא המצא מאי זה שרש נמשכו והנה רומי אשר משלה בכל העולם עד הרי חשך כי לא יכלו עבור עוד נפל ספק מאי זה זרע או עם הם שלושטי' כתב שהם ממשפחת טוריאנש ורגיליו כתב שהם מבני יון ואחרים כתבו שהם מבני דומולו ומיום שבאו הקסרים לעולם התבלבלו המשפחות כי ראשונה היה הקיסרות ברומי ומשם נעהק' לקושטאנטינא והם מבני רומה ובאו לישוב שם על ידי הקיס' קושטאנטין ועוד היום אנשי יון נקראים רומיים על שם רומי אחר זה באו הצרפתים ואמרו כי לא נודע לרומיים שרש וכי הצרפתים הם מורע המלך אליפס והביאו הקיסרות לצרפת על ידי המלך הגדול קארלו מאגנו באו האשכנזים ואמרו כי לא נמצא שרש אמת כי אם בהם ועשו מלחמה והביאו הקיסרות לאשכנז על ידי הקיסר אנטוניו ואלו ואלו אין יודעים אנהת שרשם ואיך נפלא כי הנה באמנותנו לא נודע משפחת מושיענו כי הנה מאטיאו מיוחד אותו לבעלה של מרים הנקרא יוסף ואמר כי יוסף מורע דוד היה ולוקא אמר כי הוא לא היה מורע המלוכה רוצה לומר יוסף הנוכר (לו)

(לו) בדפ"אד התפארו .

(לה) בדפ"אד מהמספרים .

(לו) בלשון ספרד כל אחד משלשה האבות נקרא patriarcha .

(לו) ר"ל יוסף הנוכר חסר בדפ"אד .

ואנו מאמינים שלא ידע יוסף את מרים לא קודם לדת ישו ולא אחר כך לבד רוח אלהים אם כן איך ניחשו לדוד ואמרנו עובד הוליד את ישי ישי הוליד את דוד דוד הוליד את ישו. השיב טומאש אדוננו המלך מרים היא נתיחס' לדוד כל שכן שאינו פגם באמונתנו כאשר נאמר שאין לו יחס עם כשר ודם אלא עם האל הגדול ורוחו. אמר המלך כן אני מאמין ואילו אני אפקיד רוחי ואין הכוונה אלא לומר כי אין שרש מפורסם במשפחות ואילו אלו העניים היהודים עמר שרשם בם. ומה שאמר הנביא הגדול בלעם [במדרש כג' ט'] ובגרים לא יתחשב וחשבנהו לבדיון הלא הוא לכבוד כי לפי שלא נחשבו עם הגוים נודע שרשם וגזעם כמו שאמר [שם י'] מי מנה עפר יעקב. השיב טומאש פניו לשרים ואמר אין כתר ככתרי המלכים הנה אדוננו המלך הליץ על היהודים כפלים ממה שהלצהו ואין מי שיאמר לו מה שאמר הוא עלי. אמר המלך הדברים אשר אמרת ליך דרך אמת ושמחה למה תהפוך אותם לשמימות (לח) וראי שנעזבו הדברי' האלה ונבאו לדברים היותר עצמיים ואשאלך כי אמרת בדבריך שלא נתנו המצות כי אם לעם אשר יצא ממצרי' וזה נאות לאותם מצות התלדות ביציאת מצרים אבל שאר המצות והם חקים והורות אמת למה לא נתנו לנוצרים השיב טומאש אמרו היהודים כי אין שאלה כמו שאינה שאלה למה לא עשה החמור פילוסוף והפרד נביא או כמו שלא נתנו למלה (לט) האור שנתנו לשמש. אמר המלך אני לא שאלתי ממך מה שאומרים הטפשים אבל שאלתי ממך מה דעתך אם אינך טפש כמותם. אמר טומאש גם בזה היה לי ריכוז עם האברבאנל ועליהם שנאתיו ימים הרבה עם היות כי חכם גדול הוא. אמר המלך לא יפה אמרת כי אין שנאה בענין הריכות והרשות נהונה לך לכן אמוד מה שאמר לך. השיב טומאש אמר כי האלמוג הוא אמצעי בין הדומם והצומח והאספוג הוא אמצעי בין הצומח והחי שהרי יש לו חוש ההרגש והקוף הוא אמצעי בין החי והאדם והאדם הוא אמצעי בין החי ליהודי והיהודי הוא אמצעי בין השמים והארץ והשמים הם אמצעיים בין המלאכים והיהודי' ולכן מוזן היהודי נבדל כי הצומח ניזון מן העפר והחי ניזון מן הצומח וכל צמח יערב אל החי והאדם שהוא במדרגה יותר מן החי אינו ניזון מן העשבים כי אם מן הנאותים למזגו וכן ניזון מן החי ולא כל (מ) חי כי לא ניזון מן הסוס ומן הפרד והיהודי שהוא למעלה ממדרגת האדם אינו ניזון מן החי כי אם מבעלי חיים מיוחדים ואפילו מאלה אחר תיקונים רבים כמליחה והדחה והסרת חלבו ודמו עד שישתנה הבשר ההוא ויהיה כאילו אינו בשר אלא מאכל אחר כדי שלא יאמר שאוכל בשר בהמות. אבל הנוצרי אוכל כל חי בלי שום השתנות לכן אמר הנביא על ענין המאכלים [ויקרא כ' כ'] ואבדיל אתכם מן העמים. וכן בענין המצות לא נתנו אלא למי שהוא למעלה

(לח) בדפ"אד לסמי מות.

(לט) צ"ל ללבנה כמו שהוא בדפ"אד.

(מ) בדפ"אד מכל חי.

ממדרגת האדם לכן אמר עליהם [שמות יט' ה'] והייתם לי סגולה מכל העמים ולכן לא נתנו אותם מצות לכם: אמר המלך ומה תשובתך אליו: אמר לו טומאש השיבוני לו האמת כי כל המצות ההם לא נתנו אלינו מפני חשיבותינו ושלמותינו כי הנה החלב והדם מחזיקים התאורה וכן בשר החזיר ושאר בעלי חיים אבל היהודים הרודפים הזנות כמו שהעיד היתר עליהם [יחזק' טו' לה'] לכן זונה שמע' דבר ה' הוכרח להזהיר ולמנעם מן הדברים העוורים אל התאורה אבל הנוצרים לטוב מוגם ושלמותם מהפכים כל דבר למוגם כמו שהדבש מהפך מרירות קליפת הנאראנגה (מא) למתיקות: אמר לו המלך יכול היה להכות על ראשך מכל שאר המצות שאינם ממין המאכל. אמר טומאש גם זה מפני חשיבותינו וטוב מוגנו כי דבר מועט יספיק לשבוע אל השלמות כמו שראינו אנשים חוקי הבריות כי כאשר יבואו לחולי במעט הרופה יחזרו אל הבריות מפני שהבריות הוא טבעי להם ויש אנשים חלשי ההרכבה צריך כמה תרופות להשיבם והם הם היהודים אשר לא הועיל כל תר'ג מצות לעשותם טובים והנני מדמה הנוצרים לגלגל היומי והיהודי לגלגל הירח וכמו שכתב הפילוסוף כי המלאכים לפי שהם כלם שכל לא יצטרכו לשלמותם לעשות שום פועל בעצמם כי אם ההנעה לגלגלים והגלגל היומי לפי שהוא סוף בעל חומר צריך שיעשה פועל בעצמו והיא התנועה אבל יספיק תנועה אחת והגלגל שאחריו שהוא רחוק יותר מהשלמות עושה לשלמותו שתי תנועות וגלגל הירח ימצא לו תנועות רבות לרוב ריחוקה מהמעלה. אמר המלך היטבת מאד בתשובתך ודברי החכם ההוא לא מפניהם תפר אהבתך ומוסכם לכל כי הדעות אינם מהקיימות כי אם עם הדמיון. היהודי יחשוב בכח המדמה אשר לו כי אין דת אחרת ולא אמתה כי אם אמונתו והמאמין בדבר אחר הוא בעיניו כדמות בהמה (ושמעת' שאומרים כשעובדים כבהי קברות שלנו כושה אמכם וגו') [ירמי נ' יב'] (מב) והנוצר מדמה כי היהודי אינו אלא בהמה בעורת אדם ונפשו כמדור התחתון של גיהנם ואם תשאל לישמעאל יאמר על שנינו כי הגיהנם מלא ממנו ובאי הים הרחוקים יש משתחחים לצורת פרד ונושאים על דגליהם עורת הפרד וגדול המגיע שם נחשקן וכשהולכים שם הנוצרים לועגים עליהם לאמר שאנו משתחחים לצורת אדם אפילו שהיא צורה נכבדת שבצורות עד שעל כסא האל אמר דמות כמראה אדם [יחזק' א' כו'] ובחיות אמר דמות פניהם פני אדם [שם י'] והאל שהרחיק מן היהודים כל הצורות צוה לעשות כרובים במקדש והם צורת אדם: אחר זה אמר המלך יספיק דבורנו היום כי השמש שוקע ומחר השוב כי נמלצו לחי' אמריך היום המחרת בא טומאש ואמר לו המלך נמשכו הדברים בינינו ובסבת נפילת היהודים לא ראינו תשובה: השיב טומאש אשאל ממך ראשונה מה שמעתי עליך המלך אמר

(מא) בלשון ספר taranja היא הפאמערעאנצה וכדפ"אד כתוב המאראנץ
והוא הוא בהשמטת הפ' בתחלת המלה.
(מב) בדפ"אד חסר מן ושמעתי עד וגו'.

המלך מה עשיתי רעה יבוא המגיד . אמר טומאש כי שלחת שר אחד למלחמה וכאשר טעה במה שעשה גזרת עליו שלא יוסיף עוד ראות פניך אחר זה הלך לשם שר אחר וטעה ולא נחת לו שום עונש ואיה מלך המשפט שהושוו שניהם בחטא זה נענש וזה לא נענש . השיב המלך מי שאמר לך דבר זה אינו ממבקשי האמת כי הראשון הוזהרתי בכל עוצם המלחמ' ובכל פרטיה ובכל עשה להפך ואילו השר השני אפילו שליחות למלחמה לא שלחתיו והוא חשב שעשה רצוני והלך לשם ועשה כפי שכלו ולמה ימות מה עשה . השיב טומאש ישמעו אנניך אדוננו מה שיצא מפיו כי השר הראשון הם היהודים אשר נצטוו על מניעת עבודת צורות השמים ובאו להם ארבעים נביאים אחר משה להזהירם והם עשו להפך לכן לא רצה האל שיראו פניו עוד וכמו שאמר בספר הכריביא [דברים לא יח'] ואנכי הסתר אסתיר פני ונאמר [שם כט' כו'] וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה אבל כל העמים העובדים עבודה זרה לא קראם האלו לא נצטוו והם משכלם ראו לכבד צבא השמים כמי שמכבד לשרים מפני כבוד המלך ולכן אמר על היהודים [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי מכל משפחות האומה על כן אפקוד עליכם וגו' . ועוד נענשו מפני שכל אותם העמים אין גם אחד שיעבוד שתי אלוהות והמורה בשנים כופר באחד והיהודים עבדו הרבוי עד שנאמר עליהם שהיו בשומרון עיר המלוכה שס"ה בתים של עבודה זרה כמנין ימות החמרה והיו עובדים בכל אחד מהם יום אחד ובסוף השנה לכלם יחד והוא הדבר השני לאל כי הרבוי הפכו לאחדות אבל השלוש אינו רבוי כי אם אחדות פשוט למבין ושלשה גדולים מחכמי אשכנז ראיתי ולמדתי מהם מספרי הקבלה וראיתי כי משם מתבאר איך השלוש הוא האחדות ובתוך הדברים שאלתי מהם מי הם טובים יותר הם או אבותיהם והשיבו ודאי כי אבותינו קטנים עברה ממחנינו והמקדש יוכיח שחזר עליהם לסוף שבועים שנה אמרתי להם ואם הם טובים מכם ועבדו הרבוי אתם למה לא תאמינו השלוש כל שכן כי מספר קבלתכם יראה שהוא האחדות הגמור . השיבו לי אדרבא מאבותינו קבלנו תוכחה שלא לעבוד רבוי כי מכל הנביאים הוזהרו שאם יעבדו עבודה זרה יפלו נפילה עצומה . אמר המלך יותר טוב השיבו לך ממה שאתה שאלת . אמר טומאש ואם השלוש הוא האחדות אין טענה מעונש אבותיהם . אמר המלך אומר לך טומאש כי אני רחוק מדעת המלכים שקדמוני אשר בקשו להכריז (מג) היהודים באמונת ישו ולכסוף לא עלתה בידם כי בחדרי משכיתם הם יהודים ככל תנאיהם וכבר אמרו כי שלשה מימות אבותיהם הם מי הבאבטישמו (מד) על איש יהודי והמים הנופלים בים והמים שעל היין והטעם אשר לי הוא זה כי היהודי אשר ראו אותם המעמדות הגוראות והקדושות ואותם הפלאות ואש מן השמים בנתינת דתם נתחזקה אותה צורה ושבה אליהם טבעית ולכן שיפשוטו אותה צורה הקדומה שכלבם וילבשו

(מג) בדפ"א להכריז .

(מד) בלשון ספרד baptismo ובדפ"א כתוב מי התנצרות והוא הוא .

צורה חדש' כמעט שהוא להם הפך הטבע אבל הנוצרים כשלבשו צורת אמונת
ישו לא היה להם מקודם צורה אחרת מן השמי' כי אם דברים שהוציאו משכלם
והיא עבודת הצורות ומי שאין לו צורה קיימת מוכן לקבל כל צורה . אמר טומאש
לכן אני אומר שאי אפשר להוציא מלב היהודים את דתם אם לא באש כמו
שנתינה באש . אמר המלך יפה דברת אבל יאמרו לך שהאל שנתנה באש ואי
שיוציאנה באש ולא אתה וכן שמעתי על שלחן אבי מפי שני שלוחים דון גושפי
בן בנבנישתי דון שולימאן בן יעיש והם שלוחים מן האלגאמאש (מה) אשר
מקאשטיליא וכאשר אמרו לפני אבי לאותם אנשים שיבואו לרת ישו אמרו כי
נתינת תורתם בשמים רבוא ופלאים והגלות שכינה ואש מן השמים תטילתה
ראוי שיהיה כנתינת' לכן יבוא האל הגדול ויקרבנו אל הר אחד ודאנו גדלו ודאמר
לנו שנעזוב דת משה ונקח דת ישו ותראה המלך אם נפציר בדבר ולכן אמרתי
כי אין להאשימם בהפצור זה וכל שכן כי ענייני מושיענו אף על פי שאינם חוץ
לשכל אינם קרובים אל השכל ולכן נקראת אמונתנו פירוש ולא דת ובה אני
חי ובה אמות ועמה אקבר והיא יושענו ורשיבני בגן עדן עם המלכים אשר
היו לפני ולא אמרתי זה להליץ בעדם כי אם לומר שאין לנו כח להעבירם על
דתם . אמר טומאש וכמה דברים יוצאים מן השכל אני רואה שהם מאמינים .
אמר המלך אמור קצתם . אמר טומאש אמרו שכשעמדו בסני קרע להם האל
כל השמים ממעל והנה השמים לא יקבלו שום הפסד ולא קריעה ואמרו שהאל
היה יושב באהל משה ולפי זה האל הוא גוף והם בורחים מאמונת משיחנו
מפני שהיה לו גוף ואמרו כי בכית השני לא ירדה אש מן השמים אבל מצאו
בהר חפירה מלאה שמן ולקחו ממנו ונתנו על עצי המערכה שבמזבח ותהפך
השמן לאש ואמרו כי חבקוק היה הולך אל השדה לחת מאכל לקוצרים ובא
מלאך והוליכו כמה פרסאות לגוב האריות אשר שם נהיאל ואכלו ושחו שניהם
וחזרו חבקוק אל הקוצרים ועזיץ שעת אכילה לא הגיע ואמרו כי עזיץ מהם
העדים שלו היו קמים על הזאבים ואוכלים אותם (רועה לומר הכבשים לזאבים)
(מו) ואחר אמר ששם חומץ בנר והדליק במקום שמן: אמר המלך גם אני
שמעתי משטות היהודים כאלה אמרו שעוף אחד הטיל ביצה אשר החריבה ששים
כרכים ואמרו שבמקום אחד מן הים יד ברזל ועבר שבע שנים ולא הגיע לקרקע
הים ותמה אני מאד כי אותם שאמרו הדברים האלה נבונים וחכמים היו אם
לא שרומזים בדבריהם סודות או שבא סכל ורשע והכניס אותם הדברים בחלמם
להטיל דופי בכל דבריהם ואיך שיהיה אין מזה כח או שאלה לומר שאמינו
השילוש לפי שאותם דברים מחדקים האמונה בלב ההמון כי הם מראים יכולת
האל ואיך משגיח על העצויקים שמשנה הטבע בעבורם ואולי לזה כוונת מי
שאמרם . אבל השילוש מפסיד אמתתם מפני שהם מאמינים האחדות ואין

(מה) בלשון ספרד *Aljama* היא כנסת זקני ישראל .
(מו) ר"ל הכבשים לזאבים חסר בדפ"אד .

בהמון העם כח ועין לאמת איך הם שלשה והם אחד ולכן יאמרו לך כי יאמינו בדברים המחזיקים אמונתם ולא במה שיבטלנה. אמר סומאש דבר' אלו ראויים ליכתב ולדרוש אותם לפני חכם לב ונשוב לענין ואומר סבת נפילת היהודים בדרך טבע אם לא יראה לדמותו דרך העונש אמר אדוננו מעשרם יותר ויותר היה להם והנה שלמה הוציא במקדש אלף רשמונה ככרי זהב ושבעת אלפים ככרי כסף ומרכיבים יותר ויותר היה וביאו דברי הימים הארוך וימצא כתוב [ד"ה א' כא' ה'] שהיו ישראל אלף אלפים ומאה אלף שולפי חרב ומבני המלוכה ארבע מאות אלף ושבעים אלף: השיב המלך על ב' דברים נפלאות. הא' מנין לו לשלמה כל העושר ההוא. הב' איך נתמעטו אלה היהודים תחת היותם כל הרבוי אשר אמרת: השיב סומאש באניות אופיר היו מביאין לו בכל שנה דבר מפליא ואביו הניח לו הון עצום אשר גול מן העמים ולכן לא רצה שלמה לבנות ממנו המקדש: אמר המלך ראוי אתה לעונש גדול אשר חרפת לנו ולכל המלכים וכי מה שלוקח המלך בחרבו גול יקרא אבל חכמהך יכפר היום עונך ומה חשיב על ענין המעוט שנחמטטו: השיב סומאש נתמעטו במלחמות העצומות וכמו שאספר והנשואים אשר באו למלכותך באותה שנה עלה עליהם דבר כבד כי הם אשר הביאו הדבר לעולם שכן אמר הבריביא [דברים כח' כא'] ידבק ה' בך את הדבר בך ולא באומה אחרת וזה כשהיו עומדים בארצם אבל אחר שיצאו נדבק בנו משום אי לרשע ואי לשכנו: השיב המלך אילו היה האומר איש אחר הייתי חרשב כי מוח חתול אכל והנה טוביו (מו) גדול ממך אמר כי חמישים שנה קודם שבאו היהודים לספרד היה דבר כבד כל כך עצום עד שננעלו שערי המדינות הגדולות ובפרט קורדובא טולידו שביליא גם בזמני ראיתי מגפה גדולה והיו נופלים מן הנוצרים מאה בכל יום ומן היהודים לא מת אחד עד שבלילות היו הנוצרים מוליכין בניהם לבית היהודים אולי ינעלו ובעיר הגדולה רומא וכל גלילותיה היה דבר שלש שנים רצופים עד שחשבו כי האלוהות כעסו עליהם ושרצום להכריחם כלם לכן די מה שיש ליהודים מהגנות ולא תטיל עליהם מה שאין בהם וכמעט אמר כי לא הלצת בעדם בתחלה אלא להטיל סם זה באחרונה:

ונשוב אל הענין כי עדין אין השוכה איך נפלו בסבה טבעית. השיב סומאש ואמר לאדוני כי גדולתם ונשיאותם היא. היתה סיבת נפילתם משל לאילן כי כאשר יגבה קומתו היא סבת נפילתו לפי שהארץ שולט בו יותר וכן היהודים עבר עליהם רוח גאווה ושונא הגאים השפילים ואמר עליהם הנביא [איכה א' ב'] השליך משמים ארץ אשר כיון למה שאמרנו כי עליהם לשמים היא סבת נפילתם כי נהגאו אלו על אלו עד שנפרדו הלבבות מאד ודוד שכל הדברים שבעולם יש להם חבר חוץ מן הגאווה שאין לה חבר ומן הגאווה נמשכ' ביניהם השנאה ומן השנאה הפירוד וכל אחר מהם היה אומר כי לו יאתה השררה ומלכות וכדי להשתרר אלו על אלו שמו ביניהם נכריים וכאשר ידעו מסתוריהם ופירוד

(מו) בדפ"א טוליו.

לבכם הוסיף מעליהם אימתם ולא חשבוים וכאו עליהם והפילום כי קודם זה היה נאמר עליהם מה שאמר הכריביא [שם ד' יב'] לא האמינו מלכי ארץ כי יבוא ער ואובי בשערי ירושלם ולא עמדו כנגד אויביהם כי הרבו עם הפרוד שכ למיעוט וכל אחד היה פונה לדרכו כדי להכעיס את חבריו ובוה הדרך נחלש כחם והיה רבויים רבוי התושים לא לעור ולא להועיל ואמר עליהם הנביא [ישעיה נג' ו'] כלנו כצאן קצאן תעינו ואמר הטבעיים כי אין במין החי יותר סכל ממין הצאן ולכן אמר הנביא קצאן תעינו ולא היה להם טוביות הצאן שהם אוהבות הקבוצ אבל להפך שכל אחד פנה לדרכו ולכן אמר [שם] איש לדרכו פניו ומורו נמשכו המחלוקות בין היהודים כפי דוע מזגם ומה יפה פירוש ניקולאוי ד' לירא והוא ידע ענינם אמר כי מה שאמר הכתוב [שמות לה' ג'] לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת כי לא על האש נאמר כי איסורו כבר נודע כמה שאמר [שם כ"י] לא תעשה כל מלאכה אבל אמר על המחלוקת שלא יבערו אותו בשבתוהיה כמנהג היהודי כשיושב בסל: אמר המלך יפה פירש והוא כמו הגנב אשר הוא טבני הבית אבל בענין השבת תרעומת יש לי על ישו למה לא צווה השבת והוא הוראה למעשה בראשית אשר אנו מסכימים באותה אמונה ואם תאמר שיום ראשון נכנס במקומו והוא אם הנוצרים היו שומרים אותו בכסול המלאכות אבל אין שמידתם אלא באכילה וסיוול ואלו היהודים שומרים אותו בכסול מלאכה והקריאה בדת האלהים וכן הישמעאל' ביום הששי קורין אלגומעאל (מח) שלהם וכוה יש יתרון להם עלינו: השיב טומאש אין הנוצרים חייבין בכסול מלאכה לפי ששמידת השבת יש בו ב' כוונות . א' זכר החדוש והב' (מט) זכר שהיו עבדים במצרים כמו שנאמר [דברים ה' טו'] וזכרת כי עבד היית וגו' והנוצרים שלא באו ולא יצאו ממצרים אין להם זכר כסול המלאכה: אמר המלך כיון שנמשכו הדברים אשאלך מדוע בחר משה ביום השבת ונביא הישמעאל ביום ששי וישו יום ראשון: השוכח טומאש משה אמר שראוי לתת כבוד ליום המנוחה כי בו שבת האל ושלמותו יראה במנוחתו ולא בעשות דברים אשר יראה כי הוא צריך להם ושמהם שלמותו ונביא הישמעאל אמר כי האדם ישמח ביום גמר מלאכתו לכן צוה יום הששי שבו נגמר מעשה בראשית וישו בחר ביום ראשון כי ראוי לתת כבוד להתחלת המעשה לפי שכל אחד יראה לאל שהוא ראשון: ואבוא לגמר הסבה הטבעית ואומר שהם ביום הביאו עליה' הרעה בכמה זמנים . הא' בזמן בן נבט אשר באו היהודים לבקש מכן שלמה שיקל עולם והוא השיב שיכבד עולם ממה שהיה וכן לא היה ראוי להשיבם כי ראוי למשוך

(מח) אלגומעאל כלשון ערבי ספר הקדוש והערביים קורים ליום הששי יום אלגומעאל מפני שנקבעים בו לבית תפלתם לעבודת הבורא ובדפ"אד כתוב במקומו אלקודען והוא alcoran .
(מט) בדפ"אד נשמטו המלות זכר החדוש והב' ואיננה כי אם הכוונה השנית אע"פ שכתוב מלפניה שיש בו ב' כוונות .

מלך לתת לעמו ועבדיו חן וכבוד כי לא ידע מה יולד יום והמלך בעצם הוא העם והמלך הוא מלך בשם והם גם כן כרוע מזגם ופחזותם טאטו מיד במלכות בית דוד כי כאשר בחרו אלהים חדשים כן בחרו מלכים והיה להם לשית עצות ולהמתין עד יתרצה לשאלתם ונמשכו מלחמות חזקות והיו מתמעט' הולכי' כי הרע מפסיד את עצמו ומה היה מועיל פקחותם אשר אמר אדונינו אם חכמתם להרע את עצמם אלו לאלו ולא לחזק מלחמותם נגד הארב או הלך בן נכס למצרים והביא את שישק עליהם וגלה לו מצפוני היהודים ובאיוה דבר העיר נוחה ליכבש והעומדים בתוך העיר מכת בן נכס היו שולחים כתבים לשישק איך יעשה וכאשר נודע לכת בן שלמה ערכו מלחמה בתוך העיר והרגו אלו לאלו באופן שהם היו עושים מה שהארב לא היה יכול ואביך המרוםם כעס פעם אחד על היהודי' ורצה לאבדם אמר לו יועץ אחד הוהר אדוננו כי לא קם מלך במחשבה זו שלא נפל ואם תרצה להנקם מהם צוה שיכנסו כלם בעיר אחד ואין דוד בתוכה ושישימו ראשים עליהם ותראה כי לעולם לא יסכימו בהסכמה אחת ועל זה יהרגו אלו לאלו וידך לא תהיה בהם: הנפילה הב' בזמן מלך נקרא אביה הוא דבר עליהם טובות והשיבו לו כי אין עוד להם חלק בבית דוד ונמשכו מלחמות תפלו באותם מלחמות ארבע מאות אלף ועליהם חמישים אלף (ג) גבורי חיל כל תפארת ישראל: "הג' בזמן מלך ממלכי יהודה אשר שלח למלך מצרים תשורה כל כלי בית האלהים לשיעוריהו וגם זה סבה לנפילתם כי היו מחללים כלי הקדש ונתנו אותם ביד זרים ובא מלך מצרים עליהם והכה בהם מכה רבה ואמר כי הגיע יום לקחת נקמה ממה שהיו עושים היהודים לאבותיו על הים: הד' בזמן מלחמות שני מלכים אחד מיהודה ואחד מישראל והעליל מלך ישראל כי יד הכהנים במעל והרגו ביום אחד עשרים אלף כהנים: הה' בזמן מלך אחר נקרא מנחם אשר השחית מיהודים השחחה גדולה וכי שמע סנחריב פירוד לבבם בא עליהם בחיל עצום נתן לו מנחם אלף ככרי כסף לשיחיוק הממלכה בידו ויהיה לו לעבד והוא לא רצה לתת הסך מאוצרותיו והטילו על העם והוצרכו למכור את בניהם להביא הסך ההוא: הו' בזמן שעלה נבחראון עליהם וכתבו התלמודיים שנהרגו באותן מלחמות כפלים כיוצאי מצרים ואז נשרף המקום הקדוש וברעב מתו ב' מאות אלף כן כתוב בדברי הימים הישן: הו' נפילת אלכסנדרדיא אשר במלחמות שעל ירושלם הלכו שם יהודים רבים כחול ושם הצליחו מאד ועשו מקדש והתחילו להשתחרר אלו על אלו וכת אחת שלח שליח לסרוגניטוס קיסר שיבא עליהם או בא סרוגניטוס והיתה המלחמה מכפנים ומבחוץ ועבדו על ידי חרב חמש מאות אלף: הח' היתה ביד שני אחים נקראו הורקנוס ואריסטובולוס כי לא רצה הקטן להורות המלוכה לגדול ושלח ארוסטובולוס דורוך לפונפיאן שר רומי כדי שיעזרהו והדורוך היה גפן זהב משקלה חמש מאות ככר זהב עם אכנים טובות ומרגליות ואז בא פונפיאן בחיל גדול ונלחמו האחים מכפנים ופונפיאן

(ג) בדפ"א כתוב ה' מאות אלף וכן הוא בד"ה ב' יג' ח' .

מחזיק ונפלו איש בחרב אחיו עם רב ונשאר המלכות להורקינוס ואריסטובולוס
הובא אסור בזיקים לרומא: הם' בזמן מלחמת הורדוס וגם היא מפירוד לבנם:
הי' נפילה הבית השני כאשר בא עליהם טיטוס (ולולי הדבר לא היו נופלים
וכן הרעב הגדול כמו שהעיד נ' גודיון) (נא) כי מן הרעב מתו ארבע מאות
אלף וספר מעוזותם שהיה שואל טיטוס מהם לכד שישימו דגל הרומיים בשער
ירושלם (נב) ג' פעמים בשנה שיראה שיש לרומיים עליהם ממשלה ולא רצו
שאם עם אחיהם היה להם ההפצר והענות כל שכן עם זרים ואספר לאדוני כי
איש יהודי היה נקרא מנשה ולו אשה מואבית נגד הסכמת עורא שגור לגרש
כל הנשים המואביות כפי דתם שלהם ומנשה לא רצה ונאספו כל הכהנים וגרשוהו
מעבודת המקדש אז מנשה בעור חתנו סנבלט קבץ כל ראשי הכהנים ואמר להם
שאם ירשוהו לעבודה הרי טוב ואם לאו כי הוא יעשה דבר שכל יתחרטו שלא
יוכלו לחקן עד עולם והכהנים לענו מדבריו או הלך וקבץ אליו רבים על ידי
מתנות רבות כי עשיר גדול היה ובקש לבנות מקדש בהר גריזים והלך הוא וסנבלט
המלך לאלכסנדר המלך בעושר גדול לשוחד כדי שיתן להם רשות ונתן. וכל
העירות הקרובות שמחו מאד מפני טורח עליהם. לירושלם וכן מפני ההנאה
מן העולים שם לחוג ומנשה ערום היה ושלח כרוז לכל הסביבות שכל מי שיבוא
אל מקדשו לא יתן מן התרומות והמעשרות כי אם מתנת ידו ורעונו כי אין חפץ
האל בבורים שהם על ער ההכרה כי אם בנדבה ומשך לב העניים אליו ובנה
מקדש וכל הסביבות עזבו המקדש אשר בירושלם אשר בחר האל כי אין ליהודים
דת בדבר שיש בו תועלת וזוהו נמשכו מלחמות בין היהודים העולים לירושלם
ליהודים העולים אל המקדש החדש והיו נופלים מב' הכתות עם רב ובין (נג)
הכהני' האמתיים היו יוצאים נגד הכהנים החדשים אשר עשה מנשה וכומן עליה
החגים היו נופלים מהם לאלפים ונמשך המקדש ההוא קרוב למאתים שנה עד
שקם מלך אחד נקרא הורקנוס ומלך חסיד היה ואוהב הדת ורצא ונתן המקדש
ההוא והחריבו ועשה הרג רב ושפטים גדולים ושכו היהודים לירושלם אבל נפלו
במלחמות ההם השליש מן היהודים: עוד אודיע לאדוני עזוהם של אלו כי נמצאו
בהם שני אחים בני העזיק שביהודים והגדול לא היה יודע בעבודת המקדש כמו
הקטן וצוה אביהם שיחמנה הקטן לכהן גדול (נד) והקטן לא רצה ואמר שיהא
אחיו הגדול כהן גדול וכן היה לימים נחריט הקטן ובקש תחבולה להכשיל לגדול
ולהוציאו מכהן גדול ואמר לו בא ואלמדך סדר עבודה והלכשו בגד שאין הכהנים
רגילים בו וחגר אותו המין שאינו לבוש עבודה והוא צורת בגד והמין שלובשים
הנשים והגישו אל המזבח וירד אל הכהנים שכמקדש ואמר להם דאן כי אחי

(נא) בדפ"א דחסר מן ולולי עד גודיון.

(נב) בשער ירושלים חסר בדפ"א ד.

(נג) בדפ"א דכתוב וכן.

(נד) בדפ"א דנוסף באן לעבוד עבודה במקדש.

יש לו חשוקה שהוא מונה עמה זה הבגד וההמין הוא שלה כי נשבע לה שכיבוש
 שיתמנה כהן גדול שילבש בגדיה לסימן אהבת' או קמו כל הכהנים להרגו והוא
 בקש מהם רחמים שישמעו דבריו ראשונה וספר להם תחבולות אחיו ונמצא כי
 אמת אתו ורצו אחריו להרגו ונמלט בכו' המלך ומשם בקשוהו והלך לאלכסנדריא
 של מצרים ובנה מקדש שם ונתמנה לכהן גדול באותו מקדש ועמד הבית קרוב
 למאתים שנה . אמר המלך נפלאותי איך כל פרטי היהודים נמצאים בזכותך .
 אמר טומאש שמא גם מזה יאמר אדוננו שאני מהם והענין הוא שאני דורש
 לנוצרים דברי תוכחות ואני מביא ראיה מרעות היהודים וסבת נפילתם : עוד אודיע
 לאדוני ב' סבות אחרות . הא' כי היהודים בתחלה כאשר נשאו חן בעיני האל
 היה לוחם מלחמותם כמו שזה מפורסם בכל ספר הבריביא ולכן לא למדו
 תחבולות המלחמה כי לא הוצרכו וכן נאמר עליהם [שופטים ה' ח'] מן אם
 יראה ורומח וכאשר חטאו הסתיר האל פניו מהם ונשארו קרחים מכאן ומכאן
 כלי מלחמה והמצאתה לא היו יודעים ורצון האל לא היה עמם ונשארו מופשטים
 והיו נופלים כצאן בלי רועה : הב' כי לא היו להם הסוללות (נה) להפיל החומות
 אשר הביאו (נו) הרומיים והיונים וכן אילי הברזל הנוראים וכן פילים עם מגדלים
 עליהם וכי לא נסו היהודים ולא ראום מעולם לא ידעו להשמר מנוקם והיו
 אומרים אלו לאלו ראו חיות נוראות אשר לא שמענו כי חשבו שהם חיות השדה :
 השיב המלך ואמר ידוע הוא שהדבר שאדם לא ראהו מעולם לא יוכל לצייר
 אמתת צורתו ומצינו כימים הקדומים שהיו יורדים מן הר אחד אל הבקע' אנשים
 רוכבים על הסוסים וחוספים וגזולים מאנשי הבקעה והם כאשר לא ראו בעולם
 רוכב סוס נימה להם שהיא צורת חיה אשר מחציה ולמעלה צורת אדם ושהאדם
 והבהמה גוף אחד והיו קורין אותם סינטאריש (נו) עד שעבר דרך שם היוקוליש
 הגבור וראה הסינטאריש ושחק על אנשי הבקעה ודרך אחריהם והראה להם
 שהם אנשים רוכבים על סוסים ובמלחמה אחת היה לנו עגלה עם סוללה גדולה
 ושמו אותה נגד פתח העיר ורצנו עמה וחשבו הענים שבעיר שהיא חיה וברחו
 ונכנסו אצל העיר וכבשנו אותה אבל מה שאמרת שהיהודים לא ידעו מה הוא
 הוא שקר שהרי כתב גושיפוש הגדול שכאשר צוה טיטוס שיקרבו אל החומה
 כלי הברזל יצא בחור אחד וחפר תחת אופני העגלו' ושם שם גפרית חופת והדליק
 אש ונשרפו אילי הברזל וכל האנשים השומרי' : אחר זה הקריבו שלשה אילי ברזל
 שנשארו ואמר טיטוס כי יצאו ארבעה בחורים מירושלם ונקראו טפטיוס הגלילי
 ומגנוס חברוני וירמינוס שומרוני ואריוס ירושלמי רצאו אליהם ויהרגו כל השומרים
 והכו במחנה הרומיים מכה עצומה והיו באים אליהם כאדם בא אל שפחתו ועד
 שנחרק החיל ואז הציתו אש באילים ואיך תאמר שלא היו יודעים ושנרמה

(נה) בדפ"אד נוסף בל"א בריקסן .

(נו) בדפ"אד המציאו .

(נז) centauros.

להם לחיה ובמלחמת אנטיוכוס יצא גביר (נח) אחד והקע חרב בכסן הפיל הגדול לפי שאמר מהתיה שאם ימצא הורג את הפיל שיפול המגדל שעליו הנה שידעו כי מגדל היה אבל הטענה הקודמת לזה היא טענה שאין עליה ספק אבל נשאר שנדע למה גרשם מכיון: השיב טומאש הטעם הוא שהם הביאו אל נכר בבית אלהיהם לכן היה שחרם באותה מדה שילכו באדמת נכר ויעבדוהו שם וזה מדברי ירמיה נודע וכן התורה אמרה [דברים כח' סד'] ועברתם שם אלהים אחרים או הלכו לבבל וישבו שם שבעים שנה וחשכתי בזה מחשבה דקה למה היו שבעים שנה וזה לפי שהשפעת המולות הוא בסך זה ואחר כך חודים חלילה שנות שבתאי אחד עשרה שנה שנות צדק י"ב שנות מאדים ז' שנות השמש י"א (נט) שנות נוגה ט' שנות כוכב י"ב שנות הלבנה ט' ולכן ישבו בגולה שנות כל אחד מהם לפי שהם עובדים לכלם: אמר המלך ועתה שאין להם עבודה וזה למה נענשו כל כך זמן ארוך: אמר טומאש יודע לאדוננו כי העבירות שבין אדם לחבירו הם יותר חמורות מאד ממה שבין אדם למקום לפי שהם חקן המדינות ושלום העולם והנה הנזרי נוהר מאד מגול ואונאה ורביח וכיצא ובמה שבינם למק' לא נוהרו רש גרי שאינו מתפלל אלא פעם אחת בשנה יהודי להפך כי מי מן היהודי' יאבד תפלה אחת ואילו בגנבה ואונאה וגול אינן נוהרין לכן הענישם האל שונא גזל ונתארך קיצם ואין להם משיח והכוערים קוראים אותו בכל מוצאי שבת: אמר לו ולמה קוראין אותו על היין: אמר טומאש אין לי בזה טעם אלא אולי יתפהה מיינס: וטעם למה נחרב המקדש אומר לאדוני כי הוא קרה לו מה שקרה למושיענו כי ישו בא לכפר עון אדם הראשון וקבל עליו המות וכן המקדש בא לכפר על עון ישראל ונשרף עליהם: אמר המלך באת להשיב דבר זה עם דבר אחר וזו כמוהו כי מי ראה המלך שחטאו לו עבריו והרג את בנו לכפר חטאם או שרף את ביתו: השיב טומאש אין ענין המושיע דומה שאם הוא קבל המות לא קבלה אלא הבשר והוא הלך מיד אל אביו שבשמים ונשאר חי וקים לפנז לעולם וכאשר מת לא מת ולא נהרג אלא לפי ראות האנשים: אמר המלך די בזה כמה שדברנו בעניני היהודים ומה שאמרת הוא דבר נכון גם בענין המקדש ואני חושב עוד טענה אחרת כי היה מפני שעדיין אפילו כיום ועם ותוכחה זכר אהבתם וכיון שכונתו היה לגרשם כפי המחייב טבע עונם כמו שאמרת לא רצה שישאר המקדש ביד נכרים כל שכן אם אותם עבדות לא היו נכונות (ס) אלא אל העם אשר יצא ממצרים וישתבח אל אמת היודע על כל האמת ואנחנו מדברים בענינים על דרך ההשכלה לא על דרך אמתת העצם ומכל מקום שמת אני בהגלות שאין ליהודים מר שמעיליים עליהם והמבקש הרעה למי שאין לו חסא רעה הכוא עליו נאם האל:

(נח) בדפ"אד נער .

(נט) בדפ"אד י' וכן נכון לפי החשבון .

(ס) בדפ"אד נוסף מלת לו .

ה'ח' בשנת ה' למלך הגדול אלפונשו מספרד קמו בעיר איסיגא ג' אנשים אנשי החמס והשליכו פגז אחד בבית איש יהודי והלכו אצל השופטים וצעקו לאמר כי מצאו נוצרי הרוג בבית איש יהודי או בא השופט ואנשיו לבית היהודי ואמר (סא) דא ה' ישפוט כי אני לא הרגתי ושונאי בקשו להפילני ושמו היהודי בבית הסוהר והיה זה ערב פאסקואה די סינטיניאש (סב) אשר העברים קורין פסח וצא קול בתוך העיר וקמו כלילה ראשונה של פסח והרגו מן היהודים כל אשר מצאו ורבים מהם ברחו לבית השרים ונמלטו אבל התענו כל ימי חגם כי אין מדת היהודים לאכול חמץ ובעד כאלמהן (סג) צא הקול ועשו גם הם כמו שעשו בעיר איסיגא ומשם שלחו היהודים שלוחים לעיירות הגדולות שישלחו שלוחים לחצר המלך ומיד באו לחצר שלשה מחשוכי היהודים ושם דון אברהם כנבשתי דון יוסף הנשיא והר"ד שמואל בן שושן והמעלילים כאשר ידעו שהיהודים שלחו שלוחי' רדפו אחריהם והיהודי' יראו מאד ונחבאו בתוך העיר יום אחד והתובעים הלכו לחצר המלך וצעקו לפניו אמר המלך זה לי ימים שידעתי מחשבותיכם ודופים שלכם אשר הבקשו להפיל עם עני ודל וכבר נתגלה בזמני שהכל שקר ועמו אתם באים היום ומלך משפט אני ולא אסבול ענייכם ואין לכם התנצלות אלא סכלות שלכם ולכן היום ומחר חבואו לפני וארא' לעיניכם קלונכ' וחרפתכ' הלכו משם התובעים בפחי נפש וביום הב' בבקר הגיעו שלוחי היהודים ובקש המלך לדעת את שמם ונכתב בספר והסכימו שידבר השליח החשוב דון יוסף הנשיא כי חכם היה בחכמות רדע בטיב הלשונות והוא התחיל וכל השרים והמלך שמחו בחבונתו וטענותיו אמר המלך עלו לבי על דבריכם כי הבאים על דבר אמת יש בהן מהנעימות והחן חלק גדול ודבריכם על דבר אמת שאין בו ספק אבל מכל מקום אשאל מכם אם הוחזק אחד אצלכם לאיש נאמן ודובר צדק והגנבה נמצא בידו אם תאמרו אתם שלא גנב אמרו לו ומי יוכל להכחיש מראית העין ובידו הגנבה והם הם עדים כנגדו: אמר המלך ושמע אונכם הנה היהודי נמצא בידו ורשותו נוצרי הרוג ואין אצילהו מפני שהוחזק לנאמן ושאינו רוצה: השיבו השלוחים אדונינו המלך אין הדבר דומה האיש שגזל וראוהו עדים או מי שנמצא ברשותו ואפשר שאחרים השליכוהו שם: השיב המלך דבריכם אמת וידעתי באמת שאין על היהודים בזה שום אשם אבל יש לכם חטאים ממקום אחר ואלה העמים מחטאתכם ושנאתכם יקומו יום יום עליכם: אמרו השלוחים רגיד לנו מלכנו ותקבל כעבד הנאמן לאדוניו או כבן לאביו: השיב המלך נודע לכם כי באהם לארצותינו ערומים ודעבים והנוצרים קבלו אתכם באהבה ואתם שלמתם רעה

(סא) בדפ"אד נוסף היהודי .

(סב) בלשון ספרד הוא pascua de cenceños ובד"א כתוב רק והיה זה ערב פסח .

(סג) בדפ"אד כתוב פאלמה .

תחת טובה ובדבר הרבית לקחתם את נחלתם ושורם ובקרים: ב' אם אתם עבדים וגולים למה תלבשו בגדי השרים וזה להטיל קנאה ושנאה ואני צרתי במלכותי שלא תלבשו משי אבל יש לכם התנצלות שאם לא שמעתם בקול אל איך תשמעו בקולי הנה יצאתם ממחיצתכם ולבי אומר לי שהצרות ישיבו אתכם ולא יועיל לכם ואם תצאו ממלכותי לא היה כעאתכם ממערים בקול ששון ושמחה אבל ביללה ואני חמיה מאד מלכותכם כי מנהג שלכם להתחיל עשירים ולמות עניים וכשאתם באים לעולם מול צומח בראשיכם והולך חורד עד רגליכם והנוצרים להפך המול מתחיל מרגליהם והולך לראשיהם כשולד הנוצרי לוכד סחבות בראשיתו וילדותו ובכחרותו וזקנתו דקמה: ג' מה אלה הקבוצים שלכם ללכת בשווקים ביום הכרית וכיוצא ואתם מלובשים כסגנים ועיני העמים רואות וכלות ואתם חשובי עמכם לא עמדתם כי אם על כבודכם וצאן אוכדות היו עמכם: ד' שאם אתם סועדים עם הגוי חזיתו הכוס לפי שנגע בו והגויים אומרי' תלונותינו על מלכנו אשר קבל בארצנו מי שלועג עלינו וקורא אותנו טמאים: ה' למה תלמדו את בניכם הנינון ואתם בכל ימיכם חייבין הככיה וההספד כי הכריו עליכם אלהי השמים שאתם רשעים ולכן פור אתכם ולא עשה כן לכל גוי: ו' למה תלמדו את בניכם האישגרימה (סד) ואין אתם יוצאים למלחמה אין זה אלא כדי שתוכלו היטב להרוג הנוצרי ואלו חשבתם בגלותכם ופוזרכם והיוצתכם תמיד בסכנה לא הייתם עוסקים בכמו אלה כל זה יורה אכזר הרגשותכם ואכזריות שכלכם ואם עמי נהג כן הרין עמהם כי טבע הממשלה כן חייב ואתם רואים התפשטות ממשלתם ורצון האל עמהם וכאשר למדתם הרע מעמי למה לא למדתם הטוב מהם מישובם והנהגתם ומוסרם ולא עשיתם כן אבל למדתם מהם הרע ולמדתם להם הרע מכם (סה) ואל תחשבו דברי דברי איש שונא שאם אלהיכם ידע מכם בראשונה מדוהיכם ואהב אתכם איך אני אמאס בכם לא אמרתי זה כי אם להעילכם מיד שונאיכם:

תשובת השלוחים שמענו דבר אדוננו המלך דברי מלך חסיד ואב רחמן למדנו מלכנו כי לך יאתה וחסד אם תוכיחנו ונאמר לתת התנצלות למקצת פשעינו אם יהיה לנו רשיון: אמר המלך הלואי שתדעו להשיב כי לא לאהבת נצוח באתי ודי לכם כבוד כי בפרטות דברתי עמכם: אמרו השלוחים מכל החולאים אשר הזכיר אדוננו עדין שכח חולי אחד חזק אשר לנו והוא כי אין מליץ עלינו טובה בלי השקפת קנאה או שנאה אפילו שהטוב מפורסם לעיניו ודבר אדונינו וקצפו הלא הוא כמו שהעידו המלצים לדעה: ועל דבר הרבית בימים הקדומים כן היה ואחר יצא דבר המלך ודחו אין עסק זה בינינו לבד משלשה חדשים עד היום אשר הכריחונו בעל כרחינו לתת להם ברבית

(סד) esgrima כלשון ספרד החכמה ללחום יחד בחברות ורמחים .
(סה) ולמדתם להם הרע מכם חסר בדפ"אד .

כי לא יוכלו לחרוש ולזרוע אם לא יקחו ברבית וכאשר זכרנו דבר המלך באנו לחצרותיו ולא מצינו מקום לרבר עמו ושאל לנו המשנה ואמרנו לו המאורע ואמר לנו אין בזה אשמה עליכם שאם המלך מנע הרבית הלא הוא לתועלת הנוצרים ואם הם מואסים אותו תועלת אהם נצולים מאשמה ומכל מקום בתנאי שלא תקחו אלא דבר מועט וקצוב וכן עשינו: ועל דבר הגנבה מזה נאמר והנה נדמינו לעכברים שאחד יאכל הגבינה ועל כלם יאמר ומטבע הבראה להמציא רעים וטובים ולנו יטילו האשמה האם לא ימצא בין הנוצרים מי שנגב או גול ואף על פי שנמצאו בנוצרים כל המדות החשובות וכל המעלות כבר ראינו בכל יום תולין על הגנבה והגול אלא שהממשלה כסות לכמה דברים כמו שהלבינוט (ס) באשה כסות למה מומין והגלות הפך כי הוא המגלה והמראה מום קטן כנגד חרול בכמות כדור השמש: ועל לבוש המשי מיום שהוכרו לא ימצא איש ממנו שעבר מאמרו ואנו שלוחי עמך והעשירים שבעמנו ואין לבוא אל שער המלך כי אם בלבוש יקר והגנו כנגד' שחורים מהגמכרים בזול: קפץ איש אחד ואמר והנה הנשים לובשות משי ורקמה והכשיטי זהב: השיבו השלוחים והנה הכרוז לא אמר אלא ששום איש יהודי לא ילבש משי ולא אמר אשה וחשבנו כי מדרך המלכות לתת רשות וכבוד לנשים: אמר המלך אם כן אהם הולכין כחמור הפחמי ונשותיכם כפרד האפיפיור ואינו מן הדין: ועל הקבוצ אמרו השלוחים מה נעשה אדוננו ודחינו צונו לגמול חסד ואומה שפלה כמוה הלווי בהתחבר תחקים: ועל הניגון וכיוצא מי נפש סובלת שלא תתפתה למה שרואה בשכניה כ'ש הכחורים והנערים אשר לא יספיק כח להכניעם ואין בהם תבונה להשמר ממה שאינו ראוי: השיב המלך יש בדבריכם טענה ועתה אל תרגזו ותנוחו בבתי' ומחר תבואו וכמה מאלה קרה אתכם וזרח בחשך אורכם: בכקר באו לפני המלך ואמר ראוי לשלוח חוקר יחקור בד בבד (ס): אמרו התובע' אדוננו המלך הנה כתב מן השופטים כמה חקרו ודרשו: אמר המשנה יביאו היהודי ויהי'סר ב'סורין קשים והוא יגיד את אשר עשה: אמרו השלוחים אם על ידי יסורין יתאמת ידענו באמת כי היהודי יאמר שהוא הרגו ושאל את דמו והיהודים רכי הלב חלושי מזג וכמעט מועד יכנעו לכל: אמר המלך לא תפסדו מזה ואני נשבעתי בזבח מושיענו שלא לקבל שום אומדנא או הוכחה מאיש יהודי על ידי יסורין ממה שאירע בהחלת מלכותי כי נגנבו שתי כפות זהב והיו נכנסים רוצאים ב' אנשים חשובים נקראים יהודה אנקווה ושמואל אנקווה ואמרו כל אנשי החצר כי היהודים גנבום כדרכם והכיתי היהודים ביסורין ומיר הודו שנגנבום ותליתי אותם אחר ג' ימים נמצאו הכפות ביד א' ממשרתי וכנראה בחרו בסות הפתאומית להנצל מן הארוכה והיא מכת יסורין: אמר אחד מיעצי המלך בימים הקדומים לא היו דנין שום אדם על

(ס) בדפ' אד שהלבינוט

(ס) בדפ' אד בדבר

ידי יסודין והביא ספר דברי הימים וכעס המלך על שלא הוזכרוהו בענין גניבת הכפות ועל זה אמר המלך אין מי שיגלה זה כי אם הגבור שבגבורים: אמרו השרים ומי הוא אמר המלך אמרו אתם: אמרו הם כבר עבר ענין זה בימים הקדומים יש מי שאמר כי הוא האשה כיון שכלה להכשיל לאדם הראשון ולשלמה עם כל חכמתו ושאל חכם לאפלטון מהו הרוב בעולם האנשים או הנשים והשיב כיון שכל האנשים שומעין לנשים כל העולם הוא נשים ויש שאמר כי הוא הין אשר הכשיל לנח המציל בזכותו כל העולם ואחרים אמרו כי הוא המלך כי אם יאמר לעקור הרים יעקרו ויש מי שאמר כי הוא יצר האדם: אמר המלך גבורים הם אלה ויותר מהם הוא הממון אין קנאה כקנאת המלכים ואין שנאה כשנאתם ואין רדיפת הכבוד כרדיפתם ואין שמחה כמו הנצחון ועל כל אלה אם יתנו למלך ממון יסלק מלחמתו מעל אויבו וכן כל הדברים הורים יתפשו עם הממון יכריזו בגלילותי שמי שיביא שום עדות יתנו לו חמש מאות כפולות וביתו חפשי מחוקי המלוכה והראו כי אז יתגלה ענין זה או יצא מיד כרוז בחצוצרות וביום הג' בא נער אחד ככן שמונה עשרה שנה ואמר אדוני המלך את האלהים אני ירא ואודיע לפניו אשר ידעתי: אמר המלך האלהים אפשר שאתה ירא אבל הממון אתה אוהב ואמר (סח) כי מיד יתן לך שטר הרבה: אמר משרת לאדוני הנקרא גו"אן דו"לה דו"ה אני ונתקוטס מאד עם היהודי אשר נמצא ההרוג בביתו על ענין נחלה שלקח לו על דבר הרבית וזה שנים הרבה ולילה אחת אמר לי אדוני אם תהרוג היהודי החזיר הוזה אתן לך לבוש משי יקר מאד ועשרים כפולות אמרתי נער אנכי לא נסיתי בכיוצא לך ופגע אתה כי כאיש גבורתו אחר זה ראיתי שצוה אדוני שיקראו לששה שכניו וכאשר באו אמר לי שאצא לחוץ אמרתי הלא דבר הוא ושמתו אוני אחורי הדלת ושטעתי לאדוני ואמר אלה היהודים אחר שעשו מה שעשו למושיענו דמם מותר והמלכים אם ישמרו אותם הם להנאתם מפני המסים הנה היום נקבר איש נכרי ובית הקברות סמוך אלינו נוציאוהו ונשליכוהו בבית היהודי שכננו ויקומו העם ואנו עמיהם נחלק שלל: אמרו השכנים ואם ימצאו קבר ריקם יודע הדבר אמר אדוני יש שם סמוך לקברו אבן גדולה ונשליכה בקבר במקום המת והלכו ונתאחרו ואני ישנתי ולא נודע לי יותר מזה שלחו וקראו לגו"אן דו"לה דו"ה ואמר אדוני המלך אין עדות הנער עדות כי הוא כרע עמי על דבר שכירותו: אמר המלך מעתה אין אנו צריכין אל הנער ולכו ויראו אם ימצא שם אבן ולא פגר האבן יעיד עליך הלכו ומצאו כדברי הנער אמר גו"אן היהודי הוא שהוציא הפגר ושם האבן אמר המלך אי סמאים ואתם אומרים כי להוציא את דמו הוציאוהו היהודים אחר שמת האדם כלום יצא ממנו דם וכזהוהם בדבור זה באו שני אנשים והעידו איך ראוהו כלילה מוליד פגר ולא ידעו מה הוא אמר המלך לשרים הלא אמרתי לכם כי אין גבור כממון וישתבח האל המגלה האמת

(סח) ע"ל אמור וכן הוא בדפ"אר.

עוה המלך שיקברו את ג'אן ד'לה וי'רה עד ראשו ויניחורו שם עד שימורו ולשכנים שיתלו והארץ יראה ושקטה:

השמוד הט' בזמן שמלכו אומת גודש על ארצות המערב ומלכיות אחרות ועל הכל בעיר הגדול רומי בימים ההם מלך על רומי מלך אדיר שמו שישבוק והיה זה שנת ת"ח לישו ובקשו מכל היהודים אשר בספרד שיקבלו טבילת ישו במקום מילה ואם יעשו הדבר הזה ימשלו במלכותו שורב בשוה עם הנוצרים שומרי דתו וכי שמעו היהודים כונתו נאספו מכל עריהם אל העיר הגדולה והרמו קול בתענית ובכיה והספר ולקול הצעקה באו נוצרים ושאלו להם מה הענין וכאשר הגירו אמרו להם הנוצרים תקבלו מה שיאמר לכם כי זה המלך עו ועומד קיים במחשבתו ולא תצליחו עמו בשום חריצות או הוצאה ואם לא תרדו לו על פרט זה הוא יכריחכ' על כסול כל תורתכם ותראו שלא יזעיל תעניתכם לכן תפייסוהו במועט כדי שלא ישאל לכם הרבה: השיבו היהודים מצות מילה היא שורש כל דתינו ואתם אומרים ששואל לנו פרטי אינו שואל כי אם הכל ונמות כלנו ולא נבטל מצוה אחת כל שכן שורש כל האמונה מיר נתקבעו כלם ובאו לפני המלך ואמרו לו שימיהר מיתתם כי לא יבטלו מצוה אחת כל שכן הגדולה שבאמונה: אמר להם המלך (אי עניים וטפשים וזדונים אשר אתם שואלים בתפלתכם מלכות וזון מהרה תעקר ואתם מתפללים על עצמכם כי אין לכם מלכות אחר אלא הודון למה קבלתם עצה נבערה כזו) (סס) הנני נשבע שאם לא תקבלו טבילת ישו מיד אעשה שתעבדום כולם ולא יזעיל לכם: או עוה שאם לא יקבלו טבילת ישו תוך חודש ימים יכריחום לעבוד בכל דתם ואחר כך יעברו בחרב הלכו היהודים עם כסף וזהב לזרזון לשרים שיתחננו אל המלך שיקח נכסיהם לעשות מלחמותיו ויניחם בדתם: והשיב להם המלך אקרא בין המלכים מלך חמדן ויאמרו כי לא שאלתי טבילת ישו אלא לשיבואו לפשרה של ממון ועוד כי העניים האלה דת נתחייבו לי ולא ממון כיון שאוכל להכריחם לדתי כמו שהיו הם עושים לנו אם היה להם מלכות: השיב רוביטו החכם לפניו ואמר אדוננו המלך משה רבם של אלו יהושע משרתו לא היו מכריחים לשום אומה שיקבל דת משה לבד שיקבל עליו שכע מצות שהם מצות אדם הראשון ועוד שיהושע בהגיעו סמוך לכל עיר חומה להלחם עליה היה מכירו ואומר הרוצה להשלים עמנו ולקבל דת ישלים רוצה לומר שכע מצות והרוצה לצאת מן העיר ולברוח יברח והרוצה להלחם ישלף חרבו ויבוא: אמר המלך יהושע מלך היה בזמנו ואני בזמני ואקח מן השלשה חלוקות הנאותה יותר אצלי והוא שיקבלו עליהם מצוה אחת לבד תחת שכע מצות שיהושע היה מכריח: אחר זה שלח המלך בעד היהודים ואמר להם אני מבקש כוב מכם (ע)

(סס) מן אי עניים עד כזו חסר בדפ"א.

(ע) בדפ"א כטובתכם.

ולמה תדחה בשתי ידים ואני שמעתי מן האפיפיור וההגמונים שכל מי שאינו מקבל סבילת ישו הוא סמא לעולם ולא יוכל לבוא לגן עדן: אמר אחד מחכמי היהודים הנה כתוב בתורתנו שישראל מאסו במתנה הגדולה שנתן להם האל והוא ארץ חמדה ארץ זבת חלב ודבש ומה היה עונשם אמר המלך מכבוד הוא שם [במדרש יד' כג'] והוא שלא יראה: אמר החכם ישמע מלכנו הנה כבוד מלכותה (עא) נתן לנו גן עדן ואנחנו מאסנו בו יהיה עונשנו אם כן שלא נבוא שם: אמר המלך בדברי הגוף אין להכריח האדם וארץ חמדה דבר הגוף הוא אבל דבר הנפש כופין לאדם כמו שכופין לגער שילמד ומיד צורה לתפוש כל ראשי העם וישמו במאסר קשה ימים רבים ומתוך המעוקות הרבות והרעות יצאו מכלל הדת רוב קהילות ספרד וכי מת המלך ההוא הלכו לבקש את ה' במקומות אחרות ורבים מצאוהו ורבים נאבדו ולא מצאו מנוח:

העשירי היה בימי המלך דון אלפונסו בן המלך דון שאגנו בן אלפונסו הגדול המולך על ארץ קאשטיליא ועיר סוליו וליאון וגאליסיא ושביליא וקורדובא ומורסיא וגאץ ואלגרכי ומוליגא עשר מלכיות בן שנה אלפונסו במלכו ולכן שרי הארץ בקשו למנות שני פרהמים הנקראים אינפאנטיש (עב) האחד דון פידרו בן המלך דון שאגנו ודון גואן ומתו שניהם במלחמה ביום אחד והמליכו לדון גואן בן האינפאנטי דון מנואל וכימים ההם איש היה בארץ איסיגא ושמו יוסף בן אפרים בן אבי בושת הלוי יציר האל את רוחו ללכת בחצר המלך ולגבות המסים וכל עבודת המלך הוא יוסף בעדקו מתחלה ועד סוף נכון דבר וידע לגנון וטוב תאר מאד וה' עמו והמלך כאשר ראהו איש אמונים ומצליח הפקידו בכל מלכותו איננו גדול במלכות קאשטיליא ממנו הוא משנה למלך וגדול ליהודים ויהי ליוסף משרתים בני השרים אוכלים על שלחנו יעש לו מרכבה וסוסים וחמשים איש רעים לפניו בימים ההם היה שם איש אחד שמו גונסלו מרטין איש גבור חיל עבד ליוסף ויקם לשטן לו וימרוד ביוסף כי מנהו פקיד בקצת מקומות מהמלכות ויקנא ביוסף גבירו ואמר המלוך ימלוך איש יהודי עלינו וחשב רעה לאבדו ואמר הלא האל הסתיר פניו מהם הם עזבוהו והוא עזב אותם ועתה אוכל להנקם מיוסף ומכלם והלך אל המלך ואמר לו אדוננו המלך אם השמע עצתי אתן לך ממון עצום ללחום המלחמה ואמר לו המלך ואיך יהיה הדבר הזה ואמר גונסלו מכור לי עשרה יהודים ממלכותך ואני אשקול ככרי כסף שמונה להביא אל גנדי המלך אמר המלך ומי הם אמר גונסלו הראשון הוא יוסף פקיד אשר כלה אוצרוהו וכלה ממון העמים ושמאל בן וקר הרופא אשר שמת ליועץ ושמונה אחרים עשירי מלכותך חמכרם לי הם ובניהם וטפם ויאמר המלך יהי כדברך. ואמר גונסלו יכתב

(עא) צ"ל מלכותך וכדפ"אד רוממותך.

(עב) הוא Infantes כל"ס.

ויהתם בטבעת המלך ואני אשקול הכסף עובר לסוחר ויסר המלך את טבעתו
 ויחנה לגונסלו ויכתב ככל אשר צוה הצורר איך מכר המלך ליוסף ולשמואל
 הרופא וח' נסיכי אדם הם ובניהם וכל קרקעותיהם ונכסיהם לגונסלו מרטין
 ויתפשו את יוסף ואת שמואל ביום אחד ויט יוסף בתפישה יודע למלך וחרה
 לו מאד ויצו המלך והוליוכוהו בכבוד לעיר קורדובה ויעלו עמו רכב ופרשים
 ומחנה כבד ופסטר המלך את אשתו ובניו מכל חביעות ומכל חשבונות גבית
 אשר גבה וקח הצורר את שמואל ואת שני אחיו ואסרם להם ובניהם וימצא
 לשמואל כסף וזהב לרוב ומטמון גדול וישם כלי ברזל לרגליו ויענהו וימת
 מפני הענוי וישם בארון בבית הכלא ולא נקבר עד מלאת לו שנה חמישה אין
 גדול כשמואל בדורו חכם גדול ויועץ למלך וחוזה הככבים ודברי שמואל כתובים
 לכל מלכי קאשטיליא . אחר הדברים האלה גדל המלך לגונסלו וישם את
 כסאו על כל השרים וימנהו הגמון באלקנטרה ובכל כומרות אלקנטרה (עג)
 ויהי לו מרכבה וסוסים רגבה לבו ואמר לאבד את כל היהודים ואמר להכחיד
 היהודים הגדולים היושבים בשער המלך ואחר כך שארית היהודים כי ראה שאין
 לבקש על כלם כאחד שמא לא ירצה המלך והעליל עלילות על כל שרי צבאות
 ישראל דון שמואל בן יעש ור' משה אבודיאל (עו) העומדים בפרץ לפני אדוני
 הארץ ולקח אותם לביתו ואמר להם מבקש מכם המלך ממון רב לא תוכלון
 שאת ועשה עצמו כמפשר ביניהם והוא היה מבקש לעקרם ונתנם האל לחסד
 ונתפשו עם המלך בממון וישב משה אל שער המלך הוא הסופר הגדול
 למלך והוא הולך וגדל במלכות קאשטיליא וכן המלך כי גונסלו מרטין צורר
 היהודים כי פער פיו נגד כל זרע ישראל והי מימים ילחם מלך ישמעאל עם
 מלך קאשטיליא ויעברו השמעאלים רבים כארבה ויעבור הים אבומליך בן
 המלך אבואל חתן מלך מרויכיש (עה) והצר מאד למלך קאשטיליא ויאמרו
 השרים למלך מה נוכל לעשות עם ההמון הרב הזה ויען גונסלו הצורר אני
 אייעץ למלך עצה לשיהיה לו ממון רב אמרו לו השרים מה עצתך אמר הצורר
 אם על המלך (עו) טוב יצוה לקחת כל ממון היהודים שבכל ערי מלכותו ואני
 אתן מאשר ימצא להם ארבע מאות רכוא ועוד שישליך כל היהודי ממלכותו
 ואני אעשה שיתנו אנשי הארצות למלך ארבע מאות רכוא ממון תחת המסים
 והעבודות אשר היהודים נוהגים למלך שנה בשנה ונשמעו הדברים למלך ושאל
 אל עצתו ואמרו הדברים האלה ישרים הם (עו) ובמה יודע איפה כי אני עבד
 נאמן למלך כי אם בעצה כזו ואם את האלהים אתה ירא ככד שכחם ושלחם

- (עג) ובכל כומרות אלקנטרה חסר בדפ"אד .
- (עד) בדפ"אד אבדריאל .
- (עה) בדפ"אד מלך חסן מרכש .
- (עו) מלח עצה עד המלך נשמט בדפ"אד .
- (עז) בדפ"אד נוסף ואמר בסוף .

מלפניו ולא יוסיף הביטם ואם הוא קצף עליהם אך אתה רוצה בהם וכמדר
 ימים שאין לישראל מלך ולא שוטר ולא כהן ולא תורה עם מרי המה לא לעזר
 ולא להועיל אדוננו המלך יוצא למלחמה על אויבך והם אוכלים ושותים בבתיהם
 מה בעצ כי תניהם במלכותך השמד אותם כי למלך אין שוה להניחם לכן ישלח
 המלך ספרים לגרש היהודים אשר במלכותך וצוה לכל מי שימצא יהודי בחוץ
 ביתו שיהיו נכסיו למלך וגופו להריגה ויפקד המלך פקידים וישמרו כל השלל
 כסף וזהב להביא אל גני המלך וישמע המלך ויהי מחרש ומן הקרובים למלך
 גערו בגונסלו ויאמרו לא טובה העצה בפעם הזאת כי מנהג קאשטיליא ומלכיה
 לאהוב היהודים ולשמור אותם ומי ישמע לך בדבר הזה ויקר ה' לראש ההגמון
 דון ג'ל' ישם דבר בפיו ויאמר השיב לעזור וכה תדבר ויאמר לגונסלו הליזעץ
 המלך נתנוך יעצת בשת לכיחך כי היהודים הלא הם אוצר למלך אוצר טוב
 ואתה מבקש לאבדם ושיעשה המלך מה שלא עשו אבותיו אין אתה שונא
 ליהודים כי אם למלך וישמע המלך ולא ענה דבר וישמעו השרים וכלם גערו
 בו ויאמרו לו לא משנאת היהודים כי אם משנאת המלך ולא מאהבתו וישמע
 האיש משה וירא וישלח ספרים להודיע לכל היהודים ונאספו בעריהם ויצומו
 ויכבו ויעקרו לאלהי אבותם ויאמרו אנא ה' אל נא נאבדה כעצת הצורר לך ה'
 הצרקה ולנו ברשת הפנים לאיש יהודה ולפליטת ירושלם אשר בספר וישמעו
 העמים ונסכו עלינו והכריתו את שמנו ומה תעשה לשמך הגדול למה תהיה
 כאיש נדהם ואתה בקרבנו עננו ה' עננו וידעו העמים כי ה' נלחם לישראל
 ותעל שועת עם בני ישראל וגאלם מיד צורר ושרי ישמעאל התפקדו והיו בהם
 שולפי חרב כחול אשר על שפת הים ויפקד המלך שרי חילים לשמור מעברות
 הים לבלתי תת מעבר לישמעאלים וישם המלך את גונסלו לראש ויקח גונסלו
 רכב ופרשים ויבא על מחנה ישמעאל בטח ויד בהם מכה גדולה והם נטושים
 על פני השדה ותהי בהם מהומת ה' רבה והיו כל הנופלים ממחנה ישמעאל
 ביום ההוא עשרת אלפים שולפי חרב ואיש מושך בקשת לחומו ויד את אבומליך
 שר צבא השמעאלים בין הדבקים ובין השריון ויאמ' המלך לנערו הוציאני מן
 המחנה כי נחלתי ופול מעל המרכבה וימות ויצא גונסלו מרטץ מן המלחמה
 שמח וטוב לב ויאמר בלבו עתה ישלים המלך רצוני ביהודים ונקמתי מאויבי
 והוא לא ידע כי ה' סר מעליו הוא יוצא ביר חזקה והנה ה' קנא לעמו והפך
 לב המלך עליו וישלח פרש לתפשו ויצא הפרש וימצאו בשדה בסוסיו וברכבו
 ויאמר לו הצורר השלום ויאמר אין שלום כי המלך צוה לי לתפשך ויברח
 רבוא בעיר דלתים ובה מגדל גבוה וישלח לאמר אל המלך דברים קשים וישם
 לשונו במלך ומאת ה' היתה להכשילו לבלתי תת רפואה למכתו ויחר למלך
 מאד וימלא חמה עליו ויצו לתפוש לכל אחיו ויתנם במאסר ויקחו כל המסין
 אשר נמצאו לו ולאחיו בכל מלכותו וביאו אותם לאוצר המלך אחר זה צוה
 המלך לתפשו ויסגר במגדל גבוה וילחמו עליו וידבר למלך קשות וירוח
 המורים מן המגדל ויכו את פרש המלך נושא כליו ויפול לרגליו וימור

ויקעוף המלך מאד ויצו רציחו את המגדל באש ורפשו הצורר ודבר המלך
אתו משפטים ויצו המלך לשחטו וישחטוהו וישרפוהו:

וּבְרוּךְ אל הרחמים אשר נתן כזאת בלב המלך לנקום נקמת עמו ויושע ה'
את עמו בחרש שנים עשר הוא חרש אדר ראשון (עח) או ישיר
ישראל את השירה הזאת לה' אשירה לה' כי גאה גאה ועני עמו ראה ה' איש
מלחמה הוא נלחם בנו ימינך ה' נאדרי וכרוב גאוןך הרסת קמך והשבות לו
גמולו בראשו וכל המושל עליו ימשול לאמר איך שבת נוגש שבר ה' מסרה
רשעים הורד שאל גאווה לתהיה גיהנם לנצח: אחר הדברים האלה כשוד
חמת המלך דון אלפונשו וזכר את גונסלו ואת אשר עשה ויאמרו נערי המלך
משרתיו וביאו לפני המלך ספר דברי הימים והיו נקראים לפניו ומצא כתוב
אשר העליל גונסלו על שמואל בן ווקר ועל אחיו רשטר המכירה ויאמר אחד
מעבדי המלך אם על המלך טוב ימכרו אחי הצורר וכל אשר להם על אשר
שלח ידו ביהודים ויעשו לו כמדתו ויצו המלך רמכרו שטר המכירה מכל נכסי
הצורר ומכל אשר לאחיו ליהודים היושבים בשער המלך ויסר המלך את
טבעתו אשר העביר מהצורר והנה למשה רצא האיש משה שמח וכל היהודים
אשר במלכות קאשטיליא שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה'
לישראל:

ה' י"א שנת חמשת אלפים ומאתים וחמשים היו גורות כוללות בארץ שאבויה
ופיאמונטי ולונברדיא ושזיליה ורזשיאה ולא נמצא כתוב פרטי הגזירות
וסכתם גם בפלורנציא היה שם שמד וגירוש רצאו מן הכלל עם רב מן
היהודים וגם אחר שיצאו לא נחו כמאמר האל [דברים כח' סה'] ובגרים ההם
לא חרגיע ואחר (עט) בקשו רבים ללכת אחר ה' למלכיות אחרות וכאשר
הבינו שכוונתם ללכת להתייחד קמו עליהם לאלפים ולרבבות ולקחו נכסיהם
וממונם למלך ומהיהודים אשר בסרונייא נהרגו רבי' בדרך ומאותם הנשואים
בפרונציא אחר השמד נוהגים היו יהדות בהצנע ובפרט הנשים אבל היה ענין
הנשים במקרה כי שואלין להן למה ידליקו נר ערב שבת וכן שמביאין ידקות
ומיני מגדים ליל שבת אל השלחן ואומרות שכך ראו אמן נוהגת:

אמר יוסף בן וירגה דומה לזה שמעתי מפי השר המרומם הרופא הגדול
כסה"ר משה המון יד"ה (פ) כי ראה במצרים בלכתו למלחמה עם
המלך האדיר על כל מלכי האדמה סולטאן סולימאן יד"ה כמה חנויות אשר

- (עח) כרפ"אר חסר מלת ראשון .
- (עט) כרפ"אר נוסף מלת ימים .
- (פ) כרפ"אר דע"ל .

חושבי הארץ נועלין בשבת והם ישמעאלים גמורי' ושאל להם מה ענין נעילת החנניות והשיבו כי לא ידעו מזה דבר ואין להם השקפה אחרת אלא שכך ראו אבותיהם נועלין בשבת ואין זה אלא מזמן השמד אשר היה שם עצום ונורא מאד:

ונשׁוּב לענין הראשון וזה כי באותם ארצות היה בשנה ההיא שנת השמד דבר כבד מאד בכל אותם העמים ומהאנוסים לא מת אחד וכי ראו הגרים הדבר ההוא הכבד אמרו בלבם כיון שהדבר עלינו היא ולא על האנוסים נצוה שילכו למקום אשר יחפצו או יצאו מהאנוסים עם רב להציל את נפשם אבל רבים נשארו באותם ארצות כי היו ידאים שמא תחבולה היא מן העמים לדעת מה שבלבם ונשארו באותם ארצות לאלפים והם באותם מקומות נוהגים היו יהדות ואע"פ שהיו חוקרים עליהם לא נמנעו משמירת תורת משה ע"ה כל אפשרותם לימים קמו עליהם חוקרים והשחיתו והתחילו לשרוף (פא) ולקחת נכסיהם עד שקם מלך א' וחמל עליהם וצוה שלא ימצא שום חוקר במלכותו ולא איש מעליל עליהם כי באמונה הם עושים:

הי"ב בזמן המלך דין מנואל בן המלך אלפונשו בעיר אוקניא קרה כי איש נוצרי נכנס בביתו נער קטן כבן שלש שנים והנוצרי איבה היה לו עם הנוצרית אם הנער ואמ' השליכוהו חוצה בן הסודרת המונה וכשלא יצא מיד קם ובעס בו והכהו בבטנו ומת הנער וכי ראה כי מת החביאו ובלילה השליכו בחלון איש יהודי שכנו והיהודי איננו בעיר וחכם האשה בעוד לילה ופרחה נשמתה ותתעלפה מרוב פחדה כי ראתה שלהעליל עליה השליכוהו שם והלכה לפתח הבית לראות אם תוכל להשליכו בפתח איזה נוצרית ושמעה אם הנער צועקת ומבקשת בנה והשכנים אומרים לה בבית יהודי זה נכנס ולא יצא עוד וערב חגם הוא זה כמו שהוא מנהגם והעניה היהודית כי שמעה פרחה נשמתה מרוב הרעדה וחשבה אופן הצלה ולקחה הנער וחגרה אותו על בטנה ולבשה לבושיה עליו וכאשה מעוברת ישבה על המשכר והתחילה לצעוק כאלו היו לה חבלי ילדה ושלחה את בנה לקרא למילדת ובאה ודממה לה התחבולה ובהיותה בזה בא השופט עם אנשיו ויחפש כל הבית ובתוכו ובתנור ובכור ובכל מטמון ולא מצא דבר וכל היום ישבה על המשכר ובלילה הוציאה קול איך הפילה ולקחה שני אנשים מקרוביה ובמשא של וכל הוציאו את הנער אל השרה וקברוהו: כיום השני נתקוטט הנוצרי עם אשתו והכיר אותה על ראשה מכת מות או צעקה האשה ואמרה להרגני אתה חושב כמו שהרגת לבן השכנה ונשמעו הדברים לאם הנער והלכה אל השופט וצוה שיהפשו האיש ההוא ואם החקירה נתאמת כי אמת הדבר וביסודין הודה ואמר

(פא) בדפ"אר נוסף אותם •

אך השליך את הנער מת בביט היהודית להעליל עליה או אמרה אם הנער שיתפשו היהודית שיתן לה הנער לקברו ושכבר נודע מי הכהו והאשה התחילה לכחש כי דאה והשופט נשבע לה שלא יקרנה עון וכלכד שתגיד לו כל הדבר בפרט או ספרה האשה הענין כמות שהיא והשופט שמח על שכל האשה ושלח הדברים ככתב אל המלך והמלך שמח מאוד על שכל האשה והיה (פכ) שם אדם גדול במלכות ואמר למלך אדוני המלך אין פקחו' כפקחות יהודי והנה אנשי רומי הפקחים והערומים תמיהו ממה שאמר להם איש עברי שלוח מירושלם ונכתבו בספר הזכרונות' למלכי רומה ומשם העתקתיו אמר המלך יבא נא לפנינו וחקן תקבל ממנו בא הכתב לפנינו וזה ענינו נעקק מלשון ללשון הקדש:

העשרה המושלת העם המועלח רב המזל מערכת שמינו הודו ואלהינו אשר עובנו אשר ירושלם רבנית האשיא אם וגברת מכל העברים והשלכה משועבדת לרומה ולרומיים באמת גדולה היחה ממשלת פונפיו ורב רביו חילוהיו לקחת אותנו אני אומר כי היחה יותר גדולה החימה מאלהינו וכלי ערך רביו עונותינו אשר עליהם חייבנו האבדון רצוני להודיע אתכם דבר אחד וחרה לי שלא נסיתם אותה בנסיון וזאת היא כי הוא כל כך טוב אלהינו שאם היו בינינו עשרה צדיקים עם חמישים אלף רשעים או היה אחד כל כך טוב כי בעבורו יתכפרו העם הייתם רואים הרומאנוס כמו שראו המצרים וכמה היה יכול אלהינו לבדו מכל אלהים יחד תדעו באמונה כמה נהיה אנחנו חסאים תהיו אתם אדונינו והומן שיחמיד חרון אף אלהינו על העברים כך יחמיד ממשלת הרומאנוס ולפי שבענין זה אני מרגיש אחד ואמונתכם מרגיש אחרת ואני לא אוכל להחזיר אתכם לאמונה אל אחד ולא אתם תשיבנו לאלהות הרבה ואעזוב ענין זה לאלוה ששם יכלתו בראנו ועם טוביותו אני מונהגים והנני מספר ענין שליחותי ידעתם כמה שלו' היה לרומי עם גודיאה וגודיאה עם רומי אנחנו לכם בכל נכנענו ואתם לנו שום דבר צדק לא הכחדתם ולפי שאין דבר יותר נאהב מהכל ופחות ישימה בפועל כמו השלום ואין דבר יותר שנוי ובהיותה שנואה יהיו הכל בה כמו המלחמה אני מזהיר עם אמת ואתם משגיחים עם משפט נעניש את המעוררים את רצונכם שרצו רעותינו ונרחוק הרעים המבקשים לערב אותנו העמוד התוק והקיים בלתי מתנועע מהשלום הוא להסיר מאמצע המערבית ומה יועיל שיאמרו לנו ולכם בפרסום שלום שלום ואחר כך שיאמרו לנו ולכם בהצנע מלחמה מלחמה ואני אומר זה כי אחר שגרשתם הכבוד מהמלך אידומיאו על חוקי הרעים שלחתם לנו במקומו לקונפנאו ומארכו ולשופו ובאליהו למושלים והם ד' מורסות כי הקטנה מספקת לתת ארס בכל קיסרות רומי כל שכן המלכות שלנו עני מלשיטניה אי רעה גדולה

(פכ) מן והיה עד סוף השמד וי"ב נשטם בדפ"א ד.

יכולה להיות כי השופטים ששולחים רומא להסיר המדות הרעות מהרעים יהיו הם ממצאיים הענוגים חדשים ואי גדול גרועות למשפט כי אותם שהיה להם להסיר הנערות מהנערים שיתענגו להיות ראשים לקלים ואי גדולה חרפה לרומא כי אותם שראוי שיהיו צדיקים בכל משפט ומשל לכל המעלות יהיו רעים בכל הרעות ומגיעים לכל ההענוג' העו המושפט והחלישו והיו לבחרות גודיאה ללמד המצאות מתענוגים כי מאכותינו לא נשמעו ולא בספרים נקראו ולא בזמנינו נראין או רומאנוס האמינו לי דבר אחד ומכל העצות אשר לקחו גודיאה מרומא יקה רומא אחד מגודיאה והוא שתבקשו ראשונה ממנו דרך תחנה קודם שתעונו כי כלים מלכיות רבים עם גבור חיל שופך דמים רבים ומתקיימים כלם עם שופט אחד טוב לא שידע שפיכות דמים אלא שידע לחבר לבבות באמונה השופט שיועד להרריח לבבות מטמונות ראי להיות נאהב ומאין נמשך שופטים אשר שלחתם שלא יכנעו העם לדבר אחד צודק באמונה לפי שגזרו ראשונה דברים הרבה בלתי צודקים המאמרים הצודקים עושים הלבבות רכות והמאמרים בלתי צודקים עושים לאנשים אכזריים אנו כל כך עניים בכל כך עניות כי אפילו כשיצו לנו בטוב נכנעים רע כל שכן כשיצו לנו רע שנהיה נכנעים טוב האמינו דבר אחד כי מרוב הקלות בשופט נברא מעוט הידיאה ומעוט הכרעה במשועבד' אנחנו היהודי' יש לנו למוסכם וכן מפי אלהינו שכל מלך שיתן עול המשפט למי שרואה שאינו ראוי בעד חמדת ממון או לתת כבוד לאיש ההוא יהיו לו לאמונה כי כאשר לא יביט יראה כבודו לחרפה ונאמנותו נאבד ועונש גדול בביתו ולפי שיש לי דברים אחרים לנסתר רצוני להשלים המפורסם וסוף אומר שאם תרצו להעמיד מלכותכם לזמנים הרבה על מה ששמת' עצמכם' לסכנות גדולות דעו לגזור ולצוות כמו רומיים ונהיה נכנעים כמו יהודים שלחו לנו מרשל רחמן לא תהא אכזריים לייסר חולשהינו ונהיה נכנעי' לצוואתכם אני חוזר ומתחנן לכם שתתחננו לנו קודם שתעונו לפי שנתחנן ולא בעזרי תמצאו אהבה כמו בנים לאב ולא מרד כעבדים לאדוניהם וכל שרי רומי ויועציה תמהו על הדברים וצו שיכתבו בספר הזכרונות כדרכם לכתוב כל דבור משלוחים באים לפני ממשלהם: אמר המלך מנואל כמה מהפקחות והערמה מעורבת בידיעה ומצח קשה היו הדברים ההם ומר: כח החכמ' והדבור השלם שמחלו הרומיים על כל דברי העברי ההוא בהיות שאמר להם דברים פרטים נוגעים לדתות ועם מליצת העברי נשכחו:

הי"ג בזמן המלך ההוא אשר זכרנו למעלה קם כומר אחד ודרש לרבים וקרא אל היהודים אל הדרשה והם יראו מאד שמא יזכר כנגדם כי שמעו שכונתו רעה לדבר כנגדם ולתת חרב ביד העם אז קמו כל ראשי היהודים והלכו לפני המלך כאשר ידעו כי המלך יודע היה בימים הקדומים שכל מה שמדברים על היהודים עלילה הם וכבר נתאמת אצלו כי אין עליהם אשמה אמרו לו אדוננו המלך אבינו אתה ועליך ייבנו להעלינו מלשון מדברת גדולות

ואתה מלכנו ידעת מקדם אם יש עולה בענינו והנה קם כומר אחד וכפי מה ששמענו כונתו לדבר נגד היהודים: השיב המלך באמונה יפה הכיר אתכם רביכם אשר כתב עליכם [ויקרא כו' לו] ודרך אותם קיל עלה נדף כי אחרי אשר יצא דבר מלכות מלפני בימים הראשונים כי כל מה שנאמר עליכם שקר מעתה למי תראו והכומר אשר אמרתם ידעתי כי הוא יקראני אל הדרשה והנני לשכר את שיניו אם הוא (פג) ידבר: ביום הראשון נקרא המלך אל הדרשה והכומר התחיל ואמר מה לעשות לעם הרע כזה עם היהודים (ומה לעשות להם) (פד) או המלך קם בחמתו ויצא דרך הכומר אחריו ואמר אדוננו המלך סוף הדברים מפרשין תחלתן יניחני לגמור ואפרש דברי אמרתי כי יש לעשות להם כבוד והדר להם חן וחסד (פה) מפני מה שעשו עמנו כי השליכו מעליהם טוב העלילות והמלכות ונתנו אותם בדינו ואילו היו טובים וישרים מושלים היו עלינו כמו שאמר הכתוב בבבליא [דברים כח' א'] ונתנך ה' עליך על כל גוי הארץ ומה מאד עלו לבי כאשר יאמר שהיהודים רעים לפי שרעתם וחטאתם הוא ממשלתנו לכן ראוי להחזיק להם טובה (פו) לפי שמחזיקים ממשלתנו בדינו וכאשר הרבו לפשוע או יותר ראוי לכבדם ולא לבקש עליהם עלילות ברשע ויצאות מהשווי וטבע השכל וישו אמר עליהם שהנוגע בהם כנוגע בבת עינו והמלך שמח בטה שאמר הכומר אף על פי שראה שכונתו אחרת היה: אמר עוד הכומר שכשחטאו היהודים האל הסתיר פניו ונשארו אל הטבע אם יצליחם יצליחם ואם ימיתם וישפילם ישפילם: אמר לו המלך הדברים שנשארו אל הטבע לא יסכו מלת לאדם ברב או במעט והנה היהודים ראוי שנפלו ומעולם לא קמו ואם היה בדרך הטבע ראוי היה שיקומו בזמן מהומנים ועוד שהכתוב מכחישך שאמר [דברים לא' י' יח'] ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ומצאוהו צרות רבות ורעות והנה הכומר הודה לדברי המלך:

ק"ך במלכות רומי היה שם אפיפיור איש חסיד דובר צדק דובר משרים וכמדומתי והנהגתו איש אמת אבל היה לו אחות מאד אריכת ליהודי' ומבקשת רעתם ושם האשה שאנגישה (פז) ומשנאתה את ישראל בקשה והתחננה לאחיה האפיפיור שיגרש היהודים מכל ממשלתו ואמרה לו כי בהיות הוא במקום המושע אך יסבול שיעמדו שונאיו בארצו וממשלתו ועוד שמיום שמרדו במושע נשארו כלם טמאים טומאת נפשות כפי מה ששמעה מההגמונים הקדושים וכן נשארו טמאים מחטא אדם הראשון ואותם שקבלו דת ישו נטהרו

(פג) כדפ"אד אם הוא ידבר .

(פד) ומה לעשות להם חסד כדפ"אד וכן נכון .

(פה) כדפ"אד כי יש להם לעשות כבוד ולתת עליהם חן וחסד .

(פו) כדפ"אד נשמט מן לפי שרעתם עד טובה .

(פז) צ"ל שאנכא .

והשאר נשאר בטומאתם והוא יתבע עלבונו אם לא יגרשם מארצו ומקום קדושתו היא רומא העומדת במקום קדש הקדשים היא ירושלם ואם יגרשם הנה שכרו ממנו בגן עדן כי ילמדו כל המלכי לעשות כמוהו: השיב האפיפיור ואמר סוף כל סוף אין בנשים דעת שהרי אם המושיע מחל להם ואמר שהנוגע בהם כנוגע בעינו איך לא נמחול אנחנו ואין לאשה הסמוכה בפלך להבין בעמוקות האלה אין זה כי אם רוע לב ומה שאמרת שלא קבלו טבילת ישו ונשארו טמאים כיון שיש להם ברית מילה נטהרו כי לא היתה הטבילה אלא במקום מילה כי רחם מושיענו לילדינו לכלתי שפוך דמם בילדותם בצאתם מרחם אמם עד שיראה לנו פלא איך יתקיים זרע היהודים כאשר שופך דמו בזמן שהתינוק בחכלית החולשה וכי ראתה שאנגישה תשובת האפיפיור וכוונתו לא יספה לדבר אליו ואחר ימים שבה אל שאלתה עם האפיפיור והביאה הגמונים שיעידו איך בעברם עם עלם ישו דאו היהודים איך היו לזענים ורומזים אלו לאלו וברוב לקחה וחלק שפתיה והעדויות ההם הטה אותו וגור גירוש כולל בכל ממשלתו ועל זה היה דוח לב כל היהודים בכל מקום שהקול נשמע אבל חושבי מלכות רומי הגדילו ההספד כי באותם מקומות גדלו והעשירו וקנו בתים ונחלו' וכסף וזהב ברבוי ובימים ההם היה מלך אחד בירושלם (פח) מלך חסד ואוהב היהודים ונקרא שמו רובירטו ומלך זה היה לו אהבה ואחזה עם האפיפיור והיהודי' שלחו שלוחים אל המלך ההוא עם מחנה כראוי ושאלו ממנו יבקש מאת האפיפיור ישוב חמתו מהשחית ושלחו לו לאמת (פט) כל ענייני שאנגישה ואיך ממנה נמשכה כל הרעה ואם יצטרך שידור בעדם עליהם לשלם מיד . ומצד אחר שלחו מהר ומתן לכל ההגמונים שיפייסו את שאנגישה ואם לא יוכלו עמה לבטל הגזירה לפחות יפייסוה להאריך להם זמן הגירוש למען יוכלו למכור בתיהם ונחלתם ולקבץ ממנום והלואתם וכן כדי שיוכלו לדעת תשובת המלך רובירטו אולי על ידו ימצאו תרופה למכאובם וצווחו לפניהם ולא הועיל להם וכדיהם בזה והנה תשובת המלך רובירטו חזקה ואמצה בדבריהם טובים: עוד שלח המלך רובירטו שלוחים לאפיפיור בדברים של טעם ותחנונים והוא השיב כי כבר יצא מפיו ונדר לשנגישה אף על פי שהיה שלא ברצונו אין אחר דבור ונדר האפיפיור כלום אבל אם שנגישה תתיר לו הנדר יוכל לחזור בו וכאשר ראה המלך רובירטו דברי האפיפיור הבין הענין ושלח שלוחים לשאנגישה ונדר לה מאה אלף פרחים מצד היהודים ותפייסה וקבצו המעות ונתנו לה אז שאנגישה נהפכה לאוהבת היהודים והיא התחננה אל האפיפיור שלא יגרש היהודים מארצו כי נכמרו רחמיה עליהם אמר האפיפיור אין זה כי אם נכמרו רחמי המעות אליך ואז צוה האפיפיור לקרוע שטר או כתב הגירוש ונשארו במקומם אבל עד הגיעם לזה הצר להם מאד:

(פח) צ"ל בנאפולי .

(פט) בדפ"אד לאמר .

המ"ץ בעיר מונטישון יצאו היהודים בחול המועד של פסח אל השדה לשמוח ועשו שם השחוק שהנערים עושים שישמו אחד באמצע בכסות עינים וכלם הולכים סביבו ומי שיוכל לאחוז יושב במקומו: היו הולכים דרך שם אנשי הכפרים ותפשו דברים עם היהודים ונמשכה מריבה וכאשר הלכו משם אמרו איש אל רעהו במה נקח נקמה מאלה הלא הוא בשנעליל עליהם לפני השופטים ונאמר כי האיש האמצעי אשר שמו קראו את שמו ישו והיו מכין בראשו ללעג ואומרים זה ישו יין טוב מוכר הלכו לפני השופטים וספרו הדברים והם האמינו ותפעלו מאד ואמרו ראוי שנודיע למלך הענין הרע הזה והעם סהרו ולא רצו להמתין ותפסו חרב בידם ולא השאירו מן היהודים פליטה לבד נער קטן אשר נחבא בתוך היער והילדים הקטנים עשואם גוים: ביום הב' באו יהודים מעיר אחרת סמוכה ריצא הנער ואמר אנה תלכו כי כך וכך אירע ברחו ולקחו הנער למקומם וגוים שהרגישו רדפו אחריהם ולא השיגו אבל כפשע היה בינם ובין המות וכאשר שכו לארצם מצאו שם בלכול כי כבר שמעו הנעשה במונטישון ועם שוחד עצום נצולו:

הר"ף בספרד באו גוים ואמרו שמצאו הרוג בכית איש יהודי היה שם לפני המלך אחד מיועציו ודבר נגד היהודים רעה ואז נתחוקו העם לאמר למלך שאם הוא לא יעשה משפט כי הם יקחו נקמת ההרוג בידם: אמר המלך יתעלה וישתבח המושל האמתי השופט צדק אל אמונה ואין עול ועתה אראה לכם שקדחתכם ואת כל אשר הליץ יועצי לרעה וזה תראו ותגידו לכאמם אחריכם או שלח שיביאו לפניו כל היהודים וכשכאו לפניו שאל להם ואמר מהו זה שאמר דוד [תהלים קכ"ד] הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל שאם לא ינום כ"ש שלא ישן כי בלשון עברי שינה היא יותר מתנומה כפי מה ששמעתי: השיבו היהודים מה שפירשו המפרשים לנו אינו אלא שרעה לומר שלא ינום וכ"ש שלא ישן: אמר המלך והו לתרץ השאלה עם השאלה עצמה ולא הבינו כוונת הכתוב על מה נאמר וזה פירושו והוא אשר ראו עיני הנה הלילה אשר עברה לא יכולתי לנוח ולישן בשום צד ולכן קמתי ממטתי ויצאתי אל החצר החיצונה והוצאתי ראשי בעד החלון והירח מאירה וראיתי אנשים רצים ואחד מהם על כתופו כדמות אדם ושלחתי ג' אנשים שילכו אחריהם לאט ויראו היטב אם הוא אדם הרוג או מה היה הענין ויגידו לי הלכו עכדי כאשר צויתי ושמו עצמם במארב וראו כי הוא הרוג והכירו שנים מן האנשים המוליכים הפגר ההוא והנה המעידים לעיניכם באו האנשים והעידו ושאל להם היועץ ולמה לא תפשהם אותם והשיבו כי סהרו והשליכו הפגר בחצר היהודי וברחו להם ועוד שריו נרשאים כלי יין ולנו אין בידנו דבר כי לא צוה לנו המלך להפשם כי אם לראות מה הענין חזר המלך לענינו והו שאמר הכתוב הנה לא ינום ולא ישן ר"ל כי הוא לא ינום וגם אינו מניח

לישן מי שהוא שומר ישראל או הלכו כלם בפחי נפש ומן המעלילים עשו שפטים:

דרי"ץ במלכות צרפת קמו שני אנשים אוהבי הרע ואמרו למלך איך ראו איש יהודי שתפס איש נצרי והביאו בחוקה כביתו וזה ודאי כדי להרגו כי ערב חגם הוא והמלך מלך משפט היה ואוהב האמת וראה בשכלו שקריות התביעה ועלילה שמעלילים על היהודי' וגער בכל אותם אנשים וצוה שישליכום מלפניו ואמר שכל מי שיבא לפניו בעלילה כזו יתחזו ראשו בחרב והאנשים ההם נתמלאו חימה לפי שנשארו לעדים שקרים לפני המלך ולעושי רשע והלכו וקבעו המון העם ונשכעו להם שיהודי תפס את הגוי והביאו ככח לכיתו ועניהם ראו והנצרי ההוא לא יצא עוד מבי' היהודי ואמרו עוד אל העם כי הלכו לפני המלך וראו שחמל המלך על המודר' והפרשעים ושונא' בדת ישו ולא חמל על הנוצרים מאמיני אמונתו או אמרו העם הבה נתחכמה להם וביקשו ב' נצרים שאמרו שהלכו אל היהודי ליקח ממנו ברכית ושמצאו היהודי יוצא מן החדר וסכין מלא דם בידו אמר המלך ליהודי מה ענין הסכין והשיב כי שחטתי עופות למועדי: אמרו השרים למלך אין שחיטת העופות תוך החדר וכיון שיש אמתלאה יכו היהודי ביסורין ויגיד האמת או צוה המלך להכורח ביסורין ליהודי והוא הודה שהרגו וכי חמשים איש גדולי היהודים יעצוהו והיו עמו צוה המלך ויתפשו כל אותם יהודים והיהודים כשמעם התאבלו ובכו וצעקו כי ראו אבדן האומה ונתקבעו והלכו אל המלך ואמרו איווננו המלך מחקי המלכים אשר קדמוך הלא הוא שכל מי שיודה באזה דבר ע"י יסורין והנאות (צ) שאם ידיה נאמן על עצמו לא יהא נאמן על אחרים ואם האיש ההוא הרג הנוצרי אנחנו לא ידענו ולא עלה בלבנו רעה כזאת כי לא שוטמים אנחנו ולא טפשים לשום עצמנו ובנינו בסכנה כזו וד' לא צוה שאם לא כן כל מי שיגנוב גיוול יאמר כי כל שרי העיר היו עמו שאל המלך לשרים על ענין זה אם נמצא בדברי הימים ויאמרו הן כי נמצא בפירוש כמו שהיהודים אומרים והמלך נפל בלבו חסד (צא) ואמר להם למה לא אמרתם לי מזה עד שהיהודי נחעורר לכן הביאו לי ספר דברי הימים ואדעה הביאו הספר ונמצא ככל דברי היהודים ואז צוה המלך שיתירו כל היהודים מן המאסר לבד האיש אשר ברשותו נמצא ההרוג בעת ההיא היה בחצר המלך שר אחד משרי השמעאל אשר בא עם שליחות ואמר לו המלך אתה האיש הנכבד אם נמצא במלכות שלכם כדברים האלה אמר השמעאל מעולם לא שמענו ולא ראינו ויש להחזיק טובה למלכינו אשר לא יושפלו כענינו (צב) נערות ובדברים שאין להם שורש

(צ) בדפ"אר והכאות .

(צא) בדפ"אר חשד .

(צב) בדפ"אר בעיני וכן נכון .

לא בשכל ולא בדת כי איך היהודי ימלאנו לבו להרוג נצרי הוא נכנע תחת
ממשלתו ומלכותו וכל שכן בענין מאוס כזה שיעשו קרבן מדם האדם אשר
לא שמענו בכל משפחו' האדמה אע"פ שנטפלו בדברים מאוסים וינצאים מן
השכל ובכיצוד בזה לא עלה בלבם לרחקו רחוק לאין תכלית משכל אדם אתם
נטפלי' בארצכם ושומעים בחצרותיכם חצרי מלכים דברים שאסור להאמינם
והמלך כעס על זה ואמר לו הנה בעל הדבר הודה אני כפי המשפט מה יש
לי לעשות וכי יועיל שהוא רחוק מן השכל אם הוא הודה בדברים: השיב
השמעאל הודה על ידי יסורין במלכותנו יועיל לאמתלאה ובהצטרף טענות
אחרות אבל לא יועיל לתת עליו דין ומשפט ואחד מן הנוצרים אשר שם אמר
לישמעאל השר הנכבד אם לא נמצא זה ביניכם הוא מפני שאין ליהודים על
השמעאלים שאלה או תואנה אבל יש להם עם הנוצרי מטעם ישו וקחו איש
נוצרי ושימו שמו ישו ויאכלו את דמו להנקם ממנו: אמר השר עתה נתאמת
לי יותר שהכל כוב איך חטא להם איש אחד (צג) ונקמו מאחר וכל"ש כי ישו
היה דאר שיקו' מהם לא הם ממנו שהם הרגוהו ונתנו לו יסורין קשים וזה
אני אומר כפי דעתכם כי כפי אמונתנו לא הרגו היהודים את ישו כי עלה
לשמים חי אבל לדעתכם אני אומר אשר ראיתי בבית חפלתכם מצויד בכוחל
כל מיני מיתות אשר נתנו לו ושם ראיתי שהיו סובבין עליו גלגל כדרך עושי
מלאכת הבגדים או קושרי ספרים על הספר ואחר נקמה זו מר נשאר עוד
לנקום והיה לו לישו לתבוע מאביו יקח נקמתו מן היהודים שכן ליוצו שהבדילו
מכובים ושם חלקנו כמאמיני אמת: השיבו הנוצרים אמרת שהיה לו לישו
לתבוע נקמה מהיהודים כן עשה והמצואות יוכיח כי למה ישנו בגלות ודחופים
סחופים ממושכי' וממורטים כי אם לנקום דם ישו: השיב השמעאל ואם
האב לוקח נקמה זו על בנו היקומו היהודים לחזור שנית להנקם כדי שיהיה
להם פרעון שני כל אלה דברי טפלות ועוד כיון שהאל עושה ביהודים שפטים
אתם מה לכם לבקש משפט אחר ובכל זה אני לא באתי להציל היהודים כי
אינם בני בריתי וגם לא ממלכותי ולא אהבתי אותם כי ידעתי מה שעשו לכם
נביאים אבל באתי לומר האמת אחר שהמלך שאל ממני דעתי והמלך כשמעו
דברי השמעאל כעס מאד לפי שראה שהיה מחרף כל הנוצרים אבל בבחינה
שדבריו דברי שכל ושק ושמר הדברים • ביום הג' כאשר ראו העם כל העלבון
שעשה השמעאל לנוצרים כי נשאו לרשעים או לפתאים מאמינים כל דבר
או קמו והביאו שני עדים שקרם וזה עדותם אנו נכנסנו בבית יהודי זה כי
היה לנו עמו חשבון וראינו שם קבוץ כל היהודים שאמר היהודי שכעצתם
עשה וכאשר נכנסו שחקו כלם או אמרנו הלא דבר הוא ויצאנו משם ונחבנו
אחורי הדלת ושמענו ליהודי אומר להם ואם יתגלה שאני הרגתי הנוצרי אתם
תשבו מנגד והם השיבו יש לנו עושר רב להציל לא תירא ולא תפחד והמלך

כאשר שמע עדות זה שמח מאד מפני דברי הישמעאל ואמר לו מיה תאמר
עתה הישמעאל הנכבד אשר באת לחרפני בביתי: השיב הישמעאל אני לא
חרפתי כי אם למעלילים ואחר עדות זה הענין הוא רחוק משכלי יתור ממה
שהיה מקדם וכי דבר מסוכן כזה היו היהודי' מדברים במקום שישמענו הנוצרים
דבריהם ואני שמעתי שהיהודים פקחים הם ויראים מאד ואיך אפשר שעמדו
בעצה בכיוצא כזה במקום שישמע הדבר או שיאמרו אותו בקול רם עד שנשמעו
הדברים כל כך בבירור וכאשר השלים הישמעאל את דבריו קמו כל העם ואמרו
וכי ישמעאל זה מלכנו הוא אתה מלכנו ואתה שופטנו לכן עשה לנו דין פן
נצא חמת העמים ואין מנחה והמלך מכעס אשר כעס על דברי הישמעאל נסה
לכו לדברי העדים וגזר גזירה משונה והוא שיתפשו ראשונה כל אותם יהודים
שהיו בעצה ושימו כל אחד ואחד בחבית אחד ויסתמו כל החביות וחקעו
מסמרות מבחוץ וחודן בפנים ויגלגלו החביות ברחוב העיר או קם שר אחד
לפני המלך ומלאך ה' צבאות הוא ואמר אדוננו המלך חק המלכים הקדומים
אשר בצרפת שכל משפט נעשה מחמשים איש ולמעלה יד המלך תהיה בו
בראשונה ואחריו כל העם לכן קום אתה אדוננו רעבוד מלכנו לפנינו ותתחיל
לגלגל חבית אחת ואנחנו אחריו ואמר המלך אני לא באתי לבטל ולשבר חוקי
המלוכה כי אם לקייםם אני אלך ותתחיל המשפט כאשר אמרתם חיל המלך
והרים רגלו לגלגל חבית אחת ונכווצו ידיו שוקיו ונפל לארץ ונתעלף ואחר
העלוף אמר שיוציאו היהודים מן החביות כי האל ראה העול והוא אלהי המשפט
וכאשר ראו העמ' הנם המפורסם לעיניהם לא הרים איש את ידו ואת רגלו
והמלך הוליכוהו בעגלה לביתו ובקש מן היהודים שיתפללו עליו וכן עשו ואחר
ימים נתפא המלך והיהודים ישבו בכבוד באותו מלכות: אחר ימים באו הנוצרים
ואמרו אדוננו המלך הנם ההוא אשר נעשה לא היה אלא בעד כל אותם יהודים
שהיו נקים כנראה ושלא ידעו מן הענין דבר אבל האיש שנמצא בידו ההרג
ראוי הוא לעונש או חקר המלך ודרש ונמצאו נוצרים שהעידו איך ראו שפלוגי
השליך הפגר בבית יהודי וצוה המלך שיקוצו ידיו ורגליו וכן נעשה ואז הארץ
יראה ושקטה: יש נסחא' בענין זה אבל מה שראיתי בספר דברי הימים
להכמי צרפת כך הוא:

הי"ח האי אשר נקרא היום אינגלאטירה נעשה שם שמד גדול ועצום בכל
אותם קהלות גדולות ועצומות אשר היו שם בימים ההם בחכמה ובינה
וכבוד וביחוד העיר הגדולה הנקראת לונדריש אשר היו שם קרוב לשני אלפי'
בעלי בתים כלם אנשים כעלי חכמה ועושר ושם עשה החכם ר' אברהם בן
עזרא אגרת קראה אגרת שבת והשמד היה שימיו דתם וכאשר עמדו על
קדושת השם העלילו עליהם שהיו עושים דוף במטבע ובאה תביעה זו לפני
המלך והמלך חקר ודרש ומצא כי המעלילים המזויפים היו (צד) מטילים האשמה

(צד) בופ"אד כתוב כי המעלילים הם המזויפים והיז •

על היהודים ונמלטו . לימים שבו הנוצרים ובקשו מי שיעיד נגד היהודים ומצאו כרצונם איך ראו יהודי קוצץ המטבע ואף על פי שרע המלך כי הכל שקר מפני המיית העם בקש להשליך מעליו תרעומות אלו ושמא יקומו העם וחרב בדם כדרכם ואין מציל צוה וגרשם והיה הגירוש זה שנת חמשת אלפים ועשרים ליצירה:

הי"ט בשנת הגירוש הנזכר נאנסו ב' קהלות גדולות נאפוליש וטראנא לשימיר דת והמירו רובם וסבת השמד לא מצאתיו אבל כן שמעתי מוקנים כי כומר אחד נתקוטט עם יהודי בעיר טראנה ובקש להטיל האף על כלם וישם עץ ישו באשפת איש יהודי ואמר בבקר שחלום חלם איך היהודים שמו העץ באשפה מיד יצאו כמה נוצרי' לחקור ולחפש ונמצא בבית איש יהודי באשפתו או העם נתמלא חימה ובקשו לשלוח יד בכל היהודים והשופטים כשמעם קמו להציל את העם כי היו חושדים כי מיד הכומר היתה זאת וכי ראו השופטים כי אין כחם כנגדם כי העם רב מאד יעצו ליהודים שימירו דת וינצלו כי אין להם תקנה אחרת ורובם המירו וסקצת היהודים ברחו לנאפוליש והגרים רדפו אחריהם גם אנשי נאפוליש תושבי הארץ כאשר שמעו הדבר אותם שנתנו אמונה בענין קמו על היהודים אנשי העיר נאפוליש שיהנו היהודים הכורחים ואם לאו שיהרגו את כלם וראו עצמם אלו ואלו בסכנה עצומה לבד אנשים רשומים אשר נחבאו בבית השרים וקצתם הוכרחו להמיר דת והשאר מן הנחבאים כאשר נחו הגוים עדן יראו ויצאו ללכת לארצות רחוקות והיו בטראנה וברא (צה) ונאפוליש אנשים חשובים מאד בידעה ובפרט מליצים ומשוררים לא נמצא כמותם בארץ לבד באנשי פרוכינצא אשר גברו כזה על כל משפחות היהודים לימים נודע למלך כי הכומר זיף והמלך צוה לתלותו אלא מפני עטרת הכומרות קמו העם על הדבר וצוה המלך לגרשו אל האיים הרחוקים:

הכ' במלכות צרפת היה גירוש כולל ולא נמצא כתוב מאנשי המלכות הסבה ובדברי הימים לאשכנזים כתוב כי כומר אחד מכת הדורשים הנקראים פיריקאדוריש (צו) חשק אשה אחת יפה מאד והיא לא שמעה אליו ואחר הפצר הרכה ובדברו אליה יום ויום אמרה אליו כי חרפה הוא לה כפי דתה להנשא לערל לכן אם ימול או השמע אליו והכומר כפי חשקו ואהבתו שמע אליה ותתגרר בהצנע ולקחה לו לאשה והכת הדורשים כאשר שמעו היה זה להם לחרפה נוסף על שנאת היהודים בקשו לתת יד ביהודים והכומר ההוא איש חשוב כי המלכה היתה מתורת עמו הנקרא בלשון לעז קונפישור (צו)

(צה) בדפ"אד ובארא .

(צו) צ"ל פרידיקאדוריש והוא בל"ס predadores .

(צו) בל"ס confesor .

והלכו כלם רוצה לומר כל הכומרים אל המלכה ויגידו לה כל עניי הקונפישור ואיך היהודים גירוהו וטלו אותו ותחלחל המלכה מאד וחשבה מחשבות איך תקח נקמת כבודה מהיהודים והלכה לפני המלך והתחננה והתנפלה לפניו וספרה לו כל הענין ההוא ושאלה מאתו שיגרש היהודים ממלכותו והמלך לא אבה כי היהודים חשובים היו בעיניו והנאתם במלכות הנאה גדולה היא למלכים ובקש לרחות המלכה בטענות כאלה מיום ליום וכי ראתה המלכה כי לא יכלה לו שמה כל השרים אשר בחצר שידברו אל המלך והשרים גם הם יודעים היו שאין ליהודים אשם אבל יראים היו מהמלכה ובעל כרחם יעצו למלך על הגרש ואמרו לו אדוננו המלך אין לבקש זכות ליהודים האלה כי הם שונאים אמונתנו ושונאים אותנו ואומרי' טוב שבגרים הרוג ואמרו שיאכל אדם דבש ולא ילמדנו לגוי וכיוצא בהם: השיב המלך שעליהם אינם חייבין גירוש וכבר עבר ויכוח זה לפני אבי הגמון אחד עם חכמי היהודים ואמרו שמה שאמרו הטוב שבגרים הרוג שרוצה לומר שהטוב והיפה שבגרים הוא משפט ההרגה שערשין כי בזה מטילין אימה על העם וכלם ישמעו ויראו וזה צריך לקיום העולם כפי מה שנתקלקל אבל כפי דת היהודים היה אומר ר' עקיבא התלמודי שאם היה עומד ויושב בסנהדרין לא היו הורגים אדם מעולם כי שמא סרפה היה או במקום נקב הכה: בסוף אמרו השרים ומי שיש לו חוקים כאלה האם ראי לרחם עליהם: השיב המלך כבר שמעתי שם כי כל התלמודיים הכו על קרקדו ואמרו שאם כן היה מרבה רוצחים בעם כל שכן כי בדעות נופלים השכרשים העצומים והנה אפלטון ראש הפילוסופים אמר שאנשי (צח) מלאכה אחת ראי שיהיו משותפות לכל אנשי אותה מלאכה ודי בדיון וקלקול משפחו בני האדם וגנות חמה לרוב ומי לנו נפש סובלת שלא תתפתה בדעות הוורות באיזה זמן מהומי' אמרו השרים ומה יאמר אדוננו מאכול דבש וכו': אמר המלך כבר שמעתי שכונתם לאמר שהנסיך לין הטוב הוא כאשר ימתק לחיך יערב אחר אכילת הדבש והגרים השומעים זה יחשבו שהוא משום רפואה ושליכן אמרו אל תלמדוהו לגוי וילעגו עליהם מפני שהוא שקר וכזב: אמרו השרים ואנחנו שמענו כי הוא משום שאחר אכילת הדבש יתנסה אם הוא יין טוב ודעו היין הטוב הראוי לנסך על מזבחותיהם רצו שלא ילמדוהו לגוי מפני שיבא לנסך לפני ישו והיה נחשב להם לחסא שלמדו במה לעבוד את ישו: אמר המלך וכי עתה באנו לעולם ולא ידענו שהם כחשו אלוה שלנו וכל שכן שיכחשו עבודתו: אמר אחד מיועציו ואיך יוכל אדוננו לסבול שיבזו את ישו הם במלכותך ובממשלתך וכתוב בספר התלמודיים שישו נדון וכו': אמר להם המלך לא שמעתי בלתי היום ואהם באיזה זמן או יום שמעתם אותו: השיבו השרים יש הרבה שנים ששמענו הדברים ונהאמת אצלנו: אמר המלך ומכל

(צח) לדעתי ע"ל שהנשים של אנשי מלאכה אחת ראויות להיות משותפות וכו'.

הזמן הזה למה לא גליתם אוני אלא היום (צט) אלא ודאי פתוי המלכה הביא אתכם לכל זה: ביום הב' שבו עוד לדבר מרעת היהודים עד הסתיו למלך יצא כרוז מלפניו שיצאו היהודים ממלכותו תוך שלשה חדשים והנשארים בסוף הג' ימותו בחרב ונכסיו לאוצר המלך ועל קצת מהאנשי' הרשומי' העלילו שהם מלו הכומר ונשרפו והיהודים הוכרחו לעזוב בחיהם כאשר הם ולצאת במרדוה מכל המלכות כי לא רצו לתת להם זמן לשיכולו לקבץ ממונם ונכסיהם:

הב"א שנת חמשת אלפים וארבעים ושש (ק) ליצירה קם מלך אכור ושמו פיליפו בן פיליפ וגרש כל היהודים אשר במלכותו ונחאכור מאד נגד היהודים ולקח כל אשר להם כספם וזהבם וטלטל (א) וקרקע ונתגרשו בערום ועריה וחסר כל והיו היהודים רבים כחול באותם מלכיות עד שאמרו שהיו כפלים כיוצאי מצרים והקהלות ההם היו קהלות גדולות בחכמה ובמנין וכן כתב הר"ר לוי בן גרשום בפירוש מי מנה עפר יעקב וחבר הפירוש ההוא ס"ו שנה אחר הגרש וקצת המירו דת אבל מועטים היו מאד וקהל טולושא המירו כלם וסימן השנה ההיא מן הפרט ויגרשהו **וילך** והיה גרש זה בחודש אב בחג הנוצרים הנקרא מדגלינא (ב):

הב"ב לפני זה שנת ארבעה עשר לפרט היה שם גרש אחד לא כללי אלא פרטי בקצת הערים ההם ולא נודע למה וסימן השנה ההיא ותלך **יד** ישראל הלך וקשה:

הב"ג אחר זה כחמישים שנה היה שם גרש כולל מר וקשה מאד כי היהודים מהגרשים שעברו שבו ע"י ממון ונתחדש מלך חדש מלך אכורי וגור ואמר שאם היהודים יקבלו דת ישו טוב הארץ יאכלו ואם לאו שיעברו כלם בחרב ואין מציל ונתן להם זמן שלשה חדשים לשיתיעצו הטוב להם ובזמן ההוא היה שם חכם גדול אהוב מאד למלך נקרא שמו אבוגרדן דלכוד' והתחנן לפני המלך פעמים ולא הועיל ולא שמוע כי אמר המלך שכבר קמו העם על היהודים וגרש שלהם הוא תקנתם וטובתם שמגרש אותם להצילם מיד שונאיהם והקמים עליהם:

הב"ד שנת כשלחו **כלה** גרשיגרש יצא המלך פיליפו המגרש לצד ציד ומצא צבי רץ ורץ אחריו בסופו בכח גדול והנה לפניו חפירה גדולה ונפל

(צט) בדפ"אד נשמט מן וכתוב בספר וכו' עד אלא היום .

(ק) וששים ושש כצ"ל .

(א) בדפ"אד ומטלטלין .

(ב) צ"ל מגדאלינא והוא Mariæ Magdalene .

שמה עם סוסו ותשבר מפרקתו ומת רדעו הכל כי אכזריותו על היהודים גרם לו אותה מית' כי כפי הטבע ראו שלא היה מספיק אותה חפיר' שבנפלו שם ימות: ואחרי המלך האכזר ההוא קם בנו תחתיו והוא מלך חסד ואהב משפט וצדקה וראה מה שאירע לאביו ושלח שליח ליהודים שאם ירצו ישוכו לעריהם בבטחון גדול ושהוא ישמר' ככתב עינו ורכים לאהבת ארצם ומולדתם שבו לעריהם כי כלל המלכים מלכי ספרד וצרפת והשרים והיודעים וכל נכבדי ארץ אוהבים היו היהודים ולא נפלה השנאה כי אם בעם אשר קנאו ביהודים ואם המלך יבטחנו והעם יקומו איך נוכל לבטוח ובפרס כמה שראינו לשעבר כמה גירושים סכנו העם עלינו ומה הנאה בהבטחת המלך ושופטי ארץ אם רצון העמים אינו עמנו ומבקשים המיד רעותינו (וקצתם אמרו נשכ באשר ישבנו ולא נביא עלינו רוגז גרשים ולא נוסף עוד לראותם) (ג): ולמקצת ימים שבו ואמרו לכו ונשובה לארצות מולדתנו כי היא אמנו והמלך מלך טוב וישר ומה שיצא מפיו יקיים ושוב לאותם ארצות וכדרכים שללו אותם עוברי דרך ושלח המלך חוקרים ולא נודע מי הם וצוה המלך יתנו ליהודים מאוצרתיו בגד ללכוש ומזון לאותה שנה כי על פיו באו בעל קורתו וישבו לבטח בעריהם:

הכ"ה אחר שבע שנים חזרו והעלילו עליהם וגורשו פעם אחרת אך המלך ההוא מלך ישר וגרשם עם נכסיה' וממונם ושלח עמהם שומרים לשלא יגולו אותם בדרכים ולרכים מהם לא הועיל כי הפשיטום בדרכי' אנשי הכפרים ועוברי דרך:

הכ"ו שנת חמשת אלפים וק"ס ליצירה היתה מגפה חזקה ועצומה בכל גלילות אשכנז (וגלילות אלימאניא) (ד) ופרובינציה ובכל גלילות קאטאלוניא ובכל ספרי דברי הימים לא ספרו כמותה ולא נשמעה לבד מגפת רומי וגלילותיה אשר כמעט חשבו שיכלו כלם ובענין הכללות לא נשמעה כמותה וקמו קצת מגוי הארצות ואמרו שהיהודי' היו משליכים סם מות בנהרות ושמשים נמשכה המגפה אז נקבצו כלם והלכו וצעקו לפני המלך וספרו לו כל המאורע שאל המלך ומהיהודים יש מתים במגפה השיבו העם מהם לא מת אחד: אמר המלך ואם יטילו סם בנהרות הם מה ישאו אמרו למלך שותים מי בורות: אמר המלך ושאר ארצות שאין להם מי בורות מה ישאו וזה אני משיב לפי דבריכם כי לפי האמת הוא נמנע שמו' נמשכה המגפה כי כמה סם יטילו בנהר אחד שלא יתבטל ברוב מימיו ועוד שאותם מים מי בורות רעות ובאות אחרות כמקומן והבאות אין בהם סם ועוד המת מסם המות אינו מוציא מורסא ועוד לכו עתה אתם ושתו מי בורות ותראו אם נעלהם מן המגפה או

(ג) בדפ"אד נשמט מן וקצתם עד לראותם .

(ד) וגלילות אלימאניא חסר בדפ"אד .

לא וכי ראו העמים רצון המלך יצאו משם אבל כי ראו איש יהודי לועג עליהם
לאמר מה הוא עלילותיכם התאמצו שנית ובקשו עדים כרצונם ובאו והעידו
איך ראו יהודים הולכים בחצי הלילה ומטילים דבר בנהרות ולא ידעו מה והיו
לוחשין לחישות על הנהרות ולא הבינו וכל כך באו עדים והעידו וכל כך באו
מספרים רעות על היהודים עד שהמלך אמר לא יהא אלא ספק ראה לגרש
אותם כמו העם ואמרו אחר שהמיתו ממנו עם רב איך ילכו בלי עונש והם
עשירים מלאים מיגיענו ומן הרבית שאכלו ממנו אלא יצוה המלך שימירו דת
ואם לא שיהרגום והשרים עזרו בזה לאמר שימירו דת ואז היו גירות כוללות
בכל ארצות אשכנז וארצות פרובינצא וערה וצוקה אשר לא נהיתה כמוה ומ"מ
האשכנזים עמדו על קדושת האל הגדול ועל תורתו ולא המירו כבודם:

הכ"ז שנת חמשת אלפים וק"ץ לפרט היו גירות כוללות ברוב ספרד (וביותר
גדולות בחכמה ובמנין) (ה) כי כמו גוי הארצות פתאום עליהם להרוג
ולשלול שלל ולבזוז בו אם לא יצאו מכלל הדת ורבים מהשריד' עמדו על
נפשם ודתם וקבלו עליהם לעמוד על כל מה שיגזרו עליהם ותורת אמת במקומה
והדרה ונהרגו רבים על קדושת השם וכן היה במלכות ארגון וליס' (ו) מאורקה
ברצלונא לירידה ובאותם מקומות מקצת מהם יצאו מכלל הדת מרוב הצוקות
והאימות כי נלאו מאד ועם כל זה נצח ישראל לא ישקר ולא יכזב וכל אותם
האנוסים שמו פניהם לבקש דרך להציל את נפשם וגזרו עליהם גלות ללכת
מגרי אל גוי בארצות ארביהם עד ימצאו מקום בטוח לשמור תורתם וה' עזרם
אכל אותם שהלכו לארצות הערב עברו (ז) בדרכים דבר לא יכילנו ספר כמו
שכתבו הם לקרוביהם הנשארים בארצם ובפרט כי אנשי הכפרים היו קמים
עליהם באמור שהם הולכים לשמור את דתם והיו אוסרים אותם בשלשלאות
עד יודע הדבר למלך ומקצתם היו נצולים בחת יגיעם וממונם לרודפים אותם
ומקצתם מתוקף הצרות היו אומרים נתנה ראש ונשובה כי כבר יעדנו אל אמת
[ויקרא כו' לח'] ואבדתם בגרים ואכלה אהכם ארץ ארביכם:

הכ"ח בערי יון כפי מה ששמעתי מקדמונים יצאה גזרה מאת המלך להעבירם
על דת ועמדו כלם מקטנים ועד גדולים על קדושת השם וכאשר ראה
המלך כי לא יכולי להם נהיעץ מה לעשות רצאה (ח) שיגרשם מבתיהם אל
השדה שלשה ימים ולא ימצא להם שם שום מזון ולא מים לשתות ועמדו
כלם ולא אכלו ולא שתו שלשה ימים לבד קטנים ונערים שלא יכלו לסבול

(ה) וביותר גדולות בחכמה ובמנין נשמט בדפ"א ד.

(ו) בדפ"אד ולינסיא .

(ז) בדפ"אד עבר עליהם .

(ח) בדפ"אד נוסף העצה .

והיו בורחים מבית אבותיהם והולכים לבתי היונים וכי לא יכול המלך להביאם לדתו וראה גבורתם להעמיד אמונתם נכמרו רחמיו ולפיס את העם גזר עליהם גזירות אחרות וצוה שלא ידורו בתוך העיר קרשטאנטינא אלא שידורו בעיר כנגדה נקראת פירא וגזר על מקצתם שלא יהא להם אומנות אלא עבוד עזרות ושיעשו חניות (ט) סביבות הים לאומנות זה ואחרים מן המספרים אמרו כי זה לא היה בזמן ההוא אלא גזירה אחרת ולענין אחר: (י)

הכ"ט בזמן המלך הישר הזקן מלך אלפונשו באו אנשים לפני השופטים אשר בארץ ואמרו איך ראו איש נצרי נכנס ערב הפסח בבית איש יהודי ואחר זה שמעו אותו צועק ואומר הנצרים הצילוני או השופטים שלחו אנשים וילכו לחפש בבית האיש יהודי ולא מצאו דבר: אמרו השופטים כעין זה העלילו בשנה שעברה ונתגלה השקר ואחם התובע' למה תלכו אחרי ההבל ולמה תרגזו הדלים על לא חמס בכפיהם קמו העם בקול המייה ואמרו השופט כל הארץ לא יעשה משפט אנחנו נלך אל המלך כי הוא יוציא לאור משפטינו באו לפני המלך וספרו לו כל הענין: אמר המלך הביאו לפני האיש היהודי הביאוהו מיד לפניו ושאל לו המלך והשיב חס ושלום כי לא נכנס בכיתי שום נוצרי זה ימים: אז אמר המלך לתובעים בני מות אחם כאשר שמעתם הנוצרי צועק ואומר הצילוני ואחם הכרתם בקולו למה לא שברתם דלתות היהודי ונכנסתם להציל העשוק מיד עושקו: השיבו כי היו יראים מן השופטים שיטילו עונש עלינו על שבירת דלת לשום אדם: השיב היהודי וזה ימים שברח עבר ונכנסם בביתי ונעל בפניו איך שברתם דלתותי ועדן הן שכורות ילכו שחקו ולא ענו דבר: אז אמר המלך לשרים הראיתם היהודי הורג נוצרים והוא זקן עד מאד וחלש אין בידו להרוג פרעוש אין זה כי אם רוע לבכם של אלו ודארים לתת את הדין וחזר פניו אליהם ואמר מזדפנים ושקרנים אחם השמרו לנפשותיכם שלא תבואו עוד בדבר כזה לפני: ביום הב' נאספו ושבו אל המלך לאמר כי יש עדים רבים ואמתלאות חזקות: אז אמר המלך כיון שכן ראוייה החקירה אז צוה שיבוא סופר המלך ובא וכתב שם היהודי וסי' בירתו ושאל למכירים אשר אמרו שהכירוהו מה שם הנוצרי ואמרו פיהרו גוזמאן שאל על אשתו ואמרו ביאטריץ משרתת ההגמון דרה ברחוב פלוני שאל המלך ומה תואר הנוצרי והשיבו איש צעיר הקומה ואדמוני וזקנו מחולק והוא עור מעין אחר שלת המלך בעד האשה ושאל ממנה על בעלה ואמרה לבית יהודי הלך לקחת חוב שהיה חייב לו ולא שב עוד לכייתו אחר זה שאל המלך עדות הנערים ואמרו האיש הנוצרי ההוא אשר כך וכך סימניו היה מכירנו ומצאנוהו לפתח היהודי ואמר לנו שהיה מקוה ליהודי על חוב שחייב ועודם מדברים בא היהודי

(ט) בדפ"אד אנייות .

(י) מן לאומנות עד לענין אחר נשמס בדפ"אד .

ונכנס הנוצרי עמו ומעט שעה שמענו קולו אומר הצילוני ואו בחלון נכנסנו
 בבית היהודי וחפשנו ולא מצאנו הנוצרי אבל מצינו דם על הארץ לרוב: אז
 אמר המלך לאמתלאה כוז ראוי להכותו בייסורין והכו היהודי ואמר כי הוא
 הרגו וכלילה השליכו בנהר ונגזר עליו השופיה ובעת קריאת הגזירה בא ההגמון
 הגדול לפני המלך ושמע קריאת הגזירה אמר ההגמון פידרו די גוזמאן זה בעלה
 של ביאטריץ הוא או איש אחר השיבו בעלה של ביאטריץ: (יא) אמר ההגמון
 דברים תמוהים אני רואה כי הגזירה אומרת שביום ראשון לייטארו הדגו ואני אמש
 מעתה חי בכפר הסמוך לעיר ויבא היום או מחר: אמר המלך כפי זה או
 איש היהודי שוטה היה או יצא בקרוב מדעתו כי הודה כמה שלא עשה: אז
 השיב ההגמון היסורין ומעשה השרים אין בהם אמונה ולא בטחון: אמר
 היהודי אדוננו המלך לא שוטה אנכי ולא הייתי שוטה אבל הוציאתי מדערי
 בכת היסורין כי אכזה החנינה מן הנוצרים ועשו בי שפטים שלא נעשו למורדים
 בכתר המלך וכאשר ראיתי שאחר שהכנינו בכמה מיני יסורין היו חזירים ומחודשים
 יסורים אחרים בחרתי במות אחת ולא בכמה מיתות: אז שלח המלך ב' עבדיו
 ושלה יהודי אחד עמהם לשלא יחביאוהו עם שוחד ובא הנוצרי לפני המלך אז
 קם המלך על רגליו ואמר ישתבח המאיר אפלות ישתבח למי שאליו הדין והמשפט
 ולמה צוה לבערים כמונו לשבת על כסא דין ואנחנו ככהמות השדה לא ידעו
 כמה ישלחו: עוד אני אומר כי שמעתי בזמן הקדום היה מנהג היונים כי
 ביום שנולד התנוק היו בוכין וכשמת הוקן היו שמחים ושוחקים וטעמם הוא
 כי ראוי לככות לאדם הנולד כיון שבא לבכי אבל כשמת ראוי לשמוח כיון שהלך
 לשמוח ולנוח והיהודים ראוי שיכזו בלידתו ובמיתתו ובימים שבנתיים כי לא די
 להם הגלות הטבעי אלא שמבקשים עליהם הואנות להפילם ודואג אני עליהם
 לא מפני שהם יהודים כי אם מפני שהם דלים ושפלים ואין לנו מלכות אלא
 מה שנתן לנו מלך עולם והוא אמר על יד נביאו [ישעיה סו' ב'] ואל זה
 אביט אל עני ונכה רוח ולך ההגמון חסד כי מנעתני מבא בדם נקי והאל
 שלחך לכל יצא מידנו משפט מעוקל אמר ההגמון עדין עשה לך המלך מלכו
 של עולם חסד אחד כי ראית בעיניך שאין אמונה והבטחה כמה שיאמר האדם
 ע"י מכות יסורין והנה העני היהודי אמר שהרג הנוצרי ההוא והגנו חי לפני
 אדוננו ושתבח המאיר למלכות ישרים וצדיקים כמון ונצח יאר פניו אליך אמן:

הל' שנת ארבעת אלפים תק"ו היו גזירות כוללות ועצומות בכל ארץ כרכריא
 ובארצות המזרח על כל הקהלות אשר שם ורבו מאד במנין ובאיכות
 וזה כי המלך רצה להכריחם להמיר דת ואנס כל הקהלות אשר במלכותו
 לשימשו אחר תורת נביא הישמעאלים בזמן ההוא ברח הרמ"כם אל צוען

(יא) מן הוא עד ביאטריץ נשמט בדפ"אר .

מצרים הנקרא אלקהרה (יב) ועמד תחת ממשלת השולטן שארית חייו וככבוד גדול היה שם רופא לשולטאן ולחכמתו העצומה נהגדל שם על כל בני קדם מן המלך ומשריו ואז עשה איתן זה האגרת המפורסמת הנקראת אגרת תימן לחוק ידי כל הקהלות הנשארות ולהוהדים בשמירת הורת משה עליו השלום ולהבטיחם על הגאולה העתידה מהרה תגלה אמן:

הל"א בשבע שנים קודם גורה זו אשר אמרנו למעלה היו לישראל צרות עצומות על ידי איש בלעיל אשר עשה עצמו משיח והמלך והשרים חרה להם עד מאד על היהודים באמרו שמבקשים נפילת המלוכה אשר להם בבקשת משיח והארור ההוא נקרא שמו דוד אלדוד מעיד עמדיה והיה שם קהל גדול סביב לאלף בתים עשירים מלאים וחשובים ומתחללים ואותו קהל היה תחלת קהלות הירשכות סביב נהר סבטין והם יותר ממאה קהלות והיא תחלת ארץ מדי ולשונם לשון חרגום ומשם עד מדינת גולן מהלך חמשים יום והם תחת ממשלת מלך פרס ונותנין לו מס בכל שנה מחמש עשרה שנה ולמעלה וזה אחד והאיש ההוא דוד אלדוד למד לפני ראש הגולה חסדאי ולפני אדם גדול ראש ישיבה אשר בעיד בגדוד והיה חכם גדול בתלמוד ובכל חכמות חזוניות ובכל ספרי החרטומים והמכשפים והכשרים והאיש אלדוד בחזקתו וגובה לבו הרים יד במלך וקבץ היהודים היושבים כהר חפתן והסית אותם לצאת להלחם בכל הגוים והיה מראה להם אותות ולא היו יודעים במה כחו דיו אנשים אומרים כי דרך מכשפות ותחבולה היה ואחרים היו אומרים שהיה כחו גדול על ידי שם וההולכים בחברתו היו קורין אותו משיח ומהללין ומנשאים אותו והמלך פרס כאשר שמע ענייני האיש ואיך היה מצליח ומהקרב אליו ומקבץ עמים פחד נכנס בלבו מאד ושלח לו שליח שיבא אצלו בבטחון גדול ושיראה אותותיו ואם הם אותות ידע כי הוא משיח באמת ויבן כי האל המליכו וידה בו ויכנע לעבודתו כי הוא רצון האל הממליכו ודוד אלדוד בלי שום מורא ופחד בא לפני המלך ושאל המלך ואמר אמת כי אתה משיח והשיב דוד אלדוד משיח אני ושלחני ה' לפדות עם בני ישראל: השיב המלך אני אשימך בבית הסתר ואם תתיר עצמך משם ארע כי משיח אתה ואם לאו ענשך יהיה על סכלות שלך המאסר לעולם ולא אהרגך כי שוטה אתה ואחר שנתפש דוד אלדוד שלח המלך לקרא לכל שריו ויועציו ושאל להם עצה מה לעשות ביהודים הפושעים והמורדים במלכות ובהיותם באותה עצה שמעו איך דוד אלדוד התיר עצמו מבית הסתר והלך בדרך מרחוק ולא הכירו איזה דרך הלך והמלך כאשר שמע שלח אחריו פרשים ושרים לתפשו הלכו הפרשים ושבו אל המלך ואמרו לו סמוך לנהר אנו שומעין קולו ומראהו לא ראינו ואיך נוכל לתפשו (והמלך חשב שמאמר מה היא ועל ידי שוחד התירוהו או שאמרו שאין

(יב) הנקרא אלקהרה חסר בדפ"א וכן שארית חייו וגם איתן זה הבא אחריה.

יכולין לתפשו) (יג) ואו רכב על סוס ורץ אחריו הוא ועבדיו ושריו והלכו סמוך לנהר ההוא ולא ראוהו וקראו לו והשיב להם אי שוטים הנני הולך לדרכי אם יש בכם כח רדפו אחרי רפירש סודרו בנהר גזון ויעבור את הנהר וזה ראה המלך איך עובר וכן ראוהו עבדיו: או אמר המלך דבר כזה אין כח לשום אדם כי אם למי שהמלך המליכו רצוני לומר מלך העולם ומשם המליכו האיש הזה ועלינו להודות: אמרו לו עבדיו ושריו מצינו מעשים נעשים בכשוף ובמראית העין לכד או צוה המלך שיביאו אני שים ויעברו את הנהר ועברו הנהר כמה פרשים רצים ולא השיגוהו כי הלך ביום ההוא מהלך עשרה ימים וכאשר ראה המלך שלא הועיל בדרך זו לקח דרך אחרת ושלח שלוחים לראשי הגולה שיחפסו את האיש ההוא ויציאוהו לפניו ואם לא שיהרגו את כלם נער וזקן יחדו ולכל ראשי הגולה יענה ביסורין ואחר כך ישרפם אחד לאחר גם שר' כתב לאימור אלמועדין היושב בבגדד שיעשה בזה כל החריצות הראוי ויחזרה לראשי הגולה על הדבר הזה: או נקבצו ראשי הגולה ושלחו שלוחים לדוד אלודי שישוב משטותו ואז טוב לו ולכל עדת ישראל אשר הם בסכנה עצומה ואם לא ישוב שיהא מוחרם חרם עולם בעולם הזה ובעולם הנצחי גם שלחו כתב אל זכאי הנשיא אשר בארץ אשור ולרבי יוסף ברכן אלפלא החווה אשר שם ושיכתבו גם הם משמם כי עת צרה היא ליעקב וצריך להצלתו רחמי שמים המרובים וכלם שלחו כתבים לדוד אלודי להזהירו מאד ישוב מדרכו הרעה וקבל כל הכתבים וקראם ולעג עליהם ושחק ולא שמע ולא חרד מפניהם והאל המרחם שם בלב מלך חוגרמה ושמר זיד אלדין ומשועבד היה למלך פרס ואהב היהודי' היה מאד ומכיר היה לחמיו של דוד אלודי ואמר לו אתה ידעת את עמך ואיך הם בצרה עצומה עם מלך פרס לכן עליך להציל את נפשך ולהציל את עמך י' אלפים זהובים יתנו לך היהודי' ואני מבטיח עליה' וממני תדעם אם תהרוג האיש ההוא החוטא אשר שם כמה נפשות נקיים בסכנה גם שכר תקבל מאת האל כי הצלת את עמך הנקיים והאיש ההוא להצלת עמו ולאבתת התועלת שם פניו לגמור הדבר ובלילה ההוא קרא לדוד אלודי אל המשתה והשקהו ובחצי הלילה והוא בטוח וישן שכור קפץ עליו וזכר את דאשו וביא הראש ומסרו ביד המלך זיד אלדין ואמר המלך כאשר ראה הראש דמך כראשך והמלך זידאלדין שלח הראש למלך פרס עם עדים נאמנים כי הוא המשיח אשר שאל עליו וחמת המלך שככה מדוד. אלודי אבל מכל מקום אמר שרצונו לקחת נקמה מן היהודים הנמשכים אחריו ושאל מכלל הקהלות שימסרו בידו כל אותם שנמשכו אחר אותו אורז והם השיבו כי אין מכירים בהם ואנה יבקשום אז צוה המלך לתפשם ומכית מאסרם שמו אמצעיים ונתפשו עם המלך בממון עצום והם מאה ככרי זהב: והר"ם כתב כי השולטן שאל לו אם הוא משיח ואמר הן ואמר לו המלך ומה האות והשיב שיכרתו ראשו

(יג) מן והמלך עד לתפשו הסר בדפ"א .

ישב דחיה או צוה המלך וכרתו ראשו ונתו ואמרו כי זה טוב לו שלא למות
ביסורין קשים וקצת מן הפתאים ממתינים שישבו דחיה ועדין השוטה לא בא:

אמר שלמה בן דוד המעתיק מצאתי להר"ם שאמר כי בתחילת מלכות
ישמעאל עמד איש בעבר הנהר ואמר שהוא משיח והיו ישראל בסכנה
עצומה ויצאו מכלל הדת עשרת אלפים מישראל והיתה האות שלו שלן מצורע
והשכים בריא ובסוף נפל ונשארו ישראל בעצם הגלות והשנאה וכמו כן עמד
איש במערב במדינת פא"ם ואמר שהוא משיח ונתחדשו מצוקות רבות לישראל
וקודם זה עמד שנים עמד משיח במדינת קורדוב וכמעט היתה כליה בשארית
ישראל וכן בצרפת עמד איש ונהרגו עליו כמה קהלות וכן בזמן הרשב"א קם
משיח אחד כמו שכתוב בשאלותיו:

הל"ב במלכות פרס בזמן אחר קם איש יהודי ועשה עצמו משיח והצליח
מאד וקבץ אליו עם רב מישראל וכי שמע המלך כל חוקפו וכי
כוונתו לבוא להלחם עמו שלח וקבץ ליהודים שבארצו ואמר להם שאם לא
יעשו עם האיש ההוא שיסחל' מעליו שידעו נאמנה שיעבור את כלם בחרב
רעה וישמידו טף ונשים ביום אחד או נקבעו יחדיו כל עם ישראל והלכו אל
האיש ההוא ונפלו לפניו ארצה והתחננו מאד וצעקו ובכו שישבו מדרכו ולמה
ישים עצמו בסכנה וכל עני' עמל (יד) כי כבר נשבע המלך להעבירים בחרב
ואיכנה יוכל וידאה ברעת כל קהלות פרס: השיב אני באתי להורשע אתכם
ולא אביחם ולמי יראתם ומי יעמוד לפני ומה יעשה המלך פרס ולא ירא ממני
ומחרבי שאלו לו מה המופת שהוא משיח והשיב כי הוא מעליח ואין למשיח
צורך אות אחר השיבו הרכה עשו כן ולא הצליחו או שלחם מעל פניו בחמה
עזה: ביזם הב' שבו לפניו בחענית וקטניהם לפניהם לשיכמרו רחמיו או אמר
למען רחמי הקטנים האלה כן אעשה אם יתן לי מלך פרס ההוצאות שהוצאתי
להכנם מלחמה זו אשוב אל מקומי ולא אדיקנו אמרו לו היהודים ואיך מלך
אדיר כמו מלך פרס יכנע לתת הוצאות לאיש יהודי השיב הארור משיח השקר
ואמר אם תשובו פעם שנית אפילו יתן לי כל ההוצאות וחצי מלכותו לא
אתפיים וכי ראו היהודים רוע לבכו ואין טענת אמת מועיל הלכו מרים ובוכים
לפני המלך ואמרו אדוננו המלך בבקשת השררה וכתר המלוכה אין דת ולא
טעם יספיק להעביר השטות למי שנשטתה כי האיש ההוא ראינו בו כי הוא
בעינין זה שטות מוחלט איננו שומע בקולנו ובכל מה שאמרנו לו כי שם
נפשנו בסכנה עצומה ואנחנו נקים על זה נפלינו אנחנו כי איך ישיח אדוננו
את לבו לדברי השוטה הזה שאם יניחנו הוא יפול מעצמו כמו שמצינו בכל
דברי שקר כי יפלו כאשר אין לו רגלים וכמו האילן הנופל כאשר אין לו שורש

(יד) בדפ"אד וכל עני' עמו .

דברים דברנו אל האיש ההוא מספיק' לשבר לב האבן והוא בסכלותו עומד ואמר לנו שאם יתן לו אדוננו כל מה שהוציא לעשות מלחמה זו ישוב לארצו ויספיק כל זה להעיד איך הוא שוטה מפורסם: השיב המלך ולמה קראתם אותו שוטה על זה ואם העני אין לו אוצרות והוציא הוצאות בערבון ובטחון נצח המלחמה והוא שב לדרכו (טו) מה יעשה אם לא בדרך זו לכן מהרו ושבו אל האיש ההוא ואמרו לו כי מתרצה אני במה שהוא שואל וששלח בכסתחן ואמנה איש אחד עם פנקסו ומיד אשלח לו כמעות יפים וכן נעשה: אחר ששב האיש ההוא ונתבטלה המלחמה צוה המלך וקבץ כל היהודים אשר במלכותו ואמר להם אחד מכם בא אלי להלחם בי וספרו לי שהיה כהסכמת כלכם ולא חשבתם כי הרעה ישוב נגד פניכם השיבו היהודים סענות מספיקות ולא הועיל וסוף כל הדברים אמר להם חנו לי ההוצאות מיד ואחרי כן אדעה מה לעשות לכם וכאשר שבו לפי'ם ולדבר צוה יתפשו כל ראשיהם במאסר חוק ומתוך הצרה הוצרכו לתת הסך ורכים מהם היו מזכרים את בניהם למלאות הסך ואחר שנתנו לו מה ששאל אמר שכעז עלבונו יקבלו הם עלבון זה שלכו היהודים יחפים ושלא יוליכו מכנסים אלא עד היד:

אמר יוסף בן יורגה אני שמעתי מפי השר הנשגב והמרומם כההר"ר משה הסון יר"ה שגדו עליהם שוליו עץ כבד ועב לאחוריהם חלי בצואריהם ללעג ולזה לא היו יוצאים מבתיהם כי אם לנחץ גדול כי זה היה מחיר לו העץ לפניו זה מכה ומחירו לאחוריו והיו לשמצ' וקלס לכל עובר ושכ וכל רחוב וראש כל חצות יגורו לברשת:

ספור היה מהמלך דון פידרו הוקן עם החכם ניקולא ד ואלניפיא: אמר ניקולא שמעתי עליך מלכנו שרצון רוממותך לצאת למלחמה על אויבך אשר נקרא אינפיאליש (טז) ולמה ילך אדוננו אל האויבים אשר מחוץ ויניח אותם שבפנים והם היהודים אשר גדלה שנאתם אלינו וכתוב בספריהם שאסור לתת לנו שלום (ומפי המכיר אותם שמעתי שהנצרי אין ראוי שיקבל מן היהודי אלא האמצע ופירשו כי כשהגוי בא לעומת היהודי אז אומר על הנצרי בא בשעה רעה ובהתקרב אצלו אומר לו שלום עליך אדוני והאל יחיד ובהתרחק ממנו אומר לו לך כקרה לגיהנם וכפרעה אל הים): (יז) השיב המלך אם שמעת באונד': השיב ניקולא מאחד מהם שבא לתנו שמעתי: אמר המלך אין ראוי להאמינו כי מי שהמיר דתו נקל לו להמיר הדברים ועוד כי

(טו) והוא שב לדרכו נשמת בדפ' אד' .

(טז) אשר נקרא אינפיאליש חסר בדפ' אד ובל"ס infelies הם אנשים שאינם מאמינים .

(יז) בדפ' אד חסר מן ומפי המלך עד אל הים .

השנאה מפאת הדת אינה אלא שנאה מקרית כי הוא אינו מכיר אלא אהבת דת: אמר ניקולאו אין אני דואג אלא מעותם אשר על פניך אדוני ואמרו שדחך דת שקראית: אמר המלך יקרא אחד מחכמי היהודים ונשאל וכשבא אמר לו המלך מה שמך אמר לו אפרים בן שאנגו (יח): אמר המלך כנראה הרכבה יש בך ומחצית ולמטה שבו אות הברית יקרא שמך אפרים ומחצית ולמעלה נוצרי אתה שכן יורה שם שאנגו: השיב היהודי אדוני המלך שאנגו שם המשפחה היא והיא שנעי אלא שנשחבש בלשון העם: אמר המלך בתך הייתי מבקש כי הגדת לי משפחתך: השיב היהודי אדוני המלך אמרתי שאנגו להבדיל כי כמה אפרים יש בחוצות ואדוני המלך מבקש היה להכירני כיון ששאל את שמי: אמר המלך נניח זה כי למה שהביאוך לפני הלא לשחשכני איזו משתי הדתות טובה דת ישו או דתך: השיב החכם דתי יותר טובה לי כפי עיני אשר הייתי במצרים עבר לעבדים והוציאני האל משם בנסים ואותות ודתך טובה לך כפי ממשלתה התמידית: אמר המלך על הדתות מצד עצמם אני שואל לא בבחינת המקבלים: אמר החכם אחר עיון ג' ימים אשוב לאדוני אם יראה בעיניו השיב המלך יהי כן: אחר השלשה ימי' בא החכם והראה עצמו כעוס ובפני' זועפות: אמר המלך מדוע פניך רעים: השיב ואמר כי קללתי היום על לא חמס עשיתי ועליך אדוני לריב את ריבי והענין הוא כי זה חרש ימים שהלך שכני למרחוק ולשני בניו כדי לפייסם הניח ב' אבנים יקרות ועתה באו הב' אחים אלי ובקשו ממני שאודיעם סגולת האבנים וההבדל שבין זו לזו ואמרתי להם מי היודע בזה יותר מאביכם הנה הוא אומן גדול בהכרת האבנים וציורם הנקרא לאפידאריו (יט) שלחו אליי והוא יגיד לכם האמת ועל חשוכה זו הכונו וחרפוני: אמר המלך שלא כדון חרפוך ראויים לעונש: השיב החכם וישמעו אונד מלכך הוצא מפיו הנה עשו רעקב אחים היו ונתן לכל אחד אבן אחת ואדוני שואל איזו יותר טובה ישלח מלכך ציר לאבינו שבשמים כי הוא הלאפידאריו הגדול והוא יאמר הבדל האבנים: אמר המלך הראית ניקולאו פקחות היהודים וחכם זה ראוי לדורן וכבוד ואתה יספיק לך לעונש כי שקר דברת על עדת היהודים: אמר ניקולאו איך שיהיה מחוק המלכים הקדושים להכניע כל הדתות לדתו ולמה לא יכניע לאלה: השיב המלך לא ראיתי מעולם שום הצלחה בדבר על צד הכרח כי מיד שיעלם המכריח ושוב לקדמותו כמו האבן כשהושלך למעלה מיד בסוד' כח היד חשוב אל מרכזה וכן הרוח כשנכנס בבטן הארץ מיד קודע ושכ ליסודו לכן איעצך ניקולאו לא תלך אחר העם הוזה בדרך ההכרח אבל אפשר שתוכל להם בהודאת הרצון והסחה בהתמדה מיום אל יום כי הדלף הטורד עם כל חולשתה עושה רושם באבן השיש עם כל תקפה כ"ש שירשמו הלשונות הרכות בלב בשר ושמצה

(יח) ברפ"ד אד אפרים שאנג.

(יט) בל"ס lapidario הוא סוחר של אבנים טובות.

כי חכם אחד רצה לייסר את בניו ועשה משתה מלשונות רכות וקשות וכלם היו מושכנין את ידיהם מן הקשות והולכים אל הרכות אמר להם אביהם אי בני אם כה תעשו בדברכם עם האנשים מה טוב ומה נעים חלקכם: השיב ניקולאוס גם מדרך זו אין תקנה כי אינו ממנהג העם הזה לקבל עצה וטבעו טבע הפתן שכאשר יזקין יחרש מאוזנו אחת וכאשר יבא המלחש יטמין אוזנו הב' בעפר כדי שלא ישמע שכן אמר דוד [תהלים נח' ה'] כמו פתן חרש יאטם אוזנו. וכתב שלח שר עבא טיטוס לרומי והעתקתי נסחו אשר נתת מלאטין אל לשון עברי והם דברי יושיפוס הגדול ליהודים היושבים על החומה אביאנו לפניך והביאו וקראו וכה אמר:

העם הנבחר בני אברהם תלמידי משה תושבי ירושלם מען השכינה משוש הארץ יעלו נא לרצון דברי אלה על מזבח חכמהכם ישמעו האזנים יבינו הלבבות יברח הזדון ימשול השכל יגזור הדעה בצאת חפשי מרשת התאוה תדעו כי תשוקת הנצחון ישים בעליו מנוצח מקברו אשר כרהו והוא לא ידע אם שמעתם בן עיר אשר אמר לאלכסנדר בבאו עלו מן המלחמה וכה אמר אי אליכסנדר הנה באת שמח בנצחון המלחמה הקטנה מי יתן שתנצח הגדולה אמר לו המלך ואיזו גדולה יותר מאשר נצחתי א"ל המלחמה הגדולה היא מלחמת יצחק אנה הבחורים הכניעו יצרכם ויגדל נא כחכם להיות זקנים בזמן הבחורות כי בזמן הזקנה אין צריך כח והימים בעצמם ישיתו עצות בנפשכם מה בצע כי יהיה לכם שכל כמו חכמים ותחיו כמו בעלי חיים וכיון שהאויב מבקש שלום ומבטיח קיום מקדשכם למה תשימו אותו בסכנת האבדון האם יחמלו עליו אויביכם ואתם השלחתם האש ראשונה: ומה יעשו חכמי יועצי ירושלם אשר נגד עצתם כל עצה נבערה וכל חכמה מגרעת איה יודעי בינה לעתים כאלה איה זרועות חזקות נעזרות בזכות הלבבות הטהורים משליכים אלף חצים ואחד לא יחטיאו ואתם אפילו אחד מאלף לא הויק לארוב ונשאתם כאניה בלב ים וזרח סערה סביבה ולפניה צור מכשול ולמעלה ממנה ענן וערפל אש וגפרית מלאתם מקדש מדם נקיים והרשעים שלחתם חפשים ומצד פירוד לבבכם אם האויב הורג אחד מכם אתם בעצמכם הורגים אלף שמעו נא שרי קדש כי אמר טיטוס לשוא טרחתי להביא מרומי כמה סוללות כי היהודים בעצמם כל אחד סוללה לחבירו תדעו נאמנה כי הבטחון בלי יושר כאניה בלי תורן ולמה הצליחו הרומיים אלא ביושרם הנה שמו בשוקי רומי בכל אחד איש נאמן יודעים (כ) בכל יום מי שבר אחד מדתי רומי ולא נמצא מי שישבר אפילו אחת ואתם שברתם דתי אלהיכם כלם בכל יום חללתם שבתות ה' מועדי קדש לקחתם הבלולות הנאות מחדרי משכיתם וחיק אמותם שאף

(כ) צ"ל יודעים.

על פי שאמר החכם אין זקן כל כך כבד מן הווקן שאם יראה אשה יפה לא יחשוק ואין בחור פורש שלא ידאג זהו בשעת שלום אבל בשעת מלחמה וספרי הסכנה פתוחים ראי שלא יראה לכם ערות דבר כמאמר מלככם ואחם חטאם בדבור ובמחשבה: אליכסנדר שלא ראה אור האל היה מחזיק ביד אחת הרומח ובשנית מפור לעניים לשיחוק יד ליד ואחם בשתי ידים שפכתם דם צדיקים: עוד ראו מול הרומיים צומח הם מושלים עד ערי בריטאניא ועד הרי הענקים וגם אתם ראי שחכנעו כאשר ראיכם רצון אלהיכם השגיו חכמת הטבע כי הקנה יכנע לרוח חזק והכנעתה היא רפואתה לשוב לעלייתה כי כשיעבור הרוח חשוב לקדמותה גם חביו שלא התמיד הצלחת שום אומה אלא בהתמדת שלמותה: אנשי מדי עברו תורות השכל וכעס עליהם והמליך אנשי כשדים כעס עליהם והמליך היונים כעס עליהם והמליך הרומיים כעס עליהם המליך אתכם אם חסבו דרכים ידעתי כי העריך שר צבא שלכם יאמץ את לבכם בדברים שהיה ראי להטיל מורד ולא אומץ אתם לזקחים מן האיש ההוא עצות רבות תדעו באמת כי לא יועילו מאה עצות מאיש אחד מה שיועיל עצה אחת ממאה אנשים והשפעת האל בשכל המרוכים היא ומה תקחו עצה מן העריך משולל מהשכלה מופשט מעשות טוב בחייו וכי תאמרו אך נשתעבר ולעולם היינו חפשים אתם תאמרו לעולם ואני לא ראיתי שעה שלא הייתם משועבדים כי ראה היוצר שאי אפשר השארותנו אלא בהכנעת יצרנו ולא הצליחו הרומיים כי אם לשעבד אתכם אחד היה אברהם בחכמה ועושר והשתחוו כמה פעמים לעם הארץ ויעקב נשתעבד תחת יד המצרים כי ידע שרצון האל הוא ומגבורת יהודה יוסף ואחיו היה להחריר את מצרים כל שכן להרוג את יוסף וידא לגשת לפי שהאל המליכו וברום הצלחתכם הוא זמן המלך הראשון שאול לוקח היה את בניכם לרוץ לפני סוסיו והנערות הבתולות לזכשורת רקמות למבשלות ואופות ראיתי בעיני כי אתם מחפשים מיתחתכם בנרות ועם אבוקות שריפת בית אלהינו ואיך לא ישרפוה ואתם השלחתם האש הראשונה: ובעוד שגשר היה מדבר השליכו עליו חצים מן החומה ועם כל זה נתאמץ ושב להשלים דבריו וכה אמר אי קריה נאמנה ירושלם אי מעון שכינה אי תפארת פלישטינא אי משוש מלאכי עליך אני איני דואג על שני חומותיך כאשר כבר נפלו ולא על דלתותיך אשר נשברו ולא על חומותיך אשר נפרצו על מה אני דואג ובוכה הלא על שאני רואה היותך ריקנית מאנשים טובים אי ירושלם נוה שאנן אם ימחוני אתה תבקש מלפני אל את דמי כי הם יבקשו להרגני תחת בקשתי חיותם גם אני מצטער ובוכה אשר ילדך לקחו כלי זרים שהם חרב וחינת וכליהם והוא המעשה הטוב לארץ הניחו: האם הוצרך אברהם אפילו תפלה כאשר לקחו ממנו שרה בשכמו על מטהו נגף ה' את פרעה וכאשר חשב לגלות מסתורי שרה גלה השם מסתורי פרעה לעיני הרופאים ולא הועיל וכאשר הקיץ אברהם מצא שרה בעזו וכתר מלכות בראשה אי ירושלם מי הביא עליך ארב כי אם בניך מי הביא אנטוניוס וקוסיאוש ומי הביא נרון

קיסר הלא בניך שלחו בעדו מפני מחלקותם דבר כה ירושלם באוני האנשים האלה היושבים על החומה להצילך והם יבקשו הריסותך אמור כה להם שאם אין חומל עליך שיחמלו על הבית אשר בנו הנסיכים היקרים והנביאים הקדושים וכל זמן שאתם מאחרים כניעתכם אתם מאחרים גאולתכם ומי יתן וכבר עברו ימי הכניעה כי בכל יום שעובר אתם קרובים להשבת מלכותכם עד כאן:

אחר דבריו אלה השליכו עליו מן החומה אבן גדולה והוכרח לברוח משם: אמר ניקולאו ראה נא המלך הזעיל עצה עם האנשים האלה אין עצה ואין תכונה נגד טפשות היהודים: אמר המלך ואם לא יועיל לא זה ולא זה לא היום ולא לעולם הלואי שספיק ומנינו לבקשת שלמות נפשותינו ולא נוציאהו לבקש שלמות נפשות היהודים ומ"מ עלו לבי מאד בדברי הכתב ההוא וכנראה יש בין היהודים מיופי המליצה ונועם המשך הדברים: אמר ניקולאו היהודים היו אם המליצות כאשר גדלו קטניהם על כרכי ספרי הבריביא והיא עצמות המליצה ומי שיבקש לדעת איך ידבר להמשיך רצון המלך יראה דבר אביגיל עם דוד ומי שירצה להכין איך יספר שבחי האל ומהלליו יראה תפלת חנה ומי שירצה לדעת דרך תלונה והערומות יעץ בדברי יהודה עם יוסף כאשר נגש אליו: אמר המלך היש להם השירים השקולים: אמר ניקולאו היא מלאכתם הטבעית ללדים: במקדש ובדומי בין הספרים שהובאו מירושלם ראיתי בגנזיו ספר חברו איש אחד נקרא לאורו הלי אשר יתחיל מכיור הארץ ואם יש לה תנועה ולמה באמצע עומדת ואומר על זה שיר שקול משוכח כפי מה שהבינו נבני הנזירים ומשוררי היהודים אחר כך ידבר מהאנבים סובות והעמחים וסגולתם ועושה על זה שיר מהולל אחר זה ידבר במין האדם ומחלקו לארבעה חלקים והם החכמים והסוחרים ואנשי מלהמה ועובדי אדמה ואומר עליה שירים אשר דוד היה תמה מהם אחר זה ידבר בסדר ד' יסודות ואומר שיר: אחר זה עולה לשמים ומהחיל מן הלכנה ותועלותיה ותנועתה ואומר שיר וכן בכל ככב וככב אחר זה ידבר בשנים עשר מזלות באיכות וגדולת ואומר שיר אחר זה ידבר בעשרה כחות של מלאכים וכמה משרהים את פני ה' ואומר על כל אחד שיר אחר זה ידבר בארבע צורות הקרש מן החכמה לאין שעור: אמר המלך אחת שאלתי ושתי שמעתי כי יש להם מן החכמות יד ושם ועתה אני תמה מן המאמרים שנאמרו בשם התלמידים יוצאים מההקש ומופתי החכמה ויהיה מה שיהיה כיון שכאנו לדבר בסודי העולם והטבע שאלות יש לי אם תשיבני כי כבוד מלכים חקור דבר: אמר ניקולאו שאל אוננו יש לאל ידיו

שאלה א' אם יש סכה טבעית לעמידת הארץ באמצע העולם ואיך לא הטת לאחד מן הקצוות:

תשובה בהתחלת הבריאה נבראו שמים וארץ יחד מחמר אחד לכן הם באהבה כשני אחים מבטן אחד ולכן כל חלק מן השמים יאהבנה וימשכנה אליו וכיון שכל חלק וחלק מושכת ואין כח בשום חלק יותר על חבירו בהמשכה נשאת באמצע כלם: אמר המלך אני אומר להפך שישנאוה השמים לגריעותה וכל חלק מרחק אותה בשוה ונשאת באמצע: אמר ניקולאו גם זו סברת ארסטו היא ועדין יש סברת אכן סיני אשר אמר כי הארץ מרכז והשמים עגולה ומטבע המרכז לעמוד באמצע: אמר המלך לכל אלו יש תשובה והנכון יראה מה ששמעתי בשם התלמודי' שברצון האל ומאמרו עומדת והוכיחו ממאמר איוב שאמר [כו' ו'] תולה ארץ על כלימה:

שאלה ב' איך בבטן הארץ יולד הוהב והמרגליות המאירות כי איך עפר חשוך ועכור יוליד דבר מזהיר:

תשובה מניעות השמש והכבי' נבראו: אמר המלך ואיך יפעלו בבטן הארץ: השיב ניקולאו ואיך נוצר הולד בבטן אמו ולכן אמר דוד [תהלים קלט' טו'] רוקמתי בתחתיות ארץ להשוות זה לזה ויותר מתמיה בריאת הפיר' לא והיא מקליפת חיה הנקרא בערבי צריף ואותם קליפות הולכות ביום יום א' בשנה אשר יד מטר עולות ממעמקי ים ופותחות כי הם כמו ב' אוזנים זו על גב זו ומקבלות הטיפין וסותמות ושם נבראת הפיר' לא וטבעה לחזק הלב והעינים: אמר המלך אני לא כן שמעתי אלא שבים אוקיינוס יעלה רוח חזק ומעלה גלים ואותה חיה אשר אמרת פותחת פיה ושואבת מן המים ולימים פותחת פיה לקראת ניעוץ השמש ומה נבראת האבן ההיא וכל אלו הם דברים של תימה: אמר ניקולאו ומה יש בעולם שאינו דבר מתמיה וכבר אמר דוד [שם יד'] נפלאי' מעשיך ונפשי יודעת מאד רצה לומר יודעת מאד אבל לא הכל ומי יתן סבה להמשכת הקאל' מיטא (כא) את הברול: אמר המלך אני שמעתי שר' ל נפלאים הם מעשיך ויותר נפלא איך נפשי יודעת וזהו לשון מאור: אבל לפירושך דוד היה מתפאר במה שאפשר שלא היה בו כי ידענו קוצר המשיג לכל חכם לבב ומה שאמרת מן הקלאמי' שה ראיתי כתוב שיש בה מטבע הברול ולכן מושכ' הברול כי כן טבע כל דבר לקרב הדומה לו או מטבעו:

שאלה ג' הצמחים איך יצמחו לצד מעלה שאע"פ שיש בהם שתי יסודות פונות למעלה והם האש והאוויר כבר יש בהם יסוד הארץ והמים אשר לכבדותה היה נראה שישפיקו להכריח השני יסודות קל' או לפחות שיטו הצמחים לאחד הקצוות ולא למעלה:

(כא) הוא calamita כל"ס ובלשון חכמינו ו"ל אכן שואבת •

התשובה יש בהן נפש צומחת שמכריח השני יסודות אשר הם כבודו לשעלו למעלה וכב' היה לי ויכוח עם אחד מהושבי מלכותך הוא דון יוסף בינבונשטי ואמר לי שהחלמודיים הרגישו הספק שנסתפק לאדוננו ואמר כי זה מכח הככבים אשר אמרו זה לשונו אין לך עשב למטה שאין לו ככב למעלה ואומר לו גדל:

שאלה ד' מה טבע מחייב השתנות הגוונים בצמחים:

תשובה כאשר יגבר יסוד המים יטה ללכן ואם יגבר יסוד עפר יטה לשחור ואם יגבר יסוד האש יטה לאדום וכן בשאר הגוונים טעמים מבואר בספרים:

שאלה ה' מדוע האילן עב למטה ודק למעלה:

תשובה מפני שאין כח ביסוד העפר והמים לעלות כל כך:

שאלה ו' מדוע החיות חוקי החרש יותר מהאדם כי אמרו שהארי' שומע למרחוק מאד והעורב מריח למרחוק וכן הדבורים והנשר רואה כמה פרסאות:

תשובה כל אלה אין להם אלא חוש אחד וכו' ימשכו כח שאר החושים והוצרך אותו כח בחוק מפני שכזה נמשך מציאת המזונות לאותו חי והנה כל החיות יראים מן האריה ונחבאים בין הסלעים והאילנות ואילו האריה לא היה שומע מרחוק כשהשור גועה היה קשרה לו למצוא סרף (וכששומע מרחוק מאד שאג ישאג כי ראה שלא יכול להגיע שם ביום ההוא כפי מה שראיתי בספר:) (ככ)

שאלה ז' מדוע לא נתן לאדם גבורת האריה:

תשובה אדוננו המלך אין זה משאלותיך כי כן תשאל מדוע לא עשה האל את הזכוב פילוסוף והיתוש נביא והאדם ככב בשמים וככר מצינו לאדם גבורה יותר מן האריה שהרי דוד הכה האריה: אמר המלך דוד בעת ההיא עיני לא היה מדבר מכח הנקרא אעלינו אישפריטו שאנסו (כג) ולמה נאמינהו: השיב ניקולאו כבר ראיתי כיצא בשחוק עשו ברומי כי בא לשם

(כב) מן וכששומע עד בספר חסד ב"דפ"אד .

(כג) הוא בל"ס espíritu santo ובדפ"אד כתוב ברוח הקודש .

לא נודע מאיזה מקום שור גדול אמיץ אשר המית מאה אנשים ואמר הטבעיים
שהשור יש לו כח במצח כל מה שיש לאריה בידיו ובצפרניו וכא גבור אחר
ובאגרופו הכזו במצחו והמיתו ואחר כך עלאו ואכלו כלו באכילה אחת: השיב
המלך מה החלום הזה אשר חלמתי וכי יש אססומכא סובלת אכילת שור אחד:
אמר ניקולאו יותר מזה ראיתי הוא בריה אחר רומו שני אמות ורחבו אמה
וראשו בלא עור אלא עצם הקרקר לבד ואין לו אוזניים אבל חור אחד לאחוריו
הראש ואמרו כי משם שומע ובכל יד שני אצבעות והרגלים כרגלי הסוס:
אמר המלך כבר יצאת מסחיצת חכם ונכנסת במחיצת השוטים וכי באת לחזק
כזב אחד עם כזב אחר: אמר ניקולאו והלא נמצא בספר בעלי חיים שיש
אנשים באיים הרחוקים שאין להם ראש ועיניהם כחזה: אמר המלך ומה
זה חמיהה אני אראך כממלכתי אלף אנשים שאין להם ראש וגם אחרי
כאחד מהם:

שאלה ח' מדוע הנחלים הולכים אל הים והוא אינו מלא: אמר ניקולאו
ואם אין לי ראש איך אוכל להשיב: אמר המלך מטבע כל
אדם לכעוס אבל מהרה ישקוט ואם ינוח (כד) כעסו בו נתפרסם לכסיל כי
כן אמר החכם [קהלת ז' ט'] כעס בחיק כסילים ינוח:

תשובה בקצור שהשמש שואב כל אותו תוספת:

שאלה ט' אמרו כי מלך צפון כסה פני סוס לנפוחו והזמינו לו את אמו
ובא עליה ואחר שגילו פניו ידע עליה להר והפיל עצמו משם
והלא (כה) עשו הסוס בעל שכל ומעווה ועושה:

תשובה האל שם בו אותו טבע להוכיח בו בני האדם:

שאלה י' מדוע השלג לבנה שכיון שהיא מן המים היה ראוי להיות דוגמתה:

תשובה המים לבנים הם כשלג אלא ששכונת העפר גורמת להם ערוב
ואחר שהוציאם העב ממקומם הארץ והחום מדקקים ומזככים
אותם עד שישובו לטבעם:

שאלה י"א מדוע הכרד יד קטן ועגול לפעמים ולפעמים אינו כן:

(כז) בדפ"א כתוב ואם לא ינוח וכן נכון.
(כה) בדפ"א והלאה.

תשובה הבא עגול וקטן בא ממרחק גדול והאוויר מקיפו ומקטינו שאוכל
ממנו ומעגל אותו והבא מקרוב לא הפסיק הזמן:

שאלה י"ב מדוע בקיץ ספות המסר גדולות:

תשובה שהחום מקבץ החלקים אלו לאלו ונעשות ספות גדולות כי המים
בורחים מהחום ומחכצות אלו עם אלו להתחזק כנגדו:

שאלה י"ג מדוע הגלגלים מהם תנועתם מאוחרת ומהם תנועתם מהירה
יש מהם מקיפים העולם ומהם לא: השיב ניקולאו חיץ
אדוננו לא תשאל לי מן השמים ואני אפילו מה שלמעלה מנג ביתי איני יודע
ואמרו החכמים כי מה שנאמר בטבעיות רובו אמת ובלמודיות רובו שקר ובאלהיות
כלו שקר כי אין בכח שכל אדם ע"כ:

ויכוח היה בין איש נוצרי ובין איש יהודי לפני המלך דון אלפונסו מפורטוגאל:
אמר הנוצרי יש לנו כמה מזמורים מורים מציאות משיח שלנו ומכללם
מזמור [ההלים כב' ב'] אלי אלי למה עזבתני אשר אמר כששמו אותו על עץ
חרוד ועליו אמר [שם סו'] כמים נשפכתי וגו' ואמר [שם יג'] סבבתי
פרים רבים והם שופטי היהודים [שם יד'] פעו עלי פיהם אשר אמרו כי מסיח
ומדיח היה ומה שאמר [שם יז'] כי סבבתי כלבים על היהודים נאמר ומה
שאמר [שם] כרו ידי ורגלי על ישו נאמר שהיהודים תקעו מסמרות בידיו ורגליו
על העץ ואמר [שם ל'] ונפשו לא חיה זהו ישו שקבל המות ברצון לכפר
עון אדם ולעם נולד כי עשה על הנוצרים נאמר שנולד ונתחדש להם דת:
השובת היהודי אתה החכם ידעת כי כל פסוק בלשון עברי סובל כל צורה
שירצה המצייר אבל הצורה האמיתית במה יתאמת הלא הוא אם נמשכו שאר
הפסוקים על הצורה ההיא והנה במזמור אלי אלי יש כמה פסוקים מהנגדים
לפירושך וראשונה אומר לך מה שאמר חכם יהודי בכיוצא בזה לפני מלך
ספרד אמר זה לשונו אדוני המלך אתמול כעסתי על התרנגול אשר בביתי
לפי שהתענני בקריאתו והכתיו במקלי ורדפתי אחריו עד שהבאתיו בחדר אחד
חשוד ואחר כך בכל יום יום הייתי מכה אותו עד שקרעתי עורו ושברתי
עצמותיו אחר כך הבאתיו בקדרה וכסיתיו כראוי ואחר שמת נעשה לו נס ושם
אליו הרוח והתחיל לקרא ולרנן כסדרו והנה עתה מצאתי כל הענין הזה שנתנבא
עליו ירמיהו [איכה ג' א'] אני הגבר ראה עני הוא התרנגול שכן נקרא בלשון
הלמוד בשבט עכרתו הרי המקל אותי נהג [שם ב'] הרי הרדף חשך ולא אור
הרי החדר החשוד אך כי ישוב [שם ג'] הרי הרדפות האחרות או שיאמר שהיה
מגיס בקדרה והוא מצרכי הכישול בלה בשרי [שם ד'] הרי קריעת העור ושכירת
העצמות בנה עלי [שם ה'] הרי הקדרה במחשכים הושיבני הכבד נהשתי

[שם ו' ח'] הרי הכיסוי גם כי אועק ואשוע [שם ח'] הרי קריאת הגבר ויראה אדוננו אם ראי שנאמר שהנביא נתנבא כזה כל שכן כאשר שאר הפסוקים לא ימשכו לכוננה זו ע"כ דברי השלם ההוא: וכן אני אומר כי מזמור אלי אלי אע"פ שיש פסוקים מורים על ענין המשיח הרוב אינם מורים כן שהרי התפלל [תהלים כב' ב' וג'] אלי אלי למה עזבתני אלהי אקרא זימם ולא תענה דהלא אם הוא קבל המות ברצון כמו שמורה ונפשו לא חיה איך היה מתפלל שיענהו ויושיענו ממנה ועוד איך אמר [שם ה'] כך בטחו אבותינו והוא לא היה לו אב וכן [שם כג'] אספרה שמך לאחי ולא היו לו אחים ואיך אמר יושב תהלות ישראל וכל ורע יעקב כבדוהו [שם כד'] והם היו שונאים לו ומה שאמר [שם לב'] לעם נולד עלינו נאמר שמהוך הגלות והצרות היו כאלו נולדו בכל יום: אמר המלך אי יהודי בעל החבולות איך ברחת מלהשיב על הדבר העצמי והוא אומר [שם ז'] כרו ידי ורגלי: השיב היהודי אדוננו המלך אם הוא עצמי הלא הוא לפי טעות גירונסו המעתיק כי כארי בא' ל"ף בתיב ועם יו"ו ולא וא"ו וכן עשה על מה כבודי לכלימה [תהלים ד' ג'] אשר קרא על מה כבודי לב ואמר שהם דברי האל על היהודים כאשר לא רצו להאמין במושעים וכארי ידי על יושבי הגלות נאמר שיקרה להם כמו שיקרה לחיות עם האריה שעושה עם ונכו עגולה סביב ההר ואין רשות לשום חיה לעזאזל ממנה אבל להפך שמקצועות ידיהם ורגליהם לפני האריה: השיב המלך הודו לו לומר כארי קבצתי ידי ורגלי כ"ש שענין העגולה אפשר שהוא מדברי הזקנות (כו): אמר הנוצרי וכאשר נאמר כי אין מן המזמור הכרעה למה לא תאמינו במשיחנו ואהם מאמינים בדבר יותר זו והוא הבריאה יש טאץ אע"פ שהביא ארסטו מופתים אל הקדמות: השיב היהודי שאלה זו כבר נשאלה לפני המלך דון גואן מארגון: והשיב חכם גדול משלנו כי מופתו ארסטו אינם מופתים חותכים ועוד כי הדבר הוד ראי להאמינו אם מורה יכולת האל והבריאה טאץ הוא המורה היכולת המוחלט אבל שנאמר שהאל נתלבש בבשר יראה חסרון באלוה כי עשינו מה שהוא אלוה שאינו אלוה ועוד שאם נתלבש בבשר לקבל עונש בלתי בעל הכלית על עון אדם שחטא כנגד הבלתי ב"ת עונש זה מי קבלו א"ל החלק האלוהי א"א כי הוא אינו מקבל מות ואם חלק הבשר ידוע כי הבשר ב"ת ואיך נאמר שקבל עונש הבב"ת: אמר המלך יש על הדברים האלה השגות אביאם בסוף עניינינו ואני אומר כיון שמנהג שלכם לומר דברי שקר ושוא כזר הוחזקת' לשקרנים בכל דבר ואני שמעתי ברכוח א' שאתם אומרים בתלמוד שלכם שנמצא צפרדע גדולה כס' בתים ושתיני כלע אותה ושכא עורב ובלעו ודלג על האילן וכל אלו דברי שקר מפוסדים כפי מה שנחאמת ועוד אהם אומרים שבים אוקינוס נפל כרוזל ונהגלגל ד' שנים ולא ירד לקרקע מי ראה בעמקי ים אם ירד או לא ועוד אהם אומרים כי איש

חכם ראה בים שנתנאו גליו ובין גל לגל שלש מאות פרסאות וזה שקר כי כל הים ההוא אינו שלש מאות פרסאות: השוכת היהודי כתבו קצת מנבני לב שהקדמותיה היה מנהגם שכשירצו לקרב העם שישימו דבריהם היו לוקחים נבל ומנגנים וכשהעם קרב לערכות הניגון או היו אומרים מה שנראה להם לתקן הסדר המדיני והישרת הנשמה והנה קדמונינו כאשר לא ידעו לנגן חפשו דרך אחרת להביא דבריהם בדרך משל ומליצה. והידוע ידע התוכיות ושתי הדברים למדנו מלשון המשורר אשר אמר [תהלים מט' ה'] אטה למשל אוני אפתח בכנור חיותי: ומשל הצפרוע רמו לחכמה הטבעית המשוררת מעשה ה' כמו שעושה הצפרוע ואמר שהיא גדולה כששים בחים רמו לששים חלקים או פרטים אשר בה: הראשון יסוד הארץ ומתחלק לשבעה אקלימים וכל אקלים מזוג וטבעו מתחלף מחבירו וכל חלק מתחלק לחמשה חלקים והם סלעים והרים וגבעות ועמקים ומישור: ובכסן הארץ יש עצמות ועורקים וריאה וכסף וזהב וברזל ונחשת ברזל ועופרת וכסף חי וגפרית הרי בכסן הארץ י"א דברים והעצמות הם האבנים הגדולות שהם לארץ כעצם אדם והעורקים הם המקורות ההולכות בתוך הארץ והמעינות והריאה הם האבנים הטובות אשר מראיתם כמראה הריאה יש חלק לכן כמו הספיר נקרא דאמנט"י ויש אדומה והיא הנפך ושני מינין יש בו האחד אדום מאד והשני דומה נוטה לירוק והאחלמה הנקראת גס"נטה היא האבן ידוקה ותועיל לרועי העין ולכהות עיני הזקנים כיוצא מן הארץ (כו) הם ה' דברים עשב שזרע ועשב כלחי מזרע אילן פרי ואילן סרק ואילן מורכב והוא בקצה הארץ אשר יוצא מן הארץ כשהשמש זורח ונכנס בארץ כשהשמש שוקע נראה שיש בו טבע הארץ בצמיחה וטבע השמים בורחה ושקיעה ובגדל מן הארץ הם שבעה חלקים והם האדם המתחלק לבשר ולנשמה ולא ראי זה כראי זה והבהמה וחיה ושרץ ורמש ומורכב מאדם ובהמה הוא חי שחציו אדם וחציו בהמה נקרא בלשונכם סינס"ארי הרי בארץ וכיוצא וגדל ממנה ל"ד חלקים יסוד המים מתחלק לשני' למים מתוקים והם הנהרות ולמים מלוחים והם סימי הים ויש באלה דגים וצפרודעים ובפרט הצפרוע הנקרא תמ"סח שכל הבעלי חיים מניעין הלחי העליון (כה) והוא אינו מניע ויש בים ביחוד בהמה חיה שרצים ורמש שכן קבלו התלמודיים שיש שור בים ושור ביבשה שור היבשה מותר לנו ושור הים אסור לפי שאין לו סימני טהרה ובחמור הוא להפך שחמור היבשה אסור וחמור הים מותר לפי שיש בו סימני טהרה ויש בים מורכב מאדם ודג והוא הסורסי הנקרא בלעז שירינא דיל מאר (כט) והשלג והכרד והמטר והשמים והאלמוג ולרחן הרי במים ס"ו דברים והספוג הרי ששה עשר יסוד הארץ והגולד ממנו

(כו) בנפ"אד כתוב כיוצא מן הדברים.

(כח) בכתב יד של ורען כתוב הלחי ההחתון.

(כט) הוא בל"ס sirena del mar ובנפ"אד נוסף עוד ובל"א וואשרוייב.

והם חיות דורסות וכלתי דורסו' והקאמיליון והוא נזון מן האור לכד אשר שואב בראש הרים והמורכב והוא הנשד אשר עולה עד יסוד האש לפי שהוא מורכב מיסוד אש ואור הרי חמשה חלקים ויסוד האש ותולדותיו והם הסלמנדרה והדעם והברק והלפיד הרי חמשה הנה בין כלם ס' חלקים עליהם אמר שלמה [שיר ו' ח'] ששים המה מלכות והם מלאכת הטבע ושמיים פילגשים הם עשרים דברים סגוליים יש בהם קצת מהטבע ועלמות אין מספר ר"ל דברים נעלמים ועוד אבאר הדברים הסגוליים אחר ביאור המאמרים והתנין הכולע היא החכמה הלימודית וקראה תנין לפי שהתנין מחעגל כעגולת השמים ורמו כי חכמה זו מעולה מחכמת הטבע והוא שרמו באומרו שהתנין כלע הצפרדע והעורב רמו לחכמה האלהית וכן המשילה שלמה שנאמר [שם ה' א'] שחורות כעורב ונאמר [תהלים יח' יב'] ישת חשך סתרו זה רמו לעומקה ואמר שכלע התנין רמו לגדולתה על הלימודית ואמר שעלה לאילן רמו לתורה שנאמר [משלי ג' יח'] עץ חיים היא ורמו שכל החכמות בה ומאמר גלי הים רמו לתאוות האדם שכל תאוה ותאוה רחבה היא מני ים ומאמר הברזל רמו לשכל האדם חד ככרזל ושבע שנים רמו לשבע חכמות ואמר שעם כל זה מעולם לא ידדו לעומק הבינה: אמר המלך ליהודי רואה אני דבריך טובים אבל הכרח לא יכריחו וכיון שכן אנחנו הנוצרים נעמוד על קבלתנו האמתית ואהם העמדו כמה שחשבתם שהוא אמת ויש לכם שכר לפי שכונתכם לשמים ואלי ידעתם כמות הפך אמונתכם הייתם שבים אלינו: אמר הנוצרי הם לא כן ידמו עלינו וחכם שבהם אמר שאנו כעורים מגמת פנינו דרך המלך (ל) וזעינו ונפלנו ככור שחת: השיב המלך אין זה פלא כי מאמר החכם הוא שהדעות לא יתקיימו כי אם בזמיון ועם כל זה אני אענישם בעונש אם השבע לי שלא תאמר כנגדם יותר מזה: השיב הנוצרי חי אדוננו וכתרו אלו הן פי הים דיו והשמים נידים ועצי היער קולמוסים לא יספיקו לכתוב מה שאמרתי אני עליהם רעה: השיב המלך זהו פועל הדמיון אשר אמרתי לך (ועתה נבוא וכו') לא יכולתי להעתיק הסיום כי נכשכש מאד: (לא)

הל"ג בעיר גדולה פיס היה שמד גדול ולפי שלא מצאנו כתוב לא כהבהיו הנה כי ראיתי בעלי נוסחאו' גדולות נבדלות ילאה המספר לכתבם באשר לא נתאמת דבר:

הל"ד באחת מערי אשכנז קמו הנוצרים וקבצו היהודים ואמרו להם שאם יקבלו עליהם הוך שלשה ימים דת ישו הרי טוב ואם לאו ידעו נאמנה כי כולם ימותו בחרב אין הטלם נקבצו היהודים ובשך ואפר ובהתענית צעקו

- (ל) מגמת פנינו דרך המלך נשמם בדפ"אר
- (לא) מן ועתה נבוא עד מאד נשמם בדפ"אר

אל ה' ואחר ג' ימים ראו שלא נענו מן השמים הסכימו כלם למות אמרו הבחורים שבהם אנחנו נבקש להנקם מצרינו ואחר כך נמות על קדושת השם הגדול ובבקר נקבצו כל הנוצרים למקום ועד שופטיהם והיו ממתינים שם שיבאו היהודים להתנצר רקח לו כל אחד מהם אחד אל ביתו ללמדו דתם ועקרם (לב) כמו אנשים בחורים מבחורי ישראל וחרבם תחת לכושם והלכו לפתח מקום הרעד ולא השאירו מן הנוצרים פלטים וקודם כואם צו לנשותיהם שידליקו אש בד' מקומות העיר וכי אין איש מכבה הבערה כי כלם בבית הועד היו נשופה כל העיר והיהודים עמהם זה שמעתי מפי חכם גדול אשכנזי שבא לשליח:

הל"ה גם מפי חכם מקובל בא מצרפת שמעתי כי בעיר א' נקראת בודון גגורה גזירה והוא כי הדליקו אכוקה של שעוה ושמו אותה ברחוב העיר והכריזו ואמרו כל יהודי שיבא ויתנצר קודם גמר האכוקה יקבלו אותו וכל מי שיבא אחר כך ישרף באש וכולם עמרו על קדושת השם ונשופו הם ובניהם והיה ביניהם איש גבור חיל וחכם ואהוב מאד לשר העיר ושלח השר לקרא לו ולבקש ממנו שיתנצר ועשה לו כבוד ושררה אשר כמוה לא נשמע אמר לו האיש היהודי ומה כבוד תעשה לי שיזומה יערך למדה שעשה לי אדון הנשמות כאשר לא אתנצר והשר כעס מאד והתחיל לחרף לו ולדונו: אחר הדברים אמר לו האיש היהודי אין לבי להתנצר אבל אפשר שבאחרתי האש הגדולה אשר בו ישרופני אפחד ואשוב מדרכי לכן אדוני השר צוה ועשו ברחוב אש גדולה ולך עמי סמוך לאש אולי בעת ההיא יתן האל בלבי את אשר ברצונך: אמר השר סוב הדבר מאד רצוה שידליקו אש גדולה מאד והלך עמו שם והאיש היהודי כי ראה עצמו סמוך למדורה והוא איש זרוע תפיש השר והשליכו באש והוא עליו ומתו שניהם:

הל"ו באחד מערי אשכנז גזרו גזירה שכל היהודים ימירו דת תוך ג' ימים ואם לאו שישרפו כלם נאספו העניים והתענו ג' ימים והסכימו שאם לא יענו תוך ג' שיבאו כלם לבית הכנסת ושישחטו זה לזה ולא מיד ערלים וכל מי שלא יהיה לו אכזרות לב (לג) יתחנן לשמש הקהל שישחטנו הוא וכן נעשה והם שחטו נשיהם וילדיהם ראשונה ונשאר השמש לבדו והעביר סכין על צוארו ומת בבקר יום ד' באו הנוצרים לפתחי היהודים לדעת מה כונתם ולא מצאו איש ולא אשה בבית הלכו כלם לבית הכנסת ומצאו כלם שחוטים הלכו אל המלך והגידו לו הדבר והוא צוה שלא ינתנו לקבורה אלא שישליכום לכלבים על פני השדה ויש לקצת אשכנזים בקבלה שכפה עליהם הר אחד

(לב) בדפ"אד כתוב וילך כל אחד מהם אל ביתו ללמוד דתם ועקרם .
(לג) בדפ"אד אבירת הלב .

ונשארו קבורים זכות הקדושים האלה וכאלה יעמוד לזרע ישראל בכל מקום שהם אמנו:

הל"ז חרבן וחרב היה בגראנדא ומצאתי שהענין כך היה כימים ההם היה שם רופא למלך נקרא ה"ר יצחק המון ז"ל והיה בכל יום הולך לחצר המלך ויום אחד ראה ברחוב ישמעאלים מריכים ואמר לשוב לאחוריו ולא יכול ובעברו דרך שם אמר א' מן הישמעאלים לאחר מבעלי הריב בחי' נביאנו שתעזוב את חברך ולא תרדוף אחריו והוא לא רצה או חזר ואמר בחי' רופא המלך שתניחנו או הניחו מיד נתקבעו הישמעאלים ואמרו נפלה דתנו נפילה שאין לספר בחי' נביאנו השביעו ולא רצה וכשאמר לו חי' איש יהודי או הניחו הנה אלה הרימו ראש קומו ונכריתם קמו כלם וחרב בידם ולא השאירו פליט לבד קצת מהחשובים אשר ברחו לכית המלך ונעולו מן היום ההוא והלאה קבלו עליהם הרופאים אשר שם שלא לרכוב על סוס ושלא ללבוש משי ושלא להראות שום שררה בלכתם ברחוב העיר אם כדי שלא יקנאו הישמעאלים ואם להתחבבל על אחיהם הנהרגים:

הל"ח מפי איש חסיד וחכם כמ"ר אברהם בן ערמא שמעתי שנעשה נס ע"י אדוני ה"ר יהודה בן חירגה משביליא אכתבנו: הנה בעיר סמוכה לשביליא נקראת שירץ זילה פרונטירא באו כומרים בבית איש יהודי מעשירי הארץ ושאלו ממנו צדקה ולא רצה לתת להם ונמשכה ביניהם קטטה ומחלוקת והיהודי הכה אחד מהם והם על כל הקהל יצא כעסם ונתיעצו להעליל ולהשחיתם וכיום ההוא ראו שמת איש משומד ונקבר בבית הקברות שלהם והלכו הכומרים ההם והוציאו את המשומד מקברו והוליכוהו לקברי ישראל ובכרך צעקו ואמרו כי מצאו קבר המשומד ריקם ואין זה אלא מפני שהאיש ההוא יהודי היה מלפנים והיהודים הוציאוהו מקברו שלא ילך לגיהנם עמנו הלכו כלם אצל הדוכוס וספרו לו כל המאורע: השיב הדוכוס חלכו מיד קודם שידעו היהודים ושאלו להם אם יש ימים שקברו איש יהודי הלכו לחפש ואמרו היהודים כי זה ימים לא נקבר יהודי ובאו אצל הדוכוס ואמר להם לכו עתה לקברי היהודים וראו אם נמצא קבר חדש הלכו ומצאו שם קבר מחדש וחפרו ומצאו המשומד ובאו אל הדוכוס ואמרו לו מצאנו קבר חדש וחפרנו גם הכרנו האיש ההוא והוא באמת האיש שנחנצר והדוכוס חמתו בערה בו ומכל מקום אמר ראי להם משבון לדבר כזה אל המלך ישבו כל היהודים בבית הסוהר עד יבא פהגם המלך והיהודים כאשר שמעו את הדבר הרע הזה שלחו שליח לה"ר יהודה בן חירגה לשביליא יבא מיד לבקש על עמו העומדים כלם בצרה כי נחבאים היו ולא היו יוצאים לחוץ מגלות העם עליהם וכאשר בא ה"ר יהודה אל הדוכוס לא היו רוצים לתת לו מקום לבא אל הדוכוס כי לבבם להרע דחף ה"ר יהודה לאנשים בחזקה ואמר לדוכוס אדוננו הדוכוס לא באתי להעיל מאשמה ליהודים

כי כיון שעשו דבר כזה ראו לשורפם אבל כאחי להגיד לאדוני מי הם אשר עשו כזה ולא הבא בדם נקיים: אמר הדוכוס ידעתי כי חכם אתה כמלאך ואשר נדרת תעשה והשמחני מאד ומאד אכבדך כל הימים או אמר דן יהודה יביאו לאדוני ניר חלק וקח אותו בידך ואני לא אקחנו כלל שלח והביאו ניר אמר לדוכוס תכפלו בארבע חלקים וכן עשה אחר כך אמר שים אותו בחיקך לצד הימין וכן עשה אמרו כי ה' יהודה הוכיר שם כי מקובל היה הוציא הדוכוס הניר ומצא מצויר ארבע כתות כומרים לצד אחד היו שלשה כומרים חופרים בקברות הגרים ומוציאין הפגר ובפאה השנית בנייר היו מצוירין שלשה כומרים מוליכין הפגר וכי כבד עליהם העביר אחד מהם אזורו מתחתיו הנקרא קורדן די פראלי (לר) והראש הוצא מיד השני שתפש היה נראה שם להראות פרטיות ההשגחה ושלשה עומדים בראש השוק' לראות אם יבוא אדם וידאם שם ושלשה היו מצוירין בפאה רביעית שחופרין בקברי ישראל ובכלל כומר וכומר מהם שמו היה כתוב על ראשו וכאשר ראה הדוכוס הענין הזה המופלא תמה עד מאד ונפל על פניו והשתחוה ושלח הניר המצויר אל המלך מיד שלח הדוכוס בעד הכומרים והכחישו ואו הוציא הניר ונבהלו מפניו והודו שאל להם הדוכוס ענין האזור ואמרו שכך היה המעשה שאל להם על מה היו עושים ככה והשיבו להנקם מיהודי אחד שקללנו: אמר להם ומה חטאו האחרים: השיבו לנקום נקמת דם ישו: או צוה הדוכוס שישמרו כובע שורף בראש כל אחד ואחד וקמו כל העם להצילם מפני עטרת גלחות אשר להם כי כל מי שיש לו אותה עטרה אין דין להמיתו ושנים שכבר נשרפו נשרפו והאחרים ניצולו בשגרשם הדוכוס גרש עולם:

הל"ט בעיר רומא קמו פתאום תושבי הארץ וחרב פיפיות בדם וקהל גדול וחשוב היה שם בימים ההם ויאמרו להם אם תקבלו דת הנוצרים אחינו אתם ותקבלו ממנו בכל יום ככוד ותועלת ותחיו עמנו חיים ערבים גם כגן עץ נשכ יחידו ואם לא תדעו נאמנה שתעברו כלכם בחרבותינו אלה ואין מציל מידנו והיהודים נפלו לפניהם והתחננו מאד ונתנו ונדרו להם כל סמונם ונכסיהם שניחום בדתם ולא הועיל ובשלשה ימים יצאו מכלל הדת מרומי זמן הסביכות חמשה עשר אלף נפשות ולא נמלטו כי אם יחידים אשר ברחו למרחקים כי שמעו בהיותם בסביבות רומי את כל אשר נעשה בעיר ואחרים נמלטו בשוחד עצום בהחבא וברחו לעיר הגדולה נאפוליש ושם נחו מאויביהם ולימים מועטים גם שם עבר עליהם כוס:

המ' טופס הכתב ששלח החכם הגדול אבונשטרוק לקהל קדוש גירונא' שנת קי"ג (לה) לפרט כי עמדו בצרה וצוקה בפני האפיפיור גדולי ישראל

- (לד) הוא בל"ס cordon de fraile
- (לה) בדפ"א שנת קי"ו וצ"ל קע"ג

לבקשת יהושע הלורקי אשר אחר שנשתמד נקרא שמו בין הגרים מאשכנז גירונמו די שאנטה פי וסימנו מגדף כי שאל מאת האפיפיור שיבאו חכמי ישראל לפניו והוא יזכיר להם שהמשיח כבר בא והוא ישו וזכיה מן התלמוד שלהם וזה לשון הכתב:

אצילרי בני ישראל חורי יהודה אשר בבתיהם וחומותם יד ושם שם יתנו צדקות ה' שמה ישבו כסאות לתורה ולתעודה כסא התלמוד שם ישבו מימי קדם יחי לכבכם לעד אשר ידעכם מקום חדעו גם עתה כי לא ינום ולא יישן טושיענו להצילנו ממבקשי רעתנו ועץ אחד אשר יצא ממנו וחשב לאבדנו ולהשפיל דת אמת ארצה הלא הוא יהושע הלורקי חשב מחשבות להריחנו להראות כי הוא נוצרי באמת ושומר האמונה החדשה ובקש מאת האפיפיור שיצוה ויבאו לפניו ראשי חכמי היהודים כי רצונו להוכיח מתלמוד שלנו שהמשיח כבר בא ואמר אל האפיפיור (לו) שכאשר יזכיר זה דאר להכריחם לדת ישו כאשר יראה לפני רוממות קדושתו ראיות אמיתיות ואני הנני בא להודיע לכם כל המאורע וממנו חדעו פרטים למד שחשיבו לאפיקורוס וחדעו נאמנה כי עברנו מהסכנה דבר שאין לו שיעור כי היינו לפני כמה הגמונים ושרים ורכים היו המבקשים עלינו חובה. שלוחי הקהלות הגיעו הנה יום ראשון לחדש גניר' ו' ובפרט שלוחי קהלות ארגון אשר הלורקי שאל עליהם בפרטות שיבאו על כל פנים ובא מעיר שרגוסה ה"ר ורחיא הלוי והשר דון וידאל בן בנבנשת' וה"ר מתתיה היצהרי ומקלעטיוב הנשיא דון שמואל הלוי וה"ר משה בן מושא ומעיר גואישקא דון טודרוס אלקושטנטין (לו) ומאלקוים דון יוסף בן אדורס ודון מאיר חלגיואה ומדרוקא דון אישטרוק הלוי ומטוראל ה"ר יוסף אלבו וממונעון דון יוסף הלוי ורבי יום טוב קרקושה וממונטאלכאן אבו גנדה ומולייסיס דון יוסף אלבלג והחכם בתגואה וה"ר טודרוס בן יחיא מגידתא והאיש נורא מאד: ונתקבצו יחד כל השלוחים והסכימו ביניהם מי יהיה ראש המדברים בפני האפיפיור ומי יתחיל הנקרא בלשונם אריגא (לח) והסכימו כלם שיתחיל דון וידאל בנבנשת' מפני שהיה חכם בחכמות וידע כטיב לשון לאטין והסכימו ביניהם שלא יהיה ענינם כמדת היהודים המלומדים בשיבויהם ליכנס כל אחד בדברי חבירו ולחרף כאשר לא יורה לו כדי שלא יהיו לבז בפני האפיפיור ושינהגו עם יהושע הלורקי וכן עם ההגמונים ביישוב ומוסר ולא יתקצף שום אחד מהם אף אם יחרפוהו וכל אחד בנחת יאמץ לב חבירו שלא יפול או הלכנו כל השלוחים לפני האפיפיור בעור אל מציל עני מחוק ממנו והאדון האפיפיור קבל אותנו בסבר פנים יפות ובקש לדעת ממנו הערים אשר ישבנו

- (לו) בדפ"אד חסר מן שיעור עד אל האפיפיור.
- (לו) במקום דון טודרוס אלקושטנטין כתוב בדפ"אד דון מרדכי.
- (לח) בל"ס arenga והוא דבור בפני קהל ועדה.

ושאל את שם כל אחד ממנו וצוה שיכתב ומוה חרדה גדולה גפלה עלינו
ובקשנו מן הסופר לרעת טעמו של דבר ואמר לנו כי אין בזה שום נזק כי
מדרך האפיפיור והמלכים לכתוב דברי ימיהם בספריהם הכל בפרש ואח"כ אמר
לנו האפיפיור חשובי עם היהודים עם הנבחר מאת הבוחר אשר היה בימי קדם
ואם נמאסו לאשמתם אל תראו מהירכוה כי לא תקבלו בפני שום אותנה או
עול ינחו מהשבוטים ודברו בלב אמיץ אל תראו ואל תרגזו: אמר מאישטרי
גירויטו שרצה להוכיח כי המשיח בא וזה מהתלמוד שלכם לפנינו יראה אם
אמת בפיו או חלום חלם ואתם אל תערצו מלפניו כי בענייני הירכוה המדה שזה
עתה לכו ותנוחו בבתיכם ומחר בבקר כואו אלי ומר צוה שיתנו לנו בתיכם
כראי שיתנו לנו מלחמו או סמא שנוכל לאכול כפי דתנו וקצתינו
היינו שמוחים עם דברי האפיפיור וקצתינו עצבים כמדת היהודים: ביום השני
באנו לפני האפיפיור ומצאנו כל החצר הגדולה מלובשת רקמה והוא מקום
הירכוה ושם שכני' כסאות להגמונים הנקראים קארדינאלש ואובישפוש
וארסובישפוש (לט) כלם מלובשים בבגדי זהב ושם כל גדולי רומי ומבני העיר
ומן השרים קרוב לאלף אנשים וכן היו כל ימי הירכוה ונמס לבבנו רחי למים ועם
כל זה אמרנו ברוך שחלק מכבודו וכו': אחר זה התחיל האפיפיור ואמר אתם
חכמי היהודים תדעו כי לא באתי ולא שלחתי בערכם כדי להוכיח מי משרתי
הדתות אמת כי ידוע אצלי שדתי ואמונתי אמת ותורחכם אמת היה ונבטלה
לא באתם אלא שגירויטו אמר שיוכיח מתלמוד הרבנים שלכם היודעים יותר
מכם שהמשיח כבר בא לכן לא תדברו לפני אלא בדבור זה לבד ואחר זה
החזיר האפיפיור פניו נגד מאישטרי גירויטו ואמר התחיל אתה להתוכח רשיבו
הם: התחיל מאישטרי גירויטו לכו נא ונוכחה יאמר ה' ואם תמאנו ומריתם
חרב תאכלו [ישעיה א' יח' וכו']: ואחר זה התחיל דון יודאל בן בננשתי
הארינגא בלשון לאטין רשמה האפיפיור מאד מחכמתו ומלשונו ומתוך הדברים
נחרעם על גירויטו כי הבא להתוכח אין ראוי שיכנס במשטמה כי אמר ואם
תמאנו חרב תאכלו כי עדין לא הוכיח וכבר שכ לשופט ונוקם: השיב האפיפיור
הדין עמכם ואל תתמהו במדה זו הרעה כי משלכם הוא: והתחלת דון יודאל
היתה הננו אתמנו לך כי אתה אדוננו ודון שמואל הלוי אמר אחריו הראנו אדוננו
חסדך וישעך חתן לנו ובסוף הדברים התחננו לאפיפיור שיתידם מרכוח זה לפי
שהיהודים לא נסו ללכת בדרכי ההקש וההגיון וכבר התחיל גירויטו החכם בהם
וענייני היהודים כלם הם מדרך הקבלה: השיב האפיפיור אם מפני הידאה
שאלתם שאלה זו כבר הכסחתי אתכם ויצא מפי ולא אשוב ממנה ואם מפני
שלא ידעתם דרכי ההגיון כאשר יבוא גירויטו בהגיון והקש אתם לא תשיבו
לנו דבר וכאשר ידבר מראיות מקבלה השיבו עם קבלה: אחר זה מפני שארכו
הדברים אמר המלך שילכו לאכול ומחר בבקר ישובו וכן נעשה וצוה האפיפיור

(לט) כל"ס cardinales obispos y arzobispos .

שרים ונכבדים שילוחו ואמרנו בלבנו הלאי שתהא אחריתנו כראשיתנו וביום
ההוא הלכנו לבית הכנסת ושם קבוץ עצום וקול בניה ובקשה התפללנו לצור
ישענו ישיב מחשבתנו (מ) לאור ואל יצא מפינו מכשול לפני כל האריות ההם
העומדים עלינו ואז ברוב עם ובנפש שפלה ורוח נמוכה וכלב נשבר ונדכה
התחיל ה"ר זרחיה הלוי והתחיל דרושו הדומה בדומה מבריא וההפך בהפך
ואמר בזה פירוש נפלא לא יוכן כי אם פה אל פה וסיים דרושו בתפלה ובקשה :
ביום הג' היתה התחלת הויכוח והתחיל מאישטרי גירוימו ואמר בתלמוד שלכם
כתוב שיתא אלפי הרי עלמא כ' אלפים תורה כ' אלפים תורה ושני אלפים ימות
המשיח : הנה ממאמר זה הדבר ברור שבשני אלפים אחרונים בא המשיח מי הוא
כי אם מושיענו ואל זה האריך הלורקי ודרש כחפצו עד שאמ' לו האפיפיור
גירוימו ידעתי זה ימים כי דורש גדול אחת אבל לא באנו לזה כי אם להוכיח
מה שנדרת לכן הורה שלא תלך אצל דרשות והפך פניו לשלוחים ואמר חשיבו
אתם על המאמר : אמר דון ויראל בן בנכנשתי אדוננו האפיפיור נדע תנאי
המשיח ואז יתבאר אם כבר בא שאם ימצאו במי שבא תנאי המשיח גם אנחנו
נודה בו : אמר האפיפיור אין זה תשובה למה ששואלים לכם כי הדרוש לא
היה על תנאי המשיח אלא שאותו המאמר אומר שכבר בא וכבר באתם למרת
היהודים כרוחיהם שישאלו להם בדבר אחד וישמטו עצמם לדבר אחר : השיב
דון ויראל אדוננו האפיפיור התחלתנו היא מדת החכמים כי חחלה ראי לדבר
בעצם הענין ואחר כך במקרו וכן כתב הטבעי אבל אם לא יראה לאדוננו
דרך זו לא נלך בה ואשיב אל עצם המאמר ואומר כי גירוימו החכם לקח מן
המאמר מה שהנהגו רש לו בו ממנו סיוע והניח הדבר המנגד והנה בסוף
המאמר אומר חז לשתנו ובענותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו וזה יורה בכירור
שלא בא : השיב גירוימו כפי זה לא הכנתם המאמר או אפשר שאתם עושים
עצמכם כמי שאין מבין והוא כי ושני אלפים ימות המשיח הוא מאמר הנביא
אליהו והוא אמרו לתלמידיו והם אמדוהו בשמו כמו שיוה לשון תנא דבי
אליהו חז מפורסם לתלמידים והם או אנשי התלמוד שקבעו המאמר בספריהם
שאמרו ובענותינו שרבו חז כפי דעתם שישו אינו המשיח אבל אליהו הנביא
כפי מה שהוא נביא ידע האמת אמר שני אלפים ימות המשיח כפי מה שנודע
אצלו בנבואה : השיב ה"ר זרחיה הלוי ואמר אדוננו האפיפיור כל מי שבא
להוכיח דרוש איך יוכל להוכיחו בדבר שיסכול פירושים ואם יקרא ראה מופתות
הנה גירוימו אומר שסוף הלשון התלמודיים אמרוהו ועשה פירוש זה לאמת
ידעו והמנגד יאמר שסוף הלשון ותחלתו הכל אליהו אמרו זה לאמת סברתו
נגד החולק ואם אין לאחד מהם ראה או מופת על פירושו לפחו' ישאר הדבר
בספק ואיך יוכל להוכיח משם גירוימו מה שרצה להוכיח כי החולק יאמר אם
אתה באת להוכיח משם עם פירושך אני אעשה פירוש אחר ולא תוכיח וכאשר

האמר לי ומנין לך אני אשיב ומנין לך ועוד שכיון שהוא בא כנגדנו עם תלמודנו הנה הוא היודע כי דרך התלמודנו הוא זה כי כאשר הפירוש אינו מוכרח מקשה שכנגדו ואומר ודלמא וכו': ואם אינו משיב נשאר הדבר דחוי עד שהולך בעל הפירוש ומבקש אוקמתא אחרת: ועוד שיותר ראוי שנ' על לשון אחד שאיש אחד אמרו משנאמ' ששנים אמרוהו ובכיוצא בזה רגיל התלמוד לומר אמר רב אשי או אמר פלוני בענותתיו שרבו יצאו מה שיצאו ועוד שלכן אמרנו בהתחלתו לפני אדוננו שנראה אותו שבא אם יש לו תנאי המשיח או לא זה שאם מצאנו לאיש ההוא תנאי המשיח או נהפך המאמר לפירוש גירונתו ואם לא נמצאו בו תנאי המשיח הנה פירושנו אמת: אמר האפיפיור בלי ספק מה שאמרתם שכל שבא להוציא איזה דבר שראוי שיהיה בדבר מוסכם ומוכרח שלא יסבול פירוש אחר: השיב גירונתו אדוננו האפיפיור אין עניני תלמידינו כאלו לבר כי יש לי מאמרים אחרים רבים: השיב האפיפיור כבר יצא זה ממדת מתוכה נוצרי וחור למתוכה יהודי הבורח לצד אחר כאשר נחלש מהצד הראשון ראוי שתשיב לדברי היהודים על המאמר ההוא: השיב גירונתו והלא כמה זמנים קודם שגלו היהודים בא אליהו וכהכרח שנאמר אומרו ובענותתו שרבו איש אחר אמרו אשר נמצא בגלות ואף כי נאמר שתלמידיו אמרוהו והלא תלמידיו סמוכין היו לו אלא שהתלמודיים אמרוהו ועם סברתם כמו שאמרת: השיב דון רידאל ואמר אדוננו האפיפיור ויהיה כן שהתלמודיים אמרוהו נכוא למה שאמר אליהו הנה אמר ושני אלפים ימות המשיח אם המשיח כבר בא היה לו לומר ובסוף הארבעה אלפים יבוא משיח או שיאמר ובהתחלתו יבוא המשיח ורצה לומר בהתחלת האלף החמישי או בזמן פלוני יבוא משיח ואם כן איפשר שיבוא בסוף: השיב גירונתו כי רצה לומר שכל המשך זמן שני אלפים יהיו זמן המשיח ואחר כך בשביעי העולם חרב: אמר ה"ר יוסף אלבו גם זה מתורץ עם מה שכבר נאמר והודה בו אדוננו האפיפיור והוא כי נעשה פירוש אחר ואין הכרח לפירושך: ועוד התלמודיים אשר בהם באת להוכיחנו הם קבעו אותו מאמר בתלמוד ולא היו קובעים דבר שהוא כנגד סברתם והם אמרו כי שני קיצין יש למשיח או זמן שנשבע האל או זמן שיהיו ישראל מורצים (מא) וישוכו בחשוכה ולכן לא שם המאמר זמן קצוב לימי המשיח אבל אמר ושני אלפים ימות המשיח ר"ל מוכנים לבוא המשיח ואם יהיו היהודים ראויים יבוא בהתחלה ואם לא יהיו ראויים בהתחלה יהיו באמצע יבא המשיח באמצע הזמן ואם לא יהיו ראויים באמצע יהיו ראויים בסוף יבוא משיח בסוף אבל לא יעבור מאותם ב' אלפים שלא יבוא: אמר האפיפיור ולמה לא תאמר שאם יהיו הנוצרים ראויים יבוא מיד ואם לאו שיחארך עד סוף ב' אלפים: אמרו השלוחים אין (מב) אומרים שיבוא גואל אלא למי שיושב בגלות כי

(מא) בדפ"אד מוכנים •

(מב) בדפ"אד נוסף אנו •

דחשבו בהשקט מה צורך לו לגואל והמשיח הוצרך לעם היושב בגלות ושעבוד:
 אמ' גירוינו ולמה לא תאמרו כפירוש: השיבו השלוחי' ולמה לא תאמרו
 אתה כפירושנו וכבר אמרנו שהוכר שאינו מוכרח אין ראי' ממנו וכבר הודה
 בזה הארון האפיפיו' ולא ישוב אחד ואח' ידע' מעלת החשיבות ובינו שלמה
 יצחקי ו"ל ופירש כפי פירושו: אמר גירוינו במקומי אני עומד ובדחי שהמשיח
 כבר בא ואתם אומרים שלא בא ועליכם להביא ראי' שלא בא: אמרו השלוחים
 יאמרו ההגמונים מביני האמת על מי להביא ראי' כי אדרבה אני קודם מכם
 זמנים שקבלתי תורת משה ומי שבא להוציאני מחוקתי עליו להביא ראי':
 השיבו ההגמונים כן הוא בלי ספק כמו שאחם אומרים ותמהנו מגירוינו כי
 לא דבר נכונה ולא כמו שנוד' כחלה כי הוא יבא ראי' ואנחנו כמאמר האפיפיו'
 להחזיק האמת באנו: אמרו השלוחי' כבר הראנו אדוננו האפיפיו' מה ששאלנו
 מאתו הראנו ה' חסדך ועליכם ההגמונים הקדושים אמר ישעך חתן לנו ולא
 כמו שהתחיל גירוינו ואמר חרב תאכלו האם יחשוב שהפצרנו בקיום דתנו
 על ההצלחות והמלכיות שהגיע לנו בקיומה הממשלה והכבוד שלכם יהיה
 כאשר ראינו היום ומיום באנו תכלית גדולתכם וחשיבותכם ראינו לא החזקנו
 בתורה זו אלא שתורתנו נתנה לנו בששים רבוא וכמפתים חזקים ובהגלות
 כבוד האל וחשבנו שאין לנו רשות לצאת ממנה אלא כאשר יבוא הנותן בעצמו
 יאמר האמינו בפלוני ולא כאשר יבוא גירוינו ואמר לנו עזבוה וכתנתו בזה
 אולי ישיג למעלתכם ובוחן לבכות הוא ידע מה שכלבו: השיב גירוינו מה
 שכלבי הוא מה שאמרתי שמשח כבר בא ואין זה המאמר אשר שמתי יסורי
 בו ואיש את רעהו יעזור: אמר האפיפיו' כבר אמרתי לך שאין זו טענה ומה
 שאמרת איש את רעהו יעזור זה לו לסי שערך עמודים להעמיד ואין לו כח
 מעצמו כי הנפץ מעד חומר שלה ערך לעמודים להעמיד מה שאין ערך ארזי
 לבנון אשר הוא להפך כי הוא סומך לאחריים: אחר זה פטרנו האפיפיו'
 והלכנו בשמחה לאכול לחמנו כי ביום ההוא גירוינו לא מצא עור: ביום
 הר' התחיל גירוינו במאמר סמוך לראשון ח"ל א"ל אליהו לרב יהודה אין
 העולם פחות משמונים וחמשה יובלות ויובל אחרון בא אמר ליה ברישא או
 בסיפא א"ל איני יודע: השיב החכם ה"ר מתתיה מאמר זה אינו מאמת כלל
 שישו הוא המשיח שהרי לא בא בזמן ההוא כיון שאינו צולה למספר היובלות:
 השיב גירוינו אני בהתחלתי לא אמרתי שישו הוא המשיח אלא שמשח כבר
 בא ואם היה זה לעשר שנים או עשרה ימים הכל שוה: אמרו השלוחים
 יבא אדוננו וישפוט ואם אינו ישו אשר נראה בו סימן מגדולה וחכמה מי
 יהיה מאיטאי השוטה או מראישי הסכל: אמר האפיפיו' ולמה לא הבנתם
 לגירוינו והוא משלכם בעלילה בא לכם שאם תאמרו שכבר בא כפי הנראה
 מהמאמר נתבטל הרכוח ואם תאמרו שאפשר שבא אבל אינו ישו או יאמר
 לכם מה שהקשיחם לו אם הוא מאטו או פיקו: אמרו השלוחים היטבת
 אדוננו לראות ואנחנו לא נדע את אשר בקשה השנאה והתחבולה: אחר זה

אמר ה"ר מתתיה לגירוימו האדון החכם עד שאתה מביא ראיה מן התלמוד שהמש"י כבר בא למה לא תביא ראיה להפך מן התלמוד עצמו שאמר תפח רוחן של מחשבי קצין: ענה האפיפיור ואמר כבר שמעתי מאמר זה וחפץ הייתי לדעת פירושו: אמר ה"ר מתתיה אין לנו פירוש אלא הפשט והוא שמקלל מי שעושה חשבונות ואומר מתי יבוא משיח כי ימשך מזה נזק גדול לעם כי כאשר יציע הזמן ההוא ולא יבוא יתיאשו וירפּו לכות המקרים ישועה תאסרים בכבל ובמאסר התקוה ועוד כי יש בזה עון כי האל הסתיר ענין זה מכל העמים ומכל הנביאים והוא חושב לגלותו ועל זה כעס האפיפיור כעס עצום ואמר אי עם שוטים אי המאוסים אי התלמודיים הסכלים וכי דניאל אשר חשב הקץ האם היה ראוי שיאמר עליו תפח רוחו נראה באמת כי פרשעים וטורדים אתם והם. ענה דון טודרוס ואמ' אי אדוננו האפיפיור אם התלמודיים כל כך סכלים בעיניו למה מביא ראיה מהם לאמת שהמשיח כבר בא אין מביאין ראיה מן השומטים ועל זה כעס האפיפיור יותר: אז שב דון רדאל ואמר אדוננו האפיפיור אין מחוק קדושתו שיעכס בעניני הריבוי וכמו זה הרשות נתתה אלא שיש לנו עין אחר תבשלנו בדברינו ועל כיוצא בזה אמרנו הראנו אדוננו חסדך: ענה האפיפיור לא תחשבו להדיחנו בדברים מה תשיבו לאותו מאמר שאמר תפח רוחם של מחשבי קצין: אמר דון רדאל לשון מחשבי בלשון העברי הוא המחשב ומציא דבר על פי החשבון אבל הנביא או מדבר ברוח הקדש לא יקרא מחשב אבל רואה שכן אמר הנביא [שמואל א' ט' יח] אי זה בית הוראה (מג) בנבואת דבר אמתו ועל זה נחפזים האפיפיור ואמר כי באנו לדבר אמת זה נראה לנו וכן יחשב בלב נכון וצאנו משם ביזם ההוא ובבקר הלכנו לדרכנו אבל בבחינו נמשכה קטטה עצומה בינינו (מד) ה"ר מתתיה וה"ר טודרוס כי לא שמרו ולא שמו מחסום לפיהם וכי באנו אסרנו לגירוימו אדוננו החכם עד שאתה מביא ראיה מן האמוראים לוטר שבא המשיח למה לא תביא ראיה מהאחרון שבהם וראשם הוא רב אשר שאמר עד השתא תסתכי מכאן ואילך לא תסתכי כי יראה שלא בא באותו זמן: השיב גירוימו וזו כבר אמרתי לכם שאין להביא ראיה ממי שאינו מאמין שבא המשיח כי הוא דבר כפי דעתו ואמונתו אבל המאמר הראשון אליהו הנביא אמרו והוא כנביא ידע האמת: אז קמו השלוחים ואמרו לו אדוננו הדיענו רב אשר פקח היה או סכל רשע היה או צדיק: השיב גירוימו אין זה שאלה כי חכם גדול היה וחסיד כפי הנראה פטאמורי: אמרו לו אם כן איך היה מכחיש דברי הנביא אליהו לכן על כרחנו צריכין אנו לומר אחד משני דברים או שאותו אליהו אינו אליהו הנביא ונשתבש באותה סברה או שהוא אליהו ורב אשר הבין כוונת מאמרו ופירש מה שפירש שאם היה מסופק היה נוטה להחמיר בדברי הנביא ולמה נבקש אנחנו להתחכם

(נג) בדפ' אד נוסף כי ראה.

(נד) בדפ' אד נוסף ובין.

ביותר מזה: השיב גירונימו אפילו אודה לכם שזו היא כונת אותו המאמר מה האמרו במאמר הב' מחשבון היוכלות כי אין לו פירוש אחר אלא מה שפירשתי: קפץ ה"ר יוסף אלכו ואמר כוונת מאמר זה הוא לומר שלא יהיה העולם פחות מזה אבל אפשר יותר כי האומר לא אתן זה בפחות מעשרים לא יתחייב שלא יתנהו בארבעים או חמישים אבל אפשר שיהיה יותר ויותר ויכול האחרון יבוא משיח: אמרו ההגמונים לפי זה אין זמן קצוב למשיח: השיב ה"ר מתתיה אין זה לנו תמיהה כי גם לכם אין זמן קצוב שהרי אמר רשני אלפים משיח ובחוד העננים השגחנו וראינו שהיו כותבים כל דברינו וועדה עצומה נפלה בלבנו כי אמרנו שהכוונה היתה כי הסופרים יזיפו ואחר כך יאמר האפיפיור כך אמרתם ונמצינו נתפשים בדברינו ולא היינו יכולים לומר שהסופר זיף והוא מפורסם לאפיפיור: והסכמנו משם והלאה להשמר בדברינו ולשתוק האפשר ולא יכולנו כי דבר האפיפיור להשיב בכל לאיש ההוא גירונימו ואם לא נשיב אחת דתנו למות ועל זה נתיעצנו שלא ידבר אלא אחד ממנו ואם יראו דבריו אל האפיפיור הרי טוב ואם לאו נאמר שאין תשובתו הסכמת כלנו וכי הוא טעה ואין דעתנו דעתו וביום ההוא נשלם הויכוח וכי שבנו בבקר ברעד ופחד התחיל גירונימו מאמר אחר זה לשונו: הנה עובדא בחד גברא וכו' עד איתליד משיחא אמר רבי יודן מקרא כתיב [שעיה' י' לד' ויא' א'] והלבנון באדיר יפול ויצא חומר מגוע ישי הנה מבואר ממאמר זה מה שלא חוכלו להכחיש שכיום החורבן נולד המשיח: השיב החכם י' אסטרק מאמר זה כבר דברו בו גדולי עולם בויכוח מאישטרי משה עם פראי פול והתחלת הויכוח היה כי פראי פול רצה להוכיח כי היהודי ראי שיקראו כנעניים בעבור שתפשו מעשה כנען וישבו בארצם והנוצרים ראי שיקראו ישראל לפי שנכנסו במקומן: אמר האפיפיור מה השיב על זה המאישטרי: אמר תשובתו הוא כי הנכנס במקום אחר ראי שידע חפציו ואם הנוצרים נכנסו במקומנו למה לא ירשו חפצנו האמתיים והם נבואה ואש מן השמים ואורים ותומים וכיוצא והנה אנחנו היהודים כאשר אבדנו דברים אלו מעולם לא מצאנו אותם ביד אחר אשר יראה מזה שכונת הנותן לשומרים עד יראה אם נשוב ושיבם אלינו כבראשונה: אמר האפיפיור ובפני מי היה הויכוח: אמרו לפני המלך חסיד דון פידרו הוקן: שאל עוד ופראי פול מה השיב למאישטרי משה אמרו שתק ולא ענה: השיב האפיפיור המלך ההוא חסיד היה ולא חכם ופראי פול שלא השיב אין זה מחכמתו כי יכול היה לומר שאנו אין אנו צריכים לדברים ההם אחר שבא מרשיענו והבטיחנו ישועת הנפשות ונכנס במקום אדם להציל נפשות האבות ואין שיהיו הדברים אין בזה חשובה למה שאמר המאמר שכבר נולד המשיח: אמר דון וידאל המאישטרי פירש שאין הכונה שנולד בפועל ואפילו נאמר שנולד בפועל אין בזה סתירה כי אפשר שנולד ביום ההוא והוא חי בן עין והרמ"ב כתב שלא נולד משיח ביום החרבן אבל רצה לומר שמן היום ההוא והלאה בכל דור ודור נולד אדם ראי להיות משיח אם ישראל יהיו ראים ואומר הדברים

האלה כוונתו היתה לעורר הלבבות אל התשובה ולפרש להם כי אין המשיח תלוי בזמן קצוב כמו שהיה גלות בבל וכן פיר' דון חסדאי: השיב האפיפיור בכעס ואמר כי באתם לחצרותי לא היה להגיד לנו מה אומרים מפרשים שלכם אלא מה תאמרו אתם ומה לי לפירושי הראשונים ודברי הבל והתול' לומר שנולד ולא בא שאם הדבר תלוי בזכות היהודים למה נולד יתעכב הדבר ויולד ביום שיהיו מוכנים וראויים: אמרו השלוחים ואם ראויים היום ויולד המשיח היום האם תנוק בן יומו יוכל להנהיגם ומשה בן שמונים שנה הוצרך לעזר אלוה ולאחיו ולעזר (מה) זקנים: אמר האפיפיור כן היה ששים רבוא ויותר: השיבו השלוחים במקום שתרבה ההשכלה אין צורך לשופט כי שכלו של אדם ראוי שיהיה שופטו והדור ההוא כפי קבלת התלמוד דור דעה היה ואנחנו יתש' בערכם ואיש ממנו לכדו עריך עשרה שופטים כפי מעוט השכלתנו: אמר האפיפיור בזה אני מודה לכם כי כל אחד מכם היה צריך מלך אחד ושופט אחד ונשוב לעניננו: אז קם אחד מתושבי רומי ואמר אדוננו האפיפיור יש שמות משותפים זה מוסכ' ליהודי ולנוצרי ונולד הוא שם משותף כמו [תהלים צ' ב'] בסרם הרים יולדו [משלי כו' א'] מה יולד יום [איוב סו' לה] הרה עמל ילד און וכל אלו לשון שעלה במחשבה הוא ועוד כי אומרו באדיר יפול ואחר כך רוצא חוסר אינו מוכרח שיהיה מיד ואפשר לימים הרבה ובא הכתוב לנחם אותם על אבדן המקדש ולומר להם שעוד ישובו לקדמותם ואם אפשר שכן הוא פירוש הפסוק מי נתן כח לבעל המאמר לומר שמיד יבוא אלא נראה שכפי חשיבות המשיח עלה במחשבה וכן אמרו התלמידים שבע' דברים קדמו לעולם ואחד מהם שמו של משיח והנה אמרו לשון בריאה ולא היה בעולם אלא שרצה לומר שעלה במחשבה לפי שמוכרח לתכלית הבריאה שיבואו כל העולם להאמין באל אחד וכן נאמר כי ביום החרבן עלה במחשבה בריאת המשיח אבל לא היו ראויים שיבוא מיד כי עדין היה צריך התכת הגלות לעונות ראשונים ולהתם כל פשע וחטאת. וכיום ההוא נתבטל הויכוח ובבקר כששבנו אמרנו לגירוינו הנה התרגום אומר אתילד ומצאנו בפסוק נולד שרוצה לומר עתיד להיות נולד כמו שנאמר [מ"א יג' ב'] הנה בן נולד לבן ישי והיה אחר חמש מאות שנה (מו): השיב גירוינו מלת נולד לא תעשה הוראה וזמנית כי רצה לומר או יהיה נולד או היה נולד אמרנו כלנו זה הוראה וסיוע למדח שאמרנו שאנו נאמר יהיה נולד ומעתה אין הכרח לפירושך ותבטל הבנין אשר בנית: חזר הגירוינו לתקן דבריו הראשונים ולא יכול ונתבייש הרבה והארץ שם כראיות אחרות וכלם הבינו שהיתה הכונה לתקן את אשר עוות וכי ראינו ידנו על העליונה אמרנו טוב לנו עתה אם נוכל לישטט בכבוד ושמנו שרים על ידי שוחד ודברו עם האפיפיור וכן הגמנו' רבים שיזכרו עם ישוע הלורקי

(מה) במקום ולעזר כתוב בדפ"אד ולשבעים.

(מו) בדפ"אד כתוב והיה זה אחר ד' מאות שנה.

לבטל הריכוז ולא יכולנו כי האפיפיור אמר על כרחו של גירוימו יוכיח מה שנוד ובבקר פורשת זכור אמר האפיפיור אתם יהודי' דברים מבוהלים אתם אומרים כי (מו) בעל שכל שיאמר שנולד המשיח וכי הוא חי בגן עדן כמה שנים ואין הוא חי אלף ח' שנה: אמרנו לו כבר הקשה זה פראי פול והשיב המאישטורי כי אדם הראשון חי אלף שנים וכמו שאפשר לדחות אלף אפשר ביותר מזה כי לא נאמר מפני שלא ראיתו והרי כפי הקבלה חנוך ואליהו עדין חיים בגן עדן: אמר האפיפיור הרי זה כמי שמתרץ קושיא עם קושיא אחרת כי גם זה יוצא מן ההקשר: או קפץ רבי אשטרוק ואמר אדוננו האפיפיור עד שאתם מאמינים במשיח שלכם כמה דברים רחוקים הניחו לנו להאמין במשיחנו אחת ועל זה נחפז האפיפיור מאוד וחרה לנו פן תצא כאש חמטו: ואמרנו אל האפיפיור אדוננו לא יפה דבר חברנו ואינו בהסכמת כלנו ודרך שמחה אמר זה לא מפני שהוא ראי' כי אין האפיפיור' כאחד ממנו זה עם זה ושכנו למרה שהתחלנו ואמרנו הראנו אדוננו חסדך הלכנו לביתנו ועסקנו כלנו על רבי אשטרוק ואמרנו חמסנו עליך ועל דברך כי שמת חרב ביד שונאנו ולא כן הסכמנו בינינו שנדבר על האופן אשר דברת והנה עניינו היו עולין יפה עם האפיפיור יותר היה בעורנו ממה שעוד את גירוימו ועתה כי האפיפיור כעס מי יגן בעדנו לולי רחמי שמים ואין סומכין על הנס במקום שהזכות מסופק וביום ההוא ברחנו משם בושם ותכלמים ושכנו בבקר בחרדה עצומה ויראה והאל נחננו לחסד ומצינו האפיפיור בפנים מאירות ושם גירוימו ואמר אם אתם מאמינים שהמשיח נולד בפועל אני אראה לכם שכבר נגלה: אמרו השלוחים אין אנו מאמינים שנולד בפועל אבל אמרנו שבעל אותו מאמר אפשר שהבין כך: ענה האפיפיור אתה גירוימו מאיזה מקום תביא ראיה שכבר נולד ונגלה: אמר אדוננו האפיפיור מפני שהם אמרו בתלמוד אמר שמואל מנין אתה אומר שכיום שחבר בית המקדש נולד המשיח שנאמר [ישעיה סו' ז'] בטרם תחיל ילדה וחרגם יונתן עד דלא ייתי עקא תתפרקו עד לא ייתי וזוע חרבנא איתגליא משיחא: והשיבו השלוחים תרגום יונתן אינו מהמימרא וסאמר ר' שמואל לחוד וחרגום לחוד וכיון לומר שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום כמו האשה היוולדת פתאום שנאמר בטרם תחיל ילדה ולא כיון החרגום לומר מה שאמר רבי שמואל אלא שבא לגלות שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום וכבר גילו חכמים זה ואמרו ג' דברים באים בהיסח הדעת: אמר האפיפיור די לי שאתם אומרים שכבר נולד המשיח: אמרנו לו חס ושלום אבל אנו אומרים ששמואל בעל אותו מאמר נשתבש כאותו דעה וחשב כך והחרגום שהוא רוח הקדש לא אמר מה שאמר שמואל אבל פירש הפסוק ואמר שכאשר יבוא המשיח יבוא פתאום אבל אמונתו ואמונת כל יהודי שאם יבא אדם ויקבץ נדחי ישראל ויבנה מקדש וכל העמים יאספו אליו ויקראו כלם בשם אל או

נאמר כי הוא משיחנו וכל מאמר שיאמר הפך זה יש לו פירוש ועוד אחרו
מאמר שהביא גירוינו אומר ברגליה מתבני מקדשא ואיה המקדש אשר נבנה
בזמן ישו: ועל זה גירוינו לא יכול להשיב ותפש דברים אחרים והארץ
ותבטל הרכוח ימים (מח) עד ס'ו לפיכך ששלח האפיפיור בעדנו וכאשר
כאנו לפני האפיפיור חזר לאותו המאמר דשמואל שאמר נולד המשיח: או
אמר האפיפיור לילה זו חשבתו איך הסעיתם אותנו בדברים כי אמרתם שנולד
הוא שם משותף יהיה פירשו יולד יהיה פירשו נולד ואיך שיהיה כך היה
הענין שנולד ישו קודם החרבן הרבה כי הוא נולד שנת שלשת אלפי' ושש
מאות ושבעים ואחד ליצירה וחרבן הבית היה שלשת אלפים ושמונה מאות
ועשרים ושמונה הרי שנולד ק"ן שנה קודם החרבן: אמר דון וידאל אדוננו
האפיפיור יש לנו מוסכם בתלמוד שאפילו יפרשו כמה פירושים בפסוק א' לעולם
אין גם אחד מהם שיכחיש הפשט ואמרו בפירוש אין מקרא יצא מיד פשוטו
וכאשר יבוא אמורא ויוציאו מפשוטו או אומרים דרך דרש הוא זה ויש לו
סוד או ענין ולא נאמין לאותה דרשה אם מנגדת לפשט וזה מוסכם בתלמוד
לא יוכל גירוינו להכחישו לכן יקח אדוננו לפניו הבריביא וידא כי אוהם
פסוקים אינם מדברים כלל בענין משיעכם שהרי כאשר אמר בסרם תחיל
ילדה על ירושלם נאמר כמו שנאמר מיד [שם ח'] הוחל ארץ יום א' וכן אומר
מיד [שם י'] שמחו את ירושלם ואם על משיעכם נאמר מה חמיהה היא לומר
מי ראה כזאת האם נאמר שהוא פלא שיולד אדם אחד ביום אחד כ"ש מי
שנאמר עליו שהוא חלק אלה או בנו כל שכן שאמר מיד [שם ח'] אם יולד
גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בניה ומה ענין לידת גוי בענין המושיע
אלא שלעתיד מדבר בזמן קבוץ גלויתנו כי כאשר יתאספו כח אלהי בפתע
פתאום אז נאמר מי שמע כזאת: ועוד איך אמר [שם יג'] ובירושלם תנחמו
ואחר לידתו נחרב: ועל זה אמר גירוינו כיון שאהם מכחישי' מאמרי התלמוד
אני אוכיח מן הכתובים אשר לא תוכלו להכחיש הנה כתוב בתורתכם [בראשית
מט' י'] לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה: ופירש
התרגום עד דיהי משיחא ונהא אין לכם לא שבט ולא מחוקק ואיך אמר שלא
יסור: ענה ר' אשטרוק ואמר כבר אמרנו בהתחלתנו שכל פסוק או מאמר
שיש לו פירושים אין משם הכרח לאמת סברא או אמונה ואתה האדון גירוינו
ידעת פירושיו אבן עזרא ופירוש גדולי ראשונים והאחרונים וגם אנחנו אם תרצה
לשמוע נאמר עליו אחד משני פירושים האחד שכיון לומר שלא יסור שבט
מיהודה הסרת עולמית אבל פעמים יהיה להם שבט מיהודה ופעמים יהיה לזה
הפסק ותסור והמשך זה יהיה עד כי יבוא המשיח כי כאשר יבוא המשיח אשר
אנו מקיים שוב לא יהיה הפסק הפירוש הב' כי הנה מצינו במלת עד ותיב והיא
הנועה מפסקת ופירשו לא יסור שבט יהודה לעולם כי הנה שילה והוא המשיח

(מח) ברפ' אד איוו ימים •

יחיד השבט ליהודה: השיב גירונימו אין אנו מוכרחים להאמין בטעמים כי התורה לא נתנה בהם: אמר דון ידאל אי גירונימו החכם כמה שהוא מועיל לכוונתך אתה מאמין ובמה שאינו נאות לך אין אתה מאמין ועוד נפרש פירוש אחר כי יהיה עד זה כמו [בראשית כח' טו'] כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי וכי כוונת הפסוק שאחר שיעשה מה שאמר או יעזבנו אלא שפירשו כדרך האדם או המלך האומר לאחד ממשרתיו לא אעזבך עד שאגיעך להיות שר גדול כי אין הכוונה שיעזבנו אחר כך וכן אמר לא יסור איזה מני או שרדה מן היהודים עד שיגיע שיבוא שילה ולו יקרת עמים אמר גירונימו למה אאמין פירוש' ולא אאמין מה שאמר משה הדרשן אשר הביאורש' בפירושו ורש' גדול המפרש' למד ממנו אמר כי אומרו לא יסור שבט מיהודה רוצה לומר לשכת הגזית שנתן בחלק יהודה ושבט זה רוצה לומר הסנהדרין וכיון שסרו הסנהדרין סר שבט יהודה רוצה לומר הסנהדרין שהיו שם: אמרו השלוח' עדיין אין אנו מבינים מה ראה מפירוש זה ועוד כי רבי משה הדרשן דרש היה ולא תלמודי ועוד שהמאמר אינו כן אלא כך אמר יעקב לבניו: עד כאן מצאתי כתוב (מט) ומפי השמועה אמרו לי שיעאו השלוחים בכבוד גדול אע"פ שעברו עליהם מצוקות רבות הם והקהלות המקרים ישועתם:

המ"א בזמן האפיפיור מארקו פלורנטיין בא לפניו פראי פידרו ואמר לו אדוננו האפיפיור שאלה אחת אנכי שואל מי שהוא שני מהאל וגם הוא שונאו אם ראוי לבעל שכל כ"ש איש קדוש שיהבנו: אמר האפיפיור בלי ספק באחת מאלה יספיק למאוס בו כ"ש בשחיהם: אמר פראי פידרו ואין אדוננו אוהב היהודים: אמר האפיפיור ובמה דאית שאני אוהב אותם: אמר כי ישבו בארצך האכלו פרי אדמתך ויסחרו בארץ ויהנו ממנה: אמר האפיפיור ובמה דאית שהם שונאים את האל ואין אפשר זה והנה הם סובלים בגלות ארוך ומר לקיים הדת אשר צוה להם האל ואם דאית אומה אוהבת האל שלא היתה לוואה בגלות כזה ומואסת את דתה כאלף שנים יותר ואשר אמרת שהם שונאים מהאל אני רואה שהם בגלות לא הניח לאיש לעשוקם כאשר יחשוב ויקום לכלותם ולא ראיתי מי שהצליח במחשבה כזו ואף על פי שקמו רבים כמך לצוד צודים להבאיש את ריחם בעיני השרים מלכים וועצי ארץ: השיב פראי פידרו אדוננו האפיפיור לא הצליחו בשאלה זו מפני שמושיענו צוה שלא יגעו בהם והרבירים ההם יש להם פירוש ולא כמו שחשבו העמים: אמר האפיפיור ומה תאמר מהומנים שעדין מושיענו לא נולד או מהמקומות שלא נחפשת שם הכרחו ומצינו פוזר העם הזה דבר שלא ישוער כי ראיתי בספרי המלכים הקדומים כי נהפזרו במלכות אלימאן ובמלכות אלמברטין (נ) ומלכות

(מט) בדפ"אד נוסף וסופו לא מצאתי כתוב.
(נ) בדפ"אד אלמברטין.

מישא ואלברבר ואצפהן ובארסאן ואפריקי ומלכות כושיים וקצח מגלילי אשיאה והלך ופירשיא בסופה ובכל אלה קמו עליהם להכריחם ולאכד דחם ולא הצליחו ובסודי קם שר אחד גדול נקרא המן וגם] הוא חכם וביא רע עליהם ומרה שהעליח הוא שנתלה הוא ובניו: השיב פראי פידרו המן זה שאמרת אדוננו לא נתלה בעון היהודים אלא שבקש לשכב עם המלכה: אמר האפיפיור דרין אין אתה יכול לעאת מאותן כוכים אשר נתגדלת בזמן היהדות אפשר כי אדם שכעס עליו המלך והמלכה ובחצי היום ולפני משרתי המלך ובאה לו אותה תאוה אם תרצה לדבר עמי לא תדבר בפני דברים של הכל: השיב פראי פידרו אמת אדוננו שאין בנו כח לכלותם וכבר הבטיחם אלהיהם ואמר [יקרא כו' מד'] לא מאסתים לכלותם לכלותם הוא דלא אבל להוכיח' בצרות יסורים כבר מאס בהם והעד הצרות שעוברים עליהם תמיד: אמר האפיפיור אין מן הצרות ראיא כי ידוע שאנו מורכבים מארבע יסודות וטבע הפשוטים יש במורכב ומצינו כל יסוד ויסוד בהתגבר מבקש לשאוב חברו ולהפכו לעצמותו כמו שמצינו האש שישורף כל דבר אם לא ימנעוהו והמים מתגברים על האדמה וטפרין אותה וממחין אותה והאיר שואב את המים וכן כב"ח והעופות והדגים המתגבר בולע את חבריו וכן העמים האומה הגוברת מבקשת להפך האומות האחרות לעצמותה ואלו היה בידי שלא ימשול בעולם אלא אני הייתי שם בזה כל יכלתי וממשלתי וצרת היהודים נמשכת מההתגברות שיש לנו עליהם: אמר פראי פידרו ולמה לא נאמר כי הצרות הם על עונם: השיב האפיפיור זה חזק גורם להם וסוף כל סוף אומר לך שלא תקנא במי שלא עברו עליו צרות כי לא פרע חובו ואפשר שאחריהו רעה אבל תקנא במי שעברו עליו דברים אשר עמם ינוח בסופו וישקוט כי אחרית לאיש שלום: אמר פראי פידרו ואיך יסכול קדושתו העם שמחרפים אותנו ואומרים שראוי להרגנו ומחרפין את מתינו הם אומרים טוב שבגרים הרוג ואומרים בושא אמכם חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים וגו': ואין חרפה גדולה מזו: השיב האפיפיור על מרה שאמרו טוב שבגרים הרוג כבר שמעתי מן היהודים פירוש בו ועל מה שאומרים בושא אמכם בזה לא שמעתי מעולם וכיון שדברים כאלה באו לידינו ראי שנחקור בם לאהבה האמת הנה ב' שלוחים הגיעו אמש להראות לפני יקראו ונשמע מה תשובה יש להם: נקראו האנשים ההם והם דן שמואל אבראבאליא ודן שלמה הלוי ואמר להם האפיפיור אפשר שכתוב בתלמוד שלכם טוב שבגרים הרוג: השיבו כן הוא אדוננו אבל קבלנו מוקנינו שכל דבר שהוא דין או פירוש הפסוק הוא מרבינא ורב אשי מחברי התלמוד אבל דברים אחרים כתבום כח הדורשים וכדי לחזקם שמו אותם בתוך התלמוד אבל אנו המקובלים ממה שאמרנו לא השגחנו בדברים ההם: אמר האפיפיור סוף כל סוף בתוך התלמוד הוא זה ומי שירצה לומר כמותכם צריך שיביא ערב או יוכיח בראיה לכן תאמרו לי פירוש הדברים כי כפי הנגלה דברים מרים הם וראוי להוכיח בני מלכותי מן היהודים עליהם: השיב דון שלמה הלוי אדוננו האפיפיור מה שפירשו הקדמונים הלא הוא כי

הוא הפך דיננו אשר אמרו קצת גדולים שלנו שאלו היו נמצאים בזמן שופטנו לא היה אדם נהרג מימיהם כי שמא הנהרג טרפה היה והיה כאלו כבר מת והנה אדם מת הרג ואין דינו ליהרג אבל אומות העולם ראו שכפי הזמנים ירבו הרצחנים אם נדיק תכלית דקדוק זה ובאמתלאות הורגים כדי להוכיח את העם ורצה לומר טוב שבגרים הוא המשפט רוצה לומר משפט ההרגיה כי לא אמר הרגו הטוב שבנוצרים אבל אמר הרגו והוא מקור עוד אמרו הטוב והמעולה שבגרים כל כך חושש אל הכבוד והמשפט עד שמיד אומר הרגו לפלוני שכך עשה: אמר האפיפיור אם דעות התלמודים הם כמו אלה שלא יהרג ההורג מפני שהנהרג שמא טרפה היה כלם בלי ספק טועים היו ולא חכמים וכי יש סברה רעועה כזו שיתצל ההורג בסענה כזו: השיב ה"ר שלמה הלוי אדוננו האפיפיור כבר אמר [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקד עליכם והנצול מיד בית דין של מטה לא היה נצול מבית דין של מעלה וקבלנו שכל המומת על ידי בית דין של מטה עונותיו מכופרים והעלתו זאת שנצול מבית דין של מטה אינה העלה אבל היא לרעה לו כי לא יציל מבית דין של מעלה ובעונש מר ממות: השיב האפיפיור טענה היא זו אשר אמרתם אף על פי שלעולם היה צריך דין של מטה מפני העם להטיל עליהם אימה: אמר פירו דאדוננו האפיפיור איך נתפסית בדברי שקר הנה אמר בסמוך טוב שבטבחים שותפו של עמלק הנה יראה כי לרעה נאמר ולא לשבח וכן הוא פירוש טוב שבגרים: ענה הלוי מה שאמר טוב שבטבחים שותפו של עמלק ר"ל שהוא יהיה אכזרי כמו עמלק על היהודים שאם לא כן לא יהרג בהמה לעולם וטוב שברופאים לגיהנם ר"ל שיראה לעולם גיהנם פתוח לפניו אם יהרג האיש שהרפואה על ידו ובוה יעינו ויעשו החריצות הראוי והטוב הוא כאשר יחשבו שהם עתידים לידש גיהנם אם לא יכוונו כראוי במחשבה ועין: אמר האפיפיור ומה חשיבו לנו ממה שאהם אומרים בושח אמכם וגו': השיב דון שלמה הלוי (נא) אדוננו האפיפיור תמהנו מפירו השואל והוא היה ממנו רדע אלא שרצה לבקש עלינו להכשילנו כדי שיבין קרשתך כי הוא מאמין דת ישו ומבקש עליה: פירש בושח אמכם הוא מאמר כולל לכל נוצר בין יהודי בין נוצרי והיא הוכחה לומר שאמותיהם של נקברים אשר עמלו לגדל ולדחותיהם הנה סוף עמלם מדבר רציה והכונה לומר שכפי הגוף אין דבר נצחי אלא הכל הבל ועפר אבל הנשמה כפי מעשיה אין מי שיכחיש שעולה לגן ערן וכן כתב לנו מאישטרי משה די אגי"ט כי חסיד אומות העולם יש להם חלק לעול' הבא: ואמר חכם אחד מתוכח עם מלך כחור ו'ל' אין אנחנו שוללים משום אדם או משום אומה ולשון גמול מעשיו הטובים ואין עונו שנאמר בושח אמכם אלא כמו שאמרנו: השיב האפיפיור והלא אמרתם הנה אחרית גוים ולשון גוים עלינו כוונתכם: השיב דון שמואל לא כן אדוננו

שהרי אמר ישעיה על ישראל [א' ד'] הוי גוי חוכא: שב הכומר פיררו לדבר נגד היהודים עד שאמר האפיפיור אין ראיה טמנה שהם נרדפים שהרי לא בחר האל לקרבן אלא הנדרף כמו הורים ובני יונה ולא בחר בנץ ובנשר והעורב: השיב הכומר בחר בדברים המצוין המיד כמו שבחר בארבע צמחים לפי שמצוין בארץ היהודים: השיב האפיפיור ויבחר בהרנגולת אשר היא מצויה המיד בבתים אלא מפני שהיא סורפת: אמר הכומר נניח זה מפני יותר קשה ולמה לא יצוה אדוננו שישרפו אותם ספרים שכתוב בהם כושה אמכם: או צוה האפיפיור למשרתיו שיטמנו חלונות החצר וסהמו ואמר לכומר שיראה כן הפתח אם ורח השמש בשוקים ראו המשרתים ואמרו מלא כל הארץ שמש: אמר האפיפיור כן הדבר הזה ומה יועיל שאשרוף הספרים שבמלכותיו וספרי היהודים מלאה הארץ הלך הכומר מעל פניו: או אמר האפיפיור לשלוחים אי עם סכל למה לא הבקשו רצון העמים הראיהם הקנה איד יכנע כאשר יחזוק הרוח וכניעתה רפואה כי מיד חשוב למקומה וכן הבא בהוד הים אם יכנע אל הגל יחיה ואם יזקף הגל יטבענו וזה שאמר הלמוד שלכם לעולם יהא אדם רק כקנה ואל יהא קשה כארו ופירושו שהקנה בהכניעתה תעלה ואלו הארו לקושי עורפו הרוח ישברנו כל שכן לדעת התלמודיים שאמרו שהיהודים נקראים אדם ואין אומות העולם קרוים אדם אשתחזה אם האמרו לי מה אנושית יש בכם יותר ממה שיש לנו: השיב השליח דון שלמה הלוי ואמר לא על אנושית נאמר כי אם על הגירוש והשעבוד כי אנו במקום אדם הראשון וכמו שהוא חסא וגורש מן עין כן אנו מגורשים מן עין שלנו הוא ארצנו וירושלם והמקדש תפארתנו: השיב האפיפיור אמרו אנשי ערב כי אין הר גבוה ותלול שלא יוכל אדם לכבוש אותו ברגליו ולא ההום שלא ישליכו עליו עופרת ואלו להשיב לב אדם אין שום מבוא לבד האל אשר כל לבבות הוא ידע והענינים האלה משוררם (נב) אנשי התלמוד לההניף אהכם ולכן אמר אדם אהם ולא אומות העולם: השיב היהודי השליח לא אדוננו ומאמר הנביא הוא אשר אמר [יחזקאל לד' לא] ואהנה צאני צאן מרעיתי אדם אהם: השיב האפיפיור אי סכל עם חכם אהה מדבר אשר לא יקבל אונאה אמר הפוסק אף על פי שקראתי אהכם צאן אל תחשבו שאחשוב עונותיכם כעון הבהמה כי לפי האמת אדם בעלי שכל אהם וקראתי אהכם צאן בכחינת הרעיה והנהגה אבל מי יוכל לרעות אהכם הנה שמועתי כי מלך אחד צוה לכם שלא תעשו בבהיכם צורת צלם השמש והיהם עושים אותו באחורי הדלהות חציו בדלת אחד וחציו בדלת אחרת באופן שמשהדלת נסתם היה הצלם שלם ואז היהם משהחיים ומקטירים לו וכשבא אדם לחפש ופותח הדלת היה מוצא חצי הצלם ולא היה מחשיכו לייסרו עליו וכוכיח הגדול הוא זכריה שהרגהם בהוד בית המקדש ואנו מי שהורג נפש נצול בכוא אל מקדשנו הוא בית הפלחנו: שמתו שמהם אומרים בבית

(נב) בדפ"אד משררת

הפלהכם יעמוד השם הטוב המעולה ומה טוב היה לכם אם תאמרו יעמוד השבוי הגולה הנמאס מכל עם ואז יכנע לבכם ואני מעיר מעכבם והוא כזקן חלש שכהו עיני מראות ורפו ידיו ורתת ברגליו ונפלו שניו שאלו היה הקבר פה היה צווח לקרוא לו ואיך האמרו השם הטוב ואתם אמרתם (נג) השם הטוב עם הממון הרע והוא האונאה והרבית הזהרו (נד) כי אתם מקבצים הממון מעט מעט ואולי יחר יקחוהו עמים הזהרו כי אפיפיו אחד אני ואם יקומו עשרת אלפים אנשים מהמון העם בחרב פסיות בידם הם עשרת אלפים אפיפיורים או התהילו השלוחים לבכות: אמר להם האפיפיור אתם בוכים על שלשוני משולח ולא תראו כי מעשיכם משולחי' יותר ויותר: השיבו השלוחים אנו בוכים לפי שהאיש אשר מולו רע הבכיה שמחה ונחת רוח היא לו והנה הכומר הזה מזרענו הוא והבאיש את רחמנו ואינו מרחם עלינו ואנו נמשלים לעוף אשר נשכו חיה בשיניה ודרסו ברגליה וקרעו בעפרניה: עודם מדברים והנה הכומר בא ושמע דבריהם ואמר להם בואו לדהינו ותחזי אתם הוורסים את אחריכם: השיבו השלוחים נתאמת אצלך שחלך לגן עדן: השיב הכומר כן אני חושב: אמרו השלוחים אם כן רצוננו ללכת לגיהנם ולא נשב עמך בג'ע: אז הכומר כעס מאד: אמר לו האפיפיור זה שכר מי שנותן עצה למי שאינו שואל אותה: ונניח זה ואשאל אותך על מה שהיני בו מהו זה שאומרי' היהודים אתם קרוים אדם ולא אומות העולם וכי צורתם נכבדת מצורתנו או גבורתם מגבורתנו: השיב הכומר וכי זה השבוש לבד אומרים התלמודיים הנה כל פירושיהם בדברים יוצאים מן השכל והטבע חה ימים ראיהי שכתבו התלמודיים שראוי לשום נר בקרקע הבית שמת שם מת ואמרו שהסעם הוא שכאשר תרצה הנשמה לשוב אל הבית שיאיר לפניה הדרך וכי הנשמה אשר היא עצמה עצם האורה לאור נר גשמי היא צריכה ועוד אחר שיצאה כלום שבה אל הגוף: ב' ראיהי שכשחחרים מבית הקברות עוקרים עשבים ועפר וזורקין על ראשם ואומרים כי זה להברית מלאך המות וכפי הטבע מה התיחסות לזה עם זה: שלישית אמרו שהמת שומע כל מה שיאמר עליו עד שיקבר והנה מכואר שאם נאבדו החושים אין שם ראיה ולא שמיעה: רביעית אמרו כי יונתן חכם שלחה כשהיה עוסק בתורה כל עוף הפורח היה נשרף ואם יסוד (נה) האש בעצמו לא יוכל לשרוף עד היותו קרוב אל הדבר הנשרף וכל שכן שהדבר ישוב לאש וישרוף הרחוק: אמר האפיפיור לשלוחים ששיבוהם: השובת השליח החשוב לראשונה שאמר הכומר שכתוב בתלמוד שישימו נר בקרקע בית המת אפשר חלום חלם ואינו אלא מנהג קדום והיה כדי לדחות אמונת הכשוף אשר אמרו שהשונא אשר ידעה לעצור המת שישים נר בקרקע

(נג) בדפ"אד כתוב אברהם וכן נכון .

(נד) בדפ"אמ הראשון כתוב בטעות הותרו .

(נה) במקום ואם יסוד כתוב בדפ"אד ואם היה דברו .

ביתו ולכן לא ישימו נר בקרקע בית המת ואנו לנגד אותה סכרא והיא סברת עם האמורי נשים הנר בקרקע הבית: על השאלה הב' שנהגו לעקור עשבים ובקצת מקומות להרים העפר הלא הוא לנחם אבלים כי ידמו ומן ההחיה שנאמר בה [ישעיה כו' יט'] הקיצו ודגנו שוכני עפר ונאמר [תהלים עב' יו'] ויניצו מעור כעשב הארץ: טעם שני לעורר הלבבות ולשבר גאות אדם וידם העפר לומר כי עפר אתה ואל עפר תשוב והעשב הוא רמז לאדם שאמרו קדמונו בני אדם כעשב השדה הללו נוצצים והללו נובלים: ועל השלישית קבלנו שהנשמה אינה חוזרת למקומה אשר בשמים עד שיקבר הגוף שכן אמר שלמה [קהלת יב' ז'] וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב וגומר והנה כיון שהרוח יוצא ראשונה ואחר כך קוברים הגוף היה לו לומר הרוח תשוב אל אלהים וישוב העפר וגומר אלא רמז שהרוח אינו שב למקומו עד ששכב העפר אל הארץ כשהיה והוא קבורת הגוף ולכן אותו נשמה עדין יודעת עניני העולם הזה משל לישן וחולם חלום ולכן אנו אומרים בעדיקים כד דמך פלוני אשר רמזו שמיתת הצדיקים כמו שינה: ועל הרביעית שאמרו שכל עוף פורח נשרף רמזו שכל דעת משובש הפורח בשכל היה נשרף כשהיה החכם ההוא עוסק בתורה רצה לומר שהיה משיג האמת ודוחה השקר: אמר האפיפיור הטיבו השלוחים אשר דברו ואתה הכומר כי נהארך הומן שבאת לדחינו שכחת העניינים: אמר הכומר ואיך שכחתו וזה שלשה ימים ראינו בספר שלהם: אמר האפיפיור זה היה מבקש ומה לך לחפש ספרי היהודי' אלא שעדין יש בלבך דת יהודית ולולי כתר הגלחות שבראשך הייתי מצוה לשורפך אבל לא תוסף עוד ראות פני: אחר זה אמר לשלוחים מה שאלתם: והשיבו הדע אדוננו כי שופכי ארצנו צוו שנשיב הרבית מכמה שנים ולזה צריך שנמכור את בנינו: השיב האפיפיור כבר אמרתי לכם דעתי ומכל מקום כיון שבאתם לא השוכו ריקם לכן יפרעו לכם החצי משל לזה שאם הם י' שנים יפרעו ה': השיבו השלוחים דבר אדוננו טוב אם ישאר לשבועתנו: אמר האפיפיור טוב הוא בלי ספק כי השבעו שהיו ארבעים שנה כדי שיפרעו הכ' ועל מה שהשביע לכם אליהם לא עמדתם ואיך העמדו במה שישביע לכם הנוצרי: כשראו השלוחי' שאין עוד תקנה בזה שבו לשאלה שנית ואמרו יש לנו בית תפלה סמוך לבית תפלת הנוצרים והם באו לגבולנו כי בנינו קדם והמלכה עברה דרך שם ולעגה על הסמיכות ואמר לה יועץ שלה גבירתנו המלכה זה כמה שנים יושבות כשתי אחיות לא דברו מאומה רע זו לזו: השיבה המלכה כיון שכן ישובו יחדיו עד זקנה ועתה גוזר השופט שנסתור הבית: השיב האפיפיור הרי עמו ולא עם המלכה כי איך השבו סמוך לפתח משיחנו ואהם אומרים עליו נאצות לכן סתרו מהרה הבית: השיבו השלוחים אם תצונו המלכה נסתור: או כעס האפיפיור וצוה להגמונים בכח חרם שיסתרו וכן שישיבו הרבית ע"פ השופכים:

אמר שלמה מן הדברים האלה יקחו הוכחה שלוחי עמנו השלוחים למלכו
ארימה שיעיניו מאד היוצא מפרים ואל יחשבו שהם עומדים בפני חכם
שלהם אוכל לחמם שאף על פי שהוא לחם שמים הוא מורכב עם לחם עצבים
ואמרו קדמונו שכיון שהם נהנה מעם הארץ וההרגל שיש ליהודים עם מנהגיהם
גורם לאבד דרך מוסר' (נו) וכאשר נסתלק מעלינו המנהג האמתי נשארו בלי
הנהגה ודעת כל שכן המכוכות והגלות שלא הניחו מדה טובה וכבר דאג המקובן
הגדול על זה ואמר [איכה ג' ב'] אותו נהג ויולך חשך ולא אור ורוער ליטור
בהתחלת זמני נהג השם אותו ובאחרונה אשר אחרי לאיש שלום הנה אחריה
ויולך כמו שיוליכו הסוס והפרד לכן מה שיש לי היום יקרא חושך ולא אומר
שבהתחלה היה לי אור שכיון שלא היה זה באחרית יאמר כי אינו אור ואילו
היה להפך שאותי הוליד ואחר כך נהג הייתי אומר שבאחד מהזמנים היה לי
אור ועל הצרות אמר [שם ג'] אך בי ולא באומות העולם ישוב להכות ומחדש
מכות וזהו יהפוך ומחשבת זו [שם ד'] בלה בשוי ועווי היה לו להתחיל מן
העור וללכת לצד פנים או מן העצמות ולצאת לחוץ אבל רצה שהנגע עומד
באמצע והוא בכשר ופעמים יוצאה לצד חוץ וזהו אומר ועווי ופעמים נכנסת
יותר בפנים וזהו שבר עצמותי: ואשוב לענין ואומר כי ההרגל אשר לנו עם
שופטני וחכמינו גרם לשלוחים להיות נכשלים ולא הועיל הכמת דון שלמה
להצילו ממכשול ולא בית חבירו וכבר אמר ההכם כי האדם ראוי שירגל
בביתו מה שהוא צריך לעשות בשוק שאם יתנהג בביתו בדברי נכלה ופחיתות
אזוהו הרגל יביאהו לעשות כן ברחוב העיר ואפשר שלזה אמר במקום שאין
אנשים שהגדל להיות איש כלומר במקום שאין אנשים שיראוהו גם שם ישגדל
להיות איש חשוב וזה ילמוד מה שראוי לעשות בשוק או לדבר ועל הכל ראוי
שנאמר כי לפעמים מעוט הוכות מכשיל השליח שכן נאמר בנבואה [ישעיה
מ"ד כה'] משיב חכמים אחור ודעתם יסכל וכשיש זכות במשלחים האל ישים
בפי שלוחים מה שראוי לדבר ולא לחנם אנו מתחננים ביום האדיר היה עם
פיפות שלוחי עמך:

המ"ב אמר שלמה דאיתי לכתוב הנה סדר הנשיא' בבבל ובמלכות פרס
ולמה נהבטל והוא מכלל הצרות גם יודע הדור וכבוד אומתנו במה
(נו) שעדין לחלוחית ממשלהם היתה עומדת וענין זה מצאנו בהשוכת גאונים
ראשונים ו'ל בשעה שישראל היו מבקשים להקים עליהם נשיא והוא הנקרא
נשיא ונקרא ראש הגולה היו מהקבצים כל ראשי ישיבות וראשי עם נדיבים
וזקנים ושופטים אשר במלכות והיו באים לבבל ומוחידים שם ביה גזול מעוטר
בשש ורקמה ומושיבין שם כסאות לכל ראשי הישיבות ולכל החכמים והזקנים

(נו) בדפ"א מוסכם .

(נו) בדפ"א בזמן .

דעם כסא מהודד להודיב הנשיא וכ' כסאות מימינו ומשמאלו לראש ישיבת סורא ולראש ישיבת פומבדיתא ושם קם ראש סורא ואומר לנשיא דברי תוכחה לימר שלא ידום לבכו מאחזי כי עבודה נותנים לו ולא ממשלה שנאמר [מ"א יב'ו] אם היום היה עבד לעם הזה וגו' וכיום הה' הולכין לבית הכנסת ושם באים ראשי ישיבות ונותנין יד עליו ותוקעין בחצוצרות וקול' שופר ומזכרין אותו ואומרים בקול רם וחי אדוננו הנשיא לעולם הוא נשיאנו הוא ראש הגולה ראש גולת ישראל ומלחין אותו עד ביהו ושם חזרין ותוקעין בחצוצרות ומתרין בו שיתנהג ביושר צדק ומשפט ומישרים עם טוב ההכנה וההנהגה והסבלנות ועל מנת שהם טרחנים ורגזנים יקבל עבודתם כי הוא עבודת שמים שאם אלופינו מסובלים רוצה לומר יודעים לסכול אין פריץ ואין יוצאת ויוצאים מלפניו וכיום ההוא שילחים לו מהנות ודורות מכסף זהב כל אחד לפי כחו ואחר זה הנשיא מכין סעודה גדולה ליום השבת כי שם יאכלו עמו ראשי הישיבות ווקני העיר וגדולי המלכות הנמצאים שם ובערב שבת בונים לו מגדל בבית הכנסת ומכסין אותו בכגדי משי ורקמה וכיום השבת הולכים לביהו בבקר כל ראשי הישיבות וראשי עם ומלחין אותו עד בית הכנסת והוא הולך לפניהם כי כן מנהג המלכים והשרים במלכות ההוא ללכת לפני עמם וכשהנשיא הולך פניו מכוסות בכגדי משי ולא יראו פניו וכשמגיעין לבית הכנסת מתחיל החזן ברוך שאמר וראשי ישיבות עונים ברוך אומר ועושה וחזר החזן ואומר ברוך גיור זמקים והם עונים ברוך עושה בראשית ובאיפן זה עד נשמת כל חי אחר זה מתקבצים החזנים וכל יודע בטיב שיר סביב המגדל ואומר התפלה בנגון עד הוצאת ספר תורה ואז מעלין הנשיא אל ראש המגדל ופניו מכוסות וראש ישיבת סורא ואחריו ראש ישיבת פומבדיתא ומושיבין הנשיא בכסא שבמגדל ומוציאין ספר תורה מן ההיכל ומביאין אותו אל המגדל לקרוא וקורא ראשון ואחריו ראשי הישיבות ואחר סיום הקריאה פותח הנשיא ודורש ועוצם עיניו מפני כבוד התורה ואם ידעה נותן רשות לראש ישיבת סורא ודורש לרבים דברי כבושין ותוכחה ומעורר הלבבות לעדקות והנדבות הצריכות לתלמידי הישיבות והוא פותח תחלה בנדבה לפי עשרו ונדבות עצומות היו עושים שם לכבוד התורה וכבוד הנשיא אחר כך קמים כלם ומזכרין את הנשיא ואומרים קדיש וכשמגיעין לבחיכת אומרים ובחי אדוננו נשיאנו ראש גולת ישראל אחר זה היה הנשיא קם על רגליו ומבקש תחנון ובקשה מאת האל לכל כת וכת בפני עצמו מפני הכבוד ראשונה מבקש תחנון על ראשי ישיבות שצליחו בחורתם והלמודם ואחר כך מבקש תפלה על המתנדבים כעם ואחר כך מחפיל על כל העוסקים עם הצבור ואחר כך מתחנן על כל מדינה ומדינה בפני עצמה ואומר מדינה פלונית האל יברכה ויצילה מחרב מדבר ומכל רעות ובסמיה תושע יהודה וכולי: וסוף זה היה אומר בקול נמוך שלא ישמעו הנכרים שלא יאמרו שמבקשים השפלת המלכות כי לא יקימו אלא בהשפלת אחרים והולכין אחר ההפלה עמו לביהו ישימים ושמחים ומושיבין השולחנות ואוכלין ובכרכת המזון אומר ברכה לנשיא

מיוחדת ומתוקנת ומן היום ההוא והלאה אין הנשיא יוצא מפתח ביתו ושם באים יחידים ומתפללים עמו בכל יום בין בחול בין בשבת וכשרוצה ללכת לדבר אל המלך שולח שם שליח לקבל רשיון והמלך אומר יבוא ושולח לו מרכבת המשנה אשר לו לתת כבוד לזרע דוד כי כל הנשיאים מורע דוד היו ולא היה רוכב בו מפני כבוד המלכות אבל הולכת לפניו והוא הולך בלבד רקמה וחמשים איש רצים לפניו וכל ישראל הרואהו חייב ללוותו וכשמגיע לחצר סריסי המלך יוצאים לקראתו ורצים לפניו עד הגיעו סמוך למלך ועבר הנשיא עובר לפניו בכיס והוכים ומפור לפני הנשיא וכשמגיע הנשיא אל המלך משתחוה ואחר כך קם על רגלו אחד כי כן מנהג המלכות להראות שהוא נכנע ועומד כעבד והמלך רומז לסריסיו שיושיבו הנשיא בכסא הסמוך לו לשמאלו והמלך שותק מעט כי כן המנהג להראות כבודו ואחר זה המלך הופך פניו אל הנשיא ואומר נשיא אי שלומך והוא אומר שלום שלום כחי מלכנו וראות פניו ואחר כך אומר לו אי שלום עמך ואו מתחיל ואומר לו שאלתו ובתת שאלתו קם על רגליו ואומר ברכה מתוקנת בחכמה והולך לו: לזמן כאשר ראו אנשי בכל גדולת הנשיא קנאו השרים וגם עם הארץ אמרו הנה עם בני ישראל הולך וגדל ומחר יקומו עם עזר דוד והם זרע מלוכה ומליכו עלינו לכן הבה נתחכמה והסכימו כי כשיעבור הנשיא יהרגוהו ואחריו ראשי היהודים וכאשר נשמע בבית המלך יצאו לעזר אבל הנשיא כבר נהרג והציל את שאר העם וכשישראל ראו זה אמרו לבטל הנשיאות מן היום ההוא והלאה והיה לו לזרע דוד כתב איך בא מורעו אבל לא שום שורה על ישראל עד שיקף רוא ה':

המ"ג שנת פ"א לפרט בחזש תמוז היתה גזרת המצורעים כי היתה הוכר ככד מאד בכל אותו מלכות ואמרו הנוצרים כי היהודים נתיעצו עם המצורעים אשר מחוץ לעיר מפני שהמצורעים היה להם שנאה עם תרשי הארץ שלא היו מספיקים להם מזון כל הצורך וכי מצאו אותם מתיעצים והיהודים היו אומרים שיביאו הסם והמצורעים היו אומרים שהם יטילו אותו בנהר והמלך בלי שאלה או חקירה עוד שלח ותפשו כל היהודים שבעיר ועמדו בתפישה ס' חדשים אחר זה ידע המלך כי הכל עלילה ונתכניש ששם אותם במאסר ואמר כי לא על אותו ענין שם אותם כי אם מפני שיכואו לזרע ישו הנוצרי והכו אותם ביסורין ועמדו על קדושת השם ונשרפו חמשה עשר אלפים נפשות מישראל ולא נתנו תפלה לאלהים:

המ"ד בספרד היה כומר שונא מאד את היהודים וכל המצר לישראל נעשה ראש והיה קונפישור למלכה והסית למלכה להכריח היהודים להמיר דתם ואם לא שיעברו בחרב והמלכה התחננה לפני המלך ובקשה מלפניו דבר

זה ואחר ימים גזר המלך בעצת אשתו לשימור דת (נח) ואם לא שיעזרו ויתגרשו כלם ממלכותו ונכתבו הכתבים בגזרת המלך והיהודים כשמע' הלכו לאחר משרי המלך כי אוהב היה להם מאד כמו שהיו בספרד היהודי' נאהבים מן המלכים ומן השרים ומכל החכמים והיודעים שלהם ומכובדים מהם מאד ולא נמשכו הגרשים כי אם בסבת קצת מעמי הארץ באמרו כי מצד היהודים וכואם למלכות נחייקרו מוונותיהם וכן כשנכנסו במלאכותיהם גם נמשכו הגרשין מצד הכומרים כדי להראות קדושתם ולהראות לעם שהם מבקשים לכבד ולרומם דת ישו הנצרי היו דורשים נגד היהודים דברים מרים בכל יום אבל משאר כחות הנוצרים היו היהודים מכובדים מהם כאילו ישנו על אדמתם ונאהבים מאד מהם כמו שנודע לוקני ספרד והשר ההוא אמר ליהודים המלכה אוהבת זהב וכסף מאד לכן קבצו מהרה חמשים אלפים זהובים ושימו אותם בבית סמוכה למלכה אשר אראה לכם ואני אעשה שתעבור המלכה דרך שם ואומר לה מה שיראה לי לחקן עניינכם והיהודים כן עשו והשר ההוא העביר המלכה לאותו בית ואמר לה גבירתנו המלכה כרם הנותנת פרי כזה האם ראוי לקצצה באותו יום עבר דרך שם לסוד גדול מורענו נקרא מאישטרי מרטין די לוסניא ואמר ליהודים לא תהיה דבר המלכה כי מחר יחלו הכומר ומנהג המלכים שכאשר יהרגו האיש ההוא שעל ידו נגזר דבר שיבטלו הגזרה ההיא באותה לילה העידו עבדי המלך כי ראו הכומר מדבר למלכה דברי עגבים וקראו למלכה ואמרה שכן הוא וצוה המלך שיחלו אותו על עץ וצוה והביאו הכתובים ונקראו כי ידע המלך כי הוא הסית למלכה לבקש הדבר ההוא והמלך שלא כרעונו הודה ושכו המעות ליהודים ויש כזה נוסח אחר בעל פה אבל זה מצאתי כתוב: (נט)

המ"ה שנת קנ"ג לפרט נאבד קהל כרצלונא ורוב גירונא ובסוף רוב קטאלוניה וסבת השמר לא נודע אמיתות הדבר וסבהו:

המ"ו קע"ב חשכו ועבו עיני כל ישראל כי קם כרומא אפיפיור ועשה כל יכולתו להמיר דת וגזרו על היהודים גזירות קשות ונתחברה עם האפיפיור מלכת ספרד שהיתה המלכה ההיא נוהגת המלכו' והוציאה לחרבות מבתיהם והצר להם מאד עד שיעזרו מכלל הדת ששה עשר אלף נפשות ורבים עמדו על קדושת השם ונשרפו ורבים מתו על ידי יסורין ואותם שברחו נפלו בשדות ואין קובר וקצת מהם ניצלו בתת כל נכסיהם לעוברים ואנשי הכפרים:

המ"ז שנת מאה וחמשים ואחד העלילו הנוצרים על קהל סורא וקהל לוגריט (ס) וקהל קאריאן וכל העירות אשר סביבותיהם גם קהל בורגוש אשר היה

(נח) מן ועם לא שיעברו עד דת נשמם בופ"אד .

(נט) מן ויש כזה עד כתוב חסר בופ"אד .

(ס) נראה שצ"ל לוגרונז .

קהל חשוב בחכמה ועושר יצאו מכלל הדת ומשאר מקומות עמדו על קדושת השם ונשרפו ומשם והלאה היו רוב קהלות ספרד במצור ובמצוק וכל יום קללתו מרובה משל חבירו ומחשבת העם או רובם אך זכלו לכלות שארית ישראל:

המ"ח כתוב מכתבת יד החכם החסיד ר' שם טוב בן שם טוב טיפס ל"ז בשנת מאה וחמשים לאלף הששי בספרד בימי המלך דון אנריק בהיותו נער קמו עמים רבים להוציא את ישראל מכלל הדת העזיקים והכובס מכה רבה ועצומה לא נשמעה כמותה מיום שירדו ישראל לשערי העמים ומרוב הצרות והיסורים יצאו עם רב מספרד מכלל דת משה רבינו ובפרט קהל גדול שביליא רובם המירו את כבודם וקהל קורדובה וקהל איסיגה וכל האנדאלוואה וערים גדולות אחרות וכן מגריס ולישקס ואוקניא ועדי גואיסי וקאשטיל מגריס ומוניס וטורייגוש ובאשקלונא לא נמלט איש וכן בשאר קהלות עברו עליהם צרות אשר אסור להעלותם על ספר מפני שמחידות הלב מאד ומשם והלאה מרעה על רעה יצאו:

המ"ט בימי המלך דון גואן בן המלך אנריק הוסיפו עוד עליהם והסירו מחיתתם וגורו עליהם גזירות קשות לכל הנשארים מהשמדות והוא שלא ישאו ויתנו ברכים ולא ישאו ויתנו בדבר מאכל למכור לגרם כי העלילו עליהם כי היו מכילי' סם במדקחו' ובמאכלי' וגורו שלא ימצא מהם מקח דם ולא רופא לבד רופא למלך ושלל יוכלו לקנות נחל' וששאו חותם אדום לסמן שהוא יהודי והנמצא בלי חותם יהרג עוד גזרות אחרות אשר רבו כמורבו ועוד יום נסויה כל הימים והיו לגמרי מבטלים אותנו מדת אמת לולי שהבטיחנו [ישעיה נט' כא'] לא ימושו מפיד ומפי זרעך מפתה ועד עולם ודי בזה הוראה שהאל משגיח בנו בדבר העקרי והוא קיום דת משה רבינו עליו השלום עד כאן דברי החסיד ההוא:

כמה שמדות וגליות עברו על ישראל שלא נכתבו גם אנחנו לא נוכל לדעת כל המלכיות וכל הערים אשר נפוצו שם עם בני ישראל גם יש דברים שאין ראוי לכתבם וכבר נחקים בנו [ויקרא כו' לח'] ואבדתם בגוים לא נשאר מורע ישראל אחד מן אלף מן היהודים אשר יצאו מירושלם וערי ישראל ובאו לספרד ואותם שהלכו לצרפת ואשכנז כי הרבו לעמוד על קדושת השם נהרגו להם אלפים ולא נשארו מאותם שהלכו שם אשר היו כיוצאי מצרים חלק אחד מחמשת אלפים ואנשי אשכנז וחשוביהם כתבו על צרותיהם מגילה ועשו חבור גדול מספר עניניהם בארצות ההם וכי נכתבו כבר לא ראיתי לכותבם הגה כל שכן כשלא הגיעו אלינו אמיתות הענינים להיוותנו רחוקים צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו וכאשר פירענו חובותינו יאר ה' פניו אלינו וישיב שבותנו אמן:

הנ' אמר שלמה גם אני שמעתי וראיתי כאלה רבות מגרשי קאשטיליא ופורטוגאל ומגורת פראי רסיקטי גם כן ושמירות אחרות ואמרוי לכהבם הגה אלא שראיתי לשר דון יהודה אבראכניל כפרשת הוכחות ששם צהבם כלם לכן מנעתי עצמי מזה לבד קצת פרטים נלאה השר לכתוב אוהם מכל הצרות בעצתם מקאשטיליא אשר עבר עליהם מהאבן שלא יצויד אם דרך ים לעור (סא) המוזנות ורבה השוללים הבאים עליהם בכל יום ובכמה מהם בגדו אנשי האניות ומכרום באיים רחוקים ואמרו שלקחו אותם בחיבתם [ירמיה מט' א'] הבנים אין לישראל אם יורש אין לו וכמה השליכו בים כאמרם שהם חולים כדי ליקח נכסיהם ואם דרך יבשה כזה וכוה ונתקיים בהם [דברים כח' סא] גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב ובעד הגדולה טוליו היה שמד גדול בזמן דון שמואל בן שושן החסיד אשר היה נותן שמן לכל ישיבות מצרים וישיבות ירושלם הוב"ב שנה בשנה ונתבטלה הגדירה כי בא לשם שר גדול קרובי נקרא דון שמואל הנשיא והוא ממשפחת דוד כמו שהראה כתב וחורם וכתבתי הרבר באורך בחבורי הנקרא שבט עברתו ומשם תראנו:

הנ"א אמר יוסף טעם גרש קאשטיליא וענינו כתבו השר הגדול המופלג בחכמה דון יצחק אבראכניל בהתחלת ספר מלכים ואמרתי לכהבו הגה ובלשוננו העז והמפואר עד מאד וזה לשונו שנת מור"ה ישראל לכד מלך ספרד כל מלכות גראנדה והעיר הגדולה גראנדה ורבות עם שרתי במדינות ובחזקתו וגובה לבו חלף רוח ראשם זה (סב) לאלהיו ואמר עשו בלבו במה אתרצה לאלהי המאורני חיל למלחמה במה אקדם לקוני אשר נתן את העיר הזאת בידי אם לא בהכניס תחת כנפיו העם ההולכים בחשך שה פוורה ישראל ולהשיב לאמונתו הבת השוכבה או להשליכה אל ארץ אחרת מעל פני לא ישבו עוד בארצי ולא יכוננו נגד עיני ולכן יצא דבר מלכות ודחו כדת מר' ופרס וכרוחא קרא בחיל לכון אמרין כל משפחות בית ישראל כי תעברו במים ותפלגון ותסגדון לאלהי הגרים טוב הארץ תאכלו כמוני היום ותשבו בארץ ותסחרוהו ואם תמאנו ומרוחם ושם אלהי לא תובירו ולא להי לא אתיכין פלחין קימו צאו מתוך עמי מארצות ספרד שביליא (סג) ומאיוורק וסרדיניא אשר תחת ממשלתי וכמשלש חדשים לא תשאר פרסה מיכל אשר יקרא בשם יעקב בכל מדינות מלכותי כעת יהיה שם אני בחצר בית המלך יגעתי בקראי נחר גרוני דברתי אל המלך פעמים שלש כמו פי אחתון לו לאמר הושיעה המלך למה תעשה כה לעבדיך הרבה עלינו מהר ומתן והב וכסף וכל אשר לאיש מכית ישראל יתן בעד ארצו

(סא) בדפ"א דהעדר .

(סב) בדפ"א דנוסף כאן כמו שהוא בהקדמה לספר מלכים לדון יצחק אבראכניל .

(סג) בהקדמה לספר מלכים הנ"ל דפוס לפסאי כתוב ומסיעיליא .

קראתי למאהבי ראי פני המלך לבקש על עמי ורחמים נוסדו יחד לדבר אל המלך בכל עוז להשיב ספרי האף והחמה ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים לאכדם וכמו פתן חרש יאטם אזנו לא ישוב מפני כל והמלכה עומדת על ימינו לשטנו הטחו ברוב לקחה לעשות מעשהו החל וגמור יגענו ולא הונח לנו לא שלוחי ולא שקטנו ויבא רוגז וישמע העם את הדבר הרע הזה ותאבלו ובכל מקום אשר דבר המלך ודחו מגיע אבל גדול ליהודים ותהי חרדה גדולה צרה כמכירה אשר כמוה לא נדחתה מיום גלות יהודה מעל אדמתו על אדמת נכר ראמרו איש אל אחיו חוק ונתחזק בעד עמנו (סד) ותורת אלהינו מכל מחרף ומגדף אם יחיינו נחיה ואם ימיתנו (סה) לא נחלל בריהנו לא נסוג אחור לבנו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו מנער ועד זקן סף ונשים בן' אחד מכל מדינות המלך אל אשר היה שמה הרוח ללכת ילכו ויצא מלכם לפניהם וה' בראשם זה יאמר לה' אני וזה יכתוב ידו לה' מהם הלכו למלכות פורטוגאל ומהם למלכות נאברה הקרובים והנה צרה וחשכה ואפלה מנוחה ומצאום צרות רבות השוד והשכר והרעב והדבר ומהם שמו בים נהיבה (סו) במים עדים וגם שם יד ה' היתה בם להמם ולאכדם כי רבים בני שוממה לעבדים ולשפחות נמכרו בכל גלילות הגוים ורבים טובעו בים סוף צללו כעופרת מהם באו כאש ובמים כי נשרפו האניות ותבער בם אש ה' סוף דבר כל משפטיו הרעים איש לא נעור אשר לחרב וכו': והדביקם השם את הדבר והיו לזעוה לכל ממלכות הארץ עד כי ספו המו מן בלהות ונשארו מעט מזער מהרבה כמאמר אבותינו הן גוענו כלנו אכדנו: יהי שם ה' מבורך: עד כאן:

הנ"ב שמעתי מפי זקנים יוצאי ספרד כי אניה אחת באה בה מכת הדבר ובעל האניה השליכם אל היבשה מקום שאין ישוב ושם מתו רובם ברעב וקצתם נתאמצו ללכת לרגלם עד ימצאו ישוב ויהודי אחד בהוכם הוא ואשתו ושני בניו התאמצו ללכת והאשה מאשר לא נסתה כף רגלה נתעלפה ומתה והאיש היה נושא הבנים ונתעלף גם הוא ושני בניו מצד הרעב וכי הקיץ מן העלוף מצא שני בניו מהים ומרוב הדאגה קם על רגליו ואמר רבון העולמים הריבה אתה עושה שאעזוב דתי תדע נאמנה שעל כרחם של יושבי שמים יהודי אני יהודי אהיה ולא יועיל כל מה שהבאת והביא עלי ואסף מן העפר ומן העשבים זכסה את הנערים והלך לבקש ישוב וחברת היהודים לא המתינו שלא למות גם הם וכל אחד היה טרוד בעצו נפשו איננו משגיח ומצטער על חבירו:

- (סד) בהקדמה לס"מ כתוב דתנו .
 (סה) בדפ"אד ובהקדמה לס"מ נוסף כאן ומתנו .
 (סו) בהקדמה לס"מ כתוב בים דרך ונתיבה וכו' .

הנ"ג אותם שהלכו לפיס עבר עליהם שפטיו יהבך ובפרט הרעב הכבד ולא הניחו אותם ירחשי הארץ לכוא בהוך הערים פן יתקרו המוונות ועשו בשדות אהלים והיו רועים עשבי השדה והלואי ימצאו כי מרוב היובש אין דשא לכר מעט מעקר עשבים ומתו שם בשדה עם רב ואין קובר כי לא היה כח בנשאים מרוב חולשת הרעב וכיום השבת היו רועים בפייהם ומתנחמין שלא היו תולשים בידם ואירע שם דבר אשר כמוהו לא נשמע כי בא ערבי אחד וראה נערה יפה מבנות ישראל ולעיני אביה ואמה בא עליה והלך לו וכמו חצי שעה שב ועם רומח שבידו תקע בבטן הנערה אמרו לו אי אכזר למד כך עשית והשיב כי ירא שמא נשארה הנערה מעוכרת ויהיה הנער בדת יהודים שמעו נא וראו הן היתה כזאת בכל העולם או נשמע כמוהו גם שם אשר עניה ראתה את בנה מתעלף ואין לה שום מציאות מחיה ואי אפשר שלא ימות והרימה אבן והשליכה על ראשו ומת הנער אחר זה הכתה בעצמה עד שמתה אחריו:

הנ"ד בהיות היהודים בשדה סמוך לפיס כי כבר הרעב בארץ הגיע ענינם שהיה היהודי הולך אל העיר ומוכר בנו לעבד בעד פת לחם אבל המלך ההוא מלך פיס איש חסיד היה ואחר עבור הרעב צוה להכריז כי כל מי שקנה נער יהודי בעד לחם יפטרנו בן חורין לאביו ואמו:

הנ"ה במקום אחד קרוב לפיס היתה שם אניה גדולה מגנהם והנערים נערי בני ישראל היו הולכים קרוב אל המקום ההוא הנקרא שליא לקושש סמוך לים מאשר ימצאו להשיב נפש ובעל האניה קראם בשפת הים ונתן לכל אחד פרוסת לחם וכי ראו הנערים לחם שמחו מאד והלכו בכשורה זו לנערים אחרים וכיום השני של השמועה באו נערים שם על שפת הים כמאה וחמשים אמר להם בעל האניה שיכנסו בספינה ויתן להם לחם לשובע וכאשר נכנסו הרים הרלון והוליד לכלם וכאשר נשמע במחנה העברים ובפר' כאשר שמעו הנשים קפצו אל שפת הים וצעקו ואין שם מושיע ושם עשו אמות הנערי צעקה ובכיה אשר כמוה לא נשמע והפריץ ההוא הבדיל הפרחים (סו) והיפים שבהם ונתנם דורן לשרי הארץ והשאר מכרם בארץ נכריה:

הנ"ו מגלות ספרד הגיעו ספינות למחוז איטליא וגם שם הרעב כבד ובספינות דבר עצום ולא היו העניים יודעים מה לעשות ולסוף יצאו אבל אנשי העיירות לא היו מנחמים אותם ליכנס והלכו למחוז גינובא וגם שם הרעב בארץ אבל הניחום לבא בעיר והנערים לא היו יכולין לסבול והיו הולכין לכית העבודה וזה להמיר דת לשיתנו להם מעט לחם ורכים מהערלים היו הולכים בשווקים

(סו) בפר' אד הפקחים •

ועץ ישו בידם ומעט לחם בידם השנית והיו אומרים לבחורי ישראל אם תשתחוה לזו הרי פת ועל דרך זו נשתמדו רבים ונתערבו בתוך הגרים:

הנ"ז מן היהודים שכאו למחוז גינובא כי ככד הרעב יצאו משם והלכו לרומא והיהודים אשר ברומא נחקצו לשית עצות מה יעשו שלא יכנסו זרים בתוכם כי יקפחו פרנסתם ומיר קבצו אלף פרחים להר' לאפיפיור דורון לשלא יקבלם בארצו והאפיפיור כי נאמרו לו הדברים אמר זה אצלי חודש כי שמעתי כי מדרך היהודים לרחם אלו לאלו והנה אלה נהגו אכזריות ולכן גור שיגורשו גם הם ולא ישכו בארצו או הוערכו היהודים אשר ברומא לקבין עוד שני אלפים והזכים להר' דורון לאפיפיור לשיניהם ושיבואו הנכרים בתוך העיר וטוב הארץ אכלו העניים המגורשים:

הנ"ח ספינה אחת מאנשי גירוש ספרד בקש בעל הספינה להמיהם כדי לקחת נכסיהם ובאניה היה שם סוחר אחד איש חסד ואמר עון גדול הוא זה כי תשפוך דם נקיים השיב הארור אני לא באתי אלא להנקם מדם ישו אשר שפכו השיב הסוחר הוא מחל על דמו כדי לכפר במין האנושי ואתה לא תמחול זאת עצתי שתשליך אותם באחת הא' ואם ימותו ימותו ויך לא תהיה בם בא האכזר ההוא והפשיט אותם והשליך אותם סמוך לשן סלע שעל שפת הים מקום שלא עבר ולא ישב אדם שם וכל אח' מהעניים אשר הרשלו שם לא היו קמים ממקומם מפני הבושה כי ערומים היו לבד בלילה בחשכה יתהלכו ובשפת הים היו מוציאים מים מן הנקעים מים מתוקים ושותין וישבו כאופן זה ג' ימים ובסוף הג' אמרו איש אל אחיו נעלה בשן זה ונראה משם אולי יש ישוב או איזה כפר ונחיה ובטורה ועמל עלו אל שן הסלע וכי עלו שם לכקש הצלה מצאו מעונות אריות ודלגו עליהם וטרפו אחד מהם והאחרים השליכו עצמן מן הסלע ונשכרו והיהודים העניים המקרים הצלה באו בתוך הים להנצל מן האריות ובשוב האריות למעונות' היו הם שבים אל היבשה וישבו בחיים אלו חמשה ימים אחר החמשה ואז אניה באה ואנשי האניה כי ראו מרחוק נפשות תמהו מאד כי ידעו שישוב לא היה שם ולא מקום לנוח ובעל האניה שלח שם איש לדעת ענינם והיהודים הגירו המאווע הרע והוא נכמדו רחמיו עליהם וצוה שיביאום בתוך הספינה ולקח חילון ישן וקרעו ונתן לכל אחד חלק לכסות בשר ערוה ולנשים נתן חלוק שלם לצניעותם והאכילם והשקם וכאשר עבר מקום שהיהודים נמצאים שם הורידם והעניים מהרו ושלחו שליח אל היהודים כי חשכו שרצונו למכרם או באו ראשי היהודים בתוך האניה והוא אמר להם עניים אלו לא לקחתי אותם במחב לקחת מהם פדיון אם תהנו לי ההוצאה די לי מיד נתנו לי ההוצאות ודורון ויצאו היהודים והלכו שם והשקם כמדת בני ישראל וכל ימי העניים ההם מתפללין שיאריך האל ימי בעל האניה ההיא ויהן לו האל שכרו:

הנ"ט מה נאמר ומה נדבר מגזרות לישכונא וכראש כל הצרות העצומות היא לקחת הנערים להשליכם באי הים האבודות לא ישב אדם שם נקראו אצלם אישילש פידידאש (סח) וכאשר לוקחו במאמר המלך והובאו בספינות מי שלא ראה הבכיה והצעקה מן הנשים לא ראה ולא שמע דאגה ואנחה ורעה בימיו ואין מרחם ואין מנחם ואין מליץ עליהם טוב ואשה אחת היתה שלקחו ממנה ו' בנים וכי שמעה העניה שיצא המלך לבית הפלתו יצאה לקראתו והתנפלה לרגלי סוסו ויח לה הבן הקטן ולא שמע אליה ואמר לעבדיו השליכוה מעל פני והיא התחזקה על שאלתה וגערו בה: אמר המלך הניחו לה כי היא כמו הכלבתא כאשר יקח מטנה גוריה ירא ה' וישפוט עשוקי בני ישראל ואמרו קצת כי סבת גור' זו מפני שאנשי גרוש ספרד נדרו למלך סך ידוע לשקבלם במלכותו ולסוף רבים מהם לא פרעו ויצא הפרי הרע והמר ההוא וכמה טאווהם נערים מהו בספינות להשתנות המזונות והאידים וכמה מהם בצאהם לאיים אכלו' ההניחין אשר שם באנמים ועל שפת הימים ובהמשך הזמנים נמצא כחור נשא את אחורו מהם לא ידעו ומהם ידעו (סס) יצא מהם איש ושב לארצו ונשא אמו:

הס' גורת ההריגה אשר שם בלישכונא מחוץ לעיר הייתי ואחר ימים בשוכי אמרו לי לא ראי זה כראי זה הצד השוה כי רע וסר היה עד תכלית ואשר ספר לי זקן הוא מה שאכתוב - כליל פסח מצאו הנוצרים אנטסים וישובים ולפניהם מצות ומורורים ככל חקת הפסח והביאום לפני המלך והוא צוה לאוסרם בבית הספר עד יצא משפטם וכומן ההוא רעב ויובש היד בארץ ונתקבצו הנוצרים ואמרו על מה עשה ה' ככה לנו ולא רצנו אם לא באשמת היהודים האלה וכי נשמעו דבריהם לכת הרושים הנקראים 'פרויקאדוריש' שמו עיזנם לבקש המצאה לעזור לנוצרים וקם אחד בבית הפלחם ודרש נגד זרע ישראל דברים מרים וקשים מאד והמציאו המצאה ועשו צלם חלול ופתח לאחוריו וחזהו כזכוכית והיו מעביוין דרך שם נר דלוק והיו אומרים כי מן העלם יצא אש והעם נופלים על פניהם ואומרים ראו הנס הנחלל זה הרואה (ע) כי באש ה' שופט לכל זרע יהודי ואנוס בא שם ולא שמע הדברים ואמר בהם לבנו הלואי שהיה נס במים ולא באש כי כפי היובש למים היינו צריכין כמו הנוצרים אשר האוהם לרעה ואמרו הנה הוא לועג עלינו ומיד הוציאוהו העם ההוא והרגוהו ואחיו כשמוע בא לשם והיה אומר אי אי אחי מי הרגך וקם אחד משולפי חרב והתיו את ראשו והשליכו על פגר אחי אחד זה קמו כל הכומרים והוציאו עצי ישר הנוצרי והלכו אל רחוב העיר והכריזו ואמרו כל הורג

(סח) כל"ס islas perdidas .

(סס) כרפ"אד נוסף כאן מלת כי .

(ע) כרפ"אד הרואה .

זרע ישראל יהיה לו בעולם הבא מאה יום מכפרה או כמו מן העם וחרבם בדם והרגו בשלשה ימים שלשת אלפים נפשות והיו מוחבין אותם ומולכין אותם אל רחוב ושורפין אותם וכמה עוברות היו משליכין מן החלונות ומקבלים אות' ברמחים מלמטה והולד קופץ כמה אמות וכן אכזריות אחרות ונבלות אחרות אין ראוי לספרם ואמרו קצת כי משנאת איש יהודי נקרא מאשקרניאש מוכס היתה כל שנאת הנוצרים לפי שהיה מתגאה עליהם ומרבה להם חוקים כנגדם וראיה להם מיד שמצאו למאשקרניאש (עא) נחו מן ההריגה ואין לשופטי לישכונא שום אשם ולא לשריה ומנהיגיה כי באפס כל זה נעשה והם יצאו להצילם ומרוב העם לא יכלו כי חשבו לשלוח יד גם בהם והוכרחו לברוח להציל את נפשם ומלך פורטוגאל מלך חסיד היה ובתוך העיר לא היה בזמן זה וכי שמע בכה וצעק על המאורע הרע ובא מיד אל העיר וחקר ומצא עלילת הכומרים ואמר לחרוש בית ההפלה אשר משם יצא הרע ושריו לא הניחוהו ואמר להרוג כל הרוצחים והיוצעים הראו לו חוק קסרות שכל חטא שיעשה עם אחד מחמשים איש ולמעלה אין לו משפט מות לבד אותם שיעשו הרעה או צוה המלך לתפוש הכומרים וגור עליהם לשורפם ומדינת לישכונא נקראת בימי קדם קריה נאמנה וצוה המלך שיכריזו עליה לשלש שנים המדינה המורדה:

הס"א שמעתי כי בספרד העלילו קצת שמצאו נער בבית איש יהודי הרגו וקרעו כנגד הלב ואמרו כי הוציאו את לבו לחוג בו ובא דון שלמה הלוי וחכם ומקובל היה ושם תחת לשון הנער שם אחד הקיץ הנער ואמר מי הרגו ומי הוציא את לבו להעליל נגד העניים היהודים ולא ראהיו כתוב וכך שמעתי:

הס"ב כעיר הגדולה שבלייא היה ה"ר יהודא נ' וירגא ז"ל וכאשר באה החקירה שם אמרו תושבי הארץ שאם ירצו לדעת מי הם מהאנוסי' גוהגים יהדות שיתפשו לה"ר יהודה נ' וירגא כי על ידו היו עושים כל מעשה היהודים ומצוהם והוא ז"ל קודם בא החקיר' ידע את כל אשר נעשה ושם בחלון ג' זוגות הורים האחד ממורט ושחוט וכתב בעזארים אלו יהיו האנוסים שיצאו באחרונה ואחרים ממורטים ולא שחוטים ואמר אלו יהיו האמצעים ואחרים עם הנוצה וחיים וכתב אלו יהיו הראשונים והם לא שמעו ונפלו במה שנפלו ורכים מהאנוסים העבירו באש כדי שיתקיים בזה הגזירה מן השמים (עב) כרח והלך ללישכונא ושם נהנו לו יסורין קשים לשיאמר הנהגים יהדות והוא עליו השלום עמד בנסיון ומת מכח היסורין בבית הסוהר זכות כל הקדושים יעמוד עמו:

(עא) בדפ"א כתוב כי מיד שנהרג הוא •
(עב) בדפ"א נוסף כאן והוא •

הם"ג אמר שלמה כשיעביר אדם במחשבתו המכות הגדולות האלה יפלא בעיניו ואמר מה חרי האף הגדול הזה לא עשה כן לכל גוי עם היותם עמוסים מפשעים יוהר מהיהודים וכל השאלות האלה וכיצא תשובה פסוק אחד לבד והוא אומרו [עמוס ג' ב'] רק אתכם ידעתי וגו' נוסף על זה שבעה דברי אשר גרמו מה שעבר עלינו: הא' עונות אבותינו כמו שגילו חו"ל ואמרו וביום פקדי ופקדתי אין לך כל פקידה ופקידה וכו' ואמר המקונן [איכה ה' ו'] אבותינו חטאו ואינם וגו': הב' כי כשאין הזכות גדול הגלות נמשך בטבע מפני שנאת הדת ואהבת המושל להכניע באי עולם לדרו ואמונתו ואר"ל למה נקרא שמו סיני שמשם ירדה שנאה כל שכן כאשר דהנו מונעת אכילה ושהיה עמהם המקרבת הלבבות כמו שאר"ל גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים וכמו שאמרו הם על כי אתה עשית: ג' הריגת ישו הנוצרי ולא למזער אמר משה [שמות ח' כב'] הן נזבח את חועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו (עג): ד' כי ג' קנאות עצומות הם קנאת הדת קנאת נשים קנאת ממון וכלם בישראל עם האומות כי כבר התחילו בספרד להת עיניהם בכנות הארץ מרוב ההרגל וקצתם לקחו היתר לאמר כי אין בו אלא מלקות ולא ראו כי קנאים פוגעים בו רש בו כרת מדברי קבלה ועל כל העונות שאם התעבר הוליד בן לע"י קנאת ממון כי באו היהודים במלאכתן ובסחורותיהם ועל הכל כאשר ימצא איש גונב או גזל מטיילים האשמה על כלם כדרכם ונמצא שם שמים מתחלל כי יאמרו שאין לנו דת כמו שכתב הר"ם מקוצי שאם לא היה אלא ענין זה בחוד עמנו היה בו די להאריך גלותנו ונאמר בנבואה [עפני' ג' יג'] שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב: הה' מה שהורגלו העם לישבע על שקר וכתב נ' עזרא כי זה לבד יספיק להאריך קצנו: הו' הגאווה אשר נתגאו קצת מבני עמנו ואמרו להשתחרר על הגרים הושבי הארץ בהיותם אדונים ומצד הגאווה אירע בשנת הגרוש שבליל כפור על מרשכות בית הכנסת נמשכה קטטה ולקח כל אחד אבוקה שלפני ההיכל כדי להכות את חבירו וכאלה רבות עמנו ועדיק הוא ה' ולפי שדברים אלה משכרות הלבבות ראיתי להביא הנדה דבר משמה והוא תפארת המקדש ובנינו כמו שמצאנו כתוב לויזשוריש הגדול כאשר שאל ממנו המלך אלפונשו החסיד והעתקתי אוהו מלשון לאסין אל לשוננו הקדוש:

הם"ד כתב המלך לויזשוריש ויזשוריש רב תבונות עמוק המחשבות מופלא בעצות כשבאת לחצרותי קראתי לך אבי אתה ועל פיך ישק עמי ואתה הלכת לא נודע אצלי כוונתך ואם השוכ אוסף לך כבוד והדר על כל אשר היו לפניך ידעהך כפי בהדרת היהודים ומנהגם וספרו לי מהם רעות אשר אמרתי להעניש ולגרש אותם ומכללם שאומרים בכל יום ומלכות זדון טהרה

(עג) בדפ"אד נשמם הענין הג' ובמקום ד' כתוב ג' והר' חסר .

העקר הרי ששואלים על נפילת מלכותנו עוד אומרים לי שהוקעים שופר ביום חגם והוא רמז שהפול מלכותנו כנפילת יריחו עוד אשאלך דבר יותר עיקרי כי שמעתי שבא לידך כהב טיכוס הקדוש אשר צייר בו צורות המקדש אשר בירושלם וההוצאות אשר הוצרכו אל הבנין ועלה בדעתי לבנות בית לשם ישו הנוצרי וממי אקח עצה כי אם בדברי' הקדומים כי הם היו אנשי החכמה וכל שכן אם היה ציור בנין שלמה אשר עליו נאמר [מ"א ה' יא'] ויחכם מכל האדם הודיעני הכל בכתב ובלשון מובן ואחר זה שאל ממני ואהנה כחפצך:

תשובת וירשוריש מלך קדוש מלך אמיץ עוקר מלכיות משפיל גאים לפניו יכרעו מלכים ואויבים עפר ילחכו אם יצאהי מחצרות קדשך כי ראיתי צעירים ממני יבקשו להשתדר ועיני המלך ראות ואין דובר: ואל שאלת אדוננו מעניי הפלת היהודים מה שראיתי בכל הפירושים הוא שנאמר זה על עמלק אשר נצטוו היהודים שאם יהיה להם ממשלה יעקרוהו מן העולם ובזמן השעבוד לפחות לא ישכחוהו שכן אמר הבריביא [ובר' כה' יט'] מהחח השמים לא תשכח ונקרא מלכות דזון כי בזון בא עליהם בעאתם ממצרים ולא הכיר נפלאות שגשה האל כמה שכבר הורה פרעה הקשה ואמר [שמות ט' כו'] ה' הצדיק וזה בא להוכיח המפורסם לכן כעס עליו האל כעס נפלא ואמר בספר הבריביא [שם ז' יז'] מלחמה לה' בעמלק והשכל' כן גזור כי צד' יהפילו לעקירת מלכות אדוננו והם ג' פעמים בשכוע מוציאין ספר הורה ומתפללים עליך שהחיה ויגדל כסאך ובלייל נורא שיש להם קראוהו כפורים מוציאין כל ספרי הורה שבהיכלם ומתחננים על שלום המלך וכן באשמורות אומרים בהתנה הן שלום במלכות ואיך סוהרים את עצמם בהפלהם וזה מאד נגלה: וענין הקיצת שופר כהבו מחבריהם כי הוא סימן שהוא יום דין ותוקעין ואומרין הקיצו הנרדמים גם מתחננים עם זכר העקידה והוא אילו של יצחק ועיקר טעמו הוא כי ביום ההוא נהבטלה העבודה במצרים ויצאו בני חורין ומנהג היהודים היה להקוע בשופר כשיוצאים העבדים לחירות ומי יתן שכל עניי היהודים יהיו כמו אלה לכן הזהר אדוננו כי לא ראיתי מי שבקש להשחית אומה זו שלא נפל לא מפני שהאמת אהם אלא כי שומע אל אביונים ה' ושמעתי שכונת אדוננו להכריחם על דת הנה מה מוכ ומה נעים אם היה עולה והדע אדוננו כי האנוסים יותר יעברו את דהם הראשונה אחר האונס ממה שהיה קודם האונס ושמעתי כי אנוס' אחד כשהיה בא לבית הפלהנו והיו מרימים גויה מושיענו היה מכה על לבו ואומר אוי מי שרואה זה ואוי מי שמאמין בזה ובעיר שבילי' אמר חוקר אחד אל הדוכס אם הרצה אדוננו לדעת איך האנוסים שומרים שבת נלך ונעלה אל המנדל עלו אל המנדל ואמר לו שא נא עיניך וראה בית פלוני היא בית אנוס ובית פלוני בית אנוס וכן רבים ולא הראה מאחד מהם עם כל' הוקף החורף שיצא משם עשן והוא מפני שלא הדליקו אש להזיתו יום השבת עוד נודע אצלנו כי אנוס היה בספר שיהיה איכל כל השנה לחם שלא החמיץ

כדי שיוכל לאכול כן בספרד (עד) ולא יקומו עליו והיה אומר שאסטומכד
שלו אינה סובלת חמץ ו"ט שתוקעין שופר הולכין אל השדה ובתוך הרים
ועמקים תוקעין כדי שלא ישמע הקול חוצה ואיש מוכן יש להם ששוחט ומנקר
ומוליד לכתיהם ומהם מי שימול בהחבא ומהם מי שמל את עצמו כי לא בסח
באדם מיראה שיגלה הדבר ומהם מי שמביא ספר חורר של משרה בתוך שק
של פלפלין וכן בשאר מצות שלהם ומה יועיל לאדוננו ומלכנו כאשר ישפוך
על היהודים מים קדושים וקראוהו בשמנו פידרו או פאכלו והם שומרים את
דחם כעקיבא וטרפון אין תועלת בהתנצרות אלא שמתגאים על הנוצרים האמתיים
ולא יראו כי כבר הוחזקו למראית העין לנוצרים וחקי המלכות אשר היו נותנין
בהיותם יהודים לא יתנו תדע אדוננו שאין ספק בו כי היהדות הוא מן החלואים
אשר אין להם רפואה:

על השאלה הב' זאת עצתי עז ותפארת הנוצרים שלא יבוא במחשבתך לדמות
או לראות (עה) ראייה ממה שעשה שלמה וגם לא מן הבנין הב' כי
אפילו שלמה שנתגדל בחכמה ועושר על כל בני קדם לא היה יכול לבנות
הבית ההוא אם לא בעזר אל השמים וכדי שלא יאמר אדוננו שאני בודה ומבקש
התנצלות לכלתי עשות מאמרו הנני ממה שיש בידי מה שאמר אדוננו כי
בא אלי כתב טיטוס אני חקרתי ברומא כי חושק גדול אני לדעת הדברים
הקדומים ולא מצאתי לבד זה קונטרס מארקוש קונשול רומאנו היושב לשופט
היהודים אשר בירושלים והיה זה לבקשת הרומיים כי רצו לבנות בית באותו
ציור וזה לשונו העם המוצלח מימי קדם העם המושל עד אפסי ארץ חכמי
יועצי העיר הקדושה והגדולה רומי בקשו גדולתכם דבר שאינו בידי לפי שלא
יוכל אדם לעייר באימות (עו) אלא הדבר אשר ראו עיניו והיהודים לא יניחו
לבוא בתוך המקדש כי הוא נגד דחם לבד עזרה אחת שם יבואו הנוצרים לכן
משם והלאה אין לי בו היכר לכד מה שאמרו לי הכהנים המשרתים ומה שראיתי
מחוץ עד מקום שעני השיגו וכדי לפרט הדברים אחלקם כפי החלוקה האמתית
האחד חומר הבית השני מקום הכית הג' בוני הבית הד' הוצאות הבית הו' מדות
הבית הו' בתי הבית הו' פתחי הבית הח' כלי הבית הט' משרתי הבית הי' קדושת
העבודה:

חומר הכית עשרה דברים היו ואלו הם אבנים ארזים ברושים אלמוגים
זהב וכסף ומרגליות ברזל נחשת ברזל אלמוגים אלו כפי מה ששמעתי
ברומא הם עצים אדומים כעין האלמוג הנקרא קוראל ואמרו זה מפני שלא

(עד) צ"ל בפסח וכן הוא בדפ"אד .

(עה) בדפ"אד לקחת .

(עו) צ"ל באמת .

ראו מעולם עץ אלמוג אלא חתיכות קטנות כאצבע וגדול שבהם כיד אבל
הנה מן הכהנים שמעתי כי הם אלמוגים ממש ושאלתי מה עשו מהם ואמרו
שעשו קורות הקדש וקדש הקדשים ותמהתי מאד איך ימצאו אלמוגים בשיעור
זה אמרו כי זה מחכמת שלמה ואשר ידע בסדרי בראשית ובמצאור וידע
בחכמתו שיש בים לבנון מעצים ר"ל עצי אלמוגים כמו שיש ביבשה לבנון
מאדים ושם בקש להוציא בהמצאות אשר המציא כפי חכמתו וספרו אופן
הוצאתם והוא זה מביאין אניה גדולה מלאה חול מפני שהיא כבד' מאד ואיש
יודע לשוט וליכנס בים בא ונכנס וקושר חבל באילן הקוראל וראשו האחד
בתוך האניה ואח"כ מריקין החול וכמו שהספינה מחרוממת ועולה כן האילן
בא ונעקר: שאלתי איך לא נראה בזמננו קוראל בשיעור זה והשיבו כי היום
ההוא רחוק מן הישוב לגמרי ואין כח להביא ממנו לבד קצת מהענפים והם
אותם חתיכות הנראות לנו עוד אמרו לי כי מאותם אלמוגים היו עושים כלי שיר
והיה נחשב להם יותר מן הזהב לפי שהיה אדמימוחו אדמיות חזק יותר הרבה
ממה שמביאין אלינו כי ישחנה בהשתנות האקלים והאדירים והאבנים הטובות
ערין נאמר למה היו משמשות והנחשת והכדיל לקצת כלים משמשים בדברים
הפחותים והברזל למסמרים והאבנים אמרו לי שבנין שלמה היו באורך שמונה
אמות כל אבן ואבן ורבים מעשר אמות ואמרו כי בנין זה אשר להם היום
הוא בנין הורדוס כי מה שבנו אנשי בבל ברשיון כורש המלך לפי שהיו עניים
לא בנו בנין נאה ולא מעושר עד שבא המלך הגדול נקרא הורדוס וסתר
הבנין ההוא ועשה בנין אשר בקצת דברים היה יותר מפואר ועשיר משלמה
כי ברוב עשרו שלח באיים לחקור ולדעת והביאו לו אבני שיש טהור לבנים
כשגל וטדהם דבר מהמיה כי מצא אבנים מחמשה ועשרים אמה באורך ו"ב
אמות ברוחב ושמונה אמות הקומה מדה אחת לכל האבנים מיסוד הבית ועד
ראשו ומן התימא איך היו מעלין אותו למעלה ממאה אמה אבנים ככדורת
כאלה וגם מצא בים אבנים מגוונים נבדלים אלו על אלו דמות גלי הים אשר
לא נראה כמותם:

הב' מקום הבית הבית היה בהר גבוה משופע ולא נבנה במישור לפי שההר
ההוא קדוש היה מימי קדם ואומרים היהודים כי שם בראש אותו הר
היה אבן השתייה שזמנה הושחת העולם והיא מרכז העולם ואמרו שהוא מקום
שממנו נברא אדם הראשון והוא המקום שבנה מזבח והקריב קרבן ושם הקריב
הכל בנו קרבן ובאותו הר ירד נח מן התיבה ושם הודה חסדי האל כי הצילו
ממי המבול ומן החיות הטורפות העומדות עמו בתיבה ושם עלה האב הגדול
אברהם והקריב את בנו יצחק על המזבח והוא הנקרא בלשון העברים הר
המוריה אשר לשנו מורה שהראהו האל המקום ההוא ונתקדש ההר מפי האל
ואמרו לי עוד הכהנים שהיה ההר ההוא מלא עשבים מריחים כקטרת וכמו
זהו לשון מוריה אצל העברים והיהודים האלה כשנודעו ללכת אל המקדש

אין אומרין נלך למקדש כי אם נלך אל הר המוריה והוא המקום שראה יעקב האב השלישי המלאכים שהיו יורדין ועולין והוא המקום אשר הודשים שלנו אמרו ברומא שראה זרע עשו אבינו עולה ושוב לא ירד והוא המקום שהנבואה והשפע מן השמים יורד לנביאים והוא ההר שהנשמות הזכות והטהורות עולות למנוחתם בגן עדן והוא המקום שהאל שומע תפלת כל פה כך קבלו היהודים שהנכרי הבא מן הא"ם אפילו שלא יהיה לו דת כלל אם יצק במקום ההוא האל שומע צעקתו ועונה אותו ואנו הנוצרים יש לנו מפי דוד הנביא ששם נולד ישו כמו שאמר הכריסטא [ההל'ם קי' ג'] מטה עוזך ישלח ה' מציון מרהם משחר רשם הושיבו אכיו לימינו ואמר [שם א'] נאם ה' לאדוני שב לימיני ולפי שבא לכפר על עון אדם הראשון אשר נכרא מן המקום ההוא לכן נולד שם המכפר:

הג' בוני הבית אמרו לי הכהני' כי שם בבנין שלמה נקבצו חמשה משפחות והם הצורים והצדונים והגבלים והגרים והיהודים הצורים והצדונים היו חכמים בקיאים מאד לחצוב האבני' והעצים ויועזי מחצב האבנים הגדולות והיא חכמה נפלאה והגבלים היו חכמים גדולים לעשות ציורים בעץ ובאבן דקים מאד ככל שיעשה הצורף החכם בזהב או בכסף ובמלכות אלו מן העברים ובפרס ומדי יש היום עושים בעץ ובאבן לחלונות המלכים וזכרים דקים כאלו נעשו בזהב או בכסף והגרים היו להביא האבנים והעצים אל מקום החפץ ולכל מלאכת משא וגם לחצוב העצים מיער הלבנון אשר סמוך לירושלם ומאה וחמשים אלף היו בחשבון נודע להם ליהודים ומפורסם ביניהם אבל לא היו נוגעים בבנין לפי שחשודים אולי באמונתם הראשונה עומדים בסתר והבונים היו מישראל שלשים אלף איש והממונים עליהם ועומדים המיד על המלאכה היו ג' אלפים ושלש מאות כאופן שהיו בבנין ההוא מאה ושמנים אלף ושלש מאות איש לא נשמע כזה בשום בנין בעולם כמו שידעתם וקראתם בספורי רומה וקדמונה:

הד' הוצאות הבית זמן המשך הבנין היה שלמה נותן מזון ופרנסה לכל הפועלים והבונים וכל זמן הבנין היה נותן למלך צור פרנסת ביתו ופרנסת עבדיו הוצאה לאין שיעור לפי שהיו כורתין העצים ומביאין אותם דרך ים לגבול ארץ ישראל עוד אמרו לי הנה אנשי אמונה והראו לי כתוב בספריהם כי המלך דוד כאשר חשב שהוא יבנה הבית ההוא הכין מזהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ונחשת וברזל אין משקל ומלכוד זה הכין מזהב אופיר שלשת אלפים ככרי זהב ומכסף מווקק שבעת אלפים ושרי היהודים והשפחות עשו נדבה חמשת אלפים ככרי זהב ועשרת אלפים ככרי כסף ואמרו לי הכהנים הגדולים כי כל הזהב אשר הוציאו בבית הקדוש היה נתן בכור זמן הרבה עד שממאה ככרים היה יוצא ככר מווקק לפי שאין בו מארבע יסודות

והיו מבקשים להוציא מן הזהב כל חלק העפר אשר בו עד שהיה נשאר בו יסוד האש והמים לכד עד שהיה בהיר כשמש וכירח ואמרו לי הכהנים שנכנס בהיכל ובקדש זהב אלף אלפים פרחי זהב והאבנים הטובות היו הרכבה כי הכותל שבין הקדש ובין קודש הקדשים עד עשרים אמה היה מצופה זהב ועשר אמות למעלה היה מרשת זהב ובין חור וחור מהרשת היה כלו מפורז מאבנים טובות כמו הספיר והאודם עד שלא יכלו לשער אותם עשר אמות ערכם ושווים ולמה נעשה המקום ההוא כרשת כדי שיכנס הקטרת אל מקום הארון: עוד הראו לי בכתב כי כל הנדבה שעשה דוד לא הוציא ממנה שלמה וזה מפני שראה שאמר לו האל אתה לא תבנה הבית ואמר שלמה אם אני בונה אותה מממנו הרי הוא כאלו בונה הוא והביא כל נדבת אבני לאוצרות הקדש וכנה משלו ואינו מן התימה מנין לו כל זה העושה בכל שנה ושנה היו מביאין לו שש מאות ורששים ככרי זהב מלבד המכס והמס:

ד'ה' מדות הבית ההר הוה אשר אמרנו שהוא הר המוריה מרובע היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה ומוקף חומה גדולה וכן הוא היום וכל אותו קרקע חלל ובני כיפה מפני שאם יש שם מת מטמא שכן קבלו היהודים שאם יש אהל על המת אינו מטמא לעומדים למעלה ומדקדקי היהודים הוא זה: לפנים מחומה זו מחיצה קטנה מ' טפחים עשויה מעצים משולבות עשויות כמין רשת: לפנים ממחיצה זו מקום נקרא חיל גבוה עשר אמות: לפנים מחיל זה עורת נשים כי משם עולין לעורת הנשים בשנים עשר מעלות ועורה זו היא מאה ושלשים וחמש אמה מרובעות ומן עורה זו נכנסים לעורה הגדולה היא עורת ישראל והכהנים והיא היתה באורך קפ"ז וברחבה קל"ה אמות וארבע כותלים היו סובבין המקדש קודם הגיעם להיכל הקדש ובין הכותלים מקומות פנין סובבין כל הקדש משלש רוחות צפון ודרום ומערב וחוזה אל המזרח וכל אותם מקומות פנים נקראים עורה כי הכל היה לשמוש הבית הקדוש ושיעור קדש הקדשים היה עשרים באורך ועשרים ברחב מרובע וההיכל אשר לפניו כנגד ארכו היה עשרים ברחב וארבעים באורך והאולם עשרים אמה ארכו לרחב הבית ועשרים רחבו נמצא אורך הקדש וההיכל והאולם שבעים אמה ואמרו לי כי ההיכל (עו) והקדש הקדשים אשר בנה שלמה והורודס מאה ועשרי' אמה בגבהו אבל בנין אנשי הגולה לא היה אלא מאה אמה וגובה ההיכל והקדש הקדשים לא היה אלא שלשים אמה אלא היו על גביהן עליות שנים נגד עולם הגלגלים ועולם המלאכים כי אמרו שכל עניני הבית ציור היה לעולמות שלמעלה ומעורת ישראל היו עולין לעורת הכהנים בט"ז מעלות ושם מקום נקרא בין העברים דוכן ושם היו הלויים משוררים ומנגנים בשעת הקרבן ובסוף עורת הכהנים לפני האולם היה המזבח

(עו) בדפ"אד נוסף כאן והקודש .

ואחר המזבח עולין ב"ב מעלות אל ההיכל וההיכל והקדש ואולמו במישור
היה עומד על גובה ההר שזה בשוה:

ה' בתי הבית בעזרת נשים היו ארבעה בתים כלם משמשות לעבודות המקדש
ועוד מצד עזרה זו היה בית גדול נקרא בלשון התלמודיים בית המוקד
ופירוש הדבר לפי ששם היתה מדורה גדולה חמיות והיא משמשת לב' דברים
האחד ליקח ממנה אש לתת על המזבח וכשנאמרו לי דברים הללו אמרתי
לכהנים אם כן שקר הוא מה שאמרו שהאש היה יורד מן השמים
והשיבו לו אע"פ שהיה אש יורד מן השמים מצוה מבוראנו להביא מן ההרים
לפי שלא ימצא עבודה שאין לנו בזה עסק כך אמרו לי ואמרתי כי זה דברים
יהודיים הם ואיני מאמין והשיבו לי לא היום ולא לעולם ואמרתי לקום כנגדם
לולי יראתכם כי תאמרו שעשיתי דבר שלא ברצונכם והתועלת השני לבית ההוא
היא לכהנים לפי שהיו הולכין יחפין על רצפת אכנים של שיש עד שרבים היו
מתים מקרירות: ובפנות הבית ההיא היו ארבעה חדרים גם הם לעבודת המקדש
ובבית זו מקום בקרקע וטבלא של שיש בשלשלת ובאותה חפירה מפתחות
המקדש וכהן ישן על אותה טבלא למשמרות המפתחות ושם בבקר היה המנונה
לפתיחת השערים בא ומוסרים לו המפתחות: בעזרת ישראל היו שטנה בתים
כלם לשרת המקדש ולעבודותיו כי רבים היו ושם בית נקרא לשכת הגזית ומי
שלא ראה בניינה אמרו שלא ראה מעולם כהן מפורא קדוש והטעם שכנאורה
שם הוא מפני שעיקרה לדון את הכהנים זאמרו כי כל כהן שנמצא בו פסול
ונודע מדין סנהדרין היה לובש שחורים ומוציאן אותו מחכרת הכהנים והולך
אל ביתו ומתאבל ואם לא נמצא בו פסול יום טוב היה עושה לאוהביו ואומר
ברוך שבחר בזרעו של אהרן לשרת בקדש קדשים גם במקום הזה היה שם
בית והוא בית כהן גדול שהיה שם שבעה ימים קודם שיגיע היום הגדול הנקרא
אצלם יום הכפורים והוא היום המיוחד לכהן גדול נקרא אצלנו סאסידוסי
מאיור (עח) ושם היה לומד הכהן ההוא כל סודי עבודת היום ההוא מן הכהנים
הגדולים אשר קדמו וזה בבית השני שהיו נעשים כהנים גדולים על ידי ממון
גם בזה תועלת שיהא פרוש מאשתו אותם ימים וגם שם בית שמשם היו
מביאין מים מבור גדול לכל העזרות ולכל מקום אשר היו צריכין מים לטהר
איוה סהרה גם שם בית לכהן המלביש אשר היה מלביש כל הכהנים לשעת
עבודה ונותן לכל אחד ואחד ארבעה מיני לבוש אשר נצטוו והוא היה מוציא
מחלונות הבית ההוא הלבושין ובכל חלון וחלון מחלונות שבכתלי הבית היה
כתוב עליו (רועה דומר למעלה מן החלון) שם הלבוש ההוא כדי שלא יטעה
או שלא יתבלבל בעת הצורך ועוד בתים רבים היו במקומות הפנימיים וכלם
לשירות הקדש וכן ביום כל המעלות היו אוצרות נכנסות תחת הקרקע ונקראים

ואצרות בית ה' ובאותם המקומות הפנימיים אשר אמרנו היו שלשים ושמנה-
בתים סביב סביב ג' בתים זו על גב זו חמשה עשר בעפון וחמשה עשר בדרום
וחמשה עשר במערב ובנין זה היה מעצי כרושים בנין מפואר עד מאד ולא
היה בנין זה נסמך לכותלי המקדש כדי שלא ישתמשו בו ולא יסתכלו מבפנים
ואפילו החלונות גבוהים היו מן אותם בתים כדי שלא יסתכלו וכן החלונות היו
נעשות בשיפוע ואלכסון כדי שלא יוכלו בשום צד להסתכל בפנים עוד בחומות
מבחוץ היו עשירים ואחד מקומות שהלזים היו שומרים בלילות לא שהיה צריך
שמירה אלא להראות גדולה ושלשה מקומות מבפנים ששם הכהנים שומרים
וכן היו משמרות אלו משמשות לשלא יעשו הכהנים מבפנים שום עבירה
יטמנו ויטמאו הבית ומכאן תוכחה לנו הנוצרים אשר בלילה הרשומה למיתת
מושיענו עושים הבחורים בבית הפלחנו כמה מן הזמנות והנבלות והורודים המלך
אשר זכרנו הוסיף בנין מפואר מאד מאד כי בנה ארבעה אולמים לארבע רוחות
הבית אורך כל אולם מאתים וחמשים אמה ומאה אמה רחבו וגבהו מאה ועשרים
אמה כמות הבית ובנה כיפה על הנחל הוא נחל קדרון ועל הכיפות בנה נשירים
ואריות ועליהם בנין האולמים והאולם אשר משך עד נחל קדרון עשאו כשלשה
גגות והעומד על ראש הגג לא היה רואה נחל קדרון לגבהו והאולמים האלו
היו סביבות המקדש מכל ארבע רוחותיו ועשה בנין זה למקצת העם העולה
לשלש רגלים לשניחוהו שם ויתענגו: כל בתי העזרות היו בנינם ראשונה בנין
אבנים ועל האבנים קרשים אחוזות אלו עם אלו ועל העצים קרשים של כסף
בם נכנסו שבעה אלפים ככרי כסף ועל הכסף מצויר כל מיני אילנות ופרחים
שבעולם ומיני חיות ועופות טהורות לרוב ובהכל ובקדש נכנסו שלשה אלפים
ככרי זהב ובקדש וקדש הקדשים היה ראשונה כותל אבנים ועליה כותל ארזים
וכן על גגה ורקעיתה כותל כרושים שהם יותר חזקים ואינם כל כך קלורת
להתעפש ועליה הוהב מצויר דמות מלאכים ודמות תמרים בין מלאך למלאך
וכל הצורות שקועות בזהב כי לא היו יכולין כפי דתם לעשות צורה כולסת
לבד הכרובים. וסביבות המלאכים והתמרים צורות פרחים ועיצן היוצאין בשדה
וצורתן כשעת התחלתן בשדה:

דן' פתחי הבית להר הבית ה' שערים היו לו ולחומ' העזרה שבעה שערים
שלשה מן הצפון סמוכים למערב ושלשה מן הדרום ואחת במזרח מכון
נגד קדש הקדשים כל פתח ופתח עשר אמות ברוחב ועשרים בגובה וכל
הדלתות מעצי כרושים ומצופות זהב מצוירות הכלית הציור והדקות חה ראית
בעיני חוץ משער המזרח שהיה מצופה מנחשת קלל (עם) כי היה אותו נחשת
יותר נחשב מזהב לרוב הבהירות והיהודים אמרו שנקרא השער ההוא שער

(עם) בדפ"אד נוסף כאן שהיה מבהיק מאד ומוזהיר וזה טעם היותו מנחשת
קלל.

ניקנור מפני כי יהודי אחד נקרא ניקנור אשר עשה אותם דלחות באלכסנדריא של מצרים ובשובו משם היה הולך וסוער והשליכו אחת בים להקל והים לא נח ורעו להשליך האחרת וקם ניקנור אשר עמל בהן וכרך עצמו עם הדלת ואמר אם תשליכו הדלת השליכו גם אותי עמה והים נח מיד מועפו ודואג היה היהודי מאד על הדלת האחד ובהגיעו אל הנמל מצאה על שפת הים כי נס נעשה לו ולכן נקרא שם שער ההוא שער ניקנור ואלו הדברים יהודים הם ופתח האולם היה ארבעים אמה גבהו ופתח ההיכל פשפש היה בו שלא היה נפתח מעולם ואמרו כי משם היה נכנס אלהי השמים ואמרתי להם אי טפשים אתם בורחים ממושיענו מפני שהוא גוף ואתם מייחסים לאלהיכם גוף כיון שמסבב אותו הבית: והשיבו שכינתו הלא הוא ככניסת השמש אל הבית כי אנו אומרים שנכנס השמש ואינו אלא אורו עוד אמרו לי שהרבה פתחים אחרים היו קטנות וזה מפני שרצו להת כבוד לכל עבודה ועבודה בפני עצמה שיכנס בפתח ההוא ובמקום שהיו מכניסין הקרבנות לא מכניסין המים לניסוך וכן לכל עבודה ועבודה ושער היה מיוחד למנוחה ולאכל ושם יושבים כהנים הרבה ומנחמים אותו ואומרים מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש הזה ינחמן ופתח זה היו דלתותיו מישפה שחור ושער אחד היה מיוחד לחתנים ודלתותיו מזוכיות לבנה ושם כהנים מתפללי' כשנכנסו שהאל יתן להם בנים ישרו לאל ועוד אמרו לי כי בשער המזרחי מצויר שושן הבירה כי כשעלו היהודי' משושן לבנות המקדש צוה המלך שיעשו צורת מדינתו באחת מן השערים כדי שיזכרו המקום אשר ישבו ויהא עליהם אימת מלך (פ) ולא ימרדו:

הח' כלי הבית בעזרת נשים לא היו שם (פא) לבד בחגי היהודים ומועדיהם ששם תולין מנורות גדולות מזהב ובתחתית כל מנורה ומנורה ספל של זהב גדול ומשליכין שם הכהנים המייניהם הישנים ומדליקין בהן אש ונעשו מדורות גדולות עד שכל ירושלים נראה מדורה אחת: בעזרת הכהני' היו המזבח ועשר שלחנות של שיש סביבותיה ריכולין היו לעשותם של זהב ואמרו לי הטעם שלא עשו כן מפני שהזהב מחמם ומעפש והשיש אינו כן והשלחנות ההם היו משימים עליהם הקרבות והחלבים ובאוהה עזרה היה הים שעשרה שלמה וגבהו חמש אמה ושלישים אמה סביב שלו והים עומד על שנים עשר בקר ג' לצד צפון ושלשה לדרום ושלשה למזרח ושלשה למערב והיה כלו מערר בפרחים ורצעים והמים היו באים מתחת רגלי הבקר מן המעין אל הים ומן הים הולכים לפיפיות הבקר ורצאים הכהנים רוחצים שם ידיהם וכן ערכי עבודה ושם הכיור שעשה משה ע"ה ועשרה כיורים של זהב עשה שלמה סובבין אותו לכבודו ובאולם סמוך לפתח ההיכל עשה הורדוס המלך דבר נפלא

- (פ) בדפ"אד נוסף כאן מלת פרס .
- (פא) בדפ"אד נוסף כאן מלת כלים .

והוא גפן אחת עומדת על עמודים של יעפה וארניהם כסף ואלף ככר זהב משקל הגפן והחרצנין והזנין שלה אבני ספיר ואודם וזה להראות גדולת האומה היהודית שמה שבפנים הוא יותר ממה שבחוץ אשר עושין להפך וכל המתנדב מיהודה' גרגיר או אשכול של זהב היה חולה שם ובפתח ההיכל חלה חרב של זהב והיה כתוב בה הור הקרב יומת ושם סמוך לפתח ההיכל היו ב' עמודים אשר עשה שלמה והם עמודי נחשת לזכר ראש המשפחה הוא בועז וכן נקרא העמוד הא' והשני לזכר דוד אשר הכין לכנין הבית ולא כנאו ולכן נקרא יכין ואמרו הכהנים שעשאו מנחשת לפי שאותו נחשת אינו כנחשת שלנו אבל מצא כל עמוד שלש' אמה וכראש כל עמוד ב' עטרות וכל עטרה כשלש אמות גבוה ועל העטרה כמין רשת בתכלית הדקות ובכל עטרה מאה רמונים תלויים וכן העטרות יוצאות כמין לולבים ועולות עד התקרה כפי מה שמספרו לי הכהנים ואני לא ראיתי דבר מזה ואמרו לי כי עטרות אלו אין תכלית לציונם ודקותם ואמרו כי היו ב' לפי שהיו האנשים שנרמזו שלמים במעשיהם ושלמים בדעות ואמרו כי כל היהודים שעמדו בסני קבלו אותם ב' עטרות ואני לא ראיתם ובפתח ההיכל היו ב' שולחנות אחד של שיש ואחר של זהב של שיש היה לקר בו הלחם כשהיה נכנס לשומרו על שלחן משה רבינו שבהיכל וזה השלחן היה מפני הכניס' ושל זהב מפני ההוצאה שאחר ששמו אותו בשלחן משה אשר הוא של זהב ונתעלה אם ישימו אותו בשל שיש כשיוצא היו מורידין אותו מקדשתו לפנים בהיכל היה מוכח הקטרת ושלחן אשר עשה משה ושם עשר שלחנות שעשה שלמה להדר ולכבד שלחן משה וכן עשר מנורות מימין המנורה ומשמאל לכבוד מנורת משה אבל לא היו מדליקין אותה ובקדש הקדשים היה הארון ומטה אהרן פורח תמיד ושמן המשחה וצנצנת המן והכרובים על הארון וגופי הכרובים בולטים אל פני הכית והכנפים היו יוצאים משורש אחד ומגיעים לכותלי הבית וכרובים עשה שלמה והם למעלה מכרובי משה ושלש עשרה פרוכות היו צריכין לפתחי שערים כל פרוכת עשרים גבהו ועשר אמות רחבו כמות חלל הפתח וגם בעליות המקדש היו פרוכות וכל פרוכת משש ורקמה ותכלת ובבית השני לא היה בין הקדש ובין קדש הקדשים כותל אלא שני פרוכות ואמה רוחב בנתיים וכל פרוכת נארגת בנערות שלא ראו עדין נדות ובשמונים נירין היה נארג ואלו הפרוכות לגדולה וחשיבות לא היו משמשות שם אלא שנה אחת ואחר כך גונדים אותם באוצרות וב' היו עושין בכל שנה (פג) ובחגיגה ובמועדיהם היו מצפין בהם חומות העזרה לשמחת בית השואבה:

(פג) בדפ"אד לרנר' ?

(פג) בדפ"אד נוסף כאן נמצא בת' שנה שעמד לבית שמונה מאות פרוכות •

הט' משרתי הבית מן המשוררים והמנגנים היו ארבעה ועשרים אלף כמו שהורו לי הכהנים בכתב דברי הימים והשוערים ארבעה אלפים מחלקים למשמרות והתוקעים בחצוצרות היו מאה ועשרים:

הי' מענין עבודת הבית ועל זה לא רצו אלו היהודים להגיד לי דבר כי אמרו שהוא נגד דתם להראות לעמים ענין עבודתם לכד ב' דברים אמרו ומקצת מהם ראיתי בעיני ושמתתי מאד האחד הוא הקרבן שהיו עושים כחגם הנקרא בלשון העברים פסח וחשוב הוא מכל חגיגהם והב' כניסת כהן גדול נקרא אצלנו סאסידוטי מאיור ביום שיש להם גדול מכל ימות השנה לענין קדושה וטהרה וכבוד הנפש. ענין קרבן הפסח כפי מה שראיתי קצתו והוגד לי כלו הוא באופן כשמגיע ראש החדש הנקרא אצלם ניסן יוצאים רעים ושלוחים במאמר המלך והשופטים לכל סביבות ירושלם לכל מי שיש לו מקנה צאן וקצ' בקר ימהר להביא המקנה כדי שימצאו עולי רגלים די ובהיהם וגם למאכלם כי העם רב מאד וכל מי שלא היה בא לזמן הקצוב היו מחרימין כל ממנו לקרשי הבית ואז היו כל אנשי מקנה ממהרים ובאים ובנחל סמוך לירושלם היו מעבירין המקנה בנחל כדי שירחץ וינקה מכל לכלוך ואמרו שלזה אמר שלמה [ש"ה ד' ב'] שעלו מן הרחצה ובהגיעם להרים אשר סביב לירושלם היה הרבי כל כך עד שלא נראה דשא כי כלו הפך לכן מלכניות העמר ובהגיע יום העשור כי בארבעה עשר מן החדש היו עושין אותו קרבן היו יוצאין כלם לקנות את הובח הנקרא אצלם פסח ומתקנת היהודים שכשיוצאין לעבודה זו לא יאמר שום אדם לחברו גש הלאה או שיאמר הניחני ואעבור אפילו היה האחרון שלמה או דוד מלכם ושאלתי לכהנים כי זה אינו מדרך המוסר והשיבו כי הוא להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו כל שכן בעבודתו ממש ובאותם שעות כלם שוים לטובה ובהגיע יום י"ד לחדש היו עולין במגדל גבוה שבמקדש קראוהו העברים לול וכבש שלו עשו כמין קאנפנארו (פר) שלנו ושלשה חצוצרות של כסף בידם ותוקעים ואחר תקיעה מכריזין ואומרים עם ה' שמעו הגיע זמן שחיטת הפסח לשם מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש הזה וכאשר שמעו העם הקריאה היו לובשים בגדי מועד כי מחצי היום ולמטה היה יום טוב לכל היהודים לפי שהוא זמן הקרבן וכפתח העזרה הגדולה היו עומדים שנים עשר ליום מבחוץ וגזרי כסף בידם וי"ב מכפנים וגזרי זהב בידם אלו שבחוץ לישוב ולהתרות בכאים שלא יזיקו זה לזה לרוב המהירות והפחז ושלם יכנסו בערבובייה ויבאו למחלוקת וכבר אירע בפסח אחד שמעכו שם זקן אחד עם קרבנו לרוב הלחץ והעומדים בפנים היו גם לישוב היוצאים שלא ידחקו זה לזה וכן אלו היו נועלין שערי העזרה כאשר ראה שנכנסו מה שיש בו די בפעם אחת ובהגיע אל מקום השחית' שורות שורות של כהנים היו

(פר) כל"ס campanario והוא מגדל של בית הפלת הנוצרים.

בכפות של כסף וכפות של זהב בידם ושורה שהתחלתה של כסף כלה של כסף ושל זהב כלה של זהב וכל זה להרדור ותפארת וכל אחד מן הכהני' שבראש השורה מקבל כף אחת מדם השחיטה ונותנה לחבירו וחבירו לחבירו עד מקום המזבח ושבראש המזבח היה מחזיר הכף ריקם ונותנה לחבירו וחבירו לחבירו עד סוף באופן שכל כהן וכהן היה מקבל כף אחת מלאה ומחזיר כף אחרת ריקנית ולא היה זה להם עכוב כי היו כל כך וריזים בעבודה זו עד שהיו הכפות נראות רצות ובאות כחצים ביד גבור . ושלשים יום מקודם היו מרגילים עצמם בעבודה זו ורואים מקום הטעות אשר אפשר או מכשול שיסופק להם ושם שני עמודים גדולים גבוהים ועליהם שני כהנים בחצוצרות של כסף בידם ותוקעים בהתחלת קרבן כל כת וכת כדי להשמיע לכהנים העומדים שם על דוכן שיאמרו ההלל בקול רנה ותודה ובכל כלי שיר אשר להם וכל הכלים היו מוציאין שם ביום ההוא וכן בעל הקרבן אומר ההלל ואם עדין לא נגמר השחיטה חוזרין וקורין ואחר השחיטה היו יוצאים אל העזרות ושם כל הכהתלים סביב משיני ברזל ומולגות לתלות הקרבן ולהפשיט ושם אגודות אגודות של מקלות שכאשר לא ימצאו מולג פנוי לוקח מקל אחד על (פה) כתף חבירו ומפשיט ונותן מה שראוי לתת למזבח ויוצא והולך בשמחה וטוב לבב כמי שהולך למלחמה ונצח כי דופי וקלון מתמיד היה ביניהם מי שלא קרב קרבן הפסח במועדו והכהנים בשעת אותה עבודה היו לובשים אדום מפני שלא יראה דם אם יפול על הבגד והלבוש לבוש קצר עד השוק ועומדים יחפים ובתי היד עד הורוע לבד כדי שלא יעכב בשעת אותה עבודה ועל ראשו כובע קטן ושלשה אמות מצנפת קשור סביבו והכהן (פו) היה לו ארבעים כרכות מצנפות כפי מה שספרו לי והוא מצנפת לבן והתנורים שהיו עולין בהם הקרבן היו על פתחיהם ואמרו לי כי הוא לפרסם האמונה ולשמחת החג ואחר הצליה אוכלים בקול הלל ורנה ונשמע קולם למרחוק ואין שער משערי ירושלם שינעול דלת בלילי הפסח מפני כבוד העובדים והשבים כי רבו : אמרו היהודי' שנמצאו בפסח א' כפלים כיוצאי מצרי' כי בקשו להעלות חשבונן לפני המלך :

העבודה הב' היא ביאת כהן גדול למקדש ולא אמרו לי עבודתו אבל אמרו לי עלייתו וצאתו מן הקדש וקצת ממנו ראיתי בעיני והמהתי במאד מאד ואמרת בעת ההיא ברוך מי שחלק מכבודו לאלה שבעת ימים קודם היום ההוא יום מיוחד שקורין כפור והוא האדיר להם מכל הימים היו מכינים בכית הכהן הגדול מושב וכסאות לאב כ"ד ולנשיא ולכהן גדול וסגן הכהנים ולמלך ולבנו אלה שבעים כסאות של כסף לשבעים סנהדרין והוקן מן הכהנים היה קם על רגליו ואומר לפניו דברי כבושין ותוכח' ואומר לו ראה לפני מי אתה

(פה) בדפ"אד על כתפו ועל כתף וכו' .

(פו) בדפ"אד נוסף הגדול .

נכנס ודע שאם תאבד הכונה מיד תפול ותמות ותאבד כפרת ישראל והנה עיני כל ישראל תלויות כך וחפש דרכיך שמא יש כך עון אפילו קל כי יש עון שקול כנגד כמה מצות ושקול זה הלא הוא ביד אל דעות גם חקור באחד הכהנים וטוהר אותם שים נגד פניך כי לפני מלך מלכי המלכים היושב על כסא דין ומורה בעיניו כל רע אתה בא ואך חבוא והאויב עמך ואומר להם שכבר חפש ועשה תשובה ממה שנראה שיש בידו עון גם כל אחיו הכהני קרבם בעזרת המקדש והשביעים במי ששכן שמו שם שכל אחד יאמר מזה שיווע בחבירו או מה שיווע כעצמו ושנתן להם לכל דבר ודבר התשובה הראויה: גם המלך אומר לו דברים טובים ומבטיחו לכבדו בצאתו בשלום מן הקדש אחר זה היו מכריזין ואומרים איך הכהן הגדול יוצא והולך ללשכה שלו אשר במקדש ואו יוצאים כל העם ללוותו והולכין לפניו כסדר וכן ראיתי בעיני ראשונה הולכין לפניו כל שהוא מזרע מלכי ישראל כי הקרב הקרב אל הכהן הוא יותר חשוב ואחריהם כל אותם שהם ממלכי בית דוד וכלם כסדר נכון זה אחר זה וכרוז לפניהם אומר חנו כבוד לבית דוד ואחריהם היה בא בית הלוי והכרוז אומר חנו כבוד לבית הלוי שלשים אלף וששת אלפים היו וכל סגניהם היו לכתשים באותה שעה בגדי משי תכלת והכהנים משי לבן וארבעה ועשרים אלף היו ואחריהם המשודרים ואחיהם המנגנים ואחריהם חוקעי חצוצרות ואחריהם השוערים ואחריהם ערשי הקטורת ואחריהם עושי הפרוכות ואחריהם השומרים ואחריהם האמרכלים ואחריהם כת אחת נקראת קארטופילש (פו) ואחריהם כל אנשי המלאכה ממלאכת הקדש ואחריהם השבעים הסנהדרין ואחריהם מאה כהנים וגזר כסף בידם לעשות דרך ואחריהם הכהן הגדול ואחריו כל זקני הכהונה שנים שנים ובראש כל חוצות היו ראשי ישיבות עומדים ואומרים איש כהן גדול בואך לשלום התפלל ליוצרנו שיחיינו לעסוק בתורתו ובהגיעם לפתח הר הבית היו מתפללים שם על קיום מלכי בית דוד ואחר זה על הכהנים ועל המקדש והיה הקול כל כך חזק מרבי העם בענותם אמן עד שהעופות הפורחות היו נופלים לארץ ואז הכהן הגדול משתחוה לכל העם ופורש בכביה וראה וב' סגני כהונה מוליכין אותו ללשכה שלו ושם פורש מכל אחיו הכהנים וזה בכניסתו אבל בצאתו היה הכבוד כפלים כי כל העם אשר בירושלם היו עוברים לפניו ורובם באכזות של שעה לבנה דולקות וכלם לובשים בגדי לבן וכל החלונות מעוטות ברקמה ומלאות נרות וספרו לי הכהני כי הרבה מהשנים לא היה כהן גדול יכול להגיע לביתו קודם חצות הלילה מפני דוחק העם העובר ודחי הגדול שאע"פ שהיו כלם מתענים לא היו הולכים לבתיהם עד יראו אם יוכלו להגיע לנשק ידי הכהן הגדול וביים שאחריו היה עושה סעודה גדולה ומומן לאוהביו וקרוביו ויום טוב היה עושה לפי שיעא בשלום מן המקדש אחר זה היה מצוה לצורף יעשה לוח מזהב ופתח בה זה

הלשון אני פלוני כהן גדול בן פלוני הכהן גדול שמשתי בכהונה גדולה בבית הגדול והקדוש לעבודת מי ששכן שמו והיה זה שנת כך וכך ליצירה מי שזכני בעבודה זו הוא יזכה בני אחרי לעמוד לשרת לפני ה' . עד כאן מה ששלח האיש ההוא לרומא בכתב ושלחו וירשורים למלך אלפונשו וקראו ואמר היהודי ראים לעונש על עונם ולכבוד על אשר כך נמצא בהם ואני הדל שלמה בן וירגה שלחתי קהלור ספרד לקבץ פדיון לשבוי מאלאנה ושם בחצר המלך בקשו הגויס להגיש קרבן הפסח ועשו בפעל מזבח ושורות כהנים עם כלי כסף ומשוררים אומרים הלל ותמהו העם והשרים מאד אמר המלך יהודים שכן ראו ונאבד מהם טוב מותם מחייהם ובטעם העבודה וקרבן הפסח וענינו כתב הרב דון מנואל בדורו דברים נפלאים בספר טעמי המצות שחבר והבאתי עניני בספר שבט עברתו האל יזכנו לראור בבנין בית קדשנו ותפארתנו ועבודת אלהינו כימי עולם וכשנים קדמוניות אמן:

ויכוח היה בין המלך דון אלפונשו מפורטוגאל ודון יוסף בן יחיא: אמר המלך היהודי החכם שאלות עמוקות יש לי על דתך אניחם עד אחר ההג ועת לא אשאל אלא הקלות וראשונה אוכיחך למה לא תזהיר עמך כי שמעתי שגזולים את העמים וכן נראה ממלכותכם ותכשיטי נשיכם וארצם מזהירים על הגול יותר ממנו ושמעתי שבקרבתכם צוה האל שקרב הכהמה ירחצו ויקריבו ואילו בעוף אמר [ויקרא א' יו'] והסיר את מוראתו בנוצתה מפני שהכהמה על הרוב אוכלת מאבוס בעליה ולא מגול אבל העוף נזון מגול לכן ישליכו מוראתו ושלחתי שאם כן כל עוף היה ראוי להשליך והשיכו שבגוף העוף כבר נשתני' הגולה ושם חלק אבר ואמר הכריביא [שם כג'] והשיב את הגולה אשר גזל אם היא בעין שגול וכו' ומה רחוק עניני' ממה שגור אגושטוש קיסר רומי והוא שכל איש לא ילבש משי אחר שנשא אשה ולא אשה תכשיטיה אחר עבור ב' שנים בנישואיה וכל איש שגול את רעהו מפורסם שיגרש מרומי עד סוף ג' שנים ואינו רוצה בחשובתך כי ידעתי מות או שלל ישיב ארצכם ואו תבכו מעשי' ואבוא אל השאלות השאלה הראשונה שכיון שמעינו בישו מושיעי הדברים המיוחדין לאלוה ראי שנאמר שהוא אלוה או חלק ממנו והמיוחד לאלוה הוא תחירת המתים והעמדת החיים ואיש מזרעכם שבא לדת' אמר שיש בחפלתכם ברכה שמשבח מושיעי באלה וזה הנוסח אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים אתה רב להושיע וכו' אמר אתה גבור הרי האב ואמר שמחיה מתים ואחר זה משבח את בנו וקראו רב להושיע שכן אמר הנביא [ישעיה סג' א'] מדבר בעדקה רב להושיע ואמר שהוא מוריד הטל מכלכל חיי' ומחיה מתים וכבר נתפרסם בינינו שמושיענו החיה מת אחד וכן מצינו שהיה הולך במדבר ומאה אנשים עמו והוצרכו למים והמטי' להם והוצרכו ללחם והוריד מן השמים מאה ככרות כבר לכל אחד וכיון שכן מחייבים אתם להאמין בו . תשובת החכם אורנו המלך כאשר נודה שהחיה מת לא יתחייב שהוא אלוה שהרי אליהו החיה

מת וכן אלישע והנוצרים שמאמינים השילוש ראוי שיאמינו רביעי וחמישי כי לדעתם אליהו ואלישע אלוהות היו וענין הורדת הגשם יש בתלמודנו כמה צדיקים שעשו זה וכן היהודי' הרשבי טולידו הנוצרים שואלים מהם שיביאו מטר ובתפלתם מורידין אותו כן נמצא איש שהוא צריך לתת מזון לפועליו ולא היה נכון לו ואמר לתאנתו תאנה תאנה הוציאי פירותיך והוציאה ואכלו ושבעו: השיב המלך ונניח שאינו אלוה לפחות מצד הפלאות שעשה תאמינו שהוא נביא: השיב החכם עם כל אותות משה לא האמינו בו ישראל עד שקרע להם הים יבוא מושיע שלכם ויקרע לנו הים ויצילנו מאויבינו ונאמין בו: אמ' המלך כפי מה שיסרתם אותו אם היה שב לעול' היה קורע הים להטביע ארצכם לא להציל ומה תאמר מהכרכה: השיב החכם לזה אין צורך להשיב כי הכרכה על האל ידבר כי לפירוש המשומד יפה כח הכן מהאב שבכנ אמר מוריד הטל מכלכל חיים (פח) ובאב לא אמר אלא מחיה מתים ועוד אין אנו אומרים בתפלה מה שאין אנו מאמינים ואותה ברכה יצחק אמרה כשנעול מעל גבי המזכח כי הראשונה היא ברכת אברהם והג' שאומר אתה קדוש הוא ברכת יעקב שנאמר [ישעיה כט' כג'] והקדישו את קדוש יעקב נשאהר האמצעית ליצחק:

שאלה ב' מנין לכם בטעם שכלי שתורתכ' נצחית ואחריה לא נהחדש דת:

תשובה לא ימנע או התורה הראשונה יותר מועילה לשלמות הנפש או האחרונה או שתייהם אם הראשונה יותר שלמה למה האל עשה עול לדורות אחרונים שנתן להם החסרה ואם הוא להפך למה עשה עול' לראשונ' ואם שתי הדתות אמת (פט) הרי הב' בטלה: השיב המלך נאמר ששתייהן שוות אלא שכפי הזמן והאנשים הוצרך לשנות פרטים שהרי אם היה מצוה לנו תפילין וסוכה היה בטל כי אנחנו לא באנו למצרים הוצרך לנו מצות אחרות במקומן: אמר החכם אם כן היה ראוי שכל המצות שאינן תלויות במצרים שתעשו אותם ואחרות במקום התלויות אבל אתם אומרים שכל דתנו בטלה ועוד שהרופות הגוף הם כמו תרופות הנפש וכמו שתורפות הגוף לא ישתנו כן תרופות נפש: השיב המלך כאשר אודה הטענה הראשונה שיש לה מקום השנית היא שקרית שאם הרפואות לא ישתנו הוא מפני שהסמים שבהם מרפאים הם טבעים ולא ימצא לומן מה החום פותח והקור סותם וכזמן אחר להפך אבל הדתות נחלות בדברים שסבתם הרצון:

שאלה ג' אם תפלת הנוצרי נשמעת כתפלת היהודי או לא: תשובה ודאי נשמעת שכן אנו אומרים כי אתה שומע תפלת כל פה

(פח) בדפ"אד נוסף כאן מחיה מתים .

(פט) בדפ"אד שוות .

ואומר [מ'א ח' מא'] וגם אל הנכרי וגו': אמר המלך ואיך אתם סותרים עצמכם כי תלמוד שלכם אומר שבזמן עצירת גשם ילכו להתפלל על הקברות ואמר שם אבל לא על קברי גוים שאם הם לא הצילו עצמם איך יושיעו אחרים:

תשובה ח' אבל הטעם הוא מפני שהגרים מסכת שנאתם לא יבקשו עלינו רחמי': אמר המלך יביאו התלמוד ונמצא ברש"י כמו שאמר המלך וכעס מאד: חזר החכם לתקן ואמר אולי על הגשם נאמר שיש לנו בו סגולה שנאמר [ויקרא כו' ד'] ונתתי גשמכם ולא אמר ונתתי גשם: אמר המלך לתקן שקר אחד צריך לומר כמה שקרים:

שאלה ד' כתובים נמצאו סותרים אחד אומר [איוב כה' ג'] היש מספר לגדודיו ואחד אומר [דניאל ו' י'] אלף אלפין ישמשוניה נראה שיש מספר ורבנים שלכם אומרים שאחר שגלו ישראל נתמעטו המלאכים אי סכלים אם הם נצחיים ואין בהם לא הפסד ולא שנוי ולא חסרון איך נתמעטו ועוד שכל העולם הוא כנגיד חרדל בים הגדול בערך אותם צורות קדושות כל שכן בערכם והרי זה כמי שאומר שנתמעטו שרי המלך ונאכזרו מפני שהולילו כשביה פרוש אחד:

תשובה אחרת מעוט אינו בעצמותם חלילה אבל הוא בשכלנו כי קודם שגלינו היה השגתנו עד אין מספר ובגלות אבדה חכמת חכמינו ובינת נבוינו ואנו אין אנו משיגים אלא דבר קצוב: אמר המלך הטבת מאד בהשובתך וראי אתה לכבוד:

שאלה ה' אם הקסם והכשוף הוא דבר שאין בו ממש למה תורתכם אמרה לענוש להולך באותם ענינים שלא השיגה תשוקתו והלך אחרי ההבל:

תשובה אותם שהלכו באותם ענינים לאמת חשכו והפסידו (ע) ימיהם ואת האל עזבו לכן ראויים לענוש גדול ע"כ:

בכתב שבא מפיו מצאתי כתוב כי רבים מהגורשי' שיעאו מספר לא יכלו לסבול מה שאירע להם בדרכים ושבו לספרו וכן בדרכים היו האנשים הולכים לכפר' ולא היו שבים עוד וכשהגיעו אנשי הגרש למלכות פיס נמצאו ב' מאות נשים קצתן עגונו' וקצתן זקוקות ליבם ונאספו כלם בעיר נקראת שאליה ובנו בית גדול ונכנסו כלן שם ועושות מלאכה ומהירות היו

(ע) בדפ"א לאמת שקרם יפסידו וכו'.

ממציאות להן לחם ומים לכד וכל השאר נותנת לתלמידים להתפרנס זכות נשים צדקניות עומדת לעד: אמר יוסף ראיתי לכתוב פה מה שאירע בזמננו בעיר הגדולה מצרי' וכעיר מאצייא שבתי וראה שאם אומר גוד' מאצייא דרך פרס ועל ידי מי וסופו שמה ישמע חוצה ראמרו שאנו שמחים וכו': לכן דרך כלל וסתם אומר המפורסם (צא) והוא כי העלילו העמלקי' שבא נוצרי בבית איש יהודי ולא יצא עוד כעין העלילות אשר כתב אדוני אבי ה"ר שלמה בן ירמיה כחבור זה והכו יסורים קשים לאנשים צדיקים ונקיים וכי לא יכלו לסבול אמרו שהם הרגו הנוצרי ההוא ונתלו ורופא חשוב נקרא החכם ה"ר יעקב אביב בן החכם השלם ה"ר יוסף אביב ו"ל נשרף אחר ימי' בא הנוצרי ההוא אל העיר ונכר ונודע לכל העם היה והוכא לפני שופטי ארץ והכירוהו ונגלה הקשר והעלילה אשר העלילו על העניים והמלך האדיר שולטאן סולימאן צוה גזירה לחקור על המעלילים ולתור להם העונש הראוי והשר המפואר כה"ר משה המון מסר נפשו על עמו ועמד בשער המלך לפני כל מסטין והוציא גזרות עצומות גזירות שכל עלילת דם שאומרים שאנו מטילים במצה וכיוצא שלא ישמע לפני שום שופט משופטי ארץ כי אם לפני שער המלך יר"ה וכן בסוקאט העלילו כעלילות מאסיא ונגלה השקר לעיני הכל וזה בטחון לעיני עם ה' כי כל לשון חקום ירשיעו: ונס מצרים מגלה עשו ולקחתי ממנה בקצור כי אין בי כח להדפיס כלה: יהי בימי המלך האדיר סולטאן סולימאן המולך בכל ארץ תוגרסה וארץ עץ ומדי חיון ומשך ותירס ועבר הנהר אדום ומואב וכנען ופלשתיים ומלכי הערב השוכנים במדבר סיני ומצרים ולודים וכושים עד קצה ארץ תימן בשנה הראשונה למלכו עשה צדקה וחסד והשיב לסוחרים אלפי זהב וכסף אין מספר אשר העניש המלך אביו בשנה הב' עלה לעיר בלוגראדו וילכד' ובסוף השנה עלה על רודיש וילכדה ושם עשה משנהו אחמט האגני גבורות עצומות והמלך גדלו ושמו מושל בכל ארץ מצרים ויצא אחמט בלבוש מלכות רכזא למצרים בשנה השלישית למלך ונטה אחרי הכצע והכביד עול על מצרים אחר זה מרד במלך והרג שלשה משריו והשאר נסו על מגדל העיר וירחקטו לו מרי נפש ויתן להם מתנות רילחם בעבדי המלך שלשה ימים ויהרגו מאה איש בעת ההיא יצאו בני בליעל אל מחנה העברים לשלול שלל יהי לאחמט יועץ ושמו מאני ואמר לו הנה היהודים עשירים גדולים כספים וזהבם לך יאהה ולא לשוללים או הוציא כרוז כי כל שולל יתלו על עץ ובערב יצאו חמשה יהודים וקפצו עליהם חיל גירקיו והרגום ותהי צעקה גדולה במצרים ביום הג' הקהיל אחמט כל חיל גירקיש ושופטי הארץ ושימליכוהו וימלך ושם לאחמט בניו לו למשנה והוא נתן לו עצה ללקט כל הכסף שבמצרים והטיל על הסוחרים מס כבד ובחדש אדר שנת חמש' אלפים ומאתים ושמונים וארבע קרא י"ב חשובי היהודים ואמר כה האמרו לעמכם זאת עשו וחיו מאתים

(צא) מן שבתי וראה עד המפורסם חסר בדפ"אר .

ככרי כסף השקלו להביא אל גנו המלך ושמוע העם ותאכלו יום הפורים
נהפך לאכל ואסרו בדיקים חשובי היהודים ובס"ו כאור הלכו ועצקו לפני המודד
יתן להם זמן ללקט ואמר להם נרפים אתם ואני נשבעתי להשמיד להרוג אתכם
או קראו צום ואספו עוללים ויונקי שדים ויעצקו צעקה גדולה ומרה ותעל
שוערת הילדים השמימה ויבאו למגדל ובידם ס"ו ככרי כסף חזא הסופר אמר
להם אתם תאסרו עד יצא המלך מהמוחץ ותראו הרג ואבון והנה מלאך בא
ויאמ' לודא מחמט כיג ועכריו קשרו אל המלך בהיזתו רוחץ ובקשו לשבור
הדלת ויברח אחמט מפתח קטן שבמרחץ וילך אל המגדל ולא בסח וברח עם
עשרה אנשים ומעט מחיל גירקיש ושכנו תחרת ההר כל הלילה ומחמט כיג
בא והתיד היהודים האסורים אחר זה קבץ שלשור אלפי איש מחיל גירקיש
וידרוף אחר אחמט דרך שלשת ימים ושיגהו וזכרות ראשו בשבעה ועשרים
לאדו וישמחו על נס ויבא בכבוד גדול מצרימה וליהודים היתה אורה ושמחה
או קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם משתה ושמחה יום שבעה ועשרים לאדו
וקראו שמו יום נסים כי נס להמלט ושימו אותו על נס כן יאבדו כל אויבי
ה' אמן:

אמר הדל והגנרף יוסף אחר ימים שנרפס החבור הקטן הזה מצאתי בד
החכם השלם כה"ר שם טוב שאנצולו קונטרסים מספר מאורעות מלכי
אדום: גם קצת דברים אירעו את אבותינו שם וקצרותי ולקטתי מה שנראה
לי נאות וזכרון לבני ישראל גם מצאתי ספור בספר אחד בלשון נוצרי והפתקתי
אותו ללשון הקדש כי ראיתי מה שכולל ממוסרים והנהגות ראוי לזכרון: (צב)
שנת ד' אלפים תרמ"ו לכוזר השמעאלים את עכו וסכריא וזוב ארץ ישראל
בתוך ו' חדשים ואחר זה נקבעו מחנה הערלים מארבע רוחות העולם ובאו עד
עכו ויצורו עליה ועלדון מלך ישמעאל קבץ גם כן חיל כבד לאין מספר והעמיד
הערלים במצור ימים רבים ולסוף השמעאלים כבשו כל הארץ: שנת חש"מ
תפש אלמצור בן צלדן את ירושלים והגלה ממנה עם רב וישב בה ד' ימים:
שנת קכ"ח מסירת בדרש ונהרג השלטון ואנשי הקהל נשכו: ובשנת קל"ל
נחלו המוסרים פרשת ואלה המשפטים: ובשנת קל"ב נחבקש בשיבה של
טעלה הרב ר' משולם והנויב הגדול רבי יעקב פרופיג (צג): שנת קל"ג תפש
הצורר אליציר הרב ר' אברהם בר דוד: ובשנת קל"ג נתפש השר והוגלה
לקרקשונא לפני הרב: בשנת קל"ט קבץ האפיפיור כל הגמוניו וכומריו מצרפת
ומספרד וכל הקהלות חדרו חדרה גדולה והתענו שלשה ימים רצופים ויערב
להם אלהיהם כי לא דברו רק טוב: בשנת קמ"ו נעלה ענן כבוד ר' זרחיא
ז"ל: שנת קנ"ב נטבעה צי אדיר ובה כמה חכמים גדולים ויזו לקץ הימים:

(צב) מן אמר הדל עד ראוי לזכרון נשמט בדפ"אד .
(צג) בדפ"אד כתוב פרוחית .

שנת קל"ה מת שלטון רימון ובקהל בלקירד נהרגו כמה נפשות מישראל:
שנת קכ"ז בא מלך ישמעאל אימיר אלמטטוני והשליט את ארץ קאשטיליא
וכבש קלעטיבא ועיריות גדולות אחרים והשחית כל גבול טולידו והיהודים אשר
בעיר יצאו לקראתו וילחמו ונהרגו רבים משונאיהם וכאותה מלחמה מת בנו
של עלי אחד משרי הגדולים: שנת קנ"ח שלל שר העיר את כל הקהל
וחפש את בתיהם וכל אצרותם: שנת קנ"ט מלך אינגלאטירא אחרי שובר
מהכות את עכו ומת מלך ישמעאל אימיר אלמטטוני: ובשנה ההיא נהבקש
בישיבה של מעלה המאור הגדול ר' אברהם בר דוד ערב שכת והכהנים חפרו
את קברו: שנת קס"ה מרדו העקרונים לאנשי ששטרון ונהרגו ביהודים שמונים
נפש: שנת קס"ה ערב נדאל יום ז' שב מלך ארגון מן רומי והוציאו לו
ספר תורה והתענו כלם מרוב הפחד והיה יום מעונן מאד ויצא להם חמה:
ובשנה ההיא נחטלה ענן כבוד משה עבר ה' במצרים וביים עשרים וחמשה
נגנו בכיתו ריככו אותו היהודים והמצרים שלשה ימים היא שנת נה"ה וביים
השביעי הגיע השמעה לאליכסנדריא וביים הח' עשו מספד גדול וקראו צים
וקרא החון מחצי פ' אם בחקתי עד סוף התוכחות והמפטיר קרא יהי דבר
שמואל [ש"א ד' א'] עד כי נלקח ארון האלהים ואחר שנים העלוהו לארץ
ישראל ובהעלות אוהו פגעו לסכין ואמרו להשליך הארון בים ולא יכלו בכל
כחם להתיקו מן הארץ והם יותר מל' איש וכיון שראו כך אמרו איש אלהים
הוא וישלחו הפריצים אחרי היהודים והם גם הם לוו אותם וגנזוהו קרוב למפתח
האבות זה שמענו באמת גמור: שנת קס"ט היא שנת יגון יצאו מתועבים
מצרפת לעבוא צבא וביים תשעה עשר אב היה שם הרג גדול ונהרגו מן
הערלים עשרים אלף ומן היהודים מאתים ורבים נשכו: שנת ק"ע נעלה
ענן כבוד הרב ר' אהרן בר משולם: שנת קע"א העיר השם רבני צרפת
ורבני אנגלאטירא ללכת לתוך ירושלם והיו יותר משלש מאות וכבדם המלך
כבוד גדול ויבנו להם שם בתי כנסיות ומדרשות גם רבינו הכהן הגדול רבינו
הונתן הכהן הלך לשם ונעשה להם נס והתפללו על הגשמים ונענו ונתקדש
שם שמים על ידם: שנת קע"ב חודש השני הפשו הישמעאלים שלוחאטירא
ובאו שרידי עמנו אשר היו שם בערב הכפורים לעיר טוליטולא ובשנה ההיא
יצאו גודי אימיר בארץ אדום ונקבצו מלכי אדום וילחמו בם מערכה מול
מערכה ויכום מלכי אדום אבל היו ישראל בערה עצומה:

שנת קע"ה בחדש שבט נקבצו כל ההגמונים קרוב למאתים וכל שרי הארץ
בהר געש בפני הקרינאל והיה שם הנשיא דון יצחק בינבינשטי גם
מכל הקהלות היו שנים שנים ובשנה ההיא בחדש סיון בא מלך לואייס
מלך צרפת אל ברדיש וצוה להפיל החומות והיו הקהל בסכנה גדולה עד
שנשבע להם פחת מן פורם (צד) ואחיו לשמור ראשיהם ובשנה ההיא קבצו

(צד) בדפ' אד מונפראט.

יחידים מכל קהלה וקהלה מנרבונו ועד מרשיליא במגרש יאלי במצות הנשיא הגדול שר השרים רבי יצחק בינבינשתי לפני הנשיא רבי לוי להסכים מי יעלה לרומי להפר עצת האפיפיור ביום קבוץ כל ההגמונים: שנת קע"ו גזרה מלכות הרשעה על עמנו (צה) שלכו מצוינים בחותם נכר מ"ב שנה ולמעלה האנשים בכובעיהם והנשים בצעיפיהם ועוד הכבירו עולם שיחן לו כל בעל הבית לגלח העיר ו' פשוטים בכל שנה לזמן חגם ובשנה ההיא מת האפיפיור פתאום אשר דבר סרה על בני עמנו:

שנת קע"ז הפשה השלטונא אשר פחת מן פורט כל היהודים אשר בטולרשה הם ונשיהם ובניהם וגזרה עליהם שמד להפר ברית ולהחליף חי כמרת (צו) והעמידה אנשים לבד וטף וכל מי שהיה משש שנים ולמטה נתן ביד הגלחים להטבילם בעל כרחם והילדים צועקים לאבותיהם ואין מציל ועם כל זה לא רצו לאכול מגיעוליהם (צו) ויצאו מהם נ"ו נפשות ותר הקהל עמדו באמונתם ונמסרו למיתה על קדושת השם ובר"ח אב הגיע גזרת הפחת להתוים ולהשיב נכסיהם לבד הילדים אשר כבר עברו כי כן צוה הקרדינאל בשנה ההיא גור הקרדינאל שלכו מצוינים כעין עגלה במלכוש העליון ולימים מועטים נתבטלה הגזרה:

שנת קע"ט נעצו לב יחידו המתועבים אשר בארץ אנ"יוב ופט"ב ובריטאניא על בני עמנו להמיר כבודם והחזיקו באמונתם וקדשו שם שמים ונהרגו יותר משלשה אלפים ומהם שחטו בניהם ואחרים שחטו את עצמם גם נשהמדו יותר מחמש מאות אר נא לנו כי חטאנו: על ידי משומד אחד שהיה מן ההר ובקש לעקור את הכל ובא להכריז בכל הקהלות ימירו דת בעל כרחם וכי לא יכול הביא מן האפיפיור חוקים לא טובים וצוה לשאת חתומות גדולות מבגד פלטרי אדום או כרכומי וכל איש שילך וזולתו יומרת או נתקבצו יחידים מקהלות לברר מי ילך וביירו הנעלה ר' מרדכי בר יוסף אוינין והרב ר' שלמה דשאילי ממגדל טרשקן לבוא אל המלך להתחנן לו על ענין הסימנים והצליחו ושבו שמחים כי נתבטלה הגזרה לימים מועטים תקפה יד החוקרים על בני עמנו ועלילו לחקור בכל פרובינצא ורועיאו ממון גדול עד אין חקר וגם יצאו רבים מגדולי הארץ כצוינים משונים במרשיליא ובעיר איניש ובארניון עוד הכבירו משא על עיר אוינין וסגרו בביהם שני צנחרות הוהב רבי מרדכי בר יוסף וה"ר ישראל ואחר כך יצאו כצוינים משונים ואחר כך נעשה גם גדול (צה) והותרו ורבים זולתם ציינו ותאר הציון היה רחבו זרת מן פלטרי כרכומי

(צה) בדפ"אד נגזר על בני עמנו .

(צו) בדפ"אד כתוב וגזרו עליהם שימירו דתם ומן להפר עד כמת נשמת .

(צו) בדפ"אד מאכוליהם .

(צה) בדפ"אד כתוב ואח"כ נענשו עוד עונש גדול .

ורחב העגלה ד' אצבעות ובחללה דמות לבנה לוקה מבגד שחור: בעמק הבכא ארץ תלאוכות בלויאיריש העלילו על בני עמנו משרצת אחת שטבעה כטיט היון ומתה ואין רואה ויוציאו דבה על היהודים שהם המיתוה וקחו כל היהודים יאסרום כלם בנחשהים ברוב ארץ פרוכינצה ודחקום בדוחקים משונים ונדונו בעונותינו: בשנה שנתפס מלך צרפת ביד ישמעאלים אחר שהוחר ושכ לארצו גרש כל היהודים ממלכותו: שנת ה' אלפים הטיל השם רוח רעה בערלי ספרד (צט) אשר קמו הרועים לאלפים ולרככות וטעו בעצמם לעבור ים בלי משום וגדול שבכלם רויר שמו ובהטעותם האומרת הרגו מבני עמנו כמרת וכמה גם גורו גורה רעה על עיר בונילאש באותה שנה נגורה גורה על הקהל הקדוש קהל לשמאדש כי קמו אנשי העיר והזמינו אנשים רקים ויהרגו כל העם אנשים ונשים וטף ביום חגת אנוב במדינת פרוכינצא וחפש כל בית אוצרות ולקח כל המפתחות וגבה ממון רב מן היהודים כחפצו ורצונו:

בשנת (ק) הג' למלך אלפונשו מספרד חלם חלום ושלח וקרא לשריו ולמשנהו דין פיידו ולחכם הגדול טומאש וספר להם חלומי וכך אמר נראה לי בחלומי שהייתי עומד בשדה ורועה את הצאן והנה לנגדי כר של זאבים ואמרו לי אתה הרועה דע לך כי אלה הצאן פשעו בנו מאד לכן אם תענישם כראי נסלק מלחמתנו ואם לא תדע נאמנה כי אנחנו נשמיד את הצאן השיכותי להם לכו אל מעונותיכם ואני אשמידם לא השאר פרסת או הייתי (א) שואל עצה וכלם הסכימו שהדין הוא להשמיד את הצאן ובהחזתי בזה והנה גור בן אריה יוצא ממעונות אריות והיה טוען טענות אשר שכחתי מן החלום ומתוך טענותיו היה מציל את הצאן אחר ימי' הייתי רואה איך הזאבים חוטפים כמה שיות ועולות להר גבוה ואתם שרי ונאמני חצרותי אם הודיעו לי פתרון החלום השיבו השרים דרך כלל ואמרו אדוננו המלך חכמת הפהרון אינו שלנו ואין בכיוצא בזה שיווע האמת כי אם הזמן: ענה טומאש ואמר אינה חשובה חכמה מה שהזמן יספיק להוצאת האמת אבל החכמה היא שיגזור יחידע השכל אימות הדברים קודם בא זמנם: אמרו השרים אמור אתה טומאש כי לך יאהב השיב טומאש אין אני גוזר שאומר כל פרטי החלום באמת אבל אומר כללות ענינו אתה המלך הרועה את עמו כמו שיעשה הרועה את צאנו זבימך יקומו זאבים והם השרים החזקים נגד העם והם כמו הצאן וימשך מחלוקת ביניהם יבואו לזין לפניך ואהה הגזור שהדין עם השרי' ומה שחלמת שיקום גור בן אריה הלא הוא בנך או יוצא מחלצך ויציל את העם וענין הורת הזאבים אפשר כי לא יאותו למשפט יוצא מחלצך ויעשו איזה נזק בעם ויברחו

(צט) בדפ"אר כתוב צרפת .

(ק) בדפ"אר כתוב ממעל לספור הוה חלום המלך ונסיון פקחות היהודים .

(א) בדפ"אר נוסף כאן מקבץ כל הרועים והייתי .

אל ההר: אמר המלך אע"פ שיש קצת ישוב בדברך סומאש מכל מקום
לבי נבהל לכן נלכה נא אל הפרדס הגדול ונטייל ונשמח ודעברו מעלי מחשבותי
ודברי חלומות או קמו כל השרים והכיני כל ערכם והלכו עם המלך אל הפרדס
ובהיותם שם אמר המלך לסומאש המה אני סומאש כי הנה מציעו שישלמו
החכמות בהמשך הומנים כי לא מציעו בזמנים החולפים קודם בא ארסמו מי
שידע כמוהו ולא רופא כאכן סיני ולמה נמצא פוחזים בזמן נבוכדנצר ובזמן
פרעה ולא נמצאו היום: תשובת סומאש אדוני המלך ב' תשובות בדבר האחד
כי החלום הוא ענף אחד מן הנבואה ובעת (ב) שנמצאת נבואה נמצא ידיעה
פתרון החלום ולא נמצא נבואה כי עם בעם היהודים לבקשר משה מלכם
אשר שאל יתרון זה לעמו. ב' כי שלמה היה חכם מכל החכמי' רדע בבטע
ובטהרת האד' מה שלא ידע שום חכם והוא מסר לעמו סימני' בהם יוכלו
לפתור חלום: אמר המלך כיון שכן הוא נבקש איזה יהודי חכם אולי יעד
לנו ענין החלו' אז צוה למשרתיו ויביאו לפניו לביננישטי הוקן וכשבא לפניו
אמר לו המלך הידעת החכם בפתרון החלומות כמו שידעו בני עמך במי קדם:
והשיב היהודי אודונו המלך מיום שנגלינו מארצנו פרחת ממנו כל חכמה ואך
נדע לפתור חלום השיב המלך זה שקר ואני שמעתי מפראי פול אשר בא
משלמאנאק ואמר לי שבהחבא היה הוא ורעיו לומד עם חכם אנוס חכמת
ההלמוד ואמר שאחר ימים ושנים שלמד ראה כי חכמה עמוקה היא מכל
החכמות ואם הגלות מאביד החכמה הנה בככל גולי' היו ואך ידעו אותה
חכמה השוכרת היהודי אע"פ שהיו גולים עדן היה בהם לחלוותה כי קרובים
היו לחכמים הגדולים אנשי הקבלה אבל אנחנו נחרקנו מאד מאותו שרש
לכן כבה נרנו ואור הורהנו היום ונגששה כעורם כלנו: אמר המלך ואיה
סכלות כזה כי תאמר שמעך שגליחתם מארצכם אבדתם החכמה וכי הידיעה
הלזיה היא בארץ או בשכל האדם השיב היהודי החכם לא אודונו מצד גלות
מן הארץ כי אם מצד גלות שכלנו אשר הוא משועבד לגלו' צורך פרנסתנו
והמס' וחוקי המלוכה אך ישאר פנוי לעיני החכמה וכבר אמר הנביא [ירמיה
מח' יא'] שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא על שמריו לא הורק מכלי אל כלי
על כן עמד טעמו בו ודחתו לא נמר: ואמר המלך לסומאש הראית סומאש
דחית היהודי: אמר לפי מחשבותי אינה דחיה אבל האמת מאשר ראינו בניסיון
גודל חכמתם כשהיו בני חורן והשטעוני נצח לאפלסון (ג) בכמה דברים ואלו
היום נהדלדלה חכמתם מאוד ואני ממשיל עיני' למי שמדליק מן המדורה לסי
שמדליק מהכא' אכן לאכן וכימים הקדמונים היו כמדליק מן המדורה והוא
השפעת הנבואה והקבלה והיום הם טורחים הרבה ומוציאין מעט ואותו מעט
בלתי מאומה כמו המכה באבן ויצאו נעוצות פעמים פורחות והגבהתן הוא

(ב) ע"ל ובעם כמו שהוא בדפ"אר.
(ג) נראה שע"ל לארסמו.

אבותם ופעמים יפלו לארץ ומיד כבין וכן הוא עיני היהודים היום כמו שראיתי
בישיבתם אשר שאלתי מהם מסקנת הדברים ואין גם אחד שידע להשיב: אמר
המלך גם אני שמעתי שכשהם פתוכים פונעים זה עם זה כמו שעושים
השורים בשמתקוטטים: אמר טומאש אולי יש להם חולי הכבשים כי אמרו
קצת מן הסבעי' שיש להם תולעת במוחם וכדי להמית מכים במצחם וזה
עם זה והאמת אמיתת דבר הוא כי היא עלילה שמעלילים עליהם כמו שהוא
טבע השונא: אמר המלך הם הגורמים שישנאו אותם כי לא רצו לבא לדתנו
ומאידה הנה היהודים כמו האבוקה הדולקת ששורפת ומכלה את עצמה
ומאידה לאחרים כי כאשר יש לנו איזה ספק הם מאירים אותו כאשר ידעו
לשון העברי וטבעו והם הולכים וכלים מעצמם לבלתי שמוע וסוף כל סוף
צרת הגלות יצו חכמתם ואחרות (ד) בהחלט וכבר נמצא בספרי הערב איך
מלך ערב אמר לו חכם א' כי הגלות מקטין לב הגולה והמלך רצה לנסות
הענין וצוה שיביאו לפניו ב' גורים אשר לוקחו שניהם מלידה כדי שיהיו שוין וצוה
שרה א' וישמו שם הכ' גורים אשר לוקחו שניהם מלידה כדי שיהיו שוין וצוה
שיקשרו האחד והאחד ילך בתוך אותו שדה חפשי ויתנו להם מזון שוה ואחר
ימים צוה לשחוט הגורים ונמצא לב הקשור אחד מעשרה חלקים טלב החפשי:
אז אמר המלך עתה אני תמה למה נאמר ביהודים [ויקרא כו' לו] וידף אותם
קול גלה נדף כי לפי דרכך אין להם לב וממקום אחר אני תמה שיש להם
אומץ הלב לשיקבלו השריפה ולא ישנו דתם: אמר טומאש כל הדברים
חוזרים בטבע אל השרש יראה אדוננו שהנער בן החכם מיד שידע לקרא אבי
ואמי הוא רומז רמזים כמו שקורא בספר ואם יראו לו חרב יברח לפי שלא
נשרש בטבע אביו והפריש בנו עושה להפך כי מיד יבקש לחגור חרב ולברוח
מן הספר וכן האופה מיד עושה תנורים והנער בן הנגר מיד יבקש כלי נגרות
וכן אלו כאשר אברהם עמד על אמונתו וסכל יסודין במדינת כותא ארבעים
שנה והפילו אותו בכבשן האש הנמשכים מזרעו ואמונתו יש להם האומץ
ההוא: אמר המלך כבר יחשב זה להם לחשיבות ומעלה (ה) בהדמור הענין
או הפרי לשרשו ואפי' יוקנו בגלות יותר ראוי שידמו לשרש' כי בן מציע
האילן הזקן שאינו מגלה שרשו על פני הארץ אלא כאשר זקן: אחר זה
השיב המלך פנו לבינינישטי ואמר לו תמה אני מאד מכם היהודים כי כמו
שהגלות אבד חכמתכם למה לא אבד גאותכם ולמה לא הוקטן לבבכם אצל
השריה ותלכשו בגדי בני חורין ואתם משועבדים ואתם ידעתם כי אין הגאווה
מצויה אלא בפחותים: אמר היהודי היא הנהגת כי הפחית יבקש להתנשא
בלבוש כבוד כדי שלא יפול לגמרי כ"ש אדוננו שלא ילכשו בגדי יקר כי אם
הבחורים והנשים ובקשת השכל בבחורים וכנשים כבקשת שועלים בים ודגים

(ד) בנפ"א ריבדוה .

(ה) בנפ"א נוסף כי אין מעלה כהדמות .

ביבשה הראית מלכנו אני עבדך וכל עיסק קאשטיליא בידי אם לבשתי משי:
ענה המלך כי יראת שאומר כי מאשר לי עשית את כל הכבוד הזה: אמר
סומאש כאשר ילבושו אלו בגדי יקר כבוד הוא למלכנו מפני שאנשי קאשטיליא
מורע מלוכה הם והאריה עם הקרחת הד' שלו עדין הוא אריה ושאוג ישאג
כמוהו ח"ש ספר הכריביא [במדבר כד' ט'] כרע שכב כאר': אחר הדברים
האלה באו אל פתח הפרדס עם רב וצעקו הושע המלך: ענה המלך ופתחו
שערים רבוא עם רב וכבדו ואמרו אי אדוננו והנה נפלנו נפילה שאין אחריה
נפילה אחרת והנה אנחנו עולים במסילה בפרוסיסיון (ו) על הכעורת וההגמון
הגדול לפנינו עם הקאלים: אמר המלך דבר יצא מהקש השכל אתם אמורים:
ענו העם ואמרו מה יועיל שיוצא מן השכל יש אלף אנשים מעידים מה שראו
בעיניהם: אמר המלך אדבר עם יועצי אם אכריתם או אנרשם כלילה בדבר
עם יועצי אמרו הגדול (ז) הוא מוכרח להצילם מיותר דע כי ודאי יקומו העם
וחרב בידם לכבוד האלוה ומי יעכב בידם כי המעכב יקרא כופר: אמר המושנה
אע"פ שיוצא מהקש השכל ומי יודע אם האל הניע לבכם לזה כדי להנקם
ממה שחטאו לבנו ומאתו היתה נסיכה: אמר המלך יכתב ויחתם שבעוד ג'
חדשים יצאו ממלכות שלי ונכתב ונחתם: אחר זה אמר המלך לטומאש
ולמה אתה שותק ענה הוא כי אין אחר חתימה כלום ועוד שיראה לי כי הם
הם דברי החלום אשר חלמת: אמר המלך האלהים כן יראה לכן לא תצא
הגזרה חוצה עד נדע (ח) עודם מדברים והנה בן המלך יוצא והוא כבן י"ח
שנה נבון וחכם ואמיץ רפה האר מאד ואמר אבי המלך אם תרשני אומר דבר:
ענה המלך דבר בני שתחיה אמר בן המלך מי ראה כאלה כי מפני המית
פתאים תגזור גזרה על עם אחד בלי שום חקירה כי אפשר שאחד מהנכרים
שונאים עשה וימסור הדבר ליהודים או שמא יש לו ליהודי בנים קטנים והם
עשו והעני לא ידע וכבר נמצא בזמן המלך דון פידרו איש נוצרי שהטיל גוף
מושיענו בבית הכסא של איש יהודי כדי להפילם וכאשר נניח כי היהודי עשהו
מעול' לא מצינו רעה שכאשר יצאו מעט הצאן מן הגדר שישמר את כלם
אבל מירשם אל העדר ונהנה מצמרם ושותה חלביהן ואוכל הגזאים והטלאים
והצאן לא יעדרו: אז שלח המלך לקרוא ליהודי ואמר לו המעט מכם היהודים
הלאות את עמי כי הלאו גם את אלהי: ענה היהודי עם אשר תמצא את
אלהיך אשר עשה לו כזה לא יחיה ואין ימצא בשכל אדם שבפני אלף אנשים
נעשה נבלה כזו אשר דינה שיעשו גופותינו ככברה: אמר בן המלך היש לך
בנים: אמר לא: אמר לו מי הם שכנך אמר לצד אחד איש נוצרי: אז

(ו) כל"ס procesion .

(ז) בדפ"א הגירוש .

(ח) בדפ"א נוסף הענין איך יפול הדבר .

שלח המלך בעזר ובא הוא וכונו והנוצרי הוקן נשבע שלא ידע מזה מאומה:
אמר בן המלך לנער אם תגיד לי מה שאחא יודע הנני נשבע שאעשך פרש:
או ענה הנער ירא אנכי סבוא בדמים אך לעשות רעונך אודיע לאדוני כי אני
עשייתו הרע לא במרד ולא במעל כי נוצרי אנכי אלא חלון קטן יש לאבי יורד
למרפסת היהודי וקצפתי (ט) שם כי המקום יחזר מרווח לראות ונכשלתי בכד
ומים סהודים היו והאומר דבר אחר חוטא בנפשו: קם המלך על כסאו
כשמעו ואמר ברוך האל שנתן לי בן יושב על כסאי ראוי יותר ממני: אמרו
הנוצרים אולי היהודים שחדו לנער שיאמר הדברים ההם: ענם המלך לכן
האל הגדול הודיעני בחלום כל הדבר הזה ואיך בן אריה יציל את הצאן ואין
צאן אובדות בין זאבים אלא העניים האלה ומעתה צאו מיד מעלי פן תצא כאש
חמתי עליכם כי כל השרים ערים כי כל זה נגלה אלי בחלום: אחר זה אמר
המלך לשריו מה השנאה הגדולה הזאת שהנוצרים שונאים ליהודים ואם מצד
שהרגו את מושיענו הנה הערבים שונאים (י) יותר ולא הרגו לנביאייהם כי
שמעתי שלא יניחום לעלות במסלה אלא באמצע הדרך בסוסים וקורים אותם
דרכון (יא): אמר טומאש לדעתו הלא הוא שלא ישתתפו עם שום אומה
והצרות יעשו שיכרחו לקיים דתם משל לאש הפחמי כי כאשר ידעה הפחמי
שיתלהב מיד ישליך עליו מים והטעם הוא מפני שבטבע יתחזק האש בהרגש
המנגד: אחר ג' ימים באו מקאריאן העיר ב' יהודים שלוחים ואמרו אך קמו
נוצרים כנגדם להמיתם על דבר הקאליס והמיתו מהם שנים וכל היהודים ברחו
לבית השר ולא היה שם ולשר חצר גדול לו פתח קטן אשר ירעו היהודים
והנוצרים רדפו אחריהם וכאו כשער הגדול אשר לחצר ובערמה יצאו היהודים
מן הפתח הקטן וסבכו אל השער הגדול וסגרו אותו על הנוצרים אחר שסגרו
הקטן ונישאר הנוצרים הפושים אמר המלך יחזק כחכם כי יפה עשיתם או עזה
המלך חוקר ה' מן הנוצרים חלו אשר נמצאו כי הם הקמי' ראשונה והשאר
נגזר עליהם הפישה ט' חרשים: אז אמר המלך ישתבח האל והנה עתה כל
החלום נשלם כי זהו הזאבים שיחזרו ויקומו אחר זה עזה המלך ויביאו ספר
הזכרונות לפניו כדי שיכתב ענין היהודי' ובהתחלתו נמצא ספור אשר אמר י"ח
דברים נכחור: הא' יעקב באבות הב' דוד במלכים הג' יהושע בכוכבים הד'
ארץ הערבים לזכות האזור הה' ירושלם לקיושה הו' היהודים לפקחים וקשה
עורף הו' ארץ כשדים לעושר הח' ארץ מצרים לסחורה הט' ארץ יון לחכמות
הי' ארץ רומי למלחמות הי"א נאפוליש להפארת הי"ב ארץ טושקנא למליצה
הי"ג ספרד למוסר וכבוד הי"ד פורטוגאל להנהיג על הים הט"ו ויניציא להנהגה

(ט) ע"ל וקצפתי כמו שהוא בדפ"אר •

(י) בדפ"אר נוסף כאן היהודים •

(יא) בדפ"אר כתוב וקורין אותו דרכון והיא כלשוננו ביווני ובדפוס הראשון
כתוב בירוגי (?)

דעצה ה' פרנסיה לנאמנות ואהבה ה' אלימניא ליופי וגבורה ה' מושיענו לרחמן: ובנשים אביגיל בהשכלה ואסתר לחן וחנה לחפלה וסרים אמנו לעצמות: אמר המלך ואך אמר המספר כי נבחרו היהודים לקשה עורף והא המדה הפחות' שבמדות ולא יאהב הקשה עורף כי אם קשה עורף אחר כמוהו: השיב המשנה צריכה היא אל הוות כי עם קשה עורף ההוא תורתם קימת ואולי לזה נבחרו ולפי שהיו קשה עורף לקבל דת גרם שהיו קשי עורף לאבהו ואמרו חכמי ספרד הממנה באהבה מסדר בשנאה: אמר טומאש דברי הפילוסוף הם שמי שמקבל אוהב בנקל יאבדנו בנקל (יב): אמר המלך דרך אחרת ששמצתי והוא שמי שמקבל אוהב בלי נסיון ישנאוהו בלי נסיון: אמר המלך עוד אמר המספר שנבחרו לפקחים מנין להם פקחות זה: השיב המשנה פקחות שלהם הוא ערמות וזה נמשך משרשם הוא יעקב אביהם: אמר המלך הנה נאמר [בראשית כה' כו'] יעקב איש תם: אמר טומאש בהתחלתו היה תם ובסופו נעשה ערום כי כן אמר הטבעי שהנער התם בסופו יהיה ערום וכן להפך עוד נמשך להם הערמה ממה שיש להם מהצורך יותר מכל עם לכן צריכין לחשוב מחשבות וערמות להרדח: אמר המלך בעקר הענין יש להקשות כי במה נראה מהם שהם פקחים: אמר טומאש ויכל אדוננו לנסותו יקראו לפניו שלשה מהם מהיותם טפשים וראה חשבתם מתישבת בכל דבר: אז שלח המלך שיקראו לפניו מן השוק ג' היותר מוזמנים ראשונה והנה באו שאל המלך מה מלאכתכם: אמר א' הופר וא' גריו ואחר סנדלר: אמר המלך הנני שואל מכם דברים ולא הפחדו כלל כי אין רצוני אלא לנסות שכל היהודי' ואם לא השיבו כהוגן מלאכתכ' היא התגלותכ': השיבו היהודים אנחנו לא למדנו ספר כמפורסם ואך נשיב לאדוננו: השיב המלך זה אני מבקש לך עכ"פ תשיבו לי ראשונה הנה כלנו וכ"ש אתם חייבים לרצות למי אתם עובדים כמו שאמר [יזמיה לא' לד'] אך דעו את ה' תודיעו לי מהות האדון הזה מהו השיב היהודי הראשון אני אשיב אבל ראשונה אשאל מאת אדוני כשישב על כסאו ואח"כ קם מי הוא העצם שהוצרך להניע והעצם שהוצרך שינוח ומי הם העורקים שהוצרכו שיתפשו וכן מה שאמרנו שיש באדם אביר' מבשלים ואברים מחלקים ואברים מוליכין הסוּן מי הם כמות אלו: ענה המלך אי שוטה ואם שיתי שהם קצת מגולות איני ידע ואך אוכל לדעת פנימיות גופי יעור ובשר מכסים: השיב היהודי וישמענו אונן דפה אמרת שכן אמר דוד [תהלים קלס' ב'] אתה ידעת שבתי וקומי ואם זה לא ידעת איך תדע מי שהוא למעלה מעשדה רקיעים ונאמר [שם צו' ב'] עני וערפל סביביו: השיב השני הכורא הוא מלך רם ורגליו מגיעות עד הארץ: אמר המלך כמה יצא זה הכפוש מן הדעת וכמה נתגשם האל כמוהו המזהם הגשמה מוחלטת גם לדבריו צריך שנאמר שהאל הולך יחף כי כל צמר הבהמות לא יספיקו לשוקיו ועוורוהם

לא יספיקו לסנעלים: ובהיותם בזה הנה בא דין יוסף הנשיא אמר לו המלך הראית טפשו זה שאמר שדגלי האל נונעור בארץ: אמר הנשיא אל יחסרו אודננו והוא לא למד מעולם תמשך העני אחר פשם הפסוק אשר אמר [ישעיה ס' א'] הארץ הדום דגלי: אז אמר היהודי הכל חלר בטול והנה כל הנעררים מאמינים הגשמה גמורה הגשמת בשרי: אמר המלך אי טפשו אנו מאמינים בזה לפי שהאל היה צריך לכפר עון הכשר ולכן נתלבש בבשר כדי שהבשר יקבל עונש ואז יחפרו כל העם החוססים אבל הכורא פשוט הוא הכל' הפשימות: השיב היהודי הכורא הוא חי ולא כחיותנו חכם ולא כחכמתנו יכול ולא כיכלתנו: השיב המלך בזה לא אמרת דבר רמוז: השיב היהודי ואיך אומר מה שלא יכלו הנביאים משה אמר [דברים ג' כד'] מי אל בשמים אשר יעשה כמעשך ודמיהו אמר [י' ו'] בכל חכמי הגרים טאין כמוך הנה שכלם לא אמרו אלא לשון שלילה לא חיוב ואלו היית שואל על אלהיך במה שראיתו מצויר ועניו חדות מודות על השכל ותאורו דק סורה התכמרה חקנו מחולק מורה על המחשבה והתחבולה הייתי אומר תוארו: אמר משנה המלך זה חייב שרפה במה שאמר שאלהינו תחבלו וערום: השיב המלך ראוי לכבוד כי האמת אמר והנה מושיענו אמו יהודית היתה ומשם נמשך לו התחבולה אלא שהחלק האלהי שבו גבר על חומרו והיה מה שהיה: שאלה ב' אמרו חכמים שמן הארץ ועד לרקיע מהלך חמש מאו' שנה מנין להם: חשובה היהודי שמעתי לחכם טומאש שאמר שיש ב"ב מזלות מזל שגופו גדול מזוף הארץ מאה חשבים פעם ומי שמדד בשעלו הגוף ההוא מדד בדגליו מהלך מן הארץ עד לרקיע: אמר המלך ששיב הב': אמר חכמתי בזה אינו אלא במהלך בגדיו לבד: אמר לשלישי ששיב ואמר אין לי פה להשיב כאשר שגיתי ראשונה ולא לקחתי עצת דוד שאמר [תהלים לט' ב'] אשמרה לפי מחסום: אמר המשנה זו קשה מן הראשונה: שאלה ג' איך נמשך מהשמש חום גדול והוא אין בו חום הנתת מיסוך דבר שאין כך: חשובה שמעתי כי אינו מן השמש אלא שהוא מסבך גלגל האש ומשם נמשך החום והוא חום משוער לחיים והוא חיתנו: אמר המלך ומנין לך שהוא חיתנו: חשובה היהודי כי אינו דואה שכל חולה בבקר יקל חוליו מפני שבא השמש ובערב יכבד עליו החולי: אמר המלך כמדומה לי שאחיה רופא: ענה המשנה שמעתי כי הוא מתלמידי גאליטס: השיב היהודי לא אדוני אכל אמי הוקנה כשטורה לאור הלכנה אומרת ואני כותב על הספר דברים נפלאים גם אשתי יודעת: השיב המלך כמה מההשכלה יהיה לאדם שיצא מתיק אמו ובא אל חק אשתו: שאלה ד' כיון שהחלב והדם נאסר לכם מפני שהוא קרבן אלהים למה לא תאכלו אותו היום: השיב היהודי הראשון כי מחר יבנה בית המקדש ואחר שהורגלנו נשנה בו: אמר המלך והלואי יבוא בסוף השנה וכמה שקעו שכלכם בחקיה זו והנביא אומר [עמוס ה' ב'] נפלה לא חסיף קום בחולות ישראל: השיב היהודי פירשווה הוא שלא תהא עוד בתולה שלא נבעל' ולא

נכבשה לשום אדם ואנחנו כבר כבשנו מלכים זהו שאמר הנביא [שעיה כו' יג'] בעלוננו אדונים וזלתיך: אמר המלך היה ראוי שתעזירו בפתח ירושלם כמו שצירי אנשי נאפוליש כי קודם שנכבשו צירי בפתח צורת בתולה ואחר שנכבשו צירי צורת מרדעת לומר שנכבשו כחמור: ענה היהודי כבר שבו הנאפוליטאנוס לממשלתם: שאלה ה' למה מתחוק' השנינה כלילה: השיב היהודי מפני שהקור מתחוק והחום בורח מפניו אל הלב מפני שהוא מנגד שלו וגורם השנינה: אמר טומאש כן הוא ולכן בקיץ החום יוצא מן הלב ומתקרב אל החום הנכרי ונשאר הלב פנוי ולא ישן ואחד מיסורי מלכי פורטגאל שישמו המורד סמוך למדורה של אש ולא יניחו אותו לישן: שאלה ו' הנשמה תמות או לא: תשובה לא תמות כי אינה מיסודות שיגבר האחד על חברו רמורת אבל תקבל עונש מר: אמ' המלך אי שוטה והלא כל העול' מסכימים שאין בלתי בעל תכלית אלא האל ולדעתך גם הנשמה: השיב היהודי מההתחלה היא בעלת תכלית שהרי נבראת והיתה לה התחלה: אמר המלך והלא חכמיכם אמרו הילודי' למות: אמר היהודי ו'ל' אפשריים למות אם ירצה האל כי לא אמר הילודים ימותו: אמר המלך די זה למה שרצינו לנסות וברוך שבחר באלה ומ'ט' אני תמה איך ישיבו בחלוקים שיש בהם קצת מן החכמה והם לא למדו: אמר טומאש הם נוטים און מאד אל השמיעה והם כמו הנערים כי למה הנער יזכור יותר מהזקן מפני שיפלא מכל דבר והדבר הנפלא עושה רושם בזכירה אחר זה שאל המלך למה נבחר דוד למלך ולא נבחר שאול אשר ראינו בו חסידות נפלא כי לא רצה להמית הקטנים מעמלק וכן ראינו בו קדושה כי אמר לו שמואל ביום המחרת ימות הוא ובניו ועכ' לא נמנע מללכת כמו שהולך לחופה: ענה טומאש אם היה שואל ומתחנן האל היה משיבו אבל דוד מיד היה בוכה והאל מכפר לו: אמר המלך עתה גורע אצלי למה היהודים נענים בעצירת הגשמים: ענה המשנה אני לא כן אחשוב אלא שהאל שונא אותם כדי שלא ישובו אליו לעמוד לפניו נותן שאלתם:

ספור מה שצוה המלך לאומן על הנהג' בנו וכה אמר תדע האומן כי הנער הקטן הוא כמו האילן הרץ שאם יאחזנו באחד מענפיו יכנע מיד וכשהתקשה ישבר ולא יכנע: ואמר ניקולאו כי זהו פירוש [משלי יט' ח'] יסר בנך כי יש תקוה פירוש כשהוא נער כי אז יש תקוה שיקבל מוסר: ראשונה הרחיקהו מן הכוב כי אין בכל המדות הפחותות מדה פחותה כמו הכוב והעוני והוא כולל כל הפחיתות ואמר החכם כי הוא טוב ממנו שנאמ' [שם כב'] טוב רש מאיש כוב: ב' חמנערה מהשחוק כי הוא כמו נשיכת הכלב לא ידגישו בהתחל' ובסוף ממיח: ג' הרחיקהו מן היין ולפי משפטי הדתי הורג השכור יותר מבא על אשת איש כי האדם כפי צרכיו היה ראוי שיוסף שכל על שכלו והוא גורע אותו שנתן לו האל: ד' הרחיקהו מן מאכל גס ושמן והוצרכנו להזהיר כי מורע היהודי' אתה והאוכל בשר השור המה אני איך לא

יזליכוהו טכעו אל השדה ויחרוש שם עמו כי אחיו הוא גם תוהיריהו מאכילת השום כי מודעך הוא והטיבעי אמר כי המאכל הגס חנכר הליחה הזומה למזג אותו מאכל ותחרוש קדחת עיפושית ואמר משורר אחד מי ימלט מחולי הזקונים ומי ידפא חולי השמני: ה' תוהיריהו להשכים לבית התפלה ומשבת אני היהודים שישכימו אפילו הילדים ואלו הנזערי' לא ישכימו כי אם הזקנות והפסח' ואמר החכם רסן כל התאוות היא ההפלה: אמר האומן דרא אנכי אם איסרהו שיעשה כמו שעש' בן מלך אחד לשיניכא (יג) רבו על שהיה מיסרו אמר המלך אני ערב: השיב האומן חרבו לך שנות חיים ותלך לג'ע האם אלך לשם לבקש הערב: אמר המלך כשתיסרנו לא תראה פנים זועפים כמהנך' אבל פנים מאירי' כמוכיה לעתיד: אמר המלך לטומאש הרכה הזהרתי ואני חושב שהמדות נמשכות כפי שעת הלידה: אמר טומאש כת פיתגוריש לא כן יחשבו אבל אמרו זה לשונם אם ידע האדם עת דת טפת הזר' ידע כל המקרים שיקרו לו בהיותו בשליל ואם ידע עת הלידה ידע כל המקרים שיקרו לו עד צאת נשמתו אבל מדותיו אמרו שנמשכו כפי ההרגל אע"פ שיש מבוא למערכה ולטבע: אמר המלך מה יש לכת פיתגוריש אם השמ' יש להם קול: אמרו שיש להם קול והוא ערב חכלית הערבות והקשו עליהם כי כמו שיגיע לנו החמום מהם למה לא הגיע הקול והיא טענת שכל:

בשנה (יד) הב' למלך דון אנריקו הביאו לפניו שאלבאני וזה תארו שער ראשו עד שוקיו וזקנו עד כרסו וגבות עיניו כורת ועד ששה ימים לא היה אוכל כי אם עשב ואחר הו' ימים הורגל מעט אל הלחם והתחיל לדבר דבר מובן: אז אמר לו המלך מה שמך: והשיב דון אנריק' מינדוסא ועל שלחן אבך הייתי ולפי שנתתי לו עצה לגרש היהודים גרשני למי (טו) אשר ממנה לוקחתי: אמר המלך באמת עתה עלה זכרוני כי שאל אבי ממך עניני חכמה אמר כן הוא ובענין חדוש העולם חברתי ספר: אמר המלך המרה אני איך הנזערים והיהודים והישמעאלים מסכימים בחדוש והוא דבר שאין עליו מופת כמו שכתב ארסטו השיב השאלבאני אין לארסטו מופת על הקדמות חדו לשונו כל החכמים שקדמוני מסכימי' בחדוש לכד אפלטון ע"כ ואם היה לו מופת לא יתוסף נאמנו' כאשר יאמינוהו כל החכמי' ולא חסרון אם לא יאמינהו ארסטו: אמר המלך ומה דעתך בהשגחה על הבעלי חיים: אמר השאלבאני כבר כתב בזה בגילייר דילה טורי ואמר מן הבריאה נדע ההשגחה כי נתן האל צפרנים ומלתעות לחיות צריכות בשר ולעופו' המים רגלים מרובעות לשוט

(יג) ברפ"אד שהרג .

(יד) ברפ"אד כתוב ממעל לספור הוה ספור איש שדה הנקרא שאלבאני

[כל"ס salvage] עם המלך .

(טו) ברפ"אר כתוב גרשני הש"י .

והפה ארוכה להשיג התולעי' ולעופות היבשה וגלים ארוכים לשיזכלו לעבור
המים ונתן לעוף תב ארוך לשיסייע לעוף והוא להם מנהיג כמו לספינה למנהיג
הנקרא גובירנליו (טו) והרחמנו' בנקבות יתר מבוכרים לגדל הבנים יעכסו בכית'
לבד האונסא (ז) והלביא שאין להם רחמנות והאריה והחתול ישימו מארב
כמו המלכים במלחמו': אמר המלך היש השגחה ביהודי' אחר שחטאו: אמר
השלבאני ההשגחה בהם יתר נפלאה מפני שהם הכלית השפלוח: השיב
המלך אין היהודים הארורים מהפכין בזכותנו כמו שאנו מהפכין עליהם כי
שמעתי שמשליכן הסכין מעל השלחן לפי שהוא ברכת עשו ולא רצו לחברו
בברכת המזון ובאמת לא ירחקו הם ממנו כמו שאנו רחוקים: השיב השאלכאג'
כשהלכתי שליח למלכות ארגון מצאתי איש חכם ומכין חדות נקרא בן דינא
ואמר לי כי הסעם הוא לקיים מאמר עשו כי אמר [בראשית לג' ט'] יהי לך
אשר לך ר"ל דגן ותידוש ותניח לי ברכתי והוא החרב ולכן בברכתם על המזון
מודים לו על חרבו ונותנין אותו לכל אחד: אמר המלך שב עמי ואכבדך:
השיב השלבאני אם תתן לי מלא ביתך כסף לא אשב איה התאו' לבקש מאכלי'
אשר ילאה הסכע לעכלם כי אם (יה) שלחן מלכים ואיה בקשת מלבושי' בקצות
הארץ לבקש עורות חיות כי אם בכס ואיה תאות נשים משרות לובשות רקמה
ומרקדות בפניכם והשטן מרקד בכס ואיה שרים מנגנים לא תהלות ה' יספרו
אלא לשבח שדי (יט) אשה לשוור אהבים ולמה תבקשו מה שהוא נאה לסוס
ולחמור ולאיש מגונה מואד: אמר המלך והלא בספרי היהודים כתוב שהנאה
למלך הוא מעדנים בשמים ינות סלהות בנינים גנות פרדסים רקמה שירות
משרתים מרקדים משוררים מרגלים צופים כלי מלחמה סוסים כסף זהב:
אמר השאלבאני לכן טעו כל אותם מלכים בקצור שנים וכן יקרה לך אם
לא תשוב: והמלך כעס על דבריו וצוה לעבדיו שיתזו ראשו בסיף ובשעת
מותו אמר כאשר עשיתי לב' יהודים דרך ולינסיא כן עשו לי וברוך שופט
צדק אמן:

כתב אשר שלח השר איש תבונות וראש הנדיבים ר' משולם איש רומי
לקהלות כל ממשלת האפיפיור וממשלת נאפוליש הקהלו' המפארו'
נשאי כלי ה' והורתו: דעו לכם כי המושיע הרב ונאמן אשר עמו עליכם
בימי קדם הוא העומד המיד להצילכם יום ראשון לנאטאל באו לפני אדוננו
האפיפיור' שני שרים שלוחים מן המלך מלך ספרו לבקש מאת האפיפיור שרצונו
לגרש היהודים אשה במלכותו ושיגרשם הוא ראשונה כמו שהוא נאות לאיש

(טו) כל"ס gobernallo .

(ז) כל"ס onza הוא הנמר הקטן .

(יח) ברפ"אד נוסף מלת על .

(יט) ברפ"אר כתוב שירי .

העומד במקו' ישו יד כל המלכים באחרונה מפני שהיהודי' רעים וחטאי' מאד לאל ולבנו אשר הרגו והאפיפור איש חסד הוא ואוהב משפטם והשיב להם ואמר בעיני יפלא משכל המלכים אשר בזמננו והם כואבים על שהיהודים הם רעים וחטאי' לאל וכי המלכים אפוטרופוסים במקום אל השמים עומדים יענישם האל אשר בראם כמו שעשה קודם שעמדו המלכים ואם הם מצטערים על שיש ביהודים אנשים חטאים אני מצטער על מה שיש בהם טובים כי ראיתי בכל ספרי קסרי רומא שבזמן שהיהודים היו בלתי שומרים דתם מיד היו נופלים ובשמירתה היו מתגברים מעט על הרומים: ענה ההגמון הגדול שני לאפיפור ואמר אם יבקשו מלכי ספרד לגרשם לא מפני שהם חוטאים אלא שלא יעשו את שכניה' חטאים ורעים כמותם וכן מצינו שהיהודים כשהיו במצרים הנוצריים שהיו רעים מאד עשאו רעים כמותם וכן אמר בספר הכריביא [דברים כו' ו'] וירעו אותנו המצרים אשר רצה לומר שלמדום אורחותם שאם על מה שעשו להם רעה ידבר הרי אמר בסמוך ויענונו ואין אחר ענוי כלל כי כל הרעות כלולות בו וכן אמר בספר הכריביא [שמות כג' לג'] לא ישבו בארץ פן יחטאו אותך: אמר האפיפור אחרי שכחתם לדבר בענין הקצדיים ספק אחד נפל בלבי אמר ספר הכריביא [במדבר לג' ד'] ובאלהיהם עשה ה' שפטים וכיון שהאל הראה שאינו חפץ בפסילים איך אנחנו משתחווים להם: ענה ההגמון ואמר אינו דומה פסילים שלנו לפסילים שלהם כי הפסילים שלנו הם דמות הקדשים אשר נמשכו אחר ישו והם כדמות הכרובים אשר בקדש הקדש' אבל צלמם של מצרים הם דמות ככבי השמים אשר כפי תקפם וגבורתם יטעו האדם ואפשר שיחשב שהם אלוהות ולכן אסרם ספר הכריביא אבל מי שישתחוה לצלם פאבלו לא ישתחוה מפני שהוא אלוה כי כבר ידע שהוא אדם כמונו ועוד עבודה אחרת היתה למצרים והיא עבודת הבכורות וידוע בספורה' שהאב והבן היו נושקים יד הבן הבכור כי אמרו שהוא דומה לאל כי הוא הבכור ואחר שמת הבכור היו מציירים דמותו בכותל חדרי משכיתם ומשתחווים אליו: אמר האפיפור טעם זה מתיישב ונשוב בענין כי איני רואה אשמה ביהודים לגרשם כי המהארים להיות רשעים כבר ימצאו בין הנוצרים ממי ללמוד כאשר לא ימצאו היהודים: אחר זה נתעצמו כל השרים וקצת מההגמונים ולא יכלו לנצח האפיפור עד שאחד מההגמונים נתייעץ במשרתיו שיעלילו על היהודים שאחד מהם גנב צלם אחד של כסף מבית תועבותם (כ) ומצאו עדים כרצונם וחלו אותו ובאו ההגמונים וספרו הדבר לאפיפור: אז אמר האפיפור רעת היהודי יורה המעשה הרע הזה כי לא שם היהודי ההוא כל כך נפשו בכפו אלא מטעם הדת והוא לבנות ירחנו ולהתיכה באש לכן לא לבד גירוש אני גוזר אבל יותר מזה והוא שהנערים והנערות הקטנות יתנצרו מיד והגדולים אם ירצו הרי טוב ואם לאו יעברו בחרב אבל ממונם ליורשיהם כי אין דעתי בזה כדעת

המלכים וצוה האפיפיור לכתוב הגזירה • בלילה ההוא בהיות הגמון הגדול על שלחנו אמר ראשי ראשי ונפל ארצה ומת והאפיפיור אמר ליועציו חושש אני שמא ההגמון על שדבר רעה נגד היהודים נענש וצוה לעבדיו שלא יכריזו הגזירה בחצרות עד ישמעו שנית: ובלילה הב' שאחר זה נקראו כל אוהבם שרים והגמונים והשלוחים שבאו על דבר הגרש למשחה הגמון אשר שמו במקו' הגדול ובאות' לילה היה ברומי רעש גדול אש' כטוהו לא נהיה ולא נפל שום בית ולא עשה שום נזק וכית המשחה עם כל השרים וההגמונים נפל ומתו כלם לא נשאר עד אחד והאפיפיור כאשר שמע הדבר' האלה חשב ואמר אין זה כי אם על אשר העלילו על העניים היהודים וצוה שיקחו מי שהעליל על גניבת העלם והכזהו בייסורין והדהה ואמר כי עלילה היתה כמאמר ההגמון הגדול: אז אמר האפיפיור עתה אני חושב כי מרה שיאמרו שהם הרגו את ישו הכל הוא עלילה ואיך שיהיה אני רואה שהאל עושה בעדם ואם לא ידע טעם לא היה עושה כי אלוה משפט הוא ולכן אני אוהביו של אל אהב ומשחריו ימצאוני והמות נפשי עם הטובים שבהם או צוה לקרוע הגזירה ולמעליל שישרף באש ומשם והלאה היה מכבד את היהודים ועושה רצונם וחפצם מאוד וכל ימיו ישבו בשלוה והשקט אין שטן ואין פגע רע ושתבח מציל עני מחוק ממנו:

ברפוס הראשון נמצאת פה התחנה הזאת:

הלא אתה מקדם אל קדושי לא נמות כי תאכלנו אש הצרות צורות תכופות אחרונות בהקפס משכחות ראשונות נאנחו שמחי לב שבר משוש עליהם עליך גאותנו הבאים ישרש יעקב כל ארבינו יעצוד להפיצנו צר ואור חשך בעריפי זמנו עד הגבול האחרון שלחנו לא עצרנו כח ולא נותרה נשמה . אלהים הן גרשת אותי גרוש אחר גרוש ואמרתי זעף ה' אשא כי חטאתי עתה יריב ריבי יוציאני לאור והנה צרות חדשות אני מגיד ולנגוהות באפלורת נהלך עלינו ישאגו כפירים יחדו מואבי ערב . לא אל משפחות ישמעל (!) תלונותי כי מן השמים המליכהו אבל על העמונית ומואבית מדינית עמלקית מצרית משפחת מצרים לא תעלה והוא עם בור ושסוי ויחרפני כפלים אבל כבוד זה למצרים הצד השווה כי כל העמים ילכו איש בשם של גנאי לכנות עלינו הכריתו שמנו הקדושים יהודה וישראל וישורון הקשורים בשם יה וכלי חרס טמא ונשבר קראו לנו ברחובות קריה ברמעות שלרש כלו עני כי נחשבו לנבלי חרס נושאי כלי ה' מה מהוק מדכש בעינו האיש אשר ישא אלה שמות בשפתיו הביטה ענו ה' אלהי להשאיר שאריתנו כי אם תעמוד מנגד מה תהיה אחריתנו . אהה ה' אלהים וכל יצירך כנגדנו כוכבי השמים וכסיליהם לארבים היו לנו והארץ רגזה תחתנו אבן מקיר וכפים מעץ יקום עלינו טרם ידע הנער קרא אביו ואמו יעשה לנו שם : זכרתי ימים מקדם בין ככבים שמת קנוו וזו הדרך עלינו ועתה משם הורידנו ואף גם זאת כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך על עובדי מת אלהים תלוי ימטירו מן וכבוד ורמות וגביש ועל מאמיני אל אמת אלהים חיים אש וגפרית ואבני אלגביש . בני קטורה בתיהם מלאים עד יאמרו די ובני ישראל המלאים חמת ה' . שלח ידך ממרום ה' אלהים כי אין תולעת שכתבור הארץ שפל כשפלותנו במתים חפשי אם תחיה יוצע רמה ועל פיו יצא ריבא ועליו אבנים יקרות אבני מלואים מאי איכפת ליה אם יכבדו אבניו לא ידע יצעריו לא יבין והחי יתן אל לבו צרותיו ומבוכותיו התמידיות ונפשו מרה לו יזמו ולילו כמונו היום אם רבו פשעינו וככחנו אז כחנו עתה יגדל נא כחך כאשר דברת רעה עמך בשבטך ולא בשבט אנשים תסגיד שריונו אל רחום וחנן איככה תוכל לסכול עוד וראית ברעה אשר מצא את עמך ואיככה תוכל וראית אבדן מולדתך בני עבדך אל ימעטו לפניך צרותינו והשקיפה ממעון קדשך עם השמדות לכחנו אחרך מהר קח לבוש חסדיך והושיענו למען שמך . קרוב יום ה' ומהרה יבא לנביאך אמרת מה זה מהרת כן העשה כאשר דברת נשבעת בקדשך לדעת אמוניך דבר אלהינו יקום והשלם נדרך ישועתה לה' אמן ואמן

תחת הדל והמר יוסף בכמ"הר שלמה ן' ריגה .

כתב אשר שלח האשל האדיר הרב מסרגוסא שמו דן
חסדאי קרשקש אל קהלות אוינ"יין על דבר הגזרות
אשר היו בספרד בשנת קנ"א לאלף הששי ונכתב
הכתב ההוא בעשרים לחדש מרחשון של שנת
קנ"ב לפ"ק

א"א כרמולר בשנת אל קנ"א שפך ה' אש חמתו על גלות ירושלים אשר
בספרד ותצא האש משביליא ותאכל נזה ישראל בארץ
אספניה . קצתם נהרגו ובראשם ר' יצחק בן שושן וקצתם המיתו את עצמם
על קרשקש השם ובכללם החכם ר' יהודה בן אשר מודע הרא"ש הוא ואשתו
וחמותו אשת ר' יעקב בעל הטורים אבל רובם נמלטו בבמות והמירו את דתם
יותר ממאתים אלף נפשות . הגזירה הגדולה הזאת נהפשה מעיד לעיר עד
מיד"קה וברחו משם חכמים גדולים לערי אפריקה ומהם ר' יצחק ברפת ר' שמעון
דוראן ור' מיימון נגאר . והנה בעל שכת יתודה מוכיר הגזירה העצומה
הזאת בשלש מקומות מספרו סי' כו' מה' ומו' אך לא זמן וענין סיפור זה
כסיפור זה . ועיקר דברי הרב דן חסדאי קרשקש שהיה בזמן הגזירה ואבד
בה בנו יחידו יהיה כזה איך שיהיה דבתב הזה אשר כבר נדפס בטעות (כא)
ראיה ברורה נגד ספר יחסין (כב) שלא מת הרב שנת ק"ס כ"א אחר שנת
קנ"ב וזמן כתיבת הכתב אשר בה תופס לשונו :

אמרתי אספיה להם רובי התלאות אשר מצאונו שהוממו רעיונכם .
האמנם אערוך לפניכם שלחן הרעה מעוטרת ראש ולענה בקצרה .
הדברים כהרין להשביעכם מרווח לענותנו ולהשקותיכם מין עצבונינו . ובעבור
אחשוב כבר הוגד לכם הדבר אכתוב אותו בתכלית הקצור על הסדר זה חלי:
יום ר"ח המזל קנ"א המר והנמרד ודך ה' קשתות האויב על קהלת סביליאה
ובתי עם שהיו בה כמו ששה או שבעה אלפים בעלי בתים הציהו כאש
שערה והרגו בה עם רב אך רובם המירו ומהם מכרו לישמעאלים מהסף

(א) עין בשלשלת הקבלה דפוס אמשטרדם דף צג' ע"ב .
המוציא לאור .

(ב) עין דפוס קראקא דף קלג' ע"ב
המ"ל .

ומהנשים והיו מסילות היהודים יושבים בוד ודכים מתו על קדושת השם ורבים הללו ברית קדוש .

משם יצא אש והאכל כל ארצי הלבנון העיר הקדושה קהלת קורטו"בה . גם שם המירו רבים ויהי לחורבה .

וביום צרה וחוכחה יום שהוכפלו בו הצרות יו' תמוז חמת ה' נתנה על עיר הקדוש אשר משם הצא תורה ודבר ה' היא קהלת טולטו"לה ויהרגו במקדש ה' כהן ונביא . שמה קדשו את השם ברכים רבניה הם זרע הכשר והנבחר זרע הרב ר' אשר זצ"ל הם ובניהם וחלמידיהם . גם שם המירו רבים לא יכלו לעמוד על נפשם .

על שלש אלה רגזה ארץ . מלבד קהלות אחרות סביבותיהן בא מספרם כמו שבצים עיר ובכל זאת אנחנו פה על משבר והיה לנו הלילה והיום למשמר . והיו בשביעי לחודש אב בלע ה' ולא חמל בקהלת ולניצ"א"ה היו בה כמו אלף בעלי בתים והיו המחים בקדושת השם כמו מאתים וחמשים אנשים והנשארים הרה נסו ונמלטו מעטים ורובם המירו .

משם פשטה הנגע בקהלות מיו"קה העדינה לחוף ימים ישכון יום ר"ח אלול באו בה פריצים וחללוהו בזווה ושללוהו ועזבוהו כמזודרה שאין בה דגים ומתו בקדוש השם כמו שלש מאות נפשות וכמו שמונה מאות נמלטו במגדל המלך והנשארים המירו .

יום שבת אחריו שפך ה' כאש חמתו נאר מקדשו וחלל נזר תורתו היא קהלת כרצ"לונה אשר הובקעה ביום ההוא ובא מספר ההרוגים כמו מאתים וחמשים נפשות . וכל יתר הקהל נסו אל המגדל ושם נמלטו והאויבים בזו כל מסילות היהודים והציתו אש בקצתם . ויד מנהיג המדינה לא היה במעל אך התאוו להצילם בכל יכלתו ויכלכלו שם היהודים בלחם ובמים ויאורו לעשות שפטים באנשים הפושעים . אזי קם שאון דלת העם והמון רבה על נכבדי המדינה וילחמו עם היהודים אשר במגדל עם קשתות ובלסטראות ויכום ויכתום שמה במגדל . רבים קדשו ה' בתוכם בני יחידי חתן שה תמים העליהו לעולה אצדיק עלי הדין ואתנחם לטוב חלקו ולנעימת גורלו . ומהם רבים ששחטו עצמם ומהם הפילו עצמם מהמגדל ולא הגיעו לחצי המגדל עד שנעשו אברים אברים וקצתם יצאו משם וקדשו את השם ברחוב וכל השאר המירו רק מעטים היו שנמלטו בערי הסגנים נער יכתבם אך הם מהנכבדים וברוב עוונותינו אין היום בכרעלונה איש בשם ישראל יכונה .

וכן בעיר ליו"דה מתו רבים והשאר המירו ושנמלטו היו רק מעטים .

בעיר גירונ'דה תורה וענוה במקום אחר קרשו ה' ברבים הרבנים אשר שם
לא המירו בה כי אם מועטים ורוב הקהל נמלטו בבחי העירונים והם
היום במגדל .

סוף דבר במלכות ולינצ'אה לא נשאר יהודי וולתי במקום אחד הנקרא
טורביר'רו . ובמחוז קטלו'ניאה לא נשאר יהודי וולתי בערי הסגנים
זהפחות שלא שלחו יד בהם בכל המקומות .

אנחנו פה היום בכל מדינות אר'גון אין פרץ ואין צוהה בחמלת ה' עלינו .
הותיר שריד בכל מקומות אלו אחר ההשחלות הנמרץ והפזור הרב
מכל רכושנו לא נשאר לנו בלתי גרוחינו . ובכל זאת לבנו יהגה אימה ועינינו
אל אבינו שבשמים נשואות עד שיחננו ורפאנו ממכאבנו ואל יתן למוט רגלינו
כן יהי רצון אמן .

אני הנבר ואה עני בשבט עכרתו **חסדאי בר אברהם בר חסדאי**
בר יהודה קרשקש הכותב פה סרקסטרה יום עשרים לחודש
מרחשון שנת חמשת אלפים וקנ"ב ליצירה .

הכתב הזה נמצא בספר מקור חיים לר' שמואל צרצה
כתב יד בתוך אוצר ספרי המלך אשר במינכען וגם
הוא נדפס כבר בטעות בציטוטנו דעם יודענטהומס
לשנת תק"צ ותקנתי בו איזה שבועים כפישכלי הקצר.

המוציא לאור

ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם אשר לו העוז והממשלה
והגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לו
אשר עזרני לחבר זה החיבור והביאור בשנת ה' אלפים ומאה ועשרים לב"ע
זמן שנכנס המלך דון אנדריאן עם כח חילות גדולות שבאו עמו במלכות
קשטיליא וחילות שבאו עמו הוא גוי עוי פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער
לא יחון עם עמקי שפה אשר לא ישמע לשונו ואמרו כל אנשי המלכות יחי
המלך דון אנדריא . ואמרו אך זה יום שקיוונו מצאנו דאינו . ובראות
זה המלך דון פידרא ברח ממלכות למלכות אנגליטרא ובתחלת מלך המלך
דון אנדריא הרגו הגוים שבאו עמו לקהל הקודש והטהור קהל בירבי אישקרה
(כג) אשר היו חכמי אנשי שם ולא נשאר בהם עד אחד ממאנים בעלי בתים
שהיו דרים שם והיתה נכלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ . וכשהגיע
המלך דון אנדריא למדינת בורגו תבע לעיבור חמשים ואלף כפולות והיו בערה
גדולה ולהשלים הפרעות מכרו כל העטרות ותפוחים של כסף של ספרי תורות
זולתי של ספר עזרא שלא מכרוהו . והדבר שהיה שוה אלף מאנים מכרו
במאתים והובים כי אין קונה והאנשים שלא הספיקו לפרוע מה שהוטל
עליהם מכרו לעבדים ואין קונה . וצוה המלך דון אנדריא שלא יפרעו ליהודים
חובותיהם והיכה זה קמו קהל שקוביא (כד) וקהל מובילא (כה) וקהלות רבות על
היהודים ושללום ונטלו כל שטרי חובות והמשכונות . ובמלאת למלך דון
אנדריא י"א שנה תמימה בא המלך דון פידרא למלכות קשטיליא ובא עמו שר
הגדול שר של גאליט' איש אשר לו עצה וגבורה והמלך של נפולה ואולופים
גדולים רבים ונכדים (כו) בעלי יכולת והרגו רבים מהחילות שהיו עם המלך

(ג) הוא Birviesca .

(כד) צ"ל שקוביא והוא Segovia .

(כה) נראה שצ"ל אבילא והוא Avila .

(כו) צ"ל ונכבדים .

דון אנדריא וברחו רבים מהם וטבעו בנהר נגארה יותר משבעת אלפים איש ונשכו כל הגדולים שהיו במחנה המלך דון אנדר' ומן החילות שבאו עם המלך דון פדרא הרגו הרבה קהלות הקדוש קהל חלא דיאנו שהיו בעלי חכמה בעלי צדקה והיו מכלכלים ביניהם הרבה תלמידי חכמים וגם הרגו לקהל אנילאר (כז) ולקהלות רבות אחרות וסרוב הצרות בעונות יצאו הרבה ישראל מן הכלל וכמו חצי שנה לביאת דון מלך פדרא פשעו בו קהל ולדוליד ואמרו יחי המלך דון אנדריא ושללו ליהודים הדרים ביניהם ושסו הבהים לא נשאר בלתי עם גיהם ערומים ואדמתם חורבות וחרבו שמנה בתי כנסיות ואמרו ערו עד היסוד בה ונטלו כל עטרות ותפוחים של כסף לנפשם וספרי תורות קרעו והשליכו בשוקים וברחובות ואפילו חרבן הבית לא הי' כמוהו . ובשמעם הרבר סביבות ולדוליד אמרו היאך (כח) נפשנו ראתה עינינו ועשו כמוהם קהל פריידיש ליהודים הדרים ביניהם וגם קהלות רבות אין מספר עשו כן ליהודים הדרים ביניהם . סוף דבר נשארו מעט מהרבה שלא שדדו וגם גאין וכל סביבותו פשעו במלך דון פדרא בשמעם שהשר של גאליש' וכל האלופים שבאו עמו הלכו למקומם . וכראות המלך דון אנדריא שהרבה קהלות לכס עמו וגם קהל ברנט (כט) שהוא ראש מלכות קשטיליא שלחו בעבורו שיבוא וימלוך עליהם חזר למלכות בעם מועמר לברנט בידי רקניות והבע ליהודים ממון רב וראו נפשם בצרה גדולה שלא ראו אבותם ואבותם מהיותם על האדמה עד היום הזה . וגם מדינת פלינסיא מקום שחברתי זה החיבור והביאור נשלמו עם המלך דון אנדריא ובא שם עם כל חילויו והבע ליהודים ממון רב והיו בעצמם גדול ובעד העת הזאת אמר הנביא כי עת צרה היא ליעקב . ובשמעו המלך דון פדרא כל זה שלח בעד ישמעאלים ובא המלך של גרנטא בעצמו ובכבודו עם חילות גדולות והיה נכנס במקומות שפשעו בו והי' מכה אוהם מכה חרב הרג ואבדו ונכבשה גאין בכח והרגו אנשים עד אין מספר וליהודים צוה המלך דון פדרא שלא ישלחו בהם יד כי אין כס אשם אבל אם ירצו לשבות ישבו אותם והוליקום שבוים למלכות גראנטא עד שלש מאות בעלי בהים שהיו דרים בגאין . ובכל זאת הערבוכיא הרעה היה רעב גדול בכל המלכות ובפרט בכאן בפלינציא וכל כך הי' היוקר בכל הדברים עד שלא נשאר בכיתו לחם ושלמה כפשוטו ומדשו ובוה הומן לא הי' אדם יוכל לפתוח ספר להגות בו מדחק הצרות .

(כז) צ"ל אנילאר והוא Aguilar .

(כח) נראה שצ"ל האח עין ההלים לה' כה' .

(כט) נראה שצ"ל מדרס והוא Madrid .

קינה על גזירת ספרד אשר שלח החכם אייזיק בן —
יעקב איש ווילנא מתוך כ"י ישן נרשן על קלף ישנו תחת
יד החכם הקראי כ"ר אברהם פירקאוויץ אל החכם
הדרשן מהו"ר אהרן יעללינעק בלפסיא .

עלי ברוך שאמר

שמעו כל עמים תוגתי . כי גדלה וגם אנחתי . לזאת עיני בדמעתי . ארוה ותדר שנתי .
שמעו נהרות וימים . וגבהות והרים רמים . אבכה בין אפר ופחמים . אתאכל לילות
וימים .
שמעו ארץ ושמים . ואבכה בכי אגלים . על שממות רבותים . מיום צאתי מירושלים .
בפרט וללה רבה נהיה . בשנת הק"נא בשאיה . כי נחרב קהל אישבי"ליא . וקהלות
רבות בקשטי"ליא .
וקהלות כל אנד"לום . ובפרובינ"ציא רע נחויץ . ובקטלו"ניא היה לבח . ואר"גון
עמם אחוז .
יהודה ועם ישראל . סודו מן יצר מתגאל . ואולי יחנן האל . וישלח לכם הגואל .
בן דוד יבוא לקהלם . יבנה מקדש אל ואולם . שם ישבחוהו כלם . ברוך שאמר והיה
העולם .

העתק מגילת עיפה למזכרת עין שחיבר החכם השלם
כמוהר"ר שבתי כהן זצ"ל מק"ק ווילנא ממקרי' רעים
ומאורעות קשות שבעונותנו אירעו לאחינו בית ישראל
בשנת חמשת ת"ח ות"ט ליצירה במלכות
פולניא .

הלא ידעתם אם לא שמעתם כל עם ה' הישרים (ל) אשר ה' קודא עליהם
ואל דברו חרדים בר' כנפות הארץ מפורזים ומפורזים כל מקום אשר
דבר המלך ה' צבאות ויהו מניע אבל גדול ליהודי' צום וככי ומספר מר יצא
(לא) לרבים גדולים ונכבדים לבשו שקים והעלו עפר על ראשם קעינים ורחנים
ונגידים על בית ישראל ועל עם ה' כי נפלו כחרב בגזרות בידי עילים וטמאים
דשעים ארורים וזדים הרגו לאלפי' ולרכבות ישרים ותמימים חסידות וחסידים
בני ישראל היקרים ומסולאים בפו הנחמדים וגאונים ורבנים כעלי תריסין
המלמדים עם התלמידים הלא המה עם בוז נבדם ושפלים פוחים ורקים הם
היונים המכני' בשם קאוק"ן איכרים וכורמים עובדי ארמה התאספו קרובים
ורחוקים וירימו יד המלך ושריו וסגניו עם גדול ורם כעניקים הוא המלך ולחילאוא
מלך כשר ראוי למנותו בין צדיקים כי מעולם הטיב חסדו עם היהודים ואר
בריתו אחם הקים בשנת חמשת אלפים וד' מאות ושמונה לבריא' תבל ושחקים
בחדש הראשון הוא חדש ניסן גדלה דמעת העשוקים כי התחילו או הרקים
לקבץ (לב) ולזנוב הנחשלים משושנת העמקים והרגו חסידיו עליון קדוש'
ועדיקים וחשוקי' כמה מאות נפשות קדושות אביזנים הנאנחים ונאנקים ונצאו
לנגוס שרים רבים ועם רב מעם הפאלק"ן ללחום עם הרקים לשלם להם
כפרי מעלליהם ויהי כאשר הקריבו הפאלק"ן לבוא אל מחניהם אל ארץ
הסמאים הנקרא אקרי"נא וסביבותיהם או באו הרקים בערמה ותחבולה עליהם
כי גם אותם הרקים הנרשמים בכהב אמת בספריהם אשר הוא מעולם חק ולא
יעבור למלכות פולין' כתוב ברתיהם י"ג אלף חלוצי צבא קאוקי"ן יאזרו חלצה'
לשרת את המלך ולעזרו ככל אשר יגזור עליהם ועתה הפזו חק וברית וכרתו
ברית עם שאר הרקי' אחיהם וגם שלחו והתאספו עם רב מהקדירים אליה' וסבכו

(ל) בסליחה כתוב השרידים .

(לא) צ"ל יצע וכן הוא בסליחה .

(לב) בסליחה כתוב לקצץ .

את שר צבא המלך עם כל השרי' ומשותיהם ועבדיהם ויהרגו מהם הרב רב ואבדון יבזו את כל כספיהם גם שרי הצבא עם שאר שרים הרגו על חלליהם וזה היה סמוך לחג השבועות שלשה ימים לפני אידה' ביום הרביעי הוא יום מוכן לפורענותיה' וכאותו יום נאסף המלך אל עמו ויצא נשמתו במדינת ליטא רחוק מאד מארץ אקרי' נא מדינתו ויגוע ויאסף סמוך לעיר הגדולה וילגא היא הבירה במלכותו ולא ידע המלך דבר מהמלחמה בשעת פטירתו גם הרקים לא ידעו אז ממיתתו ואנחנו עם ה' עבדיו וצאן מרעיתו הנפוצי' במדינת ליטא היינו בוכי' ומתאבלי' על המלך ככוד מנוחתו ועדיין לא ידענו ממגור' (לג) רעה אשר גזר ה' על נחלתו וכל בית ישראל אשר בארץ אקרי' נא עזבו כל איש את ביתו השליכו משכנותיהם וארצם ולא נשאר לאיש כי אם גיתו ומעט רכושם אשר הניסו כל א' למחיתו ואת יום מקרא קדש חג השבועות חלל דתו כי הוכרחו לברוח ולעמוד על נפשם כאיש גבורתו שבת חגנו ומועדנו אשר כל עת ישראל יעשו אותו: ורבים נסו לק"ק נעמר"ב העיר הגדולה והחשוכה היתה ראש לקהלות ולא ידעו עדיין מפטירת המלך כל אותן הגלילות ובגלל כן היו מקיים עוד ליושב תהלות ישלח עורתו על ידי המלך בעם רב ובמקהלות ויהי אחרי כן כשמצעם ויתעצבו מאד ויכבו בתחנונים והפלות ודמעתם על לחיים חמיד ויוקנונו קינות ויללות ויראו כי כלה עליהם הרעה מנורא עלילות והרקים כאשר שמעו מפטירתו שמחו שמחות גדולות או נפלה רעה ופחד על כל עם הפאלקי' ולבשם חלחלות שבת אורח ונשמו דרכים ומסילות ובאו לק"ק נעמר"ב כחמשים רקים בתחבולות והשמיעו שם קול חצוצרות ושופר וכל העם רואים את הקולות כאלו עם הפאלקי' יבואו בסוסים ורכבים במצהלות למען יפתחו שערי המבצר לבלתי יהיו נעולות והצליחו מעשה שטן וכן עשו מזמותיהם מעשה נבלות: והרגו בעיר כמו ששת אלפים נפשות קדושים גאונים ורבנים חכמים ונבונים וקנים וישישים בחורי' ובתולות חתנים וכלות טף ונשים ובפרט הגאון מורינו הרב ר' יחיאל מיכל חכם חרשים וכמה מאות טבעו כמים ובכל מיני יסורים קשים ובבית הכנסת לפני ארון קדש הקדשים שחטו בחלפות המשוררים והחזנים והשומשים שם העלו בני ישראל עולות וקרבנות ואישים עקרו עצמם כאילים וכבשים והישישים לריח ניחוח יעלו לשוכן הרשישים ואח"כ החריכו הבית מקדש מעט שם שאגו צוררים ורוגשים והתצאו כל הספרי תורות ישנים וגם חרשים וקרעום לגורים ונתנום למרמס רגלי אדם ובהמה סוסים ופרשים וגם עשו מהם סנדלים ומנעלים שקורין פאס"טלים וכמה מיני לבושים והפכו הכתב לארץ ועל היריעות היו ברגליהם דשים והיה זה ביום הרביעי עשרים יום לחדש סיון ירח הג' בכל מיני שלישים יום שנתלו בו המאת חסר כתיב יום מארה וקללה לילדים החלשים שגם גזרת תתקל"א היתה ביום ההוא עשרים יום לחדש ההוא בו היינו נכלמים

זבחים הנה הקהלה קדושה נעמר"ב היתה ראש לגזרת הרקים הארלים וטפשים ומשם נפוצו על פני כל הארץ והיו להרב"ה ראשים הראש הא' יפנה אל קהלת קדש טולטשים: ויסבבו שם את המבצר שמנת ימים יצורו עליה עד כי כל אשר בתוכו היו מוכפנים וצמים והיו עם רבים מכני ישראל ופריצים רבים משאר עמים: ותמיד יום ולילה לא ישבותו והיו כנגד הרקים נלחמים ואח"כ דברו הרקים אל השרים הפריצים למה תרגשו גרים ולאמים בשביל היהודים האומללים אשר הם שונאינו מימים קדומים. ודברו אליהם דברים רבים ודבר נרגן כמתלהמים הלא אין חפץ לנו בכם פריצים רבים וכן שלמים רק תנו לנו היהודים הכופרים באמונתנו ונשתה עליהם כוס של תנחומים. ונעשה בם כרצונינו וננחם כמו בקרני ראמים ומלאו הפריצים את דברי הרק' ומסרו בידם מכני יהודה מן הפרתמים והרגו שם כשלשת אלפים נפשו' ישראל ותמימ' ומהם הכו ומהם פצעו גרמם נתנו' למכים ומהלומי' בכל מיני כלי דין במחרישות ואחזם וקרדומים. והיה זה ביום הששי וכלו השמים והארץ וכל צבאם מושלים (לד). ד' ימים לחדש חמו אשר בו נשתברו הלוחות ונגנוו האורים ותומים. ועין בעין היה נראה גור דין הקשה המתוח עלינו ממדומים כי באותו יום הששי נגזרנו שני פעמים כי גם אז הרגו כמו ס"ו מאות נפשות הנאהבים והנעימים בקריה הומי"ה כמדינת רוסא' שהיא וחוקה מטולטשים כמו שבעים פרסאות שהם ר"ס תחומים בפרשת [במדבר כא' ו'] ונשכו את העם וימת עם רב מישראל רבים ועצומים וגודע ידיעה ברורה כאמת ובתמים כי אותן היהודים אשר היו בקריה הומי"ה סגורים ותחומים קדשו את שם המיוחד יותר משאר היהודים הצדיקים והחכמים באשר כי גם שם באו הרקים הטמאים ככלבים אלמים בכרית עם שאר הפריצים ומסרו בידם את היהודים ככשי שלמים וגרשום מחוץ לעיר על פני שדות וכרמים. ואז הקיפום הרקים כחצי גרן עגולה והפשיטום ערומים. והרשיבום לארץ והיו היהודים בושים וגם נכלמים כשה לסבב יובלו כרחל לפני גחזיה נאלמים ואז דברו הרקים אל היהודים דברים טובים ונחומים למה תהיו נהרגים נחנקים ונשחטים כפר בן בקר חמים. על אלהיכם אשר שפך חמתו עליכם מבלי רחמים. הלא טוב לכם עבוד אלהינו הפסילים והצלמים. והיינו לעם א' יחדיו נהיה חמים. ואז תהיו חפשים מאתנו ותהיו חיים וקיימים. ואת כל הרכוש נשיב לכם ותהיו עשירים גדולים ושרים דמים. וזרע קדש אמונים אשר נהרגים על ה' כל הימים. מאסו בחיי העולם הזה בחורים ובחולות חקנים שבים ועולמים. והתאספו יחד גדולים וקטני' וילדים אשר אין בהם כל טומים. וצעקו בצעקה גדולה ומרה לאל עליון שוכן טומים: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלך עולמים. כי עליך הורגנו כל היום ה' אלהי ישראל הכה חמים. לא נשב עם מתי שוא ולא נבוא עם נעלמים. והתודו

על חטאתם ואמרו אבל אנחנו אשמי'. וצדקו עליהם הרין ואמרו העזר פעלו חמים. ויקוננו קינות רבות עד כי עלתה בכיותם למרומים. והיו כאשר ראו הרקים כי היהודים באמנותם שלמים. אז יענום עוות ודברו עליהם דברי גוומים. עד מתי הקשו ערפכם והאכזו עצמכם לדעת ותהיו כשופכי דמים. כי אתם נעצמכם מסבכים הריגתכם ואתם הגורמים לכם הריגה ושחיסה ותעשו זבח כל הימים. באשר כי אינכם חפצים לעבוד את אלהינו על ההרים הרמים: ואמרו אליהם היהודים למה תאחרו להרגנו הלא לא נשמע בקולכם ולא נאמר למעשה ידינו אלהינו כי אחד הוא אלהינו בשמים ובארץ ה' מלכנו הוא ישיענו ואתם היום שלוחים מאתו יתברך לפגוע בנפשותינו. כי מגלגלין חובה ע' חייבים כמותכם שונאינו ואויבינו. ואם אין אתם הורגים אותנו הרבה שלוחי' למקום עלינו. הרבה אריות ודובים יש לו בבלענו. ואתם הם המוכנים ומזומנים לפורענות אתם חרבו לנצח להשחיתנו. ואז הרימו הרקים בהם יד ויהרגו אותם בעינינו (לה). ויעשו הרג רב באחינו בני בריהנו בכנינו בכנותנו בנעורינו וקנינו. ושללם לבו שלל גדול מאד ישליכו בחצות כספיו. כי רוב עשירי ארץ אקרי'נא ברחו שמה אל שאר היהודים כי אמרו הם אחינו בשירינו ונאספו גם היהודים אשר היו מקדם שמה בחטאתינו. ומשם יפרדו הגוים הרקים והיו להרבה ראשים ופשטו על ארצנו. ויחריבו כל מקומותינו ויהרסו כל בתי כנסיותינו. ובק"ק טשערניאווה הרגו כמו שני אלפים נפשות מבני בריהנו ובק"ק סטרד"וב הרגו כמו י"ב מאות נפשות מזרע ישראל קדושינו. ומלבד אשר הרגו במסילות ודרכים מאות ואלפים נשמו מסילותינו ועזו נחיותינו ומלבד אשר מתו ברעב ובצמא בימים ונחלים עד כי נהפכו לרם יאורינו. כחרב וכדבר וכרעב שפוטנו צורנו. ומלבד אשר ענו זנו וטמאו בתולות ונשים כמה מאות לעינינו. והוליכו שבי למאות ולאלפים בתולות ונשים לארצם על אלה חשכו עינינו גם קרעו ושרפו באש כל ספרינו הקדושים וכל ספרי תורהנו. על זה דוה לבנו ולא נשאר רוח בקרבנו העל אלה תראפק ותחשה ה' אלהינו. והרקים אשר בארץ אקרי'נא גם הם נפוצו על פני כל מדינותינו. והחריבו כל אקרי'נא ופאדלי וואלין לא נודע איה מקומינו גם סקצה ארץ ליטא עקרו תחומינו והרבו חללינו על ההרים דלקונו מנשרי שמים היו קלים רודפינו. ק"ק פאוולריטש הרסו עד היסוד עד כי נסס לבנו. ק"ק פארהבש החריבו לא השאירו מחיה בכל גבולינו. בק"ק שדה לבן השחירו כשולי קדרה פנינו. בק"ק בא"ר הרגו כשלשת אלפי' נפשות קדושות וגם שם השליכו משכנותינו. קרעו ספרי תורתנו והרסו וכססו מקדשינו ובק"ק קרשטנטין הרגו ט"ו מאות נפשות מבני עמנו. ובק"ק פאלינאר הרגו הרג רב מאד בכל רחובותינו. כמו י' אלפים נפשות קדושות עשרות ראשנו. כי היתה עיר בצורה וברחו שם כל גאונים וסחמדינו. ואח"כ הרגו בק"ק

(לה) בסליחה בעינינו.

או"סאורה הנשארים שם בנחלתנו . והחריבו כל העיר וכל קהילותינו וכל הגלילות והישובים אשר סביבותינו . יותר מג' מאות קהלות גדולות וחשובות , ובפרט בק"ק נאהרל וק"ק שעברשץ וק"ק טאמשאוו' שם הרגו לאפים ורבבות . בחדש תשרי שנת ה' ט"ח למספר הקצובות . והוציאו שם ספר תורה וספרים ולוחות נבוכות . ועשו שטח גדול מהיריעות וישטחו שטוח על פני האדמה בחצרות ורחובות ושחטו על היריעות ובח משפחה ומשפחה בחלפים וחרבות . חכמים ונבונים וקנים וקנות זכרים ונקבות . והרגו אחים לעיני אחיות ושחטו ביום א' בנים על אבות . ובמקום (לו) המים המטהרת מכל טומאות ותועבות שם היו מטבילין כלים נדות וחבות השליכו שם ס"ו מאות ילדים תמימים בריאות ויכסו עליהם עפר ועודם מפורשים ושפתותיה' בקבר דבכות העל אלה החאפק ה' והחשה יה' שוכן ערבות . ואח"כ בק"ק וולאודי עשו זבח רב שם יזבחו וזבחי צדק עולות ראיות ועולות חובות . ונשמע שם קול נהי ונהיה קול תרועה' ושכרים ויבכות גם בק"ק בריסק וק"ק פינסק וכל הגלילות והסביבו' אין מקום אשר אין שם הרוגים מושלכים איש אל אחיו ואשה אל אחותה מושלכות . ועלו מספר ההרוגים מעם ישראל בשתי שנים אלו הנקובות . יותר ממאה אלפים נפשות נחמדים אהובים ואהובות ומלכד זה באו עלינו כמה מיני יסורים ומכאובות במקום אשר נרחו היהודים שם בארץ תלאובות . מתו רבים מהם בערים הרחוקות והקרובות . אין בית אשר אין שם מת בכל מושבות . עד כי חדל לספור ולהכין להם תכריכין וארונות למען ינחמו שלום על משכבות . והיו מושלכים ככ' ול' בכורות חצובות . ונתקיים בנו כל הצ"ח קללות [דברים כח' סא] גם כל חלי וכל מכה אשר לו כתובות . ובפרט בק"ק לבוב בעת אשר היה במצור ובמצוק ובתיהם מסביב חריבות . היה שם דבר ורעב ומתו כמה אלפים נפשות יקרות וחביבות . ונאספו אל עמם הרבה גאונים וראשי ישיבות . מ"ו הגאון הגדול מהר"ר ישיע ו"מ ואב ב"ד דק"ק קראקא נאסף בעונינו הרבות . הוא היה אביון של ישראל הוא יבין חוכן לכבות . פלפלא חריפהא פרי עץ הדר וענף עץ עבות . והגאון הגדול מוה"ר נפתלי ו"מ ואב"ד דק"ק לובלין ממנו ישאבון השואבות . באר מים חיים אשר מימיהם לא מכובות . ושארי הגאון הגדול מה"ר שלמה ואב"ד דק"ק סטאנווה יניק וחכים דבריו בוקעים דקיע ותהום נוקבות בן הגאון הגדול מה"ר נתן שפירא איש האלהים מפיו יהלכו כידודי אש ושלחבות וכלה רבות גאוני ארץ מלאים רוח חכמה ובינה ולחשוב מחשבות . אשר לא אוכל אשא שמועות (לו) ע"פ אף כי להעלות במכהבות . עצמו מספר הגאונים הרבנים יושבי על מרין על מליאות יושבו' . ויהר פליטת ישראל הנמלטים מוקים היונים . נשארו בערום ובחסר כל בידים ריקנים והעשירי' אשר היו

(לו) בסליחה ובמקוה .

(לו) נראה שצ"ל שמוחם .

עלי תולע אמונים . יצאו נקי מנכסיהם ונעשו דלים ואביונים . יורדי ה' י'ם
בעני'ות המה ראו כן תמהו ונבהלו רעיונים . קרוע'ים והולכים לתומם עניים
ודווים וסחופים ועיפים ועטופים ברעב ומוכפנים . שואלים ללחם ואין פחד
ואין כ'ל ואין כס'ף ואין עונים . הולכים ושכים ומכהתים רגליהם מעיר לעיר
לכל צד הם פונים . לבקש עזרה מאחיהם בית ישראל גוי שומר אמתים
גומלי חסדים ובי'שנים ורחמנים בני רחמים . ומחודים המיד על חטאתם
לפני אדוני האדונים . בלב נשבר ורוח נכאה פני מלך מוחל וסולח לעונים .
על הפשעים והמרדים והחטאים הודונים . על כן קבעתי לעצמי ולדורותי
לכנים ולבני כנים . יום צום ותענית ואכל ומספר וקנים . כיום כ' לחדש
סיון שבו נתנה תורה היקרה מפנינים . רעתה קרעוה פרעוה גרים רבים המוני'
המונים . יען כי יום זה היא תחלה לגורות ומכאכות וחלאים רעים ונאמנים .
וגם כי בו הוכפלו הצרות וקלקו'לים מקלקו'לים שונים . כי גם גזית התקל'א
היתה ביום ההוא ובאותן הזמנים . וגם כי יום זה לא יארע בשבת קדש בשום
פנים . ע"פ הקביעות והלוחות אשר בידינו מתוקנים . וחברתי סליחות והקנות
בבכי ותחנונים . לאומרם ביזם זה בכל שנה ושנה עירן ועידי' . וכל איש אשר
הריחו ה' בידאתו ובשם ישראל מכונים . ישים על לבו אלו הדברי' והענינים .
יקבע עצמו יום זה לקונן עליו כעל שני החורבנים . אולי ישקף ה' ויראה
ממעונים . כי עדין לא שככה חמת המלך ה' צבאות מלך עליוני' ותחתונים .
כי עוד חמת יד המציק הצר הצורר נטויה בחרכות וכדוני' והמיד הם פושטי'
בארץ ולמלחמה הם מוכנים ומוזמנים . ובכל מקום אשר ימצאו מהיהודים
הורגים וכולעים כתינים . והתאספו יחד עם רב מהרקים מוויינים ולבשרי
שריונים . ומאספים אליהם עם רב מהקדרים אשר סביבותיהם חונים . ויאמרו
לכו ונכחיד ישראל ושמם נמח' כעננים ולא נשאר להם שאר וזכרון עם הראשונים
והאחרונים . ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר ועינינו ליה שוכן מעונים . ינקום
נקמת דם עבדיו הנשפך כמים על העצים ועל האבנים . ונקמת דם החסידים
הקדושים חכמים ונבונים . ובעלי תריסין עוקרי הרים גאונים ורובני' . שוערים
ומשוררים שמשים והונים . בחורים ובהולות ילדים וילדות גדולים וקטנים .
חשובים וחשובות מלמדים עם תלמידים נערים ונקנים . אשר נהרגו על קדושת
שמו המיוחד באלו הזמנים . שנת ת"ח אשר חשכה בוא'ת יבוא אהרן על
הקדש לפני ולפנים נהפך כנורי לאכל ושמחתי ליגונים . והקריבו את עולתם
הישראלים והלויים והכהנים . ובשנת ת"ט שומרי משמרת הק"דש הם האנשים
ההגונים . נהרגו על קדושת שמו י'הבך בחדש השביעי הוא ירח האיתנים .
עם נשיהם ובניהם וטפם כנות ובנים . ונטמאו ונחעכו טומאה תחת כוהר
בידי הקדרים והרקים הטמאים גוי עז פנים . קייתי שק"ט ויבא רגז וכל מיני
משחית המכונים אף וחמה ומשחית ומשכר ומכלה . בכלם הינו נדונים .
באלו השתי שנים :

תיקונים והשמטות •

צד	שורה	קרא	תחת
22	18	צד	צד
30	17	בנבנשתי	בן אבי בושח
87	23	קנא	קנג
94	22	בעיר	כעיר
108	10	ענינו	עניני
111	4	מלמטה	למחמט לאחמט
7	5	מלמטה	אולי יש לגרום דיניש תחת דיניש
23	22		יש לגרום סייטאריוש והוא כל"ס satero או sagitario
			רבה קשת ועיין בשלשלת הקבלה דפוס אמשטערם נו' ע"א
33	הערה פ'		צריך להוסיף וכן הוא בעד נג' עיין שם
45	7		יש לישב הגרסא וארכעים ושש

אלה שמות האנשים והנשים אשר בא זכרם בספר שבט יהודה על סדר אלפא ביתא .

צד	
אלממטוניר	113
דון אלפונסו	6, 7, 12, 25, 30, 33, 34, 48, 95, 108, 115
דון אלפונסו מפרטוגאל	61, 108
אלמצור	112
אמימר	2
דון אנדריאן	131, 132
אנטוניוס	1, 14, 56
אנטיוכוס	24
דון אנריקו	88, 123
אסתר	120
אפלטון	28, 44, 116, 123
אפרים בן שאנגו	54
אריזם	23
אריסטובלוס	21, 22
ארסטו	58, 62, 116, 123
ר' אשי	71, 73, 79
אשפיאן	13, 14
ר' אשר	129
באליריו	85
בגלייר דילה טורי	123
בונגואה	68
ברעז	104
ביאטריץ	48, 49
בינבנישתי הזקן	116, 117
כלעם	15
בנימין	14
גאלינוס	121
גאנוס	8

צד	
אבונגדה	68
אבוגרדן דלכדי	45
אבומליך בן אבואל	31, 32
אבונשטרוק. דון אישטרוק הלוי	
נ' אסטרוק	67, 68, 74, 76, 77
אביגיל	57, 120
אביה	21
אבן סיני	58, 116
אברכאניל	10, 13, 15
אברהם	55, 56, 98, 109, 117
דון אברהם בנבנשתי	25
ר' אברהם בן דוד	112, 113
ר' אברהם בן עזרא	42, 77, 95
ר' אברהם בן ערמא	66
ר' אברהם הלוי	4
אגושטוש	1, 108
אדם הראשון	28, 29, 37, 61, 81, 98
אהרון	101, 104
ר' אהרון בר משולם	113
אוקטוביאנוס	1
אחמט	111, 112
אידומיאו	35
איוב	58
אליהו	70, 71, 76, 108, 109
אליפס	14
אליציד	112
אלישע	109
אלכסנדר	22, 55, 56
אימיר (אלמועדן)	51

צד
 50 חסדאי ראש הגולה
 75 דון חסדאי
 128, 130 דון חסדאי קרשקש
 68, 73 דון טודרוס אלקושטנטין
 68 ר' טודרוס בן יחיא
 19 טוליו (טוביו)
 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, טומאש
 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 115,
 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 122, 123
 8, 22, 23, 55, 96, 97 טיטוס
 23 טפטיוס
 21 טרוגינוס
 97 טרפון
 1, 13, 14, 21, 22, 56, 57 יהודה
 89 דון יהודה אבראבנל
 27 יהודה אנקווה
 128 ר' יהודה בן אשר
 1, 66, 67, 94 ר' יהודה בן יריגה
 29, 119 יהושע
 68, 75 יהושע הלורקי
 2 יהושע בן יהוצדק כ"ג
 2 יהושע בן סירק
 68 ר' יום טוב קרקושה
 113 רבינו יהונתן הכהן
 82 יונתן בן עודאל
 56, 57 יוסף
 14, 15 יוסף (אבי ישו)
 111 ר' יוסף אביב
 68 דון יוסף אלבלג
 68, 71, 74 ר' יוסף אלכו
 30, 31, 59 יוסף בן אפרים בנבנשתי הלוי
 68 דון יוסף בן ארווס
 51 ר' יוסף ברכן אלפלח
 8, 68 דון יוסף הלוי
 25, 121 דון יוסף הנשיא

צד
 14 גר
 30, 62, 88 דון גואן
 28, 29 גואן דילה וירה
 30, 31, 32, 33 גונסלו מרטין
 22 ג' גוריון
 23 גרשיפוש הגדול
 18 דון גרשפי בן בנבנשתי
 32 דון גיל
 2 גירונימו
 68, 69, 70 גירונימו די שאנסה פי
 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78
 14, 15, 21, 55, 57, 58, 59, דוד
 86, 89, 99, 100, 104, 105, 107,
 119, 120, 121, 122
 50, 51 דוד אלדור
 124 בן דינא
 73 דניאל
 3 בן הומרד
 2 הוני מרי
 22, 98, 100, 102 הורדוס
 21, 22 הורקנס
 23 הרקוליש
 79 המן
 68, 69, 70, דון וידאל בן בנבנשתי
 71, 73, 74, 77, 78
 14 זירגיליו
 95, 96, 108 זירשוריש
 134 זלדיסלאוו
 112 זדא
 51 זד אלדין
 51 זכאי הנשיא
 81 זכריה
 68, 70, 112 ר' זרחיה הלוי
 18 חבקיק
 120 חנה
 76 חנוך

צד
 111 מאני
 35 מארקו
 78 מארקו פלורנטין
 97 מארקש
 28 מגנום
 2 מוריקא
 111, 112 מחמט ביג
 128 ר' מיימון נגאר
 30, 34, 36 דון מנואל
 108 הרב דון מנואל
 21 מנחם
 22 מנשה
 114 ר' מרדכי בר יוסף
 87 מאישטרי מרטין די לויטנא
 14, 15, 120 מרים
 17, 29, 50, 55, 72, 75, 88, 108
 95, 103, 104, 109, 113, 121
 74, 76 מאישטרי משה
 31, 33 ר' משה אבודיאל
 78 ר' משה דרשן
 33, 53, 111 ר' משה המון
 68 ר' משה בן מושא
 49, 51, 52, 74, 80 ר' משה בן מיימן
 95 ר' משה מקוצי
 112, 124 ר' משולם
 2 משרשיא
 24 מתתיה
 68, 72, 73, 74 ר' מתתיה היצחרי
 21 נבוראדן
 13, 14, 116 נבוכדנצר
 20, 21 בן נכט
 28, 98 נח
 53, 54, 57, 58, וליגסא
 59, 60, 61
 8, 20, 122 ניקולאו די לירה
 103 ניקנור

צד
 33, 53, 89, 111, 112, יוסף בן ירנה
 127
 28 יורמינוס
 138 ר' יושע
 55 יושעפוס הגדול
 2 יושעפוס שריוק
 135 ר' יחאל מיכל
 14, 15, 54, 56, 99, 119, 120 יעקב
 111 ר' יעקב אביזב
 112 ר' יעקב פרופייג
 96, 98, 109 יעחק
 89 דון יעחק אבראבניל
 113, 114 דון יעחק בנכנשתי
 128 ר' יעחק ברפת
 66 ר' יעחק המון
 128 ר' יעחק בן שושן
 24, 61, 121 ידמיה
 6, 14, 15, 17, 18, 20, 24, ישו
 29, 30, 37, 38, 39, 40, 41, 43,
 44, 61, 64, 67, 68, 70, 72, 77,
 80, 86, 87, 92, 93, 95, 96, 99,
 108, 125, 126
 15 ישי
 2, 4, 16, 31, 32, 41, 42, 52, ישמעאל
 112, 113
 114 ר' ישראל איניין
 98 כורש
 57 לאורו הלוי
 113 לואיש
 45 ר' לוי בן גרשום
 114 ר' לוי הנשיא
 7 לוציפיר
 7 למינו
 35 לשופו
 14 מאטיוא
 68 דון מאיר חלגיואה

צד
 115 רייד
 14 רומולו
 56, 122 שאול
 30 דון שאנגו
 37, 38 שאנגישה (שאנכא)
 7 שבתאי
 18 דון שולמאן בן יעיש
 21 שישק
 123 שיניכא
 29 שישבוק
 14 שלושכיו
 19, 20, 21, 28, 64, 96, 97, שלמה
 98, 99, 100, 103, 104, 115, 116
 52 ר' שלמה בן אדרת
 1, 52, 84, 89, ר' שלמה בן יורגה
 95, 108, 111
 114 ר' שלמה דשילי
 79, 80, 81, 84, 94 ר' שלמה הלוי
 72, 78, 110 ר' שלמה יצחקי
 88 ר' שם טוב בן שם טוב
 112 ר' שם טוב שאנצולו
 122 שמואל
 79, 80 דון שמואל אבראבאליא
 27 שמואל אנקווה
 68, 69 דון שמואל הלוי
 89 דון שמואל הנשיא
 30, 31, 33 שמואל בן ווקר
 81 דון שמואל בן יעיש
 25, 89 שמואל בן שושין
 131 ר' שמואל צרעה
 128 ר' שמעון דוראן
 116 שמעוני
 56 שרה

צד
 138 ר' נפתלי
 56 נרן
 138 ר' נתן שפירא
 33, 111 סולטאן סוליימן
 2 בן סירא
 22 סנבלט
 21 סנחרב
 15 עובר
 22, 131 עורא
 113 עלי
 44, 97 ר' עקיבא
 54, 99, 124 עשו
 21, 35 פונפירא
 30, 53, 74, 115, 118, דון פידרא
 131, 132
 48, 49 פידרו די גוזמאן
 78, 79, 80, 81 פראי פידרו
 45 פליפו בן פליף
 13, 14 פירוס
 123 פיהגוריס
 89 פראי וסינטי
 74, 76, 116 פראי פול
 53, 56, 96, 116 פרעה
 112 צלדין
 14 קארלו מאגנו
 35 קונפנאו
 14 קושטנטין
 1, 56 קרשיאש קיסיאוש
 1 קלעאפטרה
 53 קרח
 79 רבינא
 29 רוביטו החכם
 38 רוביטו המלך

שמות הערים והארצות ההרים והנהרות בספר זה נרשמות :

צד	
35, 79	אשיא
6, 14, 17, 46, 47, 64, 65, 88	אשכנז
13	אשפאניה
88	אשקלונה
25	באלמהן
137	באר
43	בארא
79	בארסאן
24, 84, 86, 98, 116	בבל
50, 51	בגדד
112	בדרש
65	בדון
115	בונילאש
7	בורגוניא
87, 131	בורגוש
5	בורדיליש
7	כושמין
5	בוגרדה
131	בירביאשקה
111	בלוגראדו
115	בלויאדיש
113	בלקירו
49	ברבריא (אלברבר)
113	ברזיש
56, 114	בריסאניא
138	בריסק
132	ברנס
47, 87, 129	ברצלונא
30, 132	גאן

צד	
5, 114	אאניש . אגנאש
131	אבילא
132	אגיליאר
111, 112, 113	אדום
114, 128	אדינון
138	אוסטורה
19, 99	אופיר
84, 88	אוקניא
6	ארשקא (גואישקא)
4	אינן
91	איטליא
5, 42, 113, 131	אינגלאטירא . אנגליטרא
25, 30, 88	איסיגא
79	אלברבר (ברבריא)
30	אלגרי
7, 46, 78, 120	אלימאניא
21, 23, 103, 113	אלכסנדריא
78	אלמרבטין
50	אלקהרה
68	אלקריס
31	אלקנטרא
14, 88, 133	אנדאלוזיא
114, 115	אניוב
79	אפריקי
79	אצפהן
134, 135, 137	אקרינא
2, 6, 47, 62, 68, 113, 124, 130, 133	אראגון . ארגון
51	אשור

צד	צד
136 טולטשים	30, 131, 132 גאליסיא
11, 14, 19, 30, טוליטולא	6 גאשקונא
89, 109, 113, 129	99 גבליים
111 טוקאם	88 גיאמי
87 טורא	68 גואשקא (אדשקא)
14 טוריאנוש	14, 29 גודוש
88 טורייגוש	35, 36 גודיאה
119 טושקא	51 נהר גחן
43 טראנא	50 בולן
114 מגדל טרשקן	91, 92 גינובא
187 טשערניאווה	67, 68, 87, 130 . גירונא
1, 13, 14, 47, 111, 119 . יין	111, 112 גירקין
114 יאלי	3, 4, 14, 66, 89, 132 גראנאדה-גרנסא
1, 2, 13, 14, 20, 22, 32, ירושלים	22 הר גריזים
85, 38, 55, 56, 57, 77, 81, 88,	68 דרוקא
96, 105, 106, 107, 113, 119, 122	99 הגרים
113, 115, 123, 128, 132 ישמעאלים	136 הומיה
80 כחר	79 הלך
7 כורזמין	114 ההר
79, 111 כרשים	113 הר געש
117 כותא	98, 99, 100 . . . הר המוריה
111 כנען	14 הר חשך
6 כפר לואיש	137 וואלין
7, 8, 50, 56, 119 . . . כשדים	138 וולאדיר
138 לבוב	132 וילא דיאננו (Villa Reyna?)
188 לובלין	68, 88 ולייסקט
87 לוגרונו	119 וניציא
87 לוגריט	132 ולודליד
111 לודים	47, 124, 129, 130 פליטסא
83 לונכרדיא	132
42 לונדריש	132 זעמר
14 לוקא	50 הר חפתן
30 לאון	138 סאמשאווה
135, 137 ליטא	112 סכריה
6, 17, 129 לירידה	6 סודילה
98, 94 ליטבונא	5, 8, 45, 114 . . . סולדשא

צר
 95, 104, 111 סיני
 89 סיעיליא
 8, 4, 8, 11, 18, 14, 19, ספר
 25, 29, 80, 82, 89, 46, 47, 61,
 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94,
 95, 96, 97, 110, 112, 115, 119,
 120, 124, 125 .
 128 סרגוסא
 5 סרדיל
 33, 89 סרדיניא
 111 עוק
 112, 113 עכו
 50 עמדיה
 80, 96, 111, 122 עמלק
 113 עקרונים
 111, 117, 119 ערב
 137 פארלי
 137 פאוולויטש
 25 פאלמה
 134, 135 פאלקין
 137 פאלינאוי
 6 פאנפלתא
 137 פארהביש
 134 פולין
 85 פומבדיתא
 61, 89, 90, 94, 119, 122 פורטוגאל
 33 פיאמונטי
 188 פינסק
 114 פסיב
 52, 64, 91, 110 פיס פאס
 48 פירא
 33 פלורניציא
 111 פלשתים
 35, 56 פלישטינה
 33, 43, 46, 47, 114 פרויניציא
 115, 133

צר
 115 לשמארש
 47, 89, מאורקה . מאורקה
 128, 129
 108 מאלאנה
 111 מאסייה מאציא
 14, 50, 56, 79, 89, 111 . סרי
 111 מואב
 30 מולינא
 68 מונסאלכאן
 39 מונטיושן
 88 מוניוס
 113, 114 מונפורט מונפראט
 68 מונצון
 6, 68 מונריאל
 130 מורבירור
 30 מורסיא
 5 מורעין
 79 מישא
 1, 20, 21, 33, 56, 95, 96, מצרים
 109, 111, 112, 113, 119, 125
 5 סרדיל
 31 סרדיש
 114 סרשיליא
 111 משך
 6, 90 נאבארה
 138 נאהרל
 38, 43, 67, 119, 122, 124 נאפוליש
 132 נהר נגארה
 135, 136 נעמרב
 131 נפולה
 5, 114 גרבונה
 50 סבסיון
 6 הר סגור
 85 סורא
 138 סטאוואה
 137 סטרווב

צד	
5	קשטיל שרון
111	רודיש
1, 2, 8, 14, 19, 21, 22, 29,	רומי
35, 36, 38, 46, 55, 59, 67, 69,	
75, 87, 92, 97, 99, 108, 113,	
119, 124, 125, 126	
136	רוסיא
33	רושיא
113	רימון
7	ריניש
33	שאכרה
10, 14, 19, 80, 66, 88,	שביליא
89, 94, 96, 128, 133	
137	שדה לבן
17	שומרון
103	שושן
33	שזליה
66	שירץ הלה פרוגטירא
116	שלאמאנקא
113	שלוואסירא
91, 110, 114	שאליו . שאליה . שליא
138	שעברשין
131	שקוביא
68	שרגוסה
113	ששטרון
51, 111	חוגרמה
111	חיסן
111	חירס

צד	
132	פרודיש
120	פרנסיא
2, 3, 14, 50, 51, 52,	פרס . פירשיא
79, 84, 89	
99	צדונים
49	צוען
99	צור
99	צורים
6, 14, 40, 42, 43, 46, 52,	צופת
65, 88, 112, 113, 115	
134	קאוקז
46, 87, 130,	קטאלוניה
133	
7	קארווסי
87, 119	קאריאון
18, 30, 31, 32, 33, 89,	קאשטיליא
113, 118	
102	נחל קדרון
5	קונדון
95	קוצי
19, 30, 31, 52, 88, 129	קורדובא
137	קושטנסין
14, 48	קושטאנטינא
68, 113	קלעטיבא . קלעטיוב
138	קראקא
5, 112	קרקאשונא
131, 132, 133	קשטיליא
88	קאשטיל מנרים